

3136

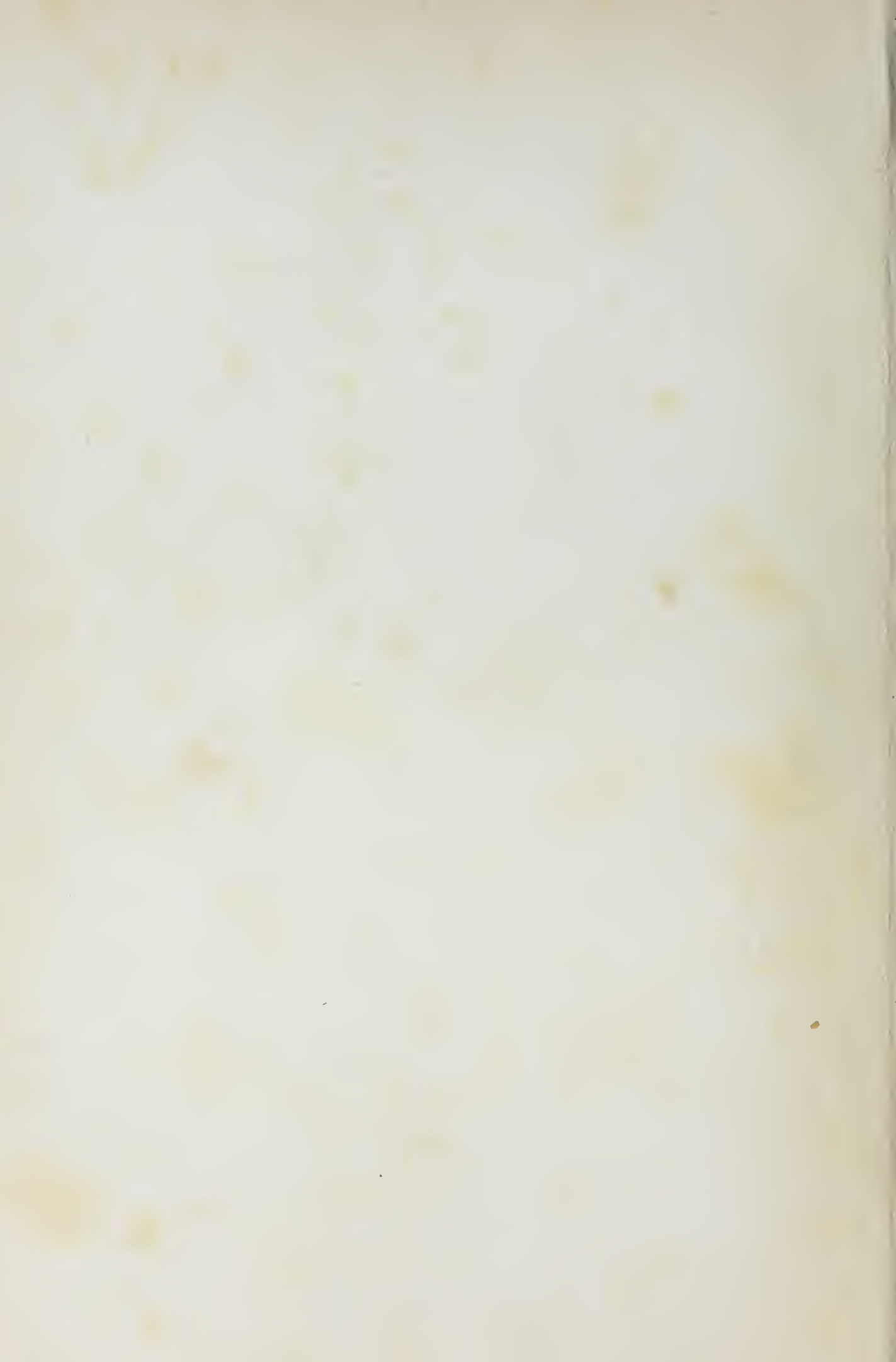
THE LIBRARY
OF
THE UNIVERSITY
OF CALIFORNIA
LOS ANGELES

Digitized by the Internet Archive
in 2013

<http://archive.org/details/jordanibruninola2pt2brun>

IORDANI BRVNI NOLANI

OPERA LATINE CONSCRIPTA

PUBLICIS SVMP TIBVS EDITA.

VOL. II PARS II.

1. De Architectura Lulliana.
2. Ars reminiscendi, Triginta sigilli etc., Sigillus Sigillorum.
3. Centum et viginti Articuli de natura et mundo.
4. De Lampade combinatoria et De specierum Scrutinio.
5. Animadversiones in Lampadem Lullianam ex codice Augustano nunc primum editae.

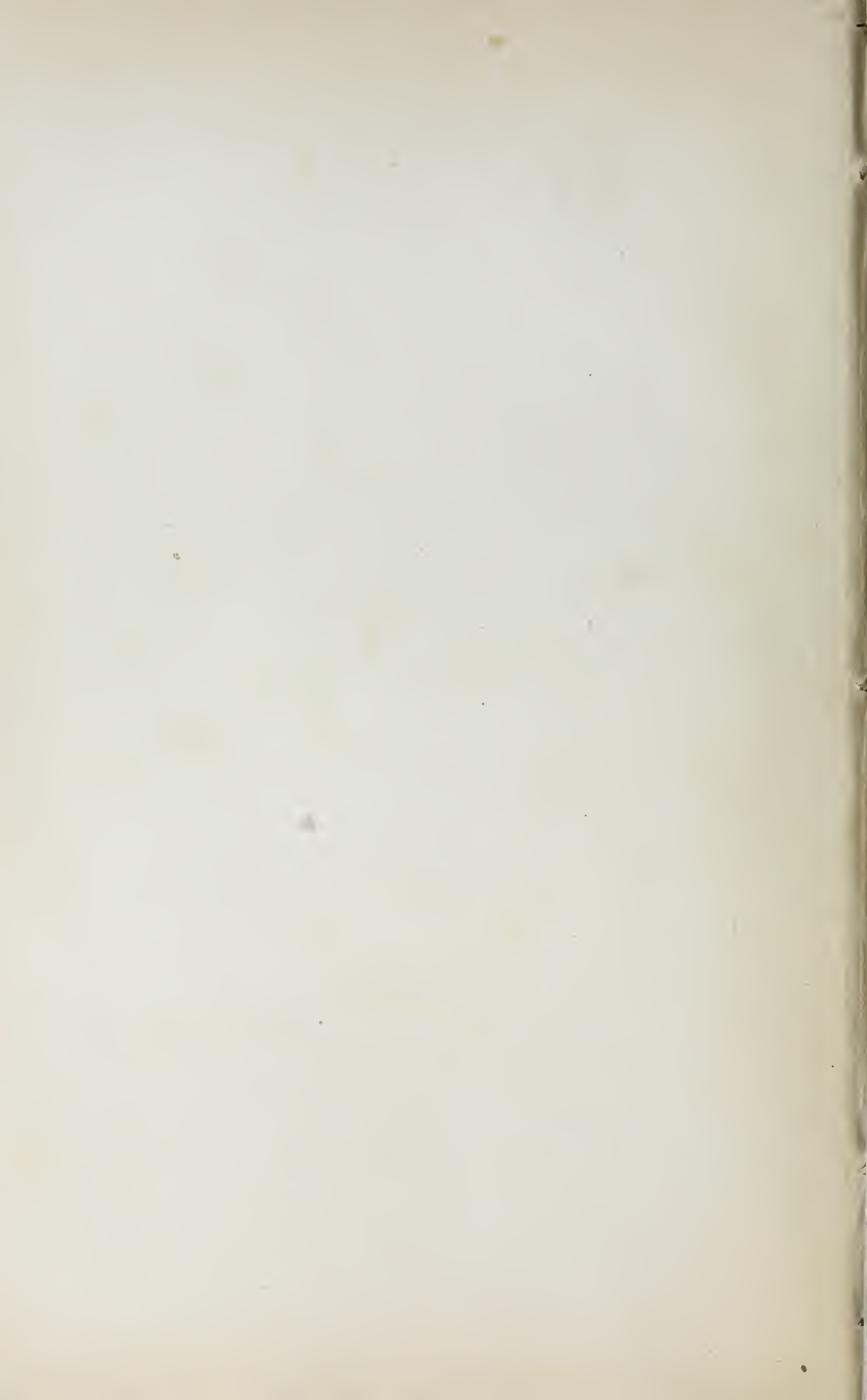
CVRANTIBVS

F. TOCCO ET H. VITELLI.

FLORENTIAE

TYPIS SVCCESORVM LE MONNIER

MDCCCXC.

Nelle annotazioni preposte a ciascuno degli opuscoli contenuti in questa seconda parte del secondo volume, è detto quanto era necessario per la intelligenza dell'apparato critico. Ci resterebbe da dir qualcosa del modo come è composto il volumetto Londinese, che contiene l' 'Ars reminiscendi', i 'Triginta Sigilli' etc. e il 'Sigillus Sigillorum'; ma non vediamo per ora ipotesi che tolga ogni difficoltà.¹ Basti notare che una 'Explicatio minor' (v. p. 160, 20) parrebbe dovesse supporre una 'Explicatio maior'; si potrebbe perciò credere che l'opuscolo ora ristampato da p. 73 a p. 119, opuscolo che manca in alcuni esemplari ed è ad ogni modo stampato su carta diversa dal resto, non sia che una seconda redazione di opera più ampia distrutta. Ma perchè in alcuni esemplari sarebbe stata sostituita la seconda redazione e in altri no, non sapremmo spiegare. D'altra parte se l'opuscolo mancante in alcuni esemplari fu stampato dopo del resto, come spiegare che il Sigillo *Gorgias* (p. 148) della 'Explicatio minor' vi diventa erroneamente *Caelum* (p. 94), che già così nell'uno come nell'altro opuscolo (p. 80 e 122) è titolo del secondo Sigillo? Nè si può ammettere un semplice errore di scrittura o di stampa a p. 94, perchè le parole 'Erat mundanae aeternitatis figura, circumgyrantis terrae typus' etc. non sembrano tali da far supporre che al testo non convenga l'intitolazione. Di tali difficoltà potrà forse dare spiegazione

¹ Cf. Tocco, 'Le op. lat. di G. B.' p. 63 sqq.

soddisfacente chi esaminerà esemplari diversi da quelli che abbiamo potuti veder noi; giacchè probabilmente i due esemplari nostri (il Braidense e il Guicciardiniano; cf. a p. 74) sono anche essi non integri, non avendo nè l'uno nè l'altro più di otto ¹ figure geometriche (p. 109-116), mentre è da ritenere che il Bruno non abbia rinunciato al piacere di rappresentare graficamente anche altri de' suoi trenta Sigilli.

I 'Centum et viginti articuli' etc. non sono certamente al loro posto in questo volume, se non per l'ordine cronologico; crediamo non ostante di aver fatta cosa grata agli studiosi del Bruno comunicandone la collazione con l' 'Acrotismus Camoeracensis', e lo abbiamo potuto per la somma gentilezza del Dr. V. Lutoslawski che ne ha esaminato l'unico esemplare finora noto. Così speriamo anche di non incontrar biasimo, se abbiamo fatto seguire alla 'Lampas combinatoria' le poche, insignificanti e in molti luoghi corrotte 'Animadversiones', invece di inserirle nel già troppo grosso volume delle opere inedite che sarà pubblicato fra poche settimane. Ma per piccola che sia l'importanza di queste 'Animadversiones', vogliamo anche qui esprimere la nostra gratitudine al signor prof. R. Stölzle di Würzburg, che ci diede notizia del prezioso codice di Augusta, e al signor Bibliotecario Dr. Dobel, che liberalmente ne concesse la trasmissione.

Firenze, Luglio 1890.

¹ Nel Guicciardiniano ne troviamo, è vero, sedici, ma non sono che due riproduzioni delle stesse otto figure. Del resto anche le altre tavole (p. 117-119) sono più volte ripetute negli esemplari da noi visti.

DE COMPENDIOSA ARCHITECTURA

ET

COMPLEMENTO ARTIS LVLLII.

P = edizione Parigina, *G* = edizione Gfrörer. La numerazione dei fogli di *P* è notata in margine con le indicazioni del recto e del verso, quella delle pagine di *G* coi soli numeri. Nel frontispizio *G* ha AD ILLUSTRISSIMUM e VENTORUM REPUBLICA e SUB INSIGNI SPEI, e *P* ha Colegium.

PHILOTHEVS
IORDANVS BRVNVS NOLANVS.
DE
COMPENDIOSA ARCHITECTVRA,
ET
COMPLEMENTO ARTIS LVLLII.

AD ILLVSTRIS.

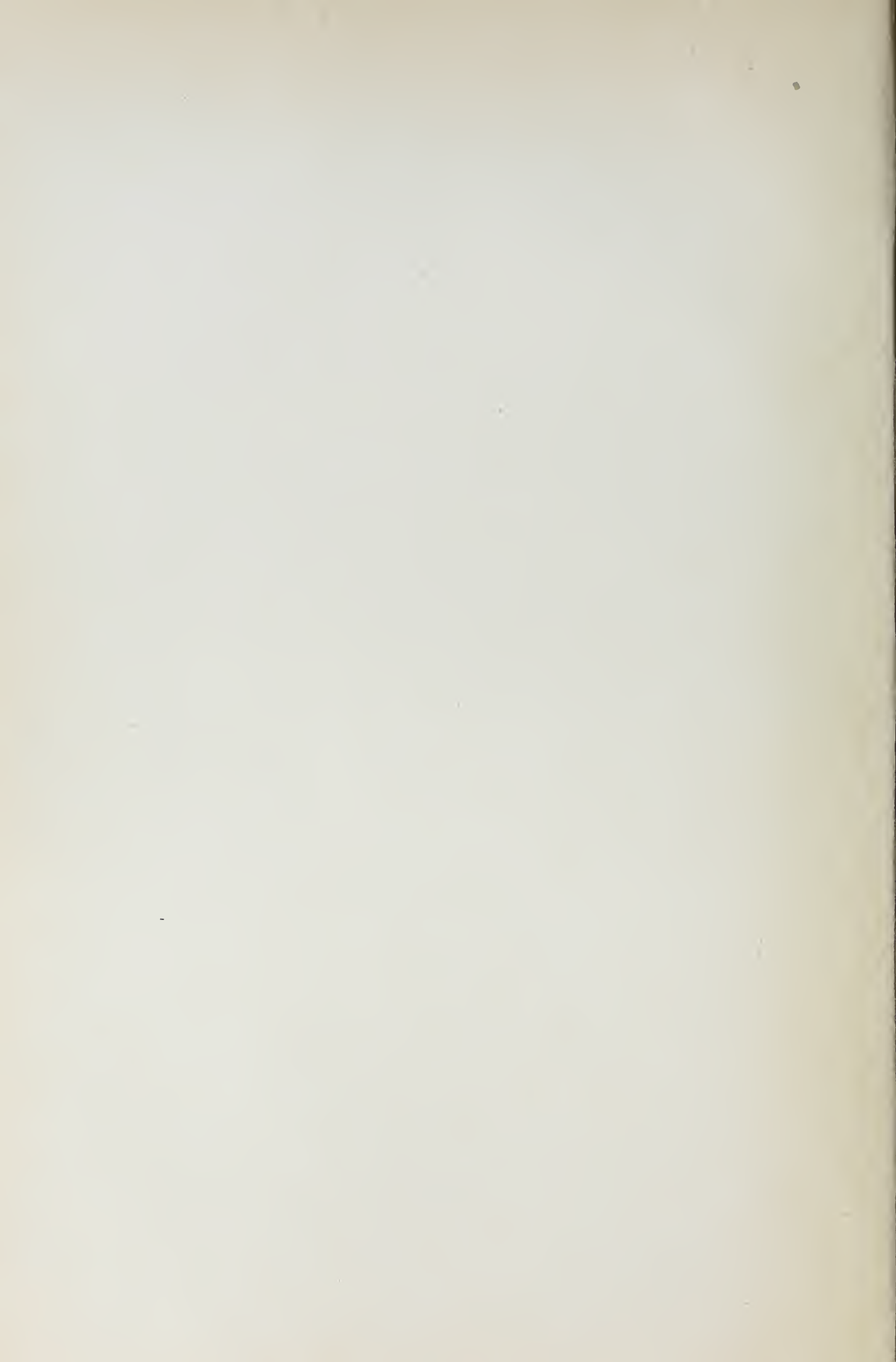
D. D. IOANNEM MORVM

PRO SERENISSIMA VENETORVM R. P.
APVD CHRISTIANISSIMVM GALLORVM ET POLONORVM REGEM LEGATVM.

PARISIIS,

APVD AEGIDIVM GORBINVM, SVB INSIGNE SPEI,
PROPE COLLEGIVM CAMERACENSE.

M. D. LXXXII.

D. D. IOANNI MORO

PRO SERENISSIMA VENET. R. P.

APVD CHRISTIANISSIMVM GALLORVM ET POLONORVM REGEM ORATORI,

IORD. BRVN. NOL.

S. D.

Margaritam non tantum ventris commodo, ponderis momento et mole dimensionis, quantum oculorum aspectu, propriae speciei substantia et sui generis qualitate aestimandam, non cuilibet, sed viro nobiliori donari debere
 10 quicumque non desipiens iudicabit. Lapidibus ergo et gemmis incomparabilem, tantoque preciosissimam, quanto minori librorum volumine contentam artem, non cuilibet occurrenti, sed Tibi, ut cui talis tantaeque rei iudicium
 conuenit atque possessio (comuni patriae atque sanguini- 2^v
 15 nis propriaque virtutis et ingenii nobilitate illustrissime Domine) dicendam existimavimus. Tali quippe tantoque servatore, irrationale animantum genus hanc sibi despectam pedibus inculcaturum non timemus. Vale.

DE ARCHITECTVRA LIBRI LVLLII
COMMENTVM.

SECTIO PRIMA.

Q. propositum. Caput 1.

Omni sermonis ampullati vanitate reiecta, dignissimae
architecturae magisteriique praesentis efficiens universale
atque primum, particularem atque proximum agentem, se-
cundum primo disponentem materialem causam, considera-
10 tionis subiectum, eius denique subiecti partes, formam at-
que finem accipito.

Q. efficiens primum. Cap. 2.

3^v

Causa efficiens universalis artis Lullianae est intellec-
tus extrinsecus agens, haud aliter ad ipsius mentis sese
15 habens elucidationem, quam diurnum astrum (cuius admi-
niculo videntur omnia quae videntur) ad oculum exter-
num. Huius opere prius facultate tantum visibilia actu
redduntur talia, ut inde sensitiva protinus sollicitata
facultas evigilans informetur; illius causa (qui nunquam

1 JORD. BRUNI NOLANI G 5 Q.] qui e nelle sequenti intitolazioni è
omesso da G 13 Causa G 18 reduntur P 19 illiusque G

bene intendentibus occidit ingeniis, quominus eius fulgoris radii tanquam foribus intelligentiae nostrae continuo adstantes, si puriori contemplatione reseremus animum, sine dilatione irrepant intimius) potentiaque intelligibilia in
5 actum intelligibilitatis velut e tenebris emergant.

Q. efficiens proximum. Cap. 3.

Causa vero efficiens particularis, intellectus agens Lulianus extitit, ita sane ad species intelligibiles et | proxime 239
dictum illuminatorem comparatus et expositus, sicut ad
10 visibiles species istumque solem sensibilem oculus cuiusque nostrum.

Q. materia in qua. Cap. 4.

4^r

Materialis causa, quam brevibus exponam, temperatior Saturnii cuiusdam habitus extitit melancholia, in qua
15 residens spiritus, aptius se praebet animo ad opus contemplationis instrumentum, quatenus etiam nullis humani studii disciplinis excultus quidam intelligentiae (ut terra coelo dispositior) conceptis seminibus repente mirabilis evadat; sic Homero, Hesiodo, Zoroastro aliisque multis physice iu-
20 dicantes accidisse credimus.

Q. materia de qua. Cap. 5.

Subiectum considerationis est universum, quod veri, intelligibilis rationabilisque rationem subire valet; adeo quippe generalia vera, necessaria atque primitiva princi-
25 pia praetenduntur, ut extra speculativas facultates, tan-

3 contemplationi bene G 5 forse emergunt? 13 quem P
11 exstitit G melancholia PG 21 generalia, vera G

quam earundem non coarctata limitibus, ad alias facultates
 morales, mechanicas et per universum operosas regulandas
 valeant inclinari. Nullus enim, qui principiorum istorum
 trutinam praeterire possit, extat habitus. Conveniens ni-
 5 mirum est atque possibile, | ut eum in modum, quo meta- **4^v**
 physica universum ens, quod in substantiam dividitur et
 accidens, sibi proponit obiectum, quaedam unica genera-
 liorque ens rationis cum ente reali (quo tandem multitudo,
 cuiuscunque sit generis, ad simplicem reduci possit unita-
 10 tem) complectatur.

Dignitas subiecti cons. Cap. 6.

Consideratae rei dignitas in certitudine assequutio-
 nis, in compendiosa tractationis facilitate atque sui gene-
 ris sufficientia, inque eiusdem tractatae rei omni|moda no- **240**
 15 bilitate sita est. Quid enim (quamvis non ex definitis atque
 propriis expressius demonstrare doceat) nonne cuiuscunque
 facultatis nobilitatem ambit atque comprehendit?

Q. partes facult. Cap. 7.

Duae huiusce artis beneficio complentur facultates,
 20 unde duas (quas virtuales dicerent) in se continet partes,
 quarum altera ad inventionem, ordinem, dispositionem
 iudiciumque tendit, altera ad inventum, ordinatum, dispo-
 situm et iudicatum perducit.

Q. facultatis primae partes. Cap. 8.

5^r

25 Prima in tres partes discriminatur. Primum enim in
 ea portione, quam alphabetum appellat (ibi enim quasi

1 earundem *G* 5.6 Methaphisica *P* 11 considerati *G*: o forse
 considerationis (cf. p. 6, 9. 7, 22 etc.)? 18 facultatis *G* 20 continet *P*

simplicia enumerantur et determinantur elementa), intentiones rerum simplices quasi solidissima iacit fundamenta. Secundo veluti syllabicum combinationes intentionum efficiendo compingit, idque tum in prima figura, ubi exten-

5 tis circumquaque lineis absolutorum praedicatorum singula et per modum abstracti et per modum concreti ad omnia referre et cum omnibus componere perdocet; tum in secunda figura, in qua praedicata respectiva cum eorundem scala, non minus ad invicem, quam et ad absoluta praedi-

10 cata referenda commonstrat. Tertio expressiorem in tertia figura combinationum, quae ex utriusque generis praedicatis constitui possunt, normam atque differentias insinuat. Ubi fere quomodo ex intentionum syllabis integrae conflentur dictiones, aperit. Ibi quomodo omni quaestio-

15 num genere formantur propositiones, in quibus de subiecto quolibet quodlibet absolutum, respectivum vel ex iis compositum affirmari negarique, formari infirmarique | po- 5^v test, ponit ob oculos. Hunc in modum perfectam inquisitionis disciplinam complere videtur.

20

Q. facultatis secundae partes. Cap. 9.

241

Secunda in septem dissecatur partes, in quibus veluti de orationibus, post dictionarium, syllabicum et alphabetum exposita, sufficienter educendis instruit. Iis enim peractis, quae ad simplicem conceptionem simpliciumque

25 primam secundamque compositionem faciunt, ad vere affirmandum atque negandum, et in quibus ad omne genus problematum implicita continetur argumentorum copia,

4. 5 extenetis (sic) P: extensis G 9 schala P 14 aperit, ibi G
 15 formentur G 17 forse firmari 17. 18 potest P: possit G 23 expo-
 sita sufficienter P 27 contineatur G

item responsionum, omnis generis discursuum definitio-
 nunque facultas, ad eorum tandem explicationem et mul-
 tiplicationem evacuationemque proficiscitur: primo quartam
 5 moneta contractius includitur; secundo tabulam, in qua
 species omnes mediorum extenduntur, explicantur, nume-
 rantur; tertio evacuationem tertiae figurae, in qua propo-
 sitiones in primis antecedentibus implicitae explicantur;
 quarto multiplicationem quartae figurae, in qua primum
 10 quidem multiplican|tur ad eandem conclusionem inferen- 6^r
 dam vel impediendam rationes, deinde ordinando in
 medio circulo medium inter subiectum et praedicatum,
 quae considerantur in circulis extremis, inveniuntur media
 ad argumentandum (mitto quod de fallaciarum notitia et
 15 de praestantia huius artis subiungitur, cum alterum sit
 alienum, alterum non satis arti necessarium); quinto mix-
 tionem principiorum et quaestionum, ubi deducendo haec
 principia per illa, absoluta per respectiva, et utraque com-
 plexe vel incomplexe, coniunctim vel sigillatim per quae-
 20 stionum multitudinem, mirum in modum ditescit inventio
 atque iudicium; sexto subiectorum definitionem (quam ego
 magis distinctam percuperem) et eorundem, dum per di-
 versa deducuntur, diversificationem, quatenus et ipsa et
 omnia, quae ad eadem tanquam in iisdem implicita redu-
 25 cuntur, quonam pacto cum principiis absolutis et respec-
 tivis sibi adiunctis se habeant, determinari possit, ut inde,
 quomodo in talis et cuiuscumque | generis praedicatis (ad 242
 haec enim praedicata omnia possibile praedicata reduci
 sentit Lullius) de talis et cuiuscumque generis subiectis (ad

haec enim subiecta caetera omnia subiecta reduci et in **6^v**
iisdem contineri sentit idem author) regi et dirigi et
gubernari debeamus, elucescat (in hac sexta parte prae-
cipuus huius artificii finis consistit, qui omnes Lullii la-
5 tuit interpretes, et Lullius ipse non minus in ipsa praecep-
tione, quam in exemplis, minime valuit exprimere; sed si
quid huic negotio suffragari licebit, pro viribus, si dabitur
ocium, aliquando praestabimus); septimo applicationem,
in qua principaliter intenditur (quae principalis intentio
10 propter plurium inutilium atque vanorum admixtionem
vix delitescit) quod ad novem subiecta omnia subiecta re-
ducantur, et in ipsis includantur et implicentur, ostendere;
item quomodo absoluta omnia ad absoluta novem, ad re-
spectiva omnia praedicata novem reportentur; insuper
15 quemadmodum omnia cognoscibilia, per implicitum et ex-
plicitum, abstractum et concretum, per figuras allatas, per
definitiones, per quaestiones, per tabulam, per evacuatio-
nem tertiae, per multiplicationem quartae, per mixtionem
principiorum, per novem subiectorum rationes et per cen-
20 tum formas construantur, examinentur atque formentur.

2 auctor *G* 4 qui *G*: quē *P* 7 negotio *G* 8 otium *G*
11 delitescit *P*: apparet *G* 13.14 et respectiva omnia ad respecti-
va (*sic*) novem reportentur *corregge G*

IORD. BRV. NOL.

7r
243

DE ARCHITECTVRA ARTIS LVLLII

SECTIO SECVNDA.

Propositum. Cap. 1.

5 Iam non ad librum, sed ad artem (a nobis elucidandam et complendam) respicientes, artis alphabetum et eius memoriam proponimus, item primam figuram et eius imaginem, secundam figuram et eiusdem facilem et promptam conceptionem, tertiam figuram et eius ordinis rationem
 10 qua mentem non fugiat discurrentis, figuram quartam certa quam dispositione formamus, et tabulam ita se omnibus offerentem suis numeris atque ordinibus, ut alia memoriae praeceptione non indigeat, et naturali se consequentes ordine quaestiones. 7v

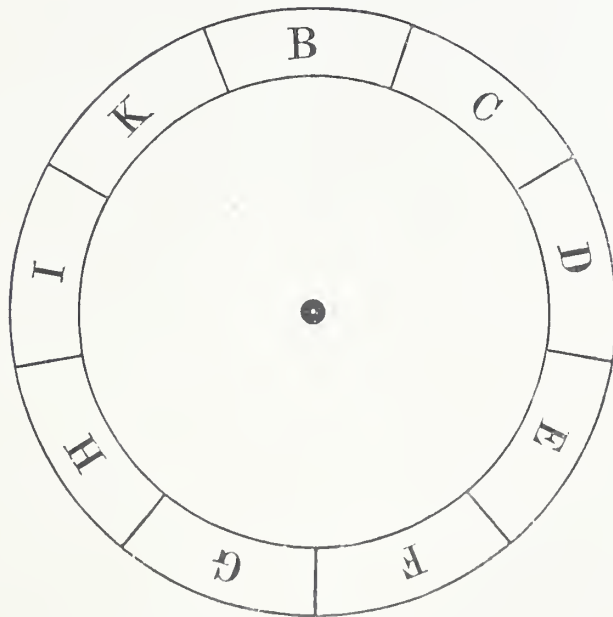
15

De alphabeto. Cap. 2.

Quemadmodum scriptura atque lectio suis constat elementis, ita iudicium et inventio, quae per hanc aliasque plurimas artes attentantur. Artis igitur istius elementa non inconsulto per grammaticalia significantur
 20 elementa, quae novem sunt numero B, C, D, E, F, G, H, I, K. Ipsum B relinquitur primarium ab A, quod ad significandam figuram primam est occupatum. Horum elementorum singula significant primo quidem subiectum, secundo

praedicatum absolutum, tertio praedicatum respectivum, quarto quaestionem. Hinc B significat Deum, bonitatem, differentiam, utrum? C significat angelum, magnitudinem, concordantiam, quid? D caelum, durationem seu aeternitatem, (contrarietatem,) de quo? E significat hominem, potestatem, principium, quare? F significat | imaginationem, 244 sapientiam, medium, quantum? G sensitivum, voluntatem, finem, quale? H vegetativum, virtutem, maioritatem, quando? I elementativum significat, ve|ritatem, aequali- 8^r tatem, ubi? K instrumentativum, gloriam, minoritatem, quomodo et cum quo?

	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	K.	
	De.	An.	Cae.	Ho.	Im.	Se.	Veg.	El.	In.	Su.
	Bo.	Ma.	Du.	Po.	Sap.	Vo.	Vir.	Ve.	Gl.	P.a.
15	Di.	Co.	Con.	Pr.	Me.	Fi.	Ma.	Aeq.	Mi.	P.r.
	Ut.	Quid	De.	Qua.	Qu.	Qua.	Qu.	Ub.	Qu.	Qu.

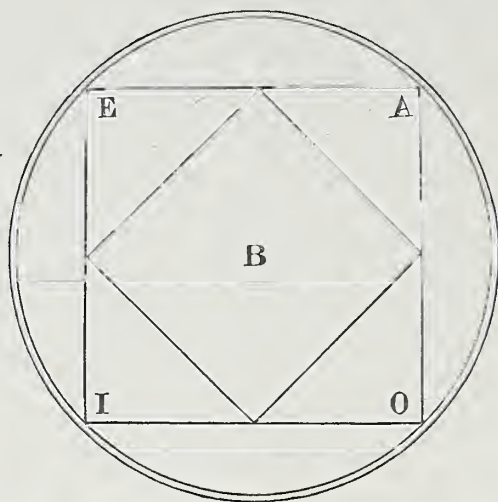

3 Differ. Vtrum, C sign. Angelum e 6 F. sig. Imaginationem P
 4 e 13 coelum e Coe. G 5 contrarietatem om. PG 6 l. imaginativum
 9 I, Elemētatiū sig. Veritatem P: I significat elementativum, verita-
 tem G 11 Quomodo? et cum quo, P 15 Con.] Cō. P: intēdi con-
 trarietatis (cf. p. 16, 15 etc.) Aeq. Mi. G: Mi. Aeq. P

Suppositis dictis in Cantu Circaeo, ubi de subiectorum
 adiectorumque ratione definivimus, cum singulis elementis
 quattuor convenientia significata tibi sint firmiter tenenda,
 5 naturalis autem memoria suspecta sit et haesitans, ad no-
 vem recurrito quadrata cubilia; quorum singulorum orienti
 A subiectum, septentrioni E praedicatum absolutum, oc-
 cidenti I respectivum praedicatum, meridiei O quaestio
 10 ficativi notam contineat.

FIGVRA NOVEM IMAGINANDORVM CVBILIVM.

245

Ubi vero seorsum tibi referenda sunt subiecta, angu- 9^r
 los seu regiones orientales discurre; ubi praedicata abso-
 luta, septentrionales; ubi respectiva, occidentales; ubi quae-
 15 stiones, meridionales.

At si cubilium multiplicatio minus arrideat, sit in an-
 gulorum singulis homo, actio, insigne, adstans, quae re-

spondeant subiecto, absoluto, respectivo et quaestioni. Inde ubi seorsum examinanda sunt subiecta, intueare homines; ubi absoluta praedicata, actiones; ubi respectiva praedicata, insignia; ubi quaestiones, adstantia.

5

De prima figura. Cap. 4.

9^v
246

Prima figura, per elementum A significata, absoluta significat praedicata, et ad cuncta omnium absoluta praedicata, vel negative vel affirmative, vel in concreto vel abstracto, vel convertibiliter vel inconvertibiliter praesentanda accommodatur. In prima quidem causa convertibiliter omnia dicuntur et concretive et abstractive, affirmative tantum; ideoque lineae a singulis elementis extenctae ad omnia et (ab) omnibus ad singula reflexae conversionem si-

4 segue in P la nota 'Figura A in fine libri', ma nel nostro esemplare (Bibliot. Alessandrina, XIV. f.º 28) la figura, che con G abbiamo qui intercalata, è incisa sopra un foglio volante (con la nota 'Praesens figura pertinet ad folium 5.') situato fra 5° e 6° 8 affirmative P 9. 10 presentanda P 12 extenctae P 13 ab om. P singulas P

gnificant et aequalitatem; dicitur enim magnitudo de bonitate et sapientia etc., bonitas et sapientia de magnitudine etc., magnum de bono et sapiente etc., sapiens et bonum de magno etc. Id quidem in caeteris aliis est impossibile, quibus tamen eo ipso haec figura deservit, quod terminus alter per alterum adiectivatur, dum alter in abstracto sumptus alteri in concreto sumpto adiungitur. Hinc à singulis ad reliqua lineae tractae, tale singulorum ab omnibus significant adiectivari: bonitas magna, durans, 10 potens; magnitudo bona, durans, potens; | potentia bona, magna, durans. Pro subiectorum conditione talis adiectivatio completur secundum compositionem vel divisionem, secundum trianguli angulum principii vel medii vel finis, maioritatis, minoritatis, aequalitatis, differentiae vel concordantiae vel contrarietatis. 15

Pro qua generalitate notandum, terminos istos sicut et ens in iisdem implicitum nec finite significare nec infinite, nec limitatum nec illimitatum, nec factum neque infectum sibi decernere; non enim essent haec et illa, sed 20 vel haec vel illa, quae ipsorum formationem reciperent. Ens quippe infinitum significans excludit praeter Deum universa, finitum significans Deum excludat oportet. Sit similis de bono, magno caeterisque ratio, quae quidem omnia significant iuxta rationem communem materialibus 25 et immaterialibus, substantiis et accidentibus, finitis et infinitis. Quod si quidam | (imo et ipse Lullius) tria prima praedicata essentialia vocet, caetera vero accidentalia, illud intellig. de natura terminorum significativorum, pro qua 347

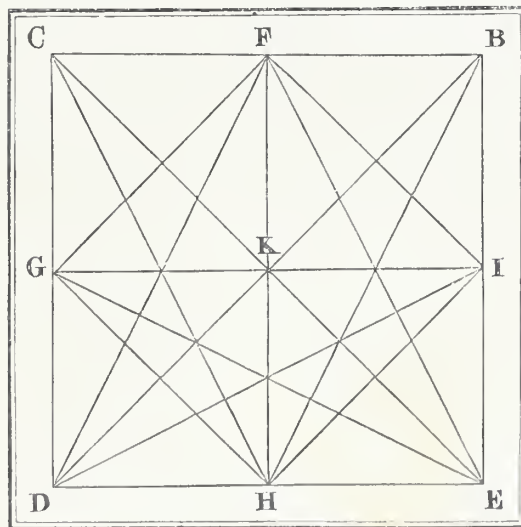
2 et sapientia etc., bonitas et om. G 25 in materialibus (sic) P: immaterialibus G 26 la parentesi è aperta innanzi ad inò, ma non è chiusa dopo Lullius in P 28 intelligens G pro qua P: quam G

in metaphysica et logica supponunt, non autem in hac arte generalissima, quae omnia modo suo applicari vult ad omnia, ut et in ipsa substantia substantialem magnitudinem et qualitatem rimetur etc., qui potest capere capiat. 10^v

5

Ad primae figurae retentionem. Cap. 5.

Suppositis quoque iis quae de ratione subiectorum et adiectorum sunt habenda, atrium quadratum novem discriminatum conceptaculis habeto, cuius anguli quattuor habeant elementa, et media laterum quatuor sequentia, ultimum 10 vero quadrati medium. Habet ergo angulus orientis B, septentrionis C, occidentis D, meridiei E, latus orientis F, latus septentrionis G, occidentis H, meridiei I, medium K. Ibi consequenter habes fixum ordinem conversionum, denominationumque omnium per singula, et singulorum per 15 omnia. Rotundam figuram tanquam memoriae inimicam despiciamus, angularem ut eidem familiarissimam eligimus.

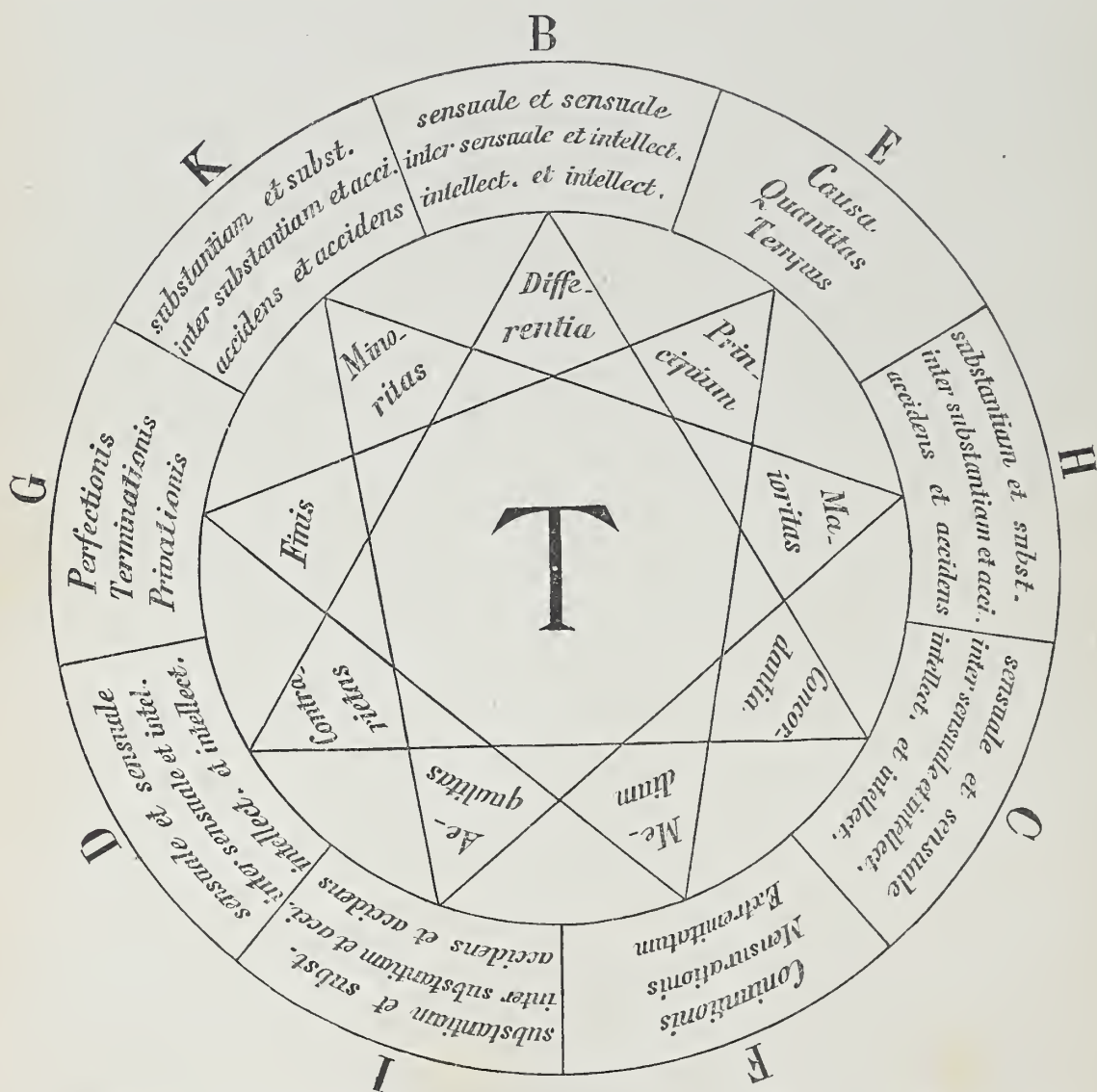

11^r

De secunda figura. Cap. 6.

Secunda figura per elementum T significata, quod est primum in dictione 'Triangul.', tres in ea implicatos | com- 248

plectitur triangulos, qui ea continent praedicata, quae hoc ipsum quod sunt aliorum esse dicuntur; principium enim principiantis, principiati, principiatiui, principiabilis et principiatione dicitur; medium mediatiui, mediabilis, mediantis, mediati et mediatione dicitur. | Simile de caetero- 11^v
rum angulorum terminis est iudicium, qui sane termini omnes, sicut et praecedentis figurae termini, de omnibus dicuntur modo suo, utpote pro naturae rerum conditione.

3 principati P 8 nella figura di P (affatto identica a quella delle edizioni Argentoratensi delle opere del Lullo) due volte intellectus nel terzo rigo; in quella di G (dove sempre it. per inter, e substantia per substantiam) intellectuale nel secondo rigo, intellectus nel terzo; nella nostra l. Coniunctionis. Di altri errori di P non facciamo menzione

Constat non circulo, sed triangulis tribus; non enim ad- **12^r**
mittunt huius figurae termini consequentiam, quam primae
figurae termini dicebantur ad invicem habere. Non enim
dicitur differentia concordans, con|trarietas concordans, se- **249**
5 cundum omnes totque modos, licet secundum quosdam; dici-
tur enim principium bonum differens a magno, quia bonum
et magnum diversas habent rationes, principium bonum
simpliciter malo simpliciter contrarium, maioritas magna
differens a gloriosa, opposita parvae. Ecce quemadmodum
10 se invicem praedicata penetrant, quod non modo de ipsis
exemptis, sed et in subiectis fundatis est intelligendum, ut
cum dicitur 'bonitas magna, infinita, durans Dei', 'parva
finita hominis'. Idem suo modo iudicium de caeteris.

Constat item triangulis et non circulo, quandoqui-
15 dem unum ordinem praesentis figurae termini non ef-
ficiunt; consideranti enim tres manifesti sunt ordines,
quorum primus suo ternario constans appellatur per ae-
quiparationem, secundus per suppositionem, tertius per
excessum et diminutionem, ut Lulliani sonant termini. Hac
20 de causa figura pa|rem significans rationem et habitudinem **12^v**
eandem, minime conveniens iudicatur. Talis erat figura
circularis ab omnibus circumferentiae punctis ad centrum A
pariformiter aequaliterque relatas habens partes, una cum
paribus aequalibusque linearum effluxibus et influxibus.

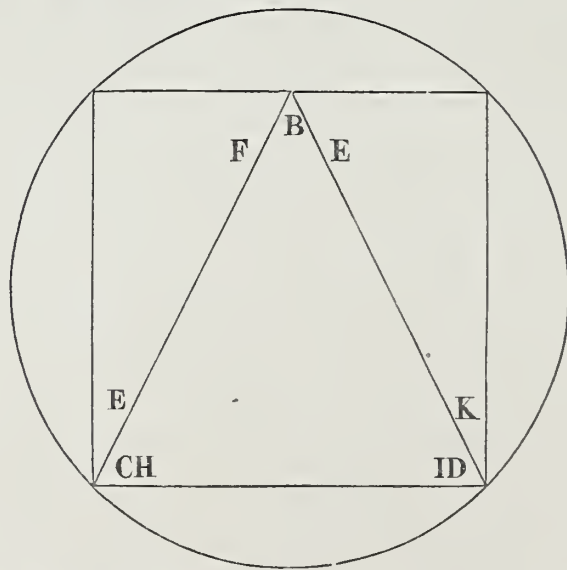
25 Acutis tandem constat triangulis, quia primam ab
omnibus angulis penetrabilem subintrant figuram. Hinc
differentia est inter bonum et bonum, bonum et magnum,
differentia item et contrarietas inter bonum et malum.
Ubi bonum sensibile et malum intelligibile differunt tan-
30 tum, bonum sensibile et malum sensibile contrariantur;

11 in subiectis (*sic*) P: de subiectis G 19 l. deminutionem 23 pari
formiter P

sensibile vero et intelligibile, differens et concordans, et reliqua praedicata, penetrant primam figuram et se invicem complectuntur, cum aliorum triangulorum angulis, non minus in subiectis fundata quam exempta. Denominata enim per differentiam, concordantiam, contrarietatem, principium, medium, finem, maioritatem, minoritatem, aequalitatem, sunt Deus, Daemon, caelum, homo et caetera, et quae ad isthaec subiecta reducuntur. | Penetrant 250 item et complectuntur subiecta non minus denominative quam absolute sumpta, absolute inquam Deum, angelum, | caelum, hominem; denominative divinum, angeli- 13^r cum, caeleste, humanum.

Ad secundam fig. retin. Cap. 7.

Figurae praesentis memoria facilis. Ad praesentandam tamen et retinendam ipsius cum ordine dispositionem (tum enim istius, tum et aliarum, quasi situm atque formam interni sensus oculo necessum est habere praesentem) statue tibi vel in quadrato vel in rotundo atrio triangulum tali pacto dispositum:

13^v

5 sqq. differ. con. cont. princ. etc. P 5 contrarietatem] cont. P: om. G 7. 11 e 12 coelum e coeleste G 13 Ad secundam figuram retinendam G Cap 7.] Cap. vj. P 19 E|CH PG: l. G |CH

Singuli angulorum singulas (si placeat) vivas habeant imagines, quae duas alias sibi collaterales adsumant. Deinde memoraturus procede a collateralali sinistro anguli B ad angulum B, hinc ad suum collateralale dextrum F, deinde a
 5 collateralali sinistro anguli C ad ipsum C, inde ad eius collateralale dextrum H, tandem ad collateralale sinistrum ipsius D, quod est I, ad eius collateralale dextrum K. Nisi velis aliter ordinare (utpote secundum naturalem successionem) in hac praeposita figura.

10

De tertia figura. Cap. 8.

14^r

Tertia figura per aliquod elementum non significatur; ipsa enim nil aliud esse videtur, praeterquam primae | cum **251**
 secunda complexio. Eius elementa significant quidquid significant elementa primae et elementa secundae.

15

Notamus hanc figuram plurimos ad copiam rerum utilimos habere inflexionis modos. Quorum primus est sumpto pro subiecto termino absoluto, et pro praedicato alio absoluto, ut cum dicitur bonitas magna; secundo sumptis utrisque terminis respectivis, ut cum dicitur differentia principians, concordantia medians, contrarietas finiens; tertio
 20 sumpto pro subiecto termino absoluto, et pro praedicato termino relativo, ut dicendo bonitas differens; quarto sumpto pro subiecto termino respectivo, et pro praedicato termino absoluto, ut dicendo differentia bona. Qui quattuor
 25 modi multiplicantur: primo per adiective capi vel substantive subiectum vel praedicatum, dicendo bonitas magna, magnitudo bona, differentia principians, principi|pium diffe- **14^v**
 rens, bonitas differens, differentia bona; secundo utrisque

6 l. a collateralali sinistro 15. 16 utilimos P: utilissimos *cor-*
regge G 17 pro-|praedicato P 21 quatuor G

substantive sumptis, bonum magnum, bonum quid differens; tertio componendo subiectum tantum, ut constet ex absoluto et respectivo, vel duobus absolutis, ut cum dicitur differentia magna est bona; quarto praedicatum tantum, ut cum dicitur differentia est magnum bonum; quinto subiectum et praedicatum, ut cum dicitur concordantia principians est magnum bonum. Quae compositio dupliciter fit: vel utrisque sumptis in recto, vel altero in recto, altero in obliquo (aliud enim est differentia principians, aliud differentia principiantis); item vel utrisque in concreto sumptis, vel altero sumpto in concreto, altero vero in abstracto, vel utrisque in abstracto, ut [vel] magnum bonum, magnum boni, magnitudo boni, magnitudo bona et magnitudo bonitatis. Si dicatur magnitudo bonitas, utrisque terminis in recto, non redditur complexio subiecti vel praedicati, sed ambo possunt copulative sumpta subiectum esse vel praedicatum, ut cum dicitur 'magnitudo et bonitas sunt principia', et cum dicitur 'principium est dictum de magnitudine et bonitate'.

Animadvertendum tamen est, Lullium secundum tot tantasque latitudines quatuor modis ab universali ad particulare descendere: primo a terminis figurae primae vel secundae per terminos figurae secundae vel primae limitatis, ut differentia bona; secundo terminis iis in sua generalitate sumptis atque illimitatis ad eosdem per angulos contractos, dicendo differentia bona inter sensuale et sensuale, intellectuale et intellectuale, inter sensuale et intellectuale, similiter de concordantia et contrarietate; tertio ab angulis ita illimitatis ad eosdem per suae scalae gradus contractos, dicendo differentia bona inter sensuale

quod est ignis, et sensuale quod est aqua; quarto ab angulis pene subalterne contractis ad eosdem ut specialissime contractos, dicendo bona contrarietas, quae est inter sensibile quod est ignis in pipere, et sensibile quod est aqua
 5 in cucurbita. Ecce quemadmodum, deducto duodenario praedictae latitudinis per istius altitudinis quaternarium, quadraginta et octo in qualibet camera tibi reddantur propositiones, sexaginta quattuor, deducto eorum sexdenario, et longe plura, si maior maiorque numerus | de **15^v**
 10 ducatur; qui quidem tum dictis augeri valet differentiis, tum etiam relativorum, coniugatorum et congeneorum terminorum adiectione multiplici, adeo ut propositionum numero tempus ipsum succumbere, ne sufficere possit, appareat. Hunc locum supra quam necesse sit monstrasse volui,
 15 ut sciatis artem Lullii plus ferre momenti, quam Lullius ipse fortasse viderit; iactum quippe fundamentum excellentissime maius aedificium recipit, quam ipse struxerit.

De figur. in. et retin. Fig. Cap. 9.

Figuratio atque memoria ex triplicis progressionis consideratione delitescit, quarum prima in figura Lullii est
 20 plana, a BC ad IK, secunda perpendicularis, a | BC ad BK, **253**
 tertia est transversalis, a BK ad IK. Sed ad faciliorem intellectum et nonnullam utilitatem progressum perpendicularem et transversalem mutamus in rectum atque planum,
 25 et istum in transversalem atque perpendicularem, ut in triplici sequenti coordinatione est manifestum, quarum

8 quatuor *G* 17 edificium *P* 18 De figura invenienda et retinenda (*om.* Fig.) *G* 20 delitescit *P*: emergit *G*, cf. p. 11, 11 e più giù p. 269, 5 (*ed. Gfr.*). Similmente De Lampade Venator. p. 50, 20 21. 25 atque planum, et istum in transversalem *om.* *G* 26 sequenti *P*

prima

BC. CD. DE. EF. FG. GH. HI. IK.
 BD. CE. DF. EG. FH. GI. HK.
 BE. CF. DG. EH. FI. GK.
 5 BF. CG. DH. EI. FK.
 BG. CH. DI. EK.
 BH. CI. DK.
 BI. CK.
 BK.

10

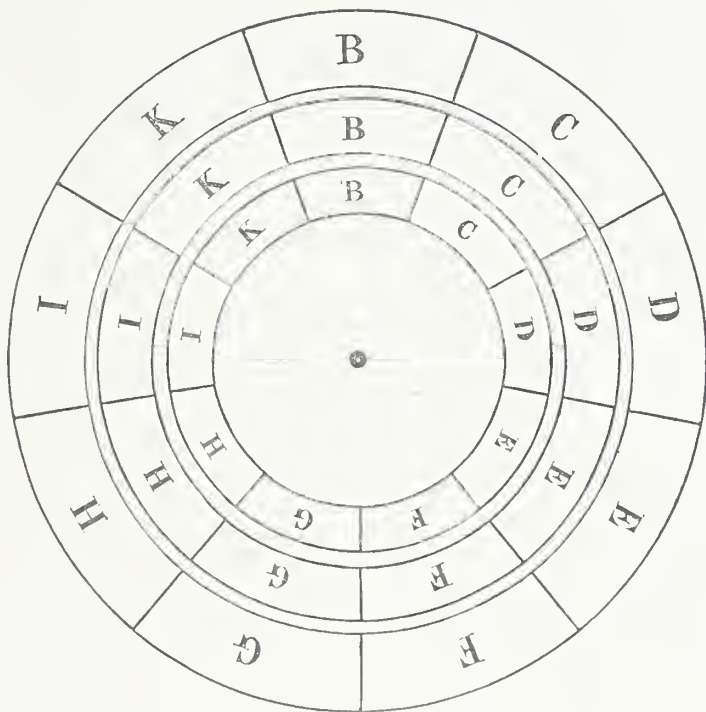
secunda

BC. BD. BE. BF. BG. BH. BI. BK.
 CD. CE. CF. CG. CH. CI. CK.
 DE. DF. DG. DH. DI. DK.
 EF. EG. EH. EI. EK.
 15 FG. FH. FI. FK.
 GH. GI. GK.
 HI. HK.
 IK.

tertia

20 BK. CK. DK. EK. FK. GK. HK. IK.
 BI. CI. DI. EI. FI. GI. HI.
 BH. CH. DH. EH. FH. GH.
 BG. CG. DG. EG. FG.
 BF. CF. DF. EF.
 25 BE. CE. DE.
 BD. CD.
 BC.

Quarta figura, tribus constans circulis, tres praecedentes complectitur figuras, estque ad tabulae generalis | constructionem ordinata, cuius ope peritus in arte solutiones **254**
 5 et argumenta ad idem problema in innumerum multiplicare poterit.

Praesens figura septem habet revolutiones, quibus deinceps septem domus constituuntur, quarum quidem prima **17^r**
 constituitur, cum sub B circuli superioris immobilis poni-

6 dei tre circoli concentrici, riuniti qui in una sola figura, il più grande è inciso nel testo di P, gli altri due in un foglio volante (con la nota: Hi duo circulli (sic) includuntur in eo circulo qui habetur folio 16.): anche G li ha riuniti in una figura sola, in modo però che i circoli interni fossero, come bisogna immaginarli, mobili

tur C circuli medii et D circuli inferioris, causando septem
 cameras; secunda, cum sub B circuli superioris ponitur D
 circuli medii et E circuli interioris; tertia, cum sub B circuli
 superioris ponitur E circuli medii et F circuli interioris;
 5 quarta, cum sub B circuli superioris ponitur F circuli medii
 et G circuli inferioris; quinta, cum sub B circuli superioris
 ponitur G circuli medii et H interioris; sexta, cum sub B
 circuli superioris ponitur H circuli medii et I circuli
 inferioris; septima, cum sub B circuli superioris ponitur I
 10 circuli medii et K circuli interioris.

Domus prima septem ordinibus constans
 habet 24. cameras.

17^v
 255

	7.	6.	5.	4.	3.	2.	1.
	bcd.	bce.	bcf.	bcg.	bch.	bei.	bek.
15	bde.	bdf.	bdg.	bdh.	bdi.	bdk.	
	bef.	beg.	beh.	bei.	bek.		
	bfg.	bfh.	bfj.	bfk.			
	bgh.	bgi.	bgk.				
	bhi.	bhk.					
20	bik.						

Domus secunda sex ordinibus constans
 habet 21. cameras.

Secunda domus constituitur, cum fit revolutio duorum
 internorum circulorum (sub C) circuli immobilis, collocato
 25 primo sub eo D circuli medii et E circuli infimi; secundo

1 e 6 e 9 interioris G: con equal diritto correggerai inferioris nei vv. 3.
 4. 7 e 10; del resto cf. *De specierum scrutinio* p. 609 sqq. (ed. Gfrörer),
 dove tutte le seguenti tabelle ricorrono nuovamente 12 habet 24. P: habet
 xxviii corregge G 24 sub C è stato aggiunto da G: om. P

E medii, F infimi; tertio F medii, G infimi; quarto G medii, H infimi; quinto H medii, I infimi; sexto I medii, K infimi.

	6.	5.	4.	3.	2.	1.
5	cde.	cdf.	cdg.	cdh.	cdi.	cdk.
	cef.	ceg.	ceh.	cei.	cek.	
	cfg.	cfh.	cfi.	cfk.		
	cgh.	cgi.	cgk.			
	chi.	chk.				
10	cik.					

Domus tertia 5. ordinibus constans
habet 15. cameras.

18^r

Tertia domus constituitur revolutione duorum interiorum circulorum sub D circuli immobilis, primo collocato sub eo E circuli medii et F infimi; secundo F medii, G infimi; tertio G medii, H infimi; quarto H medii, I infimi; quinto I medii, K infimi.

	5.	4.	3.	2.	1.
	def.	deg.	deh.	dei.	dek.
20	dfg.	dfh.	dfi.	dfk.	
	dgh.	dgi.	dgk.		
	dhi.	dhk.			
	dik.				

256

25 Domus quarta quattuor ordinibus constans
habet 10. cameras.

Quarta domus fit revolutione duorum circulorum sub E circuli immobilis, collocato primo sub eo F circuli me-

dii et G inferioris; secundo G medii, H infimi; tertio H medii, I infimi; quarto I medii, K infimi.

	4.	3.	2.	1.	18^v
	efg.	efh.	efi.	efk.	
5	egh.	egi.	egk.		
	ehi.	ehk.			
	eik.				

Domus quinta tribus constans ordinibus
habet 6. cameras.

10 Quinta domus fit, cum primo sub F circuli immobilis collocatur G circuli medii et H infimi; secundo H medii, I infimi; tertio I medii, K infimi.

	3.	2.	1.	
	fgh.	fgi.	fgk.	
15	fhi.	fhk.		
	fik.			

Domus sexta duobus ordinibus constans
et tribus cameris.

20 Sexta domus fit primo sub G immobilis collocato H medii et I infimi; secundo I medii, K infimi.

1.	2.	
ghi.	ghk.	
gik.		

Domus septima unius camerae.

257

Septima domus fit moto sub H circuli immobilis I medii, K infimi.

5 1.
hik.

Comp.

19^r

Ex revolutione igitur circularum quartae figurae resultant octo et viginti domus, quarum prima septem habet ordines et 24. cameras, secunda sex ordines, 21. cameras, 10 tertia quinque ordines, cameras 15., quarta quattuor ordines, 10. cameras, quinta tres ordines, 6. cameras, sexta duos ordines, 3. cameras, septima unam cameram.

De tabula magna. Cap. 11.

Tabula magna octoginta quattuor columnis constat, 15 iuxta totidem camerarum numerum, quae in 28. sunt ordinibus, qui sunt in septem domibus, a septem revolutionibus in quarta figura constitutis.

Quaelibet autem columna ex 21. cylindris, et horum singuli quattuor constant membris. Unde quaternarium 20 ductum per 21. reddit 84. membra.

Cylind. 21. sunt BCD. CBD. DBC. BBC. BBD. CCB. CCD. DDB. DDC. BCC. BDD. CBB. CDD. DBB. DCC. BCB. BDB. CBC. CDC. DBD. DCD.

2 remoto *G* in | mobilis *P*: immobilis *G* 3 K] B *G* 6 COM-
PLEXIO *G* 7. 9 resultant septem domus *e* habet ordines et xxviii came-
ras *corregge G* 10 camera 15 Quatta *P* 10 e 14 quattuor *G* 10. 11 ord. *P*
18 *sqq. cf. De spec. scrut. l. c.* 19 (ex) quattuor *G* 21 Cylindri *G*

Singula cylindrorum quatruplici ipsius T situatione, quatuor membra sibi asciscunt; aut enim est ante elementum primum TBCD, aut post primum ante secundum BTCB, aut post secundum ante tertium BCTB, aut post tertium 5 BCDT. Elementa ante T significant praedicata absoluta, elementa post T respectiva significant praedicata.

	BCD. Columna. [BCD.]	258
	tbcd. diff. conc. cont.	
	bted. bon. conc. cont.	
10	bctd. bon. magn. cont.	
	bcdt. bon. magn. dur.	
	CBD.	
	tebd. conc. diff. cont.	
	ctbd. magn. conc. cont.	
15	cbtd. magn. bon. cont.	
	cbdt. magn. bon. dur.	
	DBC.	
	tdbc. cont. diff. conc.	
	dtbc. dur. diff. conc.	
20	dbtc. dur. bon. conc.	
	dbct. dur. bon. magn.	
	BCB.	
	tcb. *	
	btc. bon. conc. diff.	
25	bctb. bon. mag. diff.	
	bcbt. *	

1 Singuli *corregge G* 2 quatuor *G* adsciscunt *G* 7 *sqq. nota di G*: 'Abbreviationes *diff.* differentiam vel differens, *conc.* concordantiam vel concordans, *cont.* contrarium vel contrarietatem designant. Notandum vero, hanc tabulam referri ad figuram secundam (cap. VI. pag. 248) nec penitus intelligi posse mentem Bruni, nisi comparetur scriptum Lullii, quod inscribitur 'ars brevis' (impressum Parisiis 1578) et in quod Noster hoc tractatu commentatur.' 7 BCD (*la seconda volta*) *om. G* 25 magn. *G*

20^r

BDB.

tbdb. *

btdb. bon. cont. diff.

bdtb. bon. dur. diff.

5

bdbt. *

CBC.

tcbe. *

ctbe. mag. diff. conc.

cbtc. magn. bon. conc.

10

cbct. *

CDC.

tcde. *

ctde. magn. diff. conc.

cdtc. magn. dur. conc.

15

cdct. *

DBD.

tdbd. *

dtbd. dur. diff. cont.

dbtd. dur. bon. cont.

20

dbdt. *

DCD.

tdcd. *

dted. dur. conc. cont.

dctd. dur. mag. cont.

25

dcdt. *

BBC.

tbbc. *

btbc. bon. diff. conc.

20^v

bbtc. *

30

bbct. *

	BBD.	
	tbbd. *	
	btbd. bon. diff. cont.	
	bbtd. *	
5	bbdt. *	
	CCB.	
	tccb. *	
	ctcb. magn. conc. diff.	
	cctb. *	
10	ccbt. *	
	CCD.	
	tccd. *	
	ctcd. magn. conc. cont.	
	cctd. *	
15	ccdt. *	
	DDB.	
	tddb. *	
	dtdb. dur. cont. diff.	
	ddtb. *	
20	ddbt. *	
	DDC.	
	tddc. *	
	dtde. dur. cont. conc.	
	ddte. *	
25	ddct. *	
	BCC.	
	tbcc. *	
	btcc. *	
	betc. bon. magn. conc.	
30	bcct. *	
	BDD.	
	tbdd. *	

	btdd. *
	btdt. bon. dur. cont.
	bddt. *
	CBB.
5	tcbb. *
	ctbb. *
	cbtb. magn. bon. cont.
	cbbt. *
	CDD.
10	tcdd. *
	ctdd. *
	cdtd. magn. dur. cont.
	cdtd. *
	DBB.
15	tddb. *
	dtbb. *
	dbtb. dur. bon. diff.
	dbbt. *
	DCC.
20	tdcc. *
	dtcc. *
	detc. dur. magn. conc.
	dect. *

21^v

De utilibus et inutilibus combinationibus.

25 De septem igitur, quae habentur, istius columnae membrorum duodenariis, tria duntaxat extant utilia; ratio cuius est inde manifesta, quia frustra eiusdem praedicati

22 detc P

signum geminatur in ipsis, quae per stellarum adiectionem sunt in columna denotata. Duodenarium primum de tribus primis cylindris extrahitur, secundum de sex sequentibus secundis, tertium de duodecim tertiis et ultimis.

- 5 Haec columna 84. membrorum, cuius 36. diximus esse utilia, foecundior est quam columna | Lulliana, quae 20. **260**
tantum constat membris in unico cylindro. Accidit autem nobis eam ditasse per eam rationem, qua Raymundus potuit omisisse caetera membra, quia inutilem eiusdem fieri
10 videbat repetitionem, quandoquidem dicere BCD, id est bonitas magna durans, et dicere CBD, id est magna bonitas durans, idem est. Nos vero Raymundi ordinem et sufficientiam non improbamus, et fatemur in suo vigenario | omnia tandem contineri quidem, sed caeca et ipsi **22^r**
15 Lullio fortasse etiam occulta vel minus considerata. Postquam igitur combinationes, quae ex quatuor istis elementis et ordinatis fieri possunt, extendimus, quaeque ex iis omnibus frugales extent patefactum est, discurratur columna sumendo primum elementum substantive, duo
20 reliqua adiective, dicendo: bonitas magna durans, quae significatur in BCD. Nonne utillima et etiam pro ratione complementi discursus necessaria eorundem elementorum alia ordinatio fiet, dicendo: magnitudo bona durans, cuius signum est CBD? Non est sane eiusdem repetitio. Simili-
25 ter unquam non erit eiusdem repetitio, si certa quadam lege disponantur termini tres per adiectivum et substantivum, rectum et obliquum, ut ea lege se habeat unum membrum, qua aliud; vel si omnia membra pariformiter capian-

5 *scriviamo* 84 per 88; *cfr. p. 39, 22* 6 *fæcundior P* 8 eum ditasse *G* 13. 14 in ipsius vicenario *G* 17 et *om. G* quaeque] et quae *G* 18 omibus *P* 21 significatur *De spec. scrut.*: significantur *PG* vtillima *P*: utilissima *G* 23 durans? cuius *P*

tur, numquam eiusdem fiet repetitio, et non incidemus in necessarii omissionem, sicut cum posito BCD contemnitur CBD.

Numerus legum.

22^v

5 Leges vero, quibus uniformiter discurritur columna, sunt octo, quarum una est sumpto primo termino adiective, reliquis duobus substantive; 2. alia est sumpto primo termino substantive, duobus aliis adiective, 3. alia sumpto primo et secundo termino adiective, tertio substantive, 4. alia
10 sumpto primo et secundo termino substantive, tertio adiective, 5. alia sumpto primo et | tertio adiective, secundo sub- 261
stantive, (6.) alia sumpto primo et tertio substantive, secundo adiective, 7. alia sumptis omnibus adiective, 8. alia sumptis omnibus substantive.

15

Multiplicatio legum.

Praepositae octo leges, per variam obliqui et recti, abstracti concretique distributionem, utilissimas 38. propositionum considerationes, quibus subiectum problema potest examinari, constituunt.

20 Stante enim primo termino adiective, secundo et tertio substantive, dicitur:

BCDT

23^r

Bonum magnitudinis durationis.

Boni magnitudo durationis.

25 Boni magnitudinis duratio.

2 ommissionem P 12 om. il numero P 17 vtillissimas P; seguono del resto 39 combinazioni invece di 38 (da cancellare p. 36, 6?)

Primo substantive, secundo et tertio adiective:

BCDT

- Bonitas magna durans.
 Bonitas magni durantis.
 5 Bonitas magno durans.
 Bonitas magna durantis.
 Bonitatis magnum durans.
 Bonitatis magnae durans.

Primo et secundo adiective, tertio substantive:

10

BCDT

- Bonum magnum duratione, i. per duration.
 Bonum magnum durationis.
 Bonum magnae durationis.
 Boni magna duratio.
 15 Boni magni duratio.

Primo et secundo substantive, tertio adiective:

BCDT

- Bonitas magnitudinis durans.
 Bonitas magnitudinis durantis, i. quae durat.
 20 Bonitas magnitudinis durantis, i. eius quod durat.
 Bonitatis magnitudo durans.
 Bonitatis magnitudinis durans, id est de bonitate magni-
 tudinis id quod durat.

23^v
 262

4 magna e 5 magni G 6 magna *De spec. scrut.*: magni PG, cf. a
 p. 35, 17 9.10 G: 10.9 P 11 id est per durationem G, e similmente
 in seguito (ma v. 22 e p. 37, 6 id est è scritto per esteso anche in P) 20 Bo-
 nitas magnitudinis *De spec. scrut.*: Bonitatis magnitudo PG duran-
 tis G: durās P quod P: quae G

Primo et tertio adiective, secundo substantive :

BCDT

Bonum magnitudinis durans.

Bonum magnitudinis durantis, i. quae durat.

5 Bonum magnitudinis durantis, i. eius quod durat.

Boni magnitudinis durans, id est de bono magnitudinis id
quod durat.

Boni magnitudo durans.

Primo et tertio substantive, secundo adiective :

10

BCDT

Bonitas magna duratione, i. per durationem.

Bonitas magna durationis.

Bonitas magnae durationis.

Bonitatis magna duratio.

15 Bonitatis magnae duratio.

Omnibus adiective sumptis :

BCDT

Bonum magnum durans.

Bonum magnum durantis.

20 Bonum magni durans.

Bonum magni durantis.

Boni magnum durans.

Boni magni durans.

Omnibus substantive sumptis:

BCDT

Bonitas magnitudinis durationis.

24^r

Bonitatis magnitudo durationis.

5 Bonitatis magnitudinis duratio.

INDVCTIO.

Hoc quod completum est in BCDT, quod est unum membrum primi cylindri huius columnae, intelligatur completum in BCTD, BTCD, TBCD, quae sunt reliqua eiusdem cylindri membra. Identidem fiat in aliis | cylindrorum 263 membris, tum columnae istius, tum aliarum omnium.

Multiplex terminorum acceptio.

Nec te praetereat, [in] quod terminus primus, hoc in loco i. in columna ista per B significatus, aliquando sumitur secundum se, ut cum quaestio est de bonitate; quandoque sumitur cum alio incomplexe sumpto, ut cum quaestio est de bonitate mundi, de bono naturae, de bono summo; aliquando sumitur cum alio complexe sumpto, ut cum quaestio est de bonitate aeternitatis mundi. Omnis enim quaestio de subiecto aliquo aut sumitur sine aliquo | quod 24^v verbo adiaceat, ut: an, quid, de quo, quare etc. mundus est? aut sumitur cum uno adiacente, ut: an, quid, de quo etc. mundus est aeternus? aut sumitur cum duobus vel pluribus adiacentibus, ut: an, quid, quomodo, bonum

1.2 G: 2.1 P 8 prsmi P 13 in (*innanzi a* quod) om. G
 14 i. in P: id est in G 15 questio e 16 qnestio P 21 mndus P
 23 summitur P 24 bonnm P

est mundum esse in aeterna concordantia et differentia? etc.
De aliis aliorum membrorum primis terminis idem est iu-
dicium. Item sicut ipsum B, quod ponitur pro subiecto,
tripliciter sumi posse dicitur; ita tripliciter posse sumi
5 caeteros terminos (ut in hoc loco CD) intelligatur. Ipsum
vero in uno demonstrasse sufficit.

Hoc pacto confusam, obscuram et imperfectam ta-
bulam distinximus, clarificavimus et perfecimus. Ipsam
pauperiorem atque nugacem ditavimus, frugalemque red-
10 didimus. Id sane illis inventis Lullianis addidisse non po-
tuit omnibus esse facile, sed iis qui meliores experti sunt
etiam eiusdem generis inventiones.

De memoria tabulae. Cap. 12.

Tabula per nos ordinata atque adaucta suum habet,
15 qui te (si recte inspicias) non praeterire possit, ordinem.
Pri|mo in quartae figurae septem revolutionibus sub septem **25^r**
elementis rotæ immobilis BCDEFGH, quarum prima sep-
tem, secunda sex, tertia quinque, quarta quattuor, quinta tri-
bus, sexta duobus, septima uno constat | ordine. Qui 28. **264**
20 ordines cameras 84. continent, ex quibus columnae 84.
extrahuntur, quarum singulas 21. cylindris constare vidi-
mus, quorum singuli, quatuor continentes membra, 84.
membris columnam constitutam reddunt, quorum 36. tan-
tum utilia comperiuntur. Per quem quidem numerum si
25 deducatur 38narius, qui pendet ex octo legibus, quibus
octo modis uniformiter columnam discurremus, per variam

1 om. l'interrogativo PG 8 perfecimus, ipsamque G 14 adauc-
tas P 17 rotæ P: notæ G in mobilis P: immobilis G 18 qua-
tuor G 22 quatuor] 4 P LXXXIV G: 88 P 23 constitutam P
25 trigintoctonarius G

obliqui et recti, adiectivi et substantivi, concreti et abstracti distributionem, mirum in modum propositionum inventivarum numerus augebitur. Huius ultimi 38narii si quis 19rium habeat primum, facile ad 38rii complementum 5 19narium habebit secundum; bonitas enim et bonum similem eundemque habent inflexionis modum.

De quaestionibus. Cap. 13.

Quaestiones decem (ad quas caeteras omnes vult reduci Lullius) enume|ratae sunt, easdemque novem ele- 25^v
 10 mentis significatas donavimus. Ipsas ea ratione se regulas appellare dicit Lullius, quia, quemadmodum omnia vocabula quinque declinationum regulis ambiuntur, ita modo suo in istis decem quaestiones omnes includuntur. Ipsae sunt quae omnia lustrant, illuminant et colorant, si
 15 omnem quaestionis trutinam considerabile debeat subire. Quarum quidem quattuor naturaliter sunt substantiales: B utrum, C quid, D de quo, E quare; septem accidentales: F quantum, G quale, H quando, I ubi, K quomodo et cum quo.

3 *sqq.* trigintooctonarii si quis undevicenarium *etc.* G 6 eundem-
 que G 10 significatis G 13 includantur G 15 de-|debeat P
 16 quatuor G 17 septē P : sex G accidē|les P

IORD. BRV. NOL.

26^r
265

DE ARCHITECTVRA ARTIS LVLLIANAE

SECTIO TERTIA

DE EXTENSIONE ET MVLTIPPLICATIONE.

5

De ext. et mult. subiect. Cap. I.

Amplificatione et multiplicatione terminorum adiuva-
tur ars, quam quidem primo in subiectis novem delineabi-
mus, deinde in caeteris, quae suo ordine sequuntur.

De primo subiecto. B.

10 Primum subiectum est Deus, in quo contemplationis
emensio et | conceptionum multiplicatio primo fit penes 26^v
substantiam et essentiam eius et absolutum esse, secundo
penes eius relationes, dignitates et proprietates.

15 Quod ad substantiam attinet, primo considerantur ab
ea removenda, i. corpus, compositio materiae et formae,
quidditatis et essentiae, seu naturae et subiecti, essen-
tiae et esse, generis et differentiae, subiecti et accidentis,
subiecti et subiecti; secundo considerantur per excellen-
tiam tribuenda, simpliciter perfectio, omnium perfectionum

1 JORDANI BRUNI NOLANI *G* 5 De extensione et multiplicatione
subjectorum *G* 8 sequuntur *P* 10 contemplationis *P* 15 id est
corpus *G*

eminentissima continentia, simplex bonum, summum bo-
 num, per essentiam bonum, quo omnia sunt bona, unum,
 infinitum per essentiam et magnitudinem, immutabile,
 aeternum, veritas, vita. Quod ad relationes attinet (iis om-
 5 nibus, quae contra omne ratiocinium, philosophiam, aliam
 fidem et credulitatem solis Christicolis sunt revelata, et
 demonstrationem nullam habentia fidem tantum admittunt,
 quidquid Lullius delirando etiam contra magnorum theo-
 logorum sententiam tentarit), veritatem, vitam, amorem,
 10 ideam, cognitionem, potentiam, creationem, pro|videntiam, 266
 conservationem, [amorem,] iustitiam, mi|sericordiam, bea- 27^r
 tificationem et caetera, quibus ea, quae sunt extra divinam
 substantiam, respiciuntur. Quae omnia Iudaei Cabalistsae
 ad decem Sephiroth, et nos ad triginta, haud quidem illis
 15 addentes sed easdem explicantes, redegimus indumenta.
 Quod ad dignitates et proprietates spectat, colunt Hebraei
 nomen, quod divinae substantiae proprius appellant, quod
 est tetragram. 'Iehova.' Deinde explicatum in quattuor
 nomina ad eius effectus et proprietates in quattuor tri-
 20 plicis mundi cardinibus; subinde in duodecim pro ternario
 in cardinum singulis significato in duodecim portis
 civitatis, ad orientem tribus, ad meridiem tribus, ad oc-
 cidentem tribus, ad aquilonem tribus; proinde in aliis
 numeris successive in infinitum, subordinando nunc qui-
 25 dem quaternariis ternaria, nunc vero ternariis duode-
 naria. Sed hoc ipsi, qui videre volunt, viderint; nobis haec
 hactenus indicasse sufficit.

3 in mutabile *P*: immutabile *G* 4. 5 omnibus *PG*: *l.* omissis
 6 christolis *P* 7 nulla *P* 9 <contemplari licet> veritatem *G* 11 *ab-*
liamo cancellato amorem Iustiam *P* 17 proprium *G* 18 tetragram-
 matum *G* explicatū *P*: explicant *G* 18 e 19 quattuor *G* 20 *sqg.*
 Subinde in 12 pro — singulis. Significato — in 12 portis civitatis ad
 Oriētē 3. ad Meridiē 3. ad Occid. 3 *etc.* *P*

Omnia quae de Deo dicuntur aut secundum rectum aut secundum obliquum, cum eadem quae Deus praedicata recipiant et pro Deo supponant, immensam tibi suppeditant considerationis materiam; cum primum praedicatum quod est bonum, et ea praedicata quae ad bonum reducuntur, item et | caetera omnia praedicata, cum iis quae ad eadem reducuntur ut species, aequivalentia, partes et modi, de Deo et iis omnibus, quae Deus dicuntur et ad Deum pertinent atque reducuntur, facias praedicari, nec non secundum talem praedicationem tibi considerata contemplantur. Extenditur etiam recipiendo praedicationes (iuxta suum modum) ab omnibus sequentibus subiectis et iis quae pertinent ad illa, quorum omnium est prima causa. 27^v

15

De secundo subiecto. C.

Secundum subiectum est Angelus seu Daemon seu Dii, in quo fit contemplationis emensio et conceptionum multiplicatio, primo penes consideranda de eorum substantia, secundo penes eorum potentias seu facultates agendi et operandi. 26^r

Quod ad primum attinet, [et] considerantur penes eorum distributionem in genera, quae Babylonicis, Magis, Pythagoricis et Cabalisticis et sacerdotibus antiquae legis, Graecorum et Romanorum et aliarum gentium *** sequuntur rerum genera, quibus adsunt atque praesunt formatores, motores et servatores, tanquam intelligibilibus mundi membra, quibus istius sensibilis mundi membra 28^r

3 immensum G 18 multiplicatio P 21 et om. G 22 Babylonicis P 24 abbiamo indicata una lacuna: gentium (placuerunt) G

correspondeant. Quibusdam vero Christicolis, quorum quidam minus Platonici e Platonica schola prodierunt, tres extant hierarchiae, quarum singulae in tres satis vulgatos distribuuntur ordines, quatenus primo ternario ter trinum
5 adstet, plaudat ministretque ternarium.

Quod ad secundum attinet, a nostris theologis comparantur ad corpora, quibus uniantur, quae adsumant et quibus adsumptis exerceant velut opera vitae, et in quibus definitive locantur. Item considerantur quantum ad eorum
10 intelligendi et appetendi modum, in quibus omnibus extenditur subiectum C per omnia deducendum praedicata. Extenditur quoque praesens subiectum per sequentia, in quibus habet imperium.

De tertio subiecto. D.

28^v

15 Tertium subiectum, quod est Caelum, primo extendit et multiplicat considerationem atque conceptus penes eius naturam et substantiam, de qua multa fingit Aristoteles et vulgaris philosophia; secundo penes eius magnitudinem et partium ipsius molem, numerum et species et nomina,
20 de quibus est cosmographia in genere; tertio penes eius motus, discursus, tempora, successiones et leges in exagitatione partium ipsius, de quibus est theoria quaedam, quam peculiari vocabulo astronomiam appellant, ad quam etiam spectare videntur ea, quae sunt ad eiusdem cogni-
25 tionem isagogica, partium eius | figurae, ut orbes, sphaerae, hemisphaeria, quadrantes, climata, zonae, imagines, signa, astra, stellae, nec non partium termini, puncti, cen-

268

3 hierarchiae P 9 locentur *corregge* G 12 persequentia P
15 coelum G 17 Arist. P 25 ysagogica P 26 emisphaeria P
climata zonae P e 27 termini puncti PG

tra, apogia, perigia, verticalia et iis opposita et congenera,
 circuli, zonae, axes, diametri, anguli, superficies; quarto
 penes eius potentias et influxus, qui ab erroneis et fixis et
 eorum coniunctionibus, oppositionibus aliisque aspectibus
 5 producuntur, de quibus ea mathematicae | pars, quam astro- 29^r
 logiam proprie dicunt. Collectio terminorum subiecti prae-
 sentis, secundum singulas considerationis species, per cae-
 tera principia sigillatim ducta, infinitam nugarum copiam
 subministrat. Et extenditur praesens subiectum per ea
 10 quae sequuntur, in quibus omnibus influit et ad quae quo-
 modocunque se habet. Item per antecedentia subiecta, a
 quibus est productum atque motum, et quibus ut physi-
 cum archetypo respondet.

De quarto subiecto. E.

15 Quartum subiectum, quod est Homo medium substan-
 tiarum, extendit et multiplicat contemplationem et con-
 ceptus, primo penes animae essentiam, potentias et opera-
 tiones, in quibus consideratur tum quantum ad proprium
 essendi modum, tum etiam quantum ad communionem
 20 praedicatorum omnium, proprietatum, partium et specie-
 rum rationumque omnium, quae superiora subiecta reci-
 piunt, unde omnia, quae pertinent ad Deum, Angelum et
 Caelum, modo suo ad Hominem pertinent; secundo penes
 corporis essentias, potentias et operatio|nes, in quibus con- 29^v
 25 sideratur tum quantum ad proprium essendi modum, tum
 etiam quantum ad communionem, quam habet cum infe-
 rioribus subiectis in partibus et proprietatibus, principiis

inquam et passionibus omnibus. Quae cuncta si discurrant circumferentiam praedicatorum, consider. aeternam materiam suppeditarent.

De quinto subiecto. F.

269

5 Quintum subiectum, quod est Imaginativum, [quod] inter Hominem et Sensitivum a Lullio collocatur. Inter Hominem enim et alia imperfecta animantium, in quibus Imaginativum non delitescit, cuiusmodi sunt vermes et muscae et concharum nonnullae, sunt in quibus modica et prope
10 nulla apparens est ab hominibus differentia, de quibus cum negetur Intellectivum, conceditur Imaginativum. Quod quidem subiectum imaginatur et in superioribus subiectis et in inferioribus, et extenditur hoc subiectum per superiora tanquam per causas, principia et obiecta, et per inferiora
15 tanquam eius fundamenta, subiecta, item et obiecta. A subiecto isto multiplex ratio multiplicis artis memorativae, **30^r** quam invenimus, dependet.

De sexto subiecto. G.

Sextum subiectum, quod est Sensitivum, dilatatur per
20 proprias sensus species et differentias, obiecta, media et organa. Item per eius subiecta, quae sunt sensatum, vegetale, elementale et instrumentale. Huic subiecto conducit Caelum, Homo, Imaginativum, quae sunt superiora, ut principia formalia, efficientia et finalia media, subiectum
25 primum ut efficiens primum et finale ultimum. Sensitivum

2 considerationi G 5 quod (*la seconda volta*) om. G 7 animantium P 8 delitescit, cuiusmodi P: apparet, — eujusmodi G, cf. a p. 23, 20 9 non null. sunt in quibus P: nonnullae — sunt, in quibus G 11 concaeditur P 23 coelum G 25 efficiens P

ita ditatum, positum in centro circuli, si discurrat circumferentiam terminorum istius artis, innumeras tibi pariet intentiones.

De septimo subiecto. H.

5 Subiectum septimum, quod est Vegetativum, elementale tanquam eius stipitem et fundamentum complectitur; dispositionem enim elementi sequitur dispositio Vegetativi, sicut huius dispositionem dispositio Sensitivi, illam Imaginativi, illam actualiter Intellectivi. Ideo ratio subiecti 30^v
 10 superioris includit subiecti inferioris rationem vel ut compositum, vel ut informatum, vel ut participans, vel ut participatum, vel ut | agens, vel ut subiectum quoddam 270
 15 sivae et similis productivae. Haec omnia atque singula ad circumferentiam quaestionum et praedicatorum, et quae consequuntur ea, pro rerum copia referantur.

De octavo subiecto. I.

Octavum subiectum, quod est Elementativum, complectitur Instrumentativum naturale, quod omnia lustrat, tangit et penetrat. Et hoc subiectum consideretur penes 20
 essentiam et ipsam consequentes facultates et actus. Hoc aliis fingitur quadruplex, aliis duplex, aliis in infinitum multiplex, melius autem intelligentibus simplex. Tale est
 25 apud Lullium, qui ipsum appellat Chaos, cuius compositio

8. 9 *forse* illam imaginativi illa actualiter 10. 11 vel ut compositum, vel ut informatum *om. G* 12 vel ut subiectum quoddam est *P*: *quae verba, cum sensu omnino careant, e textu eiecimus* annota *G* 13 est] *forse* ens? 14. 15 *f.* productivae et sim.? 16 circumferentia *P*

est ex prima materia eidemque proxima forma. Hoc Chaos implere sentit spacium, quod est | sub luna diffusum, cuius **31^r**
 proximae partes sunt 4. elementa pura, quasi rami in
 stipite nondum e stipite prodeuntes, unde postea quat-
 5 tuor sensibiles rami, haec scilicet quattuor, quae sensum
 afficiunt, elementa prodeunt. Horum considerando essen-
 tiam, esse, differentias, species, virtutes, actus et circum-
 stantias, de centro circuli praedicationum, non mediocrem
 habebimus materiam contemplandi.

10

De nono subiecto. K.

Nonum subiectum, quod est Instrumentativum, duplex
 est, naturale videlicet et morale. Primum complectitur no-
 vem accidentium genera, ut reliqua omnia entia praeter
 octo praedicta (quae sunt in genere substantiae) com-
 15 prehendantur. Instrumentale ergo subiectum sunt quanti-
 tas, qualitas, relatio et reliqua, cum suis speciebus, | diffe- **271**
 rentiis et propriis et communitatibus, de quibus partim
 logicus, partim metaphysicus. Quod quidem subiectum, licet
 omnium sit infimum, habet tamen excellentiam, qua omnia
 20 modo suo metiri valet; primum enim etiam subiectum habet
 suam magnitudinem, | numerum quem faciat, activitatem, **31^v**
 passionem quam inferat, locum supra locum, tempus supra
 tempus, habere supra habere, et caetera, saltem translative
 sumpta. Secundum amplectitur omnia quae sunt infra la-
 25 titudinem iuris naturalis, quod est commune omni animan-
 tium generi, excludens inanimata; iuris gentium, quod est

2 spatium G 3. 4. 5 quattuor G 7. 8 circumstantias P 10 K.]
 C. P 12 Primum] Pr. P: Primo G 17 et (*innanzi a propriis*) om. G
 17. 18 pars logica, pars metaphysica G 18 methaphisicus P 20 etiam
 om. G 24 forse complectitur

commune omnibus hominibus, exclusis irrationalibus; iuris civilis ethici, quod omnibus certis statutis viventibus nationibus, exclusis iis qui libidine aguntur et agunt; iuris civilis politici, quod omnibus non barbaris nationibus est
 5 commune, singulis tamen iuxta suas condiciones aptatum, exclusis barbaris, qui etiamsi politiam alchymicam iactent, illa tamen carent quae vera est; iuris oeconomici, quod familiis pro sua ratione gubernandis est accommodatum, exclusis ignobilibus, vilibus, cauponis, vectoribus et ser-
 10 vis aliis communibus et inertibus sine facultatibus et substantia. Instrumentativum rationale reducitur ad Hominem et Imaginativum, et non est subiectum peculiare huius artis per se. Duplex ergo propositum Instrumentativum, in centro rotae collocatum, fertilissimum reddit conside-
 15 rationis actum.

Hic illud non est silentio praetereundum, quod re- **32^r**
 spectu subiecti superioris, omnia inferiora subiecta ut Instrumentativum se habere possunt. Tu ipse super hoc considerato.

20

De amplificatione et multip. figurae primae. Cap. II.

Bonitas, magnitudo, duratio et reliqua de omnibus subiectis generaliter, specialiter et particulariter dicuntur affirmative vel negative; formata quoque per triangulos et angulos secundae figurae, et informia.

25 Bonitas quoque, magnitudo et reliqua in arte ista **272**
 nec accidentalia sunt, neque substantialia; atqui supra substantiam et accidens constituta de utrisque dicuntur modo suo.

2 quod (est commune) omnibus G 6 alchymicam P 7 oeconomici P 9 cauponibus *corregge* G 10 aliisque G 14] in iu P 20 multiplicatione G, e *similmente* p. 54, 25, 55, 10. 20. 56, 23 etc.

Ad haec praedicata secundum Lullium omnia absoluta praedicata reducuntur affirmative vel negative, iuxta unum vel alium modum; quae si quis in ordinem digerere velit, ad horum atria ab invicem distincta reducendo digeratur. In omnibus autem praedicationibus gradus scalae intellectus in memoriam revo|centur, specialissimi videlicet, subalterni et generalissimi, tanquam supremi, medii et infimi, qui sunt de altitudine ipsius; item horum differentiae, proprietates et peculiare rationes appropriabiles, 5
10 essentiam consequentes, quae scalae latitudinem constituunt. Quae quidem nunc quidem simpliciter accipiantur, nunc vero ad invicem et cum aliis complexe, nunc dicendo 'differentia, principium, contrarium'; nunc dicendo 'differentia contrarians, differentia principalis, principium concordans' etc. Imo et cum subiectis ipsis complecti possunt: bonitas divina, angelica, caelestis, humana et infra. 32^v

De amplific. et numer. secundae figurae. Cap. III.

Suam amplitudinem figura secunda in sua descriptione et typo patefecit. Unumquodque enim principiorum tribus 20 se differentiis examinandum proponit. Si quippe animae differentia consideranda occurrat, spectanda est quae inter ipsam et sensibile est, inter ipsam et intelligibile, ut in angulo differentiae significatur. Idem de caeteris angulis esto iudicium. | Quae differentia subinde formatur 33^r
25 per alios figurae istius angulos, puta maioritatem, minoritatem, principium, medium et finem, una cum speciebus atque modis qui in angulorum scalis indicantur.

5 praedicationibus *P* 15 immo *G* 16 caelestis *PG* 17 De amplificatione et numeratione *G* 21 quae (sit) *G* 22 est *om. G* 27 scalis *P*

Formatur quoque differentia per primae figurae absoluta
 praedicata, sumendo differentiam animae ab aliis secun-
 dum bonitatem, magnitudinem, durationem | et reliqua. **273**
 Similiter de concordantia, maioritate; similiter et de spe-
 5 ciebus et modis istorum, cum generibus illis, speciebus
 et modis eorum. Quae cuncta ni fiant affirmative, fiant
 negative, secundum omnem negationis modum tentando.

De amplificatione per tertiam figuram. Cap. IV.

Primae atque secundae figurae amplitudinem tertia
 10 figura complectitur, et elementa huius figurae significant
 quod in alphabeto, in subiectis, in duobus praecedentibus
 figuris et quaestionibus est implicitum et explicitum. In B
 enim huius figurae significatur Deus primum subiectum,
 Bonum primum praedicatum absolutum, Differentia pri-
 15 mum respectivum, | Iustitia prima virtutum et Avari- **33^v**
 tia prima vitiorum, Utrum prima quaestionum. Simile
 iudicium de CDEFGHIK. Habent ergo singula elemento-
 rum istius figurae significata septem, et singula quadrato-
 rum quatuordecim complectuntur significata. In primo
 20 igitur quadrato, quod est BC, includuntur plura quaesita
 et problemata contemplanda et intentanda et ad quodcum-
 que trahenda propositum; primo per duos terminos, quo-
 rum alter est quaestio, alter est praedicatum absolutum:
 'utrum sit bonitas, quid sit bonitas', vel alterum est
 25 praedicatum respectivum: 'utrum sit differentia, quid sit
 differentia', et tangendo angulorum scalas: 'utrum sit
 differentia inter sensibile et intelligibile, et quid sit et

4 (et) maioritate G 8 iv] iij P 15 (item) iustitia G 19 qua-
 tuordecim] 14 P 21. 22 quod|cumque, trahenda P 26 scalas P

quae sit ea differentia. Secundo per tres terminos, cum dicitur: 'differentia magna bonitatis, concordantia bona divinitatis'. Tertio per quattuor terminos: 'utrum sit magna bonitas Dei, quid sit magna bonitas angeli'. Quarto
 5 per quinque terminos: 'utrum sit magna bonitas iustitiae angeli? quid est angelum esse iustum in magna bonitate?' Quinto per sex terminos: 'quid est angeli iustitiam esse in magna bonitate concordante?' Sexto per septem ter- 34^r
 minos: 'quid est angeli iustitiam non | esse in magna 274
 10 bonitate concordante cum bonitate Dei?' Septimo per octo terminos vel plures, dicendo: 'quid angelica iustitia in magna differentia cum bonitate Dei, et concordantia cum bonitate hominis?' Qui modi, permultas recipiendo inflexiones et praedicandi modos per abstractum et con-
 15 cretum, obliquum et rectum, quos referre longum et taediosum est (licet unquam bene consideranti non possit esse vanum), in innumerum valent multiplicari.

Nec praetermittendum censeo simplicem modum multiplicationis, quem Lullius tertiae figurae evacuationem
 20 appellat, in camera BC eius evacuationis modum ostendens; primo 12. propositiones per ordinem constituens BC: 'bonitas est magna, bonitas est differens, bonitas est concordans, magnitudo est bona, magnitudo est differens, magnitudo est concordans, differentia est bona, differentia
 25 est magna, differentia est concordans, concordantia est bona, concordantia est magna, concordantia est differens'; | secundo 24. quaestiones per ordinem deducendo 34^v
 istas propositiones per Utrum et Quid: 'utrum bonitas est magna, quid est bonitas magna', et ita de aliis; tertio

3 quatuor *G* 15 obliquum *P* tediosum *P* 21 duodecim *G*
 21. 22 Bonitas et magna *P* 27 <constituens,> per ordinem *G*

afferendo definitiones terminorum, quae possunt esse media ad argumentum; quarto adferendo ivum, abile et are quae sunt signa potentiae activae, passivae et actionis, quae pariter possunt esse media ad argumentandum
 5 (bonitas enim probatur de subiecto per bonificativum esse, bonificabile esse et bonificare); quinto examinando per species quaestionum BC et ipsarum modos.

De amplificatione per quartam figuram. Cap. V.

Quartae figurae amplitudo maxima supra ostensa est
 10 in numero revolutionum, domorum, ordinum, camera-
 rum, columnarum, cylindrorum, membrorum, legum, alia-
 rum figurarum amplitudine, nec non subiectorum atque
 quaestionum.

Ibi est manifestum, quomodo mediorum multiplicatio 275
 15 et inventio fiat in cir|culo mediocri, successive referendo 35^r
 elementa ipsius ad subiectum et praedicatum significatum
 per elementa aliorum.

Item multae subiecti rationes atque praedicati possunt
 esse causa ad inferendum praedicatum de subiecto in con-
 20 clusione. Quod enim mundus sit aeternus, demonstratur a
 philosopho per rationes mundi, quae non excludunt aeter-
 nitatem, per rationem aeternitatis, quae non abhorret
 mundi adiacentiam, item ex ratione boni mundi, magnitu-
 dinis mundi, item ratione boni aeternitatis, magnitu-
 25 dinis et caeterorum, item per observantiam partium et
 modum circumstantiarum, quibus omnia multiplicari osten-
 dimus, adeo ut omnia in omnibus cum Anaxagora liceat
 contemplari; et non inconvenit, immo necessarium est, vir-

tute quadam in infinitis (ut in numeris) infinita infinities implicari, quamvis idem quandoque factum iri credere stultum sit.

De amplificatione, multiplicatione et ordine quaestionum. Cap. VI.

35^v

5 Ratio dilatandarum quaestionum est non contrahendo ipsas ad certum facultatis modum, sed (cum ipsae ad omnia respicere modo suo debeant) iuxta adeo amplissimam acceptionem eas intelligendo, ut ad omnia et singula pro sui exigentia valeant inclinari. Hinc

10

B. De quaestionis 'Utrum' amplificatione et multiplicatione.

Quaestio 'Utrum' dilatatur et multiplicatur per assertivum, affirmativum, dubitativum et negativum; probabile, apparens, demonstrativum; creditum, ratiocinatum, intellectum. Item refertur ad omnes quaestiones de esse et es-
15 sentia, et ad eas reducibiles.

Dilatatur 'Utrum' sicut et aliae quaestiones dilatandae proponuntur, sumendo ipsum amplius quam apud theologos sumi consuevit. Quaerit enim philosophus an Deus sit et similia, de quibus quidem nil | prorsus debet dubitare 276
20 theolo|gus, ut notat Raymundus in sua Rhetorica. Haec 36^r
enim quaestio 'Utrum' fuit in causa, ut Moses non intraret terram promissionis; punivit enim Deus illum ob eam causam, quia petram percutiendo dixit: 'estne Deus an non?'

25

C. De amplificatione et mult. quaestionis 'Quid'.

Quaestio 'Quid' dilatatur, ut sit communis demonstrativo et persuasivo. Non solum per propria rei respon-

det, sed et per periphrases, metaphoricas translativas-
que definitiones atque descriptiones per universum. Unde
quaerenti 'quid est senectus?' respondetur 'portus malo-
rum', 'quid est pulcherrimam habere uxorem?' 'compedes
5 aureas habere', 'quid sol?' 'oculus mundi'. Dilatatur
'Quid' tentando omnem definiendi modum ex nomine, ex
re, ex modo concipiendi et ex modo essendi; item per
quid est in se et quid est in alio, quid habet in se et
quid habet in alio.

10

⟨D.⟩ De amplificatione et mult. quaestionis 'De quo'.

Quaestio 'De quo' extenditur ad significanda principia **36^v**
essentialia, originalia, intrinseca, extrinseca, efficientia,
materialia, primitiva, habita seu positiva; terminum
'a quo' et alios terminos quos iste supponit, compositio-
15 nem omnem seu naturalem seu rationalem seu imagina-
riam complectitur. Possessiva tandem principia secundum
comunem acceptionem, ut et quaestio 'cuius sit, ad quem
pertineat et cuius intersit', referantur ad quaestionem
'De quo.'

20

E. De amplificatione et multiplic. quaestionis 'Quare'.

Quaestio 'Quare' per omnes amplificatur causas (licet
Ray. Lull. excludat materialem, quae tamen quodammodo
sumpta atque considerata habet quid efficientiae ad mu-
tationem et ea quae mutationem consequuntur), quarum
25 aliae sunt determinatae, aliae in|determinatae in efficiendo, **277**

1 ⟨per⟩ metaphoricis *G* 10 D. om. *P* 13 Habita *P*: habitativa *G* 14 compositionemque *G* 17 communem *G* 18 referantur *G*: referatur *P* 22 Raym. Lullius *G* 21 consequuntur *P*

aliae naturales, aliae voluntariae, aliae per se, aliae per
 accidens. Hinc 'quare aliquid sit' sumitur primo ex ratione
 efficientis Dei, fati, quod est significans eiusdem immuta-
 bile statutum, fortunae, quae | significat incertam raramque **37^r**
 5 causam circa ea quae per electionem agunt, et casus, cui
 cuncta composita subesse possunt naturalia. Secundo ex
 ratione efficientis naturae, sive per principia aequivoca,
 utpote per naturalia superiora, dum per coelum et astra
 generat, producit et movet inferna; sive per principia
 10 univoca, utpote per naturalia inferiora, dum simile gene-
 ratur et producit a simili et eodem in genere vel specie;
 sive intrinsece per rei formam, quae rationem efficientis
 interius admittit, quae quidem alio pacto considerata, ut-
 pote ut pars rei, materiam ad certam speciem limitans,
 15 distinctum ab efficiente causae genus est. Tertio ratione
 efficientis voluntatis, quae distinguitur in animale, quae
 duplex est (rationalis et irrationalis), et naturalem, quae
 verificatur in materia prima et subiecto composito respectu
 formae proximae et infimae, item remotae et superioris.
 20 Quarto ex ratione finis, qui distinguitur in medium et ul-
 timum, organum et opus, directe intentum et indirecte;
 qui sex modi intimius consideranti sunt diversi.

F. De amplificatione et multipl. quaestionis 'Quantum'.

Quaestio 'Quantum' extenditur ad significandum geo- **37^v**
 25 metricae et arithmeticae, et hactenus indefinitum tertiae istis
 congenae mathematicae speciei modum, utpote secundum
 magnitudinem, multitudinem et momentum, quae sunt

13 quae P 22 sunt P 24 ad ad significandum P 24 exten-
 ditur P 25 tertij P 26 congeni P

mensura, numerus et pondus; item secundum omnem mo-
 dum, quo aliquid potest habere rationem, similitudinem
 et modum mensurati, numerati et ponderati; sive quomo-
 5 dolibet determinatum sit sive indeterminatum, sive fini-
 tum sit sive infinitum; idque sive penes essentiam sive
 penes esse, sive penes | potentiam sive penes posse, respectu **278**
 cuiuscumque quod est ens, et de quo dici possit esse vel
 imaginari; quandoquidem omne quod est eiusmodi, habet
 suum momentum, et (ut proprius, licet etiam barbarius
 10 dicam) suam importantiam, quae per 'quantum sit' in-
 quiri consuevit; et haec magnitudo amplior est quam
 quae virtualis dicitur, cum ipsam substantiae nobilitatem
 substantialem (ne dicam ipsam substantiam nobilem) metiri
 velle videatur ipsamque mensuratam adducere.

15

G. De amplificatione et multiplicatione quaestionis 'Quale'.

Quaestio 'Quale' amplificatur tum per ea quae ad **38^r**
 praedicamentum logice spectant et metaphysice, tum et
 per rationem longe magis communem, complectentem et
 propria accidentia, quae naturam rei consequuntur, et
 20 differentias et appropriata, quae subsequuntur; omnia item
 adventitia, quaecumque utcumque rem qualificando atque
 talificando, talem qualemque denominare possunt.

H. De amplificatione et multiplicatione quaestionis 'Quando'.

Quaestio 'Quando' amplificatur per differentias tem-
 25 poris, quod est species quantitatis continuae, et per diffe-
 rentias, species, proprietates et modos atque communitates

4 determinari *P* 4.5 sive finitum | sine (o fino) finitum *P*
 9 ut magis proprie *G* 10 quo *P* 17 metaphysice *PG*

categoriae ab aliis novem distinctae, quae proprie 'Quando'
 dicitur; item per modum superiorem, quam sit categoria,
 et plus quam transcendentem, quo credentes quaerunt
 'quando Deus creavit cum caelo tempus?' et sibi respondent
 5 'in principio'. Quod principium nec tempus est, nec pars
 temporis, neque terminus, etiam secundum ipsos, nec esse
 intelligitur in praedicamento 'quando', neque ut quip- 38^v
 piam, quod per caetera evagetur praedicamenta, accipitur.
 Non est praeteritum, nec futurum, nec praesens, quod sit
 10 eorum copulativum, nec connumerari potest cum specie-
 bus illis, cuiusmodi sunt heri, mense praeterito, | anno, 279
 olim, iam, aliquando et similibus, ut recte consideranti est
 manifestum. Superamplificatur haec quaestio H per species
 quaestionis C D et K; ibi enim est aliquid, ubi sunt eius
 15 quidditative et materialiter constituentia, item generaliter
 formantia et concomitantia.

I. De amplific. et multip. quaestionis 'Ubi'.

Quaestio 'Ubi' dilatatur tum per differentias loci, qui
 est species quantitatis continuae, tum per differentias,
 20 species, modos, propria et communia distinctae ab aliis
 novem categoriae, quae proprie 'Quando' dicitur, tum
 tandem per modum superiorem generalissimo, quo de om-
 nibus quaeri potest 'ubi sint.' Deus enim cum neutro
 duorum primorum modo sit alicubi, nil tamen obest, quo-
 25 minus quaeratur ubi sit, | ubi fuerit, antequam mundus 39^r
 fieret. Est, inquiunt, et fuit in se ipso, quod idem est ac
 si dicatur: est et fuit ipse; item ac si dicatur: est ipse;
 item ac si dicatur: nescio, scit ipse. Qui modus respondendi

1. 21 e 2 Categoriae e Categoria P 3 transcenden|te P 4 coe-
 lo G 7 praedieamento e 9 praeterium P 17 De amplificatione et
 multiplicatione etc. G 26 fieret P: fuerit? G 27 e 28 idem G

est iuxta theologiam negativam, qualis est Dionysii. Cum igitur 'alicubi' dicitur de Deo, intelligitur secundum valde aequivocum (si concedatur aequivocum quid magis atque minus dici) 'ubitatis' modum accipi. Superamplificatur
 5 quoque haec quaestio I apud Lullium per species quaestio-
 num C D et K; tunc enim aliquid est, quando est suum
 principium quidditative constitutivum, tunc item, cum
 est suum 'cum quo', ut etiam modicum consideranti
 patet.

10

K. De amplificatione et multiplicatione quaestionis 'Quomodo'.

Quaestio 'Quomodo' amplificatur per omnes modos,
 quibus secundum propria vel appropriata res aliquo modo
 se habere dicitur in se vel in alio, essendo vel operando,
 per modificare et modificari, penes activam vel passivam
 15 facultatem. Haec sane quaestio, sicut || et aliae, omnia modo
 suo perlustrat. Nil enim impedit nostros theologos, quomi-
 nus quaerant, quomodo Deus differt ab aliis entibus,
 immo ab entibus, et quomodo intelligit se ipsum et intel-
 ligendo producit. Quas quaestiones subsequuntur aliae,
 20 quas nec ipsi intelligunt nec alii, sicut et apud ipsos est
 confessum. Certum tamen est, quod cum ipsum 'Quomodo'
 applicatur ad primum subiectum, ad nullam reduci potest
 praedicamentalem rationem, praeterquam secundum valde
 remotam (imo dissimilem, si ita me dicere permittunt)
 25 similitudinem.

280
39^v

Hinc videre licet, quemadmodum huius facultatis la-
 titudo complectitur amplitudinem logices et metaphysices.

1 Dionisij P 3 aequivocum *la seconda volta* P 17 quomodo P
 differat G 18 e 19 intelligat e producat G 19 subsequatur P 21 im-
 mo G 27 methaphysices P

Ipsum enim 'quomodo, quale, quid' etc. examinant differentias inter logicalia et metaphysicalia, et decernunt in iis quae supra ens reale et rationis (quod appellant) secundum omnem modum attolluntur. Similiter et ipsa praedicata absoluta, respectiva, item et ratio combinationum, quae per ipsa constituuntur. Quod quidem licet superius fuerit indicatum, ob id tamen, quia quid magnum haec consideratio prae se ferre videtur, iterum atque | iterum, **40^r** ubi obtigerit, retentanda censetur.

10 Quaestio 'Cum quo' dilatatur per omnia, quae habent rationem medii, signi, instrumenti, concurrentis et concomitantis, idem facientis, admittentis; et dilatatur per omne in quod transmittat, a quo inmittat, unaque transmittat et una immittat; adeo ut nihil quaestionis huius lucem et
15 colorationem effugiat.

Quemadmodum omnes quaestiones in praedicamentis
plus quam praedicamentaliter logice et metaphysice acceptis, includantur,
et e contra. Cap. VII.

Archytas Tarentinus et Gorgias Leontinus et alii de-
20 nario eorum, quae praedicamenta appellantur, proposito, nihilo minora et pauciora proposuere quam | Lullius. Quod **281** quidem hinc te coniiicere volo, quod quaestio 'Utrum' et quaestio 'Quid', quae communiter appellantur 'si est' et 'quid est', una cum quaestione 'Propter quid' (nisi velis
25 et hanc ad duas illas reducere) applicatae decem categoriis latius acceptis, | omnes tibi reddere possunt considerationis **40^v** materias, indagando quid est res secundum substantiam,

2 methaphisicalia *P* 4 attollitur *P* 13 in mittat *P*: immit-
tat *G* 17 metaphysicè *P* 19 ARCHITAS *P* 20 praedicamenta *P*
25 categoriis *P*

utrum sit secundum talem substantiam vel essentiam,
 propter quid sit secundum talem substantiam vel essen-
 tiam, utrum, quid et propter quid sit secundum quantita-
 tem, qualitatem, relationem et quae sequuntur. Verunta-
 5 men profuit Lullii observantia, quia notitia categoriarum,
 ut ad nos per manus Aristotelis devenit, est admodum
 confusa, ut ad nullum finem esse videatur. Quod si quis
 Aristotelis auctoritate motus hoc ipsum dictu nefas esse
 existimet, legat et consideret ea quae conscientia ductus
 10 in calce capitis De relatione dixit Aristoteles; et ipsum
 quod ad eius categoriae propositum dictum est, ad caete-
 rarum etiam categoriarum propositum dictum putet. Ab
 altera et meliori ratione adducenda abstineo, ne captiuncu-
 latorum et sophistarum magisterialem incurramus indi-
 15 gnationem.

Multiplicationem et extensionem, quae fit per formas,
 alias reformabimus, tum per id quod ad numerum, tum
 per id quod ad species, tum quod ad earum ra|tionces atti- 41^r
 net. Amore enim centenarii complendi Lullius plurimas
 20 repetivit, plurimas duplicavit et plurimas, quae ad rem
 non faciunt, apposuit; quod quomodo sit, aliis relinquo
 iudicandum. Sed haec de Lullianae sufficientia architectu-
 rae sufficiant. Quod Lullius fortasse de formis imaginatus
 est, omittimus.

25 Haec sunt quae ad artem Lullii intelligendam, iudi-
 candam et prosequendam sufficiunt iis qui periti sunt in
 vulgari philosophia. Hic enim integre expressum est quid-
 quid Lullius habet in multis Artibus, in quibus idem sem-

1 utrum sit secundum (secudnū *P*) talem substantiam *om. G*
 4. 5 Veruntamen *P*: Veruntamen *G* 5 kategoriarum *P* 8 auctori-
 tate *G* 10 *Aristot. Categ. c. 7 p. 8^v 21 sqq.* *Arist. P* 11 cathogo-
 riae *P* 12 cathogoricarum *P* 13, 14 captiunculatorum *G* 22, 23 suf-
 ficientiae architectura *P* 24 committimus *P*

per exprimere nititur; habes, inquam, quae sunt in Arte
 brevi, in Arte magna et aliis libris, qui | nomine **282**
 Arboris scientiae, Inventionis, Artis demonstra-
 tivae, Mixtionis principiorum, Auditus cabalisti-
 5 ci, et si qui alii eiusdem generis extant, in quibus hic
 pauper semper idem attentabat exprimere.

Et tu, lector, postquam intellexeris ista, necessario
 Lullium intelliges, et videbis nos multum addidisse,
 quantum ad facilitatem, ordinis rationem, distinctionem
 10 et sufficientiam disciplinae spectat, et aliud quid de me-
 moria, quod non est pars istius disciplinae, sed ad ipsius
 retentionem est maxi|me necessarium. Videbis etiam nos **41^v**
 addidisse quod est de substantia artis usque ad complemen-
 tum ipsius, quod nec Lullius fecit, nec alium fecisse vidi-
 15 mus. Si quis vero quid amplius apud Lullium et alios (quos
 videre potuimus) eius interpretes habeatur inquirat, sciat
 esse rudes tantum et superfluas quas ita dicam exemplifi-
 cationes. Sed nos noluimus in facilioribus fimbriis dilata-
 re. Exempla qui desiderat, Lullium videat.

2 et <in> aliis *G* 3. 4 demonstrariuae *P* 4 mixtonis *G* 4. 5 Ca-
 balisti *P* 12 Videbis *G*: Videtis *P* 16 *dopo* interpretes *chiudono la*
parentesi PG habeatur, inquirat. Sciat *P*: <existimet> haberi, inqui-
 rat. Sciat *G*

RAYMVNDI LVLLII

42^r
283DE DEFINITIONE DISPVTATIONIS ET CONDITIONIBVS
EIVSDEM.

Quid sit disputatio. Cap. I.

- 5 Disputatio est contrarietas spiritualis, quae per verbum manifestat conceptionem, quam habet unus intellectus contra alium.

De conditionibus disputationis. Cap. II.

Conditio prima.

- 10 Disputans primo debet habere intentionem cognoscendi et amandi veritatem, et cognoscendi et odiendi falsitatem; et propter hoc verus disputator debet concedere vera cognita, et falsa negare.

Conditio secunda.

- 15 Secundo supponatur in principio, | quod utraque pars 42^v quaestionis sit possibilis, scilicet affirmativa et negativa, ut intellectus in investigatione sit liber et non ligatus.

Conditio tertia.

Tertio arguens probet vel improbet per aliquam speciem argumentationis, fundando argumentum super aliquam speciem demonstrationis.

5

Conditio quarta.

Quarto inter disputantes sit communis amicitia, ut infrenetur particularis contrarietas, quam habent circa hoc de quo disputant.

7 infraenetur *PG*

PHONASCVS GRANDONIVS POLICASTER

43^r
284

I. V. D. ET PHILOS.

DE REGALI, GREGALI ET FVRIBVNDQ QVODAM PEDE TENVS ET GRAMMATICOTERON
PHILOSOPHANTE

AD PH. I. B. N.

Extrudens tenebris sophiae de corpore lucem,
 Ne tenebris pulsus lux redeundo micet,
 Grammaticus iactans sophiam, duplicique babillo
 Auriculas mulcens, irrita verba boans;
 10 Qui graecum mandens, fastu tumefactus inani
 Nil solidi tractat, sed blaterare docet;
 Qui si quem norit multo meliora docentem,
 Hunc studet invisio carpere dente furens;
 Insequitur carpitque tuam, Iordane, Minervam,
 15 Dum das hanc tenebris quae fuit acta nigris.

PRO PHIL. IOR. BR. NOLANO

43^v

MERLINVS RODOMONTIVS

PHONASCO GRANDONIO POLICASTRO

I. V. D. ET THEOLOGO CELEBERRIMO

20

RESPONDET.

Admugiat bruto, stolido plaudatque loquenti,
 Quod magis est stolidum congeneumque pecus.

2 Juris utrisque (*sic*) et philosophiae Doctor *G* 5 ad PHILOTHEUM
 JORDANUM BRUNUM NOLANUM *G*, e *similmente a v. 16* 8 babillo (*sic*) *PG*
 15 hanc, tenebris *G* 19 Juris utrisque (*sic*) Doctori *G*

ARS REMINISCENDI,
TRIGINTA SIGILLI ET TRIGINTA SIGILLORVM EXPLICATIO,
SIGILLVS SIGILLORVM.

Nel frontespizio introductoria ediz. originale, TRA-
DUCTORIA Gfrörer (p. 517). Nelle note alla seconda
‘*Explicatio triginta sigillorum*’ e al ‘*Sigillus sigillorum*’
usiamo $G = Gfrörer$, e $P =$ edizione princeps.

PHILOTHEI
IORDANI BRVNI NOLANI
RECENS ET COMPLETA
ARS REMINISCENDI
ET IN PHANTASTICO CAMPO

EXARANDI

ad plurimas in triginta sigillis inquirendi,
disponendi atque retinendi
implicitas novas rationes
et artes introductoria.

Nota del Gfrörer: 'Quae proxime post superiorem libri titulum in originaria editione, signo loci atque anni destituta, quindecim foliis continentur, eadem plane sunt — nisi quod dialogi forma Boristam inter et Albericum carent — quae sub finem libri de cantu circaeo (a pag. 206 usque 234 hujus editionis) (= p. 215–256 Imbriani) leguntur, ideoque sunt omissa a nobis.' Cf. Tocco, Le opere lat. di G. B. p. 63 sq. Noi aggiungiamo la collazione col 'Cantus Circaeus', omettendo gran numero di discrepanze ortografiche e d'interpunzione; nè sarà gran male, se avremo trascurata anche qualche variante di maggiore importanza.

Cant. Circ. ed. Imbr. p. 215, 2 Borista] De Arte | 4 methodicamque | 7 proficere | 9 adeptione | 12 sumus per diuturnam cogitationem ad cōplendū, tum ea quae faciunt ad facilitatem | 14 etiam quae ad | 19 facile, illustre | 23 in[a 2v]uentiones |

216, 7 apud se, quae etiam paucis | 16 prohemijs |

217, 1 [a 3r] | 14–15 om. | 16 Theoriae |

218, 3 medieta[a 3v]tem | 5 Hoc notasse ad praesentem minimè spectat | 17 enim veluti quatuor cubilia, non quidem |

*219, 4 memorabiles. [a 4r] Tum | 7. 9 perficit *dopo* imaginum | 10 Cap. II. § I | 15 ianua, introitus | 20 sollemnius | 22 abhominatorem | 23 animalium |*

*220, 1 vidi[a 4v]mus | 4 ad libitum eadem se nobis insinuent. Et ideo | 8 et materia] materia etiam | 9. 10 perdurare: ita quoque in | 14. 15 unde — dicendorum *om.* |*

*221, 2 Cap. I. § I. | 8. 9 imaginum (modum quo alia ad alia referantur insinuando) adducere. Facile | 10. 11 atque conceptis, ad operationem prodire | 12 *om.* | 14 *marg.* II *e così in seguito* | oc[a 5r]currit | 15 insinanda (*sic*) | 22 yle |*

222, 2 inhaerentium | 5 fantasiae | 7. 9 in suo genere: quod in suas species eo quod sequitur pacto distribuitur. | 21 domesti[a 5v]cam | 27 hae] haec |

223, 4. 6 consequens est conditiones subiectorum per ordinem enumerare. | 16. 17 similia: quae nimirum sunt utroque sese habentia modo, ut potè quae | 23. 24 altitudinem [a 6r] eleuatorū |

224, 14. 15 non exprimit] nequiuuit | 17 connectamus dum opere | 20 et ad proximentur (*sic*) | 22 alterius principium | 24. 27 quae est in una, principium unius aedificij, quod est in alia parte civitatis apponere. Pariter quid obest quominus |

225, 2. 4 succedere? [a 6v] Quò ad | 7 visum (*dopo suo*) *om.* | 10. 11 volunt ut tanquam ab igne a pluralitate similium locorum caveatur | 13 intercolumnia | 19 Relationem. Actionem item atque passionem Subiecta | 22 *sqq.* sicuti pagina per advenientem literam, vel si fieri potest (et melius) sicuti cera per novae imaginis impressionem inficitur. |

226, 1. 2 Et hoc — passionem *om.* | 4 Quò ad Ordinem. (omnium sententia) loca | 11. 12 obtutum et intuitum | 15 Similiterque (licet [a 7r] non ita) | 16 semotae, visum disgregando conturbant. | 17. 227, 16 *om.* |

228, 1 possunt. Haec sunt differentia | 7 sit] fit | 12. 13 caeteraque (*om. aliis*) | 17 pi[a 7v]leus | 20 peragentibus (*om. atque facientibus*) | 24. 229, 8 cùm quaeras — subiectorum semimathematicorum *om.* |

229, 13 quandoquidem] ut potè quae | 19. 21 duobus (in quorum — succedit) inquiritur. In figuris videlicet |

230, 6. 7 ad dua[a 8r]litem | 8. 9 valent *dopo* insinuare | 9 praesentare | 16 agriculturae | 24 modis] rationibus | 24. 25 sive secundum hunc modum, sive secundum alium *om.* | 26 definire |

231, 1 caeterisque | 3 coquinariis] ruralibus | 8 rerum] ipsarum | 10 atque capitum | 12. 24 *om.* |

232, 1 *om.* | 3 [a 8v] De locis *etc.* | 10 quae non modò capitum | 19 enumerauimus | 21. 234, 1 *om.* |

234, 10 ut potè [b 1r] pro essentia |

235, 4. 5 allatam | 12 quae sensibus (*om. in*) | 16 et (*dopo enim*) *om.* | 19 imaginibus] marginibus | 21 determinat | 22 for[b 1v]mas |

236, 12 possunt | 19 sed non secundum totum *om.* |

237, 4 [b 2r] Formae vero |

238, 7 magnifica] magna | 11 Sutor [b 2v] acum |

239, 11 pu[b 3r]tes |

240, 15 Nūquam [b 3v] enim | 20. 241, 6 *om.* |

242, 3 Aliquando verò] Item | 7 Aliquando] Rursum | 7. 8 principij [b 4r] dictionis | 10 Aser. Adde tu capitis additionem et diminutionē, ut à palatio, latio. | 11 Aliquando] Insuper | 13 aliquando *om.* | 14 Quandoque ab antecedente | 16. 17 digestio figuratur. | 18. 22. 26. 29. 243, 1 *invece di* Aliquando *ha* Ultra, Proinde, Praeterea, E converso, Ad haec | 18. 21 concomitante, seu per socium, socii recordamur. Ubi enim aliquid est infigurabile, sicut mors, potest per caedem vel cadaver effigiari. | 23. 25 sicut a fumo ignem, et è conuerso. |

243, 4 Aliquando ex insigni] Ex insigni etiam | 6. 11. 14. 17 Ali-

quando *om.* | 7.8 Tongilianum, [b 4v] ex homine armato (*om. la citaz. di Martial. XII, 88, 2*) | 9 thunica | 12.13 et sic de aliis *om.* | 19.22 in magno—in fine *om.* | 23.24 quemadmodum ex aqua vapor, et ex voce Maro clarescit Roma, sicut in dictione, ita et in re. | 27 David. Ita in re sicut in dictione. Statua quoque capitolina capitolium referet. | 28.31 *om.*; *percio i §§ XXI–XXVI sono invece XIX–XXIV* |

244, 1 Ex proferente, vocabulum | 2 sententiam proferendam | 4 hic *om.* | 6 adcommodare | 7 atque magis *om.* | 11.12 psal[b 5r]mistae | 14 ut ex argento | 31 <XXV.> Similiter |

245, 2.3 licet sit aliud praedicamentum *om.* | 3 <XXVI.> Similiter | 12 [b 5v] XXIX. Ex contrario | 21 247, 16 *om.* |

247, 17 *tit.* DE PRIMA PARTE PRAXIS. CAP. I. § I | Quamvis ex his quae supra allata sunt | 21 superiori- (*sic, in fine di rigo*) addimus |

248, 1 III.] II. | 8 exemplarium | 10 quae[b 6r]libet | 19.20 subinferendo | 21 sit terminus *om.* | 22.23 sive significativus sive non quomodocumque sit, dummodo sit articulatus terminus. |

249, 6 vocunque | 12 inquam | 13.14 Cae[b 6v]sares |

250, 15 Borista. *om.* | Quod ergo ad | 16 ncs] vos | 17 nos *om.* | videor | 18 videar | 19 negotium | 22 [b 7r] dictionum | 24 docemini |

251, 1 perdocemini | 3 sumus | 24 multi[b 7v]plicemus | 29.30 rerum capita et intentiones propositas, tum et | 31 tui similes] adultiores |

252, 6.7 alias quas instituimus | 19.25 modica tamen est aliarum respectu, quas inuenimus, atque perfecimus mox (*sic, senza interpunzione*) unam in brevibus contentam explicabo (*om. tibi—sufficiant*) |

253, 1 [b 8r] IORDANI etc. | 12 habeant] hebeant | 16 Qui sit |

254. 255, 2 (*fino ad* ut possum) *om.* |

255, 2 *tit.* AENIGMATIS INTERPRETATIO. Habeas ab inuicem etc. | 10 X. [b 8v] Horologium |

256, 3 ita *om.* | 10 promoueri. FINIS | 11. 257, 15 *om.* | *segue* PHILOTHEI IORDANI BRVNI NOLANI triginta sigillorum explicatio. Omni verborum (*p. 519 Gfrörer*) etc. |

PHILOTHEI
IORDANI BRUNI NOLANI
EXPLICATIO TRIGINTA SIGILLORVM

AD OMNIVM SCIENTIARVM
ET ARTIVM INVENTIONEM DISPOSITIONEM
ET MEMORIAM.

Quibus adiectus est Sigillus Sigillorum,
ad omnes animi operationes comparandas
et earundem rationes habendas maxime
conducens. Et non temere ars artium nun-
cupatur; hic enim facile invenies quidquid
per logicam, metaphysicam, cabalam,
naturalem magiam, artes magnas
atque breves theorice
inquiritur.

SIGILLO SIGILLORVM.

a 1^v

Procedere, magne liber, quem non magnum
 Reddit conferta densitas voluminum.
 Nusquam contemnens pauperum tuguria
 5 Divertito ad superbas fores principum.
 Tu non minister cruentorum numinum
 Cunctis sedati fructus gerens animi,
 Nulli abigendus, acceptandus omnibus
 Praeterquam diris geniis misanthropon,
 10 Incede tutus et in oras Hesperii,
 Oppositique in partes perge Bosphori,
 Extremosque axis mundi inversi cardines.
 Officiosum cunctis, nulli noxium,
 Cum sensus lassus abiget ensiferos,
 15 Non te repellat mundus sero sapiens.

2 magnū (sic) 3 e 7 uoluminum e sedati *esemplare Guicciardiano* (2. 4². 65): uolumnum e sedtati *esempl. Milanese* 9 diis (ma diris *corretto a penna nell'esempl. Milanese*) mysantropon 10 Incaede Hesperii 13.14 *dopo* noxium e ensiferos *abbiamo aggiunta l'interpunzione*

P. IOR. BR. NO.

a 2^r

ILLVSTRISSIMO

DOMINO MICHAELI A CASTELLO NOVO,

Domino Mawisserio, equiti aurato, inter
 5 nobiles domesticos regis uni, quinquaginta equitum gravis armaturae capitaneo, privati consilii consiliario, gubernatori urbis et arcis sancti Desiderii, legato christianissimi regis apud serenissimam
 10 Angliae Reginam.

Musarum partus iste non ignobilis, in tua celeberrima aula editus, tibi illustrissime domine sacratur, ut qui mihi debent, Musis debere; qui Musis debent, et tibi earundem perpetuo fautori et protectori devinctos esse cognoscant. Ipsae etenim quibus omne solum patria, ne alicubi haberentur peregrinae seque extraneas esse com|perirent, a 2^v
 per Italum alumnum, in seposita Britannia, Gallicum, ipsumque regium, hospitium repperere. Vale, illumque satis
 20 tibi alligatum scias, cui Angliam in Italiam, Londinum in Nolam, totoque orbe seiunctam domum in domesticos lares convertisti.

AD EXCELLENTISSIMVM

a 3^r

OXONIENSIS ACADEMIAE PROCANCELLARIVM

CLARISSIMOS DOCTORES

ATQVE CELEBERRIMOS MAGISTROS.

5 Philotheus Iordanus Brunus Nolanus magis laboratae
 theologiae doctor, purioris et innocuae sapientiae profes-
 sor, in praecipuis Europae academiis notus, probatus et
 honorifice exceptus philosophus, nullibi praeterquam apud
 barbaros et ignobiles peregrinus, dormitantium animorum
 10 excubitor, praesumptuosae et recalcitrantis ignorantiae
 domitor, qui in actibus universis generalem philanthropiam
 protestatur, qui non magis Italum quam Britannum, ma-
 rem quam feminam, mitratum quam coronatum, togatum
 quam armatum, cucullatum hominem quam sine cuculla
 15 virum, sed illum cuius pacatior, | civilior, fidelior et utilior a 3^v
 est conversatio diligit, qui non ad perunctum caput, si-
 gnatum frontem, ablutas manus et circumcisum penem,
 sed (ubi veri hominis faciem licet intueri) ad animum
 ingeniique culturam maxime respicit, quem stultitiae pro-
 20 pagatores et hypocritumculi detestantur, quem probi et stu-

2 achademiae 5 elaboratae *corregge a penna non sappiamo chi
 nell' esemplare milanese, che adoperiamo, e nel Guicciardiniano* 7 acha-
 demijs 10 Præsū|tuosæ 11 philanthropiam

diosi diligunt, et cui nobiliora plaudunt ingenia, excellentissimo clarissimoque Oxoniensis academiae procancellario, una cum praecipuis eiusdem universitatis, salutem plurimam dicit.

5 Extant, praestantissimi domini, qui cum satis per-
 spectum habeant, quod et nos non negamus, sapientiam
 huius mundi stultitiam esse apud Deum, speculativas omnes
 disciplinas abhorrentes, nihil student. Cum satis receptum
 sit apud eosdem opera iustitiae nostrae esse veluti men-
 10 struata, et per illa neminem coram Deo iustificari, nihil
 boni faciunt. Interea tamen ne improbi et ignorantes ha-
 beantur, repente sine studio docti efficiuntur, iuxta illud
 'Abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti
 ea parvulis.' Item sine propriis bonis actibus probi red- a 4^r
 15 duntur, iuxta illud 'Tu es iustitia mea, o Domine.' Facino-
 rissimi quoque in sanctos, mundos atque puros transfor-
 mantur, iuxta illud 'Candidi facti sunt in sanguine agni.'
 Stulti tandem, ignobilissimi et infames nullum sibi prae-
 ferunt nobilitatis genus, iuxta illud 'Vos estis genus Dei
 20 electum et regale sacerdotium.' Tales sane parvulos, iustos,
 puros, candidos, electos, reges, sacerdotes et semideos, qui
 nostram simplicitatem ad animi centrum usque confodere
 valerent, magis ipsa morte formido; ideo ne eiusmodi
 genus aliquo in me aequo et iure congregiatur, illud coram
 25 excellentia vestra protestor, quod dum ad inventionum no-
 strarum fructus adferentes, utilissimas omnibus animi functio-
 nibus praeceptiones adducimus, ubi pro earundem ratione
 atque praxi comparanda ad Pythagorae, Parmenidis, Anaxa-

2 academiae 5 praestantissimi 11 Interea 19 iuxta 26 util-
 limas] cf. per es. p. 34, 21 etc.

gorae meliorumque philosophorum sententias probandas vel ad proprias novasque positiones adducendas dilabi videbimur, si haec comuni probataeque fidei obstare videantur, ea ipsa a nobis non tanquam absolute vera, sed ut
5 sensui nostraeque rationi magis consona, vel saltem minus altera contradictionis parte absona, prolata intelligant. Illudque in memoriam revocent, nos haud tantum de propria scientia praesumere, quantum commotos esse ab amore manifestandae imbecillitatis vulgatae philosophiae absolute
10 credita tamquam demonstrative probata obtrudentis, et per discussiones nostras (si illud a Diis dabitur) appareat, quantum regulato sensui respondeant, veritatisque substantiae rerum consonent, quae a plebeiorum philosophorum garriente multitudine tamquam a sensu aliena sunt impro-
15 bata. Interim nolim ut quemadmodum tempore diluvii asinorum stercora malis aureis dixerunt 'Nos quoque poma natamus', ita nunc cuilibet stulto et asino liceat in nostras positiones hic vel alibi, hoc vel alio modo prolatas obrudere; sed si qui eius sunt tituli, dignitatis vel sufficientiae,
20 ut nostro congressu aliqua ratione non habeantur indigni, et quibus sine conditionis nostrae dedecore respondere possimus, hominem promptissimum et paratissimum, per quem pondus virium suarum valeant experiri, comperient. Valet.

PHILOTHEI

1^r

IORDANI BRVNI NOLANI

TRIGINTA SIGILLI.

Habes, illustrissime et excellentissime Domine, Sigil-
5 lorum 30. congeriem, quibus ad trutinam redactis inquisi-
tio, inventio et retentio affabre succedere valeant.

DE CAMPO,

qui primus est Sigillus.

Campus est primus sigillus. Hic ex illis speciebus con-
10 fletur oportet, quarum simulacra in phantasticae faculta-
tis amplissimo sinu ideo continentur, ut iacta intentionum
et phantasiabilium universorum semina in exoptatam mes-
sem promoveant. Hunc etiam, quo nobis maxime subsit
officiosus, in eas distributum esse voluimus partes, quae
15 sensibiles, mediocris dimensionis, non excellentis nec di-
minutae perspicuitatis, diversae, differentes, ordinatae,
congruentibus sepositae seiunctaeque intervallis, ad hu-
manorum brachiorum elevatorum altitudinem et extento-
rum amplitudinem, adiectivatae animataeve, exquisitarum

8 Sygillus 10 quatum simulachra in phantasicae 12 phan-
tassiabilium 15. 16 l. deminutae 18. 19 extenctorum

for|marum numero adcommodatae, iterum iterumque lu- **1^v**
 stratae existant. Non vulgari tibi praesto erit emolumento,
 si affabre ipsum divisionum portionibus distributum con-
 cipias. Sic Thalmutista Solymam in quattuor latera orien-
 5 tis, aquilonis, austri et occidentis divisam, primo eiusdem
 laterum singula ad duodenarium multiplicanda numerum,
 in tres patriarcharum nominibus insignitas portas subdi-
 vidit, moxque in atria duodecim, quorum singula domorum
 duodenarium complectuntur, quarum singulae quattuor
 10 constant ordinibus, quorum quique duodecim ad summum
 referunt cubilia, quae tandem vel quattuor angulos, vel
 etiam in quattuor mediantibus lateribus intersituata reci-
 piant, certo ingressum facit ordine.

DE CAELO,

15

qui secundus est Sigillus.

Quo caeli imaginum series insculpatur et ordo, sphaera
 primum in quattuor circumferentiales angulos rectos duo-
 bus se circulis magnis intersecantibus divisa, totidem
 distinctas aequales offeret portiones, quarum quaeque per-
 20 quisiti, inventi atque retinendi locum situmque ponit ob
 oculos. Quod si quadrantum singulos in geminas libeat sub-
 secare partes, omni procul dubio divisionis multiplicato
 opere fiet ut minus in proposito principaliore gravere.
 Ipsa quidem tribus magnis circulis se ad angulos rectos
 25 inter|secantibus delineata occurrens, octo circumferentia- **2^r**
 lium triangulorum spacia suppeditabit aequalia, in quibus
 tu postea quid ad cuiusque basim, quid ad conum, quid ad
 laterum quaeque positum sit, per dextri, sinistri, superni
 infernique differentias contemplabere.

DE CATENA,

ubi tertius est Sigillus.

Ordinate quaerenti per patrem ordinem proles inven-
 tio inventique retentio suppeditatur. Ne qua vero partes
 5 dissolutione desiliant, et quo ex unius adeptione alterius
 proxime consequentis adeptio prodeat, ita in se se complec-
 tentes cyclos commigrabunt, ut antecedentis in cauda ca-
 put explicetur consequentis. Sit id, ut fieri potest, in ele-
 mentorum consequentia manifestum: AB. BC. CD. DE.
 10 EF. FG. GH. HI. IK. KL.

DE ARBORE,

ubi quartus est Sigillus.

Si ea ratione simplices conceptus aggregaris, ut in
 ramos, ramusculos, frondes, flores fructusque repullulent,
 15 nihil prorsus interesse videtur, si uti catenam, sive uti
 arboris stipitem conceperis. Eius progressum et usum 2^v
 coordinata, ut vides, insinuent elementa.

L
 l K l
 20 l k I k l
 l k i H i k l
 l k i h G h i k l
 l k i h g F g h i k l
 l k i h g f E f g h i k l
 25 l k i h g f e D e f g h i k l
 l k i h g f e d C d e f g h i k l

B

A

1 CATENA 3 l. prolis? 7 ciclos 15 catenam

BRUNI *Opp. lat.* II, 2.

DE SYLVA,

ubi quintus est Sigillus.

Coëunt plurimae arbores in sylvam, porro haec
 connexionem quidem partium retinet; homogineam vero
 5 univocamque illarum seriem, ni transplantatae in proprios
 specierum distinctarum ordines digerantur, non admittit:
 ac. cf. fg. gm. mk. kb. bd. dh. hf. fl. li. Deinde in alia
 plaga aliter: bf. fk. km. Et deinceps similiter in diversis
 aliisque plagis diversimode et aliter (catena in arborem et
 10 arbore in silvam commigrantibus) ordinabuntur.

DE SCALA SEV GRADIBVS,

3^r

ubi sextus est Sigillus.

Scala haud alio quam praesenti elementarii grada-
 tione hactenus inspecta sit.

15	AB.	bc.	cd.	de.	ef.	fg.	gh.	hi.	ik.	kl.
	AC.	cd.	de.	ef.	fg.	gh.	hi.	ik.	kl.	
	AD.	de.	ef.	fg.	gh.	hi.	ik.	kl.		
	AE.	ef.	fg.	gh.	hi.	ik.	kl.			
	AF.	fg.	gh.	hi.	ik.	kl.				
20	AG.	gh.	hi.	ik.	kl.					
	AH.	hi.	ik.	kl.						
	AI.	ik.	kl.							
	AK.	kl.								
	AL.									

9 cathena 10 arbore] arbor 11 e 13 schala 12 Sygillus
 13 presenti 14 inspectassit

DE INSERENTE,

ubi septimus est Sigillus.

Ut modo in hunc, modo in illum intendentes ordinem,
 hic arbori per catenam, vel catenae per arborem, per
 5 campum, perque haec caeteraque caeteris, omniaque om-
 nibus adcurramus, rationabilis multiplexque causa nimi-
 rum efficiet. Innumerabilibus siquidem modis dum haec
 illis, aliaque aliis succedunt, inque certam disponuntur
 speciem atque continuantur, per plures universosve sigillos
 10 tua te solertia poteris ad concupita captanda promovere.

DE AGRICOLA,

3^v

ubi octavus est Sigillus.

Certus agricola si campum cuius est dominus non de-
 stituat, vix unquam tua te fallat expectatio. Animam ra-
 15 tiocinantis perpetuo unitam proprio subiecto, pro diversa-
 rum formarum adventantium occasione diversimode se-
 gerentem, adque specierum quarumcumque productionem
 convertibilem, longeque vivacius quam alibi institutum
 adiectivum subiectum rerum nobis subministrantem occur-
 20 sum, agricolam appello.

DE TABVLA,

ubi nonus est Sigillus.

Per ordinatum elementorum combinatorium tabula
 perfici etiam aliis consueverat, dum ab abstracto ad ac-
 25 cusatorem, ad adversarium, ad aëreum, ad afflictum, ad

4 catenam, vel catenae

agglomerantem, ad aheneum, ad Ayrolanum, ad altum, ad Amblartum, ad anthropophagum, caeterosque per filum sibi succedentes, suis casibus atque gestis significatores, fieret accessio. Hic abstractus virentem complexus arborem, 5 adversarius dolore affectus, agglomerator congregans, diversa mihi per ordinem insinuarunt accidentia.

AF		ab.	eb.	ib.	ob.	ub.	ba.	be.	bi.	bo.	bu.	4 ^r
BG		ac.	ec.	ic.	oc.	uc.	ca.	ce.	ci.	co.	cu.	
CH		ad.	ed.	id.	od.	ud.	da.	de.	di.	do.	du.	
10 DI		ae.	ee.	ie.	oe.	ue.	ea.	ee.	ei.	eo.	eu.	
EK		af.	ef.	if.	of.	uf.	fa.	fe.	fi.	fo.	fu.	

DE COMPAGINATORE,

ubi X. Sigillus.

Compaginator est qui distinctos campos atriave, ceu 15 folia quaedam segregata seorsumque posita, artificioso quodam nexu consuit, quod tunc sane praestat, cum agricolam vel aliud adiectivum aliamve utcumque formam, quae subiecti communis unius erat extremum, alterius ubicumque positi (pro voto) principii indicem efficiat.

20

DE VEXILLO,

ubi XI. Sigillus.

Ideo vexillum dicimus, quia pro exigentia vocis aut rei, ad idem referendum multos paucosve, plures paucioresve valebis intelligere atque destinare. Hinc non unus tibi in- 25 serviat Plato, Aristoteles et Diogenes, neque unus adsit Pyrrhonianus, Cynicus et Epicureus, sed affines, similes proportionalesque multi.

2 antropophagum 7 eb.] cb. 10 ea. ee.] Ea. ke. 18 ubicū-
que 23 referendum

DE ZEVXI SEV PICTORE,

ubi XII. Sigillus.

Suis cum insigniis atque circumstantiis astrictas imagines in subiecti partibus plurimis, in quibus | quippiam 4^v
 5 inscribere possit ratiocinantis animus, apposui. Sic mihi Teuceri Babilonici imagines centum trium millium propositorum suppeditant lectionem.

DE PHIDIA SEV SCVLPTGRE,

ubi XIII. Sigillus.

10 In proprias sedes subiectum commune atque totale distinxi, quae quidem easdem in sua domo perpetuo immorantes imagines quasdam retineant, quo diversorum peregrinantium attactu diversimode sonent. Ibi forma subiecto adveniens penes locales situalesque differentias, nec
 15 non per varias partes et secundum varias habitudines considerato, consistentia per subsistentia quinque multiplicare faciet elementa; vel si subsistentis ibi perstare libeat elementi notam, fiet ut elementum quintuplex per caeterorum elementorum signa formationem concupitam recipiat.

20

DE DAEDALO,

vel XIV. Sigillus.

Quod Phidias in verbis praestitit, in intentionibus perque intentiones notatis rebus Daedalus exerceat. Organa igitur utensiliaque plurima institui, quibus, in quibus, per

3 insigniis] sic; cf. per es. De lamp. Venat. p. 6, 26. Cant. Circ. p. 256, 4 Imbr., e più giù p. 95, 26. 106, 1 6 Babilonici 8 PHIDIA
 20 DEDALO 22 Phydias prestitit 23 Dedalus

quae, ad quae et circa quae, vel per catenam, vel per
 arborem, vel per campum, vel per aliud quippiam ordi-
 nibus occurrentia certis, de instrumentorum centenario ^{5^r}
 operum eliciat centenarium, et de eorum numero caetero-
 5 rum quorumlibet numerum consequenter.

DE PROPAGATORE SEV PERSONARIO.

XV. Sigillus.

Inspexi atria quinque, de quorum primo prodibat
 homo, qui in secundo de capiti adaptabilibus unum elige-
 10 bat de pluribus, in tertio de indumentis corporis unum,
 in quarto determinatam sibi perscribebat operationem, in
 quinto certum de pluribus casum perpetiebatur, in sexto
 quemdam de multis adsistentibus hominem determinabat,
 in septimo puerum, foeminam vel brutum ad opus quoquo
 15 pacto concurrens sortiebatur; quae quidem omnia, vel sim-
 pliciter vel Phidiae operibus complexe capta, ad quantum-
 libet multipartitas atque varias referendas complexiones
 (et si libeat quandoque conceptus) conferunt.

DE NVMERATORE,

20

qui est XVI. Sigillus.

Inter omnia, quid melius numero suppedabit omnia?
 Non modo ex ipso, sed et ipse est intelligendi modus; ipse
 omnia includit proportionabilia; ipsum in omnibus et in
 ipso omnia licet contemplari; hic substantia quaedam re-
 25 rumque pri|imum exemplar est Pythagorae; hic in praesen- ^{5^v}
 tiarum non ordinem conceptandorum retinendorumque mo-
 do, sed et (si phantasiabilis effingatur) ipsas retentas atque

1 catenam 15 cucurrens 16 Phydiae 16. 17 quamtumlibet
 25. 26 in presentiarum

numeratas obiectare valebit ordinatorum formas. Adsumat igitur diversam pro decadem diversitate materiam, ut primam decadem det linum, secundam lana, tertiam corium, quartam lignum, quintam lapis, sextam crystallus, 5 septimam ferrum, octavam aes, nonam argentum, decimam aurum. Adsumat etiam differentes (pro diversorum digitorum in decadibus diversitate) formas, ut columna unitatem, porticus dualitatem, tripes trinitatem, arca quaternitatem, sedes quinarium, mensa senarium, altare septenarium, 10 lectus octonarium, patibulum novenarium, arbor denarium adferat. Aliis pariter pluribusque materiis atque formis, eodem similique pacto diversificatis, in innumerum numerata tibi extendere poteris subiecta.

		Lineus	3.	Crystallinus	53.
15		Laneus	13.	Ferreus	63.
	TRIPES	Coriaceus	23.	Aeneus	73.
		Ligneus	33.	Argenteus	83.
		Lapideus	43.	Aureus	93.

DE CENTVRIONE,

6^r

20

qui XVII. est Sigillus.

Nolani primam, Parthenopaei secundam, tertiam Capuani, Salernitani quartam mihi centuriam conflare; dum in primam de singulis centuriis decadem perceptos amicos, in secundam imaginatos verosve fratres, in tertiam consiliarios, in quartam servos, in quintam pueros, in sextam gubernatores, in septimam doctores, in octavam concionatores, in nonam adversarios, in decimam condiscipulos convenire conciperem. Huiusmodi mihi rerum significan-

darum subiecta, nunc quidem hic, nunc vero ibi, nunc haec, nunc vero illae, dispositione, motu, actu, habitu atque circumstantiis informata (eorum me nullatenus ordine praetereunte) pro exigentia dilatandi, amplificandi, distribuendi multiplicandique propositi venire in usum.

DE QVADRATO ENCYCLIO.

XVIII. Sigillus.

Quandoque dum ad latera quattuor stellarum primae magnitudinis, aliis secundae magnitudinis quattuor appositis, eâdem forma tertiae magnitudinis quattuor accessissent, quaternarium mihi primo migrabat in duodenarium, secundo duodenarium in 48narium extendabatur, tertio 48narium in 192narium amplificatum universae descriptioni deservisset, ulteriora pari adtentassem serie.

15	$\begin{array}{c} a \\ c \text{ A } d \\ b \end{array}$	$\begin{array}{c} a \\ c \text{ A } d \\ b \end{array}$	6 ^v	
20	$\begin{array}{c} a \\ c \text{ C } d \\ b \end{array}$	$\begin{array}{c} a \\ \text{A} \\ c \text{ D } d \\ b \end{array}$	$\begin{array}{c} a \\ c \text{ C } d \\ b \end{array}$	$\begin{array}{c} a \\ \text{B} \\ c \text{ D } d \\ b \end{array}$
25	$\begin{array}{c} a \\ c \text{ A } d \\ b \end{array}$	$\begin{array}{c} a \\ c \text{ B } d \\ b \end{array}$	$\begin{array}{c} a \\ c \text{ A } d \\ b \end{array}$	$\begin{array}{c} a \\ c \text{ B } d \\ b \end{array}$
30	$\begin{array}{c} a \\ c \text{ C } d \\ b \end{array}$	$\begin{array}{c} a \\ \text{C} \\ c \text{ D } d \\ b \end{array}$	$\begin{array}{c} a \\ c \text{ C } d \\ b \end{array}$	$\begin{array}{c} a \\ \text{D} \\ c \text{ D } d \\ b \end{array}$
30	$\begin{array}{c} a \\ c \text{ B } d \\ b \end{array}$	$\begin{array}{c} a \\ c \text{ B } d \\ b \end{array}$	$\begin{array}{c} a \\ c \text{ B } d \\ b \end{array}$	$\begin{array}{c} a \\ c \text{ B } d \\ b \end{array}$

DE BINARII CIRCVLARI ENCYCLIO.

XIX. Sigillus.

Habet A circa se B et C, B habet D E, C habet E F,
 D habet G H, E habet I K, F habet L M, G habet N O,
 5 H habet P Q, I habet R S, K habet T V, L habet X Z,
 M habet a b, N habet c d, O habet e f, P habet g h, Q
 habet i k, R habet l m, S habet n o, T habet p q, V ha-
 bet r s, X habet t v, Z habet x z.

DE COMPOSITO ET ELEMENTO.

7r

10

XX. Sigillus.

Epigramma vel ode denarium mihi numeratum refe-
 rebat. Ipsa in proprias distincta partes, primo sectionum
 libros, mox librorum capita, capitum subinde portiones
 insinuabant, dum universa generalisque materia ratioci-
 15 nativos discursus, iique suas mihi promerent propositiones
 atque sententias, a quibus quid impedisset quominus ad
 incomplexos terminos fieret adcessio? ODI itaque primi,
 PROFANVM secundi, VULGVS tertii, ET ARCEO quar-
 ti, in tertia ipsa divisione, capitum intentionem patefaciebat,
 20 quibus sane intentionum signis cum elementorum vel pri-
 marum ex iisdem compositionum significata accommodaren-
 tur, facillimus ingenio ad ipsarum intentionum partes pa-
 tuit aditus. Odii expresso indicio operarius per O significatus
 odisset, odissetque per D significatus didascalus, et per I

1 enciclio 14. 15 ratiotinatios

notatus iracundus, vel unus alius de notatis iracundis, quorum modo hunc, modo alium (pro iisdem in eadem prima vel secunda vel tertia combinatione importunius repetitis elementis) in usum revocabam.

5 Solertem hic me reddidit quandoque urgens necessitas, ut vel elementa in composita migrare atque extendi, vel haec in illa perstringi contrahique permetterem. Sic enim membrana propositae minus sufficiens scripturae aliam sibi conne|cti requirit, vel se nimium capacem angustari 7^v
10 decurtarique magis.

Formarum multiplicationem ita mihi quandoque comparabam, utpote cum semel mihi elementum vel combinatum per hominem mihi propositum significarit, mox vel per eundem aliter aliterque insignitum, vel melius per
15 operantem eiusdem nomenclaturae alium, aut foeminam aut brutum aut inanimatum quippiam (quod ad idem vel idem elementum figurandum significandumque fuerat ordinatum) ipsum subinde consequens aucupabar.

Hic iam cum res rebus connecterentur, ne quasi in
20 confusam corporis massam membra coalescerent, capita quaeque numeris illustrando, insigniando, veluti inter cohortes, quae non suum modo, sed et suorum ordinem efficacius referrent, prominentiora constitui.

DE ROTA FIGVLI.

25

XXI. Sigillus.

Duarum praeceptionum connexionem quam optime succedens artificium adipisceris. Si inquam pro centum vel

1 e 2 iracundis (quorum e modo alium pro iisdem 26 preceptionum

mille patribus seu capitibus, cum suis natis, corporibus
 atque membris distinguendis, centum animata subiecta
 aliqua de praedictis serie in ordinem digesta praeappararis,
 in quibus de quo ratio est habenda prosequutum nego-
 5 tium intelligatur. Haec vel numeratoris numeros aut al-
 terius cuiusque ordines percurrentia, capita in mem|bra, 8^r
 membraque in proprios distribuent articulos. Quid enim?
 Nonne si de centum hominibus successive singuli centum
 diversificata lustraverint cubilia, decies tibi mille subster-
 10 nent intentiones, quas si duplicare cupias sola totidem cu-
 bilium additione, vel hominum multiplicatione perficies?
 Nonne et in ipsis, sicuti materiae materiis subordinantur,
 ita et hominibus homines tamquam servos vel amicos vel
 successores, vel similibus relationibus domos domibus,
 15 atriaque atriis subiicere valebis? Numquid non et haec
 ultima percepta, ut variis ordine quodam subiecta casibus,
 materiam tibi longe uberiolem et ad inquirendum et ad
 inveniendum et ad retinendum suppeditabunt?

DE FONTE ET SPECVLO.

20

XXII. Sigillus.

Non dabitur omnibus istam adire Corinthum. Unicam
 in unico scientiam subiecto contemplabar. Eius enim quot
 fuerant praecipuae partes, totidem praecipuae ordinabantur
 formae, quotque secundariae partium portiones, totidem
 25 primariis secundariae formae adnectebantur. Ad instar igi-
 tur artis, quae Cabalisticus auditus intitulatur, non

2. 3 subiecta, aliqua 3 praeappararis 6 percurrentiae 21 cf.
interp. ad Hor. Epist. 1, 17, 36 23 praecipuae partes

subiectorum, praedicatum utriusque generis et quaestionum modo, sed et actionum et passionum, organorum, comitum, principum et servorum certum mihi numerum comparabam. Haecque erant per quae successive scientiarum et
 5 aliarum facultatum particularia subiecta, tanquam per eadem afficienda deducebam. | Horum quidem signa per certa, determinata inque ordinem digesta loca dum praesentarentur, eorum significata pro nostro libito, eorumque ratione meliore, ad alia atque alia conceptacula referebantur.
 10 Quod si propositis in quibusdam materiae amplitudo subiectique capacitas simplices formarum vicarias absorbuisset, nos illas invicem commixtas, combinatas ad subiecti expletionem repletionemque in innumerum etiam deduxissemus.

15

DE EMPIRICO.

XXIII. Sigillus.

Ad varias domos varios referebam laborantes, eas inquam domos, in quibus horti, horrea, apothecae, hypocausta, coquinae, in quibus olera, fruges, condimenta, balnea,
 20 cibi praeparabantur atque potus. Hic etiam in angustiore pro rei exigentia spatium cuique necessaria et ad quemque conferentia promptius occurrebant. Haud tamen pro numeri mensuraeque cuiusque ratione minime dissimulanda, solertia studiosa non providente. Ibi vero seorsum ab aedibus extabat atrium, ubi malesuada fames et turpis egestas, luctus et ultrices posuere cubilia curae, quae quidem
 25 omnia ideo per hortos et pomeria physicorum, magorum

18 apothecae, ypocausta 20 preparabatur 25 sq. *Vergil. Aen.* 6, 274 sqq.; cf. *Lampas triginta Stat. p. 21, 22*

circuitus et Daedaleas manducebantur officinas, ut iisdem
 proficua atque convenientia evellerent, decerperent, lege-
 rent, caperent atque compararent. | Sic enim talibus freti 9^r
 muneribus, qui ripae ulterioris tenebantur amore, tristes
 5 Stygis undas transvadantes, in fortunatos incolumitatis
 campos appellebant.

DE ALEA.

XXIV. Sigillus.

Siquidem aleae nullus apud empiricum, fontem, spe-
 10 culum, figulum caeteraque, nec in campo, nec in caelo,
 nec in encycliis caeterisque locus vacat, machinati sumus
 haec ulteriora, quae talibus valde videntur adcommodata,
 quae nedum moram repetendarum sedium non patiuntur,
 sed et in ordine proiicientium incerta, indefinita incon-
 15 stantiaque existunt. Ita igitur principio providebam, ut
 proiectorem Pontificis, Mortis, Lemuris, Daemonis, Fortu-
 nae, mitratus ungeret, falcigera feriret, corniger pulsaret,
 tibicen obtunderet, rota premeret; quae omnia aliis mu-
 nita functionibus in sequentibus concursibus in proiectores
 20 afficerentur. Deinde diversa diversis destinabantur conflic-
 tibus triclinia, quorum singula quattuor animata continen-
 tia subiecta, ex eorundem accidentibus quattuor colluden-
 tum projectiones adsignificarent, dum suis vicibus hic rex
 sceptrum collocat, senex cubat, mors emetit, regina com-
 25 primitur. Ibi vero et alibi regina, mors, senex, rex atque
 caeteri similiter adventant atque aliter. Nescio | an minori 9^v
 effectum fuerit sagacitate, ut decem vel plurium conflic-

tuum ordine Mors primo decalvans, 2. obcaecans, 3. edentans, 4. suffocans, 5. iugulans, 6. confodiens, 7. eviscerans, 8. castrans, 9. manus amputans, 10. prosternens inducatur; Fortuna primo coronet, 2. clarificet, 3. propinet, 4. intorqueat, 5. inauret, 6. palliet, 7. infarciat, 8. connubat, 9. annulet, 10. insoliet; caeterique simili propria compleant ordine denaria.

DE CAELO,

qui XXV est Sigillus.

10 Erat mundanae aeternitatis figura, circumgyrantis terrae typus, duorum sibi ultro citroque obsistentium principiorum nota, caeteraeque complexarum intentionum quamplurimae delineationes atque descriptiones. Harum cum singulas inspexissem, in campum vel centurionem vel aliud
 15 quippiam, in quo adversantum collimantium iaculis minime deperdendis obiicerentur, referebam. Adversus ergo terrae vertiginem erat quod 'Oceanum interea surgens aurora reliquit'; pugnabat contra animae immortalitatem, quod 'Formosum pastor Corydon ardebat Alexin.' Ibi
 20 Oceanum magnitudinis, Interea naturalis facultatis, Surgens lunaris symboli, Aurora veligeræ remitæque ratis, Reliquit indigentiae medium referebant; hic Formosum instabilem continuoque variabilem concipiebam, Pastor se mihi dissolubilem obiectabat, Coridon corpo- 10^r
 25 reo mancipatus aderat specimini, quod Ardebat contrariorum exprimebat concursum, Alexin passiva materia-

10 circumgirantis 15 collimantium] *cf. Mordent. p. 227, 14? ma vedi p. 95, 7* 17 *Verg. Aen. 4, 129. 11, 1* 18 in mortalitatem 19 *Verg. Ecl. 2, 1* Coridon qui ed in sequito 21 veligere remitæque] sic

lisque potentia obtinebat. Quandoque vero ubi iaculator
idem in plures diversasque veritatis turres argumentorum
tela intorqueret, iuvabat non in oppugnandorum castro-
rum, sed impetentium arietum et volitantium iaculorum
5 ordinem respicere. Curabam ut in eodem campo ordinate
sui ictus suos sequerentur nunc in istud, nunc vero in
illud collineantes iaculatores. Hinc mundum aeternum re-
ferebat quod Oceanum quattuor autem adventantium
telorum, primum quod Interea, secundum quod Sur-
10 gens, tertium quod Aurora, quartum quod Reliquit.
Iacula in animae immortalitatem caput metri succedentis
consequabantur.

DE CIRCAEIS CAMPIS, HORTIS ET ANTRIS.

XXVI. Sigillus.

15 Facile visa species cum figura formaque, quae circa
est, sensus interioris occurrit facultati, facillime vel pos-
sumus locum certis destinare speciebus, vel certas locis
species ita addicere, ut cum fuerit opus, qualitatis eiusdem
ratio, de eiusdem ad determinatum locum relatione, desi-
20 gnata prodeat. Hinc evenit, ut sensibilibus speciebus effigia-
tos numeros, omnibusque locis iuxta specierum pluralita-
tem pluribus adscriptos experimur ab opere graviore
maxime naturalem relevare facultatem. | Ut si in Rota, **10^v**
quam Fortunae appellant, Itali ad denarium, Galli ad vi-
25 genarium, Hispani ad trigenarium numerum referantur,
quorum particulares certis insigniis actibusve decadam

partes insinuent, etiam si non ut subsequens regulata multiplicatione quattuor numerorum constet differentiis. Circaea etenim manus, e regionibus variis varias simplicium decerpit, evellit colligitque species.

5		A. E. I. N. R. X.	
	1. 5. 9. 13. 17. 21. 25. 29.		2. 6. 10. 14. 18. 22. 26. 30.
10	Q. M. H. D. V.		B. F. K. O. S. Z.
	4. 8. 12. 16. 20. 24. 28.		3. 7. 11. 15. 19. 23. 27.
15		C. G. L. P. T.	

DE PEREGRINO,

11^r

qui XXVII. Sigillus.

Decem communia subiecta potenti varietate formata quandoque institui, quorum singula 24 vel plura vel pau-
20 ciora partialia complecterentur, ut haec ipsa primus per-
lustrans peregrinus ita occurrentibus utensilibus se gereret
et afficeretur, ut me ad alicuius primi ordinis vel contem-

plationem vel inquisitionem vel habitum promoveret. Pariter secundi secundus, tertii tertius, et ita deinceps caeterorum caeteri, quibus ad universa opera manus admoventibus non est adeo prolixum variumque propositum, quod
 5 vel intentionum catena vel circumstantiarum appositione vel socio seu vicario succedente non attingant, exaequent vel exuperent. Hinc Aristoteles aliter in subiecta affectus quam Plato fuerit, alia vel per se vel per comitem enunciabit. Secus item Physicus, secus Logicus, secus Metaphy-
 10 sicus aderit. Quod si capitum significativa partialia subiecta in proprias libeat resolvere portiones, hominem taliter affectum vel agentem ad aliud subordinatarum mansionum commune subiectum referas, in quo significativas impleat functiones. Si vero et partium exigas particulas, domum
 15 domo, campum campo, theatrum theatro subordina, uti Iuris periti libri in titulos, tituli in leges, leges in §§ resolvuntur.

Peregrinatur Aristoteles per atrium primum.

11^v

A. B. C. D. E. F. G. H. I. K.

20 A. Ipsum deducitur per atrium secundum.

a. b. c. d. e. f. g. h. i. k.

a. ipsum commigrat per atrium tertium.

I. II. III. IV. V. VI. VII. VIII. IX. X.

I. discurret per atrium quartum.

25 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.

2 secndus 5 cathena 16 forse Iuris peritis?

DE CLAVSTRO CABALISTICO ET TEMPLO.

XXVIII. Sigillus.

Habes duo et viginti claustra atque templa, vice duorum et viginti elementorum, quorum singula 22 sedibus, 5 quas recipiunt, totidem eademque dabunt eodem ordine, quae dabant elementa; a quibus, si ad 22 artes et artium singularum 22 gestus procedatur, trium quattuorve radicalium vires delitescunt.

	A claustrum Regis.	M templum Pontificis.	12 ^r
10	B claustrum principis.	N templum sacerdotis.	
	C claustrum ducis.	O templum prophetae.	
	D claustrum comitis.	P templum doctoris.	
	E claustrum praesidis.	Q templum lectoris.	
	F claustrum iudicis.	R templum cantoris.	
15	G claustrum consiliiarii.	S templum sacristae.	
	H claustrum senioris.	T templum lampadarii.	
	I claustrum actoris.	V templum carbonarii.	
	K claustrum secretarii	X templum ostiarii.	
	L claustrum satellitis.	Z templum custodis.	

20 In claustris regis A sunt 21 reges, quorum B degradatur in principem, C in ducem, D in comitem, caeteri similiter in caeteros. In ipso degunt aurifices uno actionis genere, et 21 specialibus operibus. In claustris principis B sunt 21 principes, quorum A exaltatur in regem, C exal-
25 tatur in ducem, D degradatur in comitem, E in praesidem,

8 delitescunt (sic). Del resto per l' uso di questo verbo cf. a p. 23, 20
11 prophætæ 15 clæustrum 16 lapadarij

caeterique in caeteros. In claustro ducis C sunt 21 duces, quorum A exaltatur in regem, B in principem, D in comitem degradatur, caeterique similiter degradantur vel mutantur. In ipso sunt impressores. In claustro comitis D
5 sunt 21 comites, quorum alii exaltantur, alii degradantur, alii mutantur in templarios. In ipso sunt ferrarii 21 operationibus. | In claustro praesidis E cum 21 praesidibus **12^v** exaltatis, mutatis et degradatis sunt stabularii. Similiter in claustro iudicis, in quo milites; in claustro consiliarii, in
10 quo fullones; in claustro senioris, in quo bibliopolae; in claustro actoris, in quo musici; in claustro secretarii, in quo barbitonsores; in claustro satellitis, in quo crepidarii. In claustro pontificis sunt 21 pontifices, quorum A mutatur in regem, B in principem, C in ducem, caeterique in cae-
15 teros. In ipso degunt cauponae cum 21 operibus. In templo sacerdotis sunt 21 sacerdotes, quorum A exaltatur in regem, B mutatur in principem, C in ducem, D in comitem, aliique in alios. In ipso sunt pincernae. In templo prophetae 21 prophetae, quorum A coronatur in regem, B
20 in principem etc. In ipso sunt laniones. Ita modo suo cogitandum in templo doctoris, in quo pastores; in templo lectoris, in quo agricolae; in templo cantoris, in quo olitores; in templo sacristae, in quo lusores; in templo corbonarii, in quo magi; in templo lampadarii, in quo lictores;
25 in templo ostiarii, in quo pictores; in templo custodis, in quo voluptuarii.

6. 7 sic; forse <cum> 21 operibus? 10 fullones? In claustro
15 cauponae] cf. p. 49, 9; e cauponae avrà voluto il Bruno anche Acrot.
Camocrac. p. 86, 13, dove v. la nota del Fiorentino

DE COMBINANTE,

qui XXIX. Sigillus.

Tria haec combinationum genera proponuntur, quorum primum habet consistens elementum quod alterum
 5 persistens praecedit; secundum contrario se habet ordine; **13^r**
 tertium est, in quo inter antecedens atque consequens adsi-
 stens liquidatum, vel illiquidatum medium persistens susci-
 pitur aliud. Nulla quidem in primi secundique formatione
 difficultas apparet, in tertio vero taliter instituimus, ut
 10 quintuplici situs differentia quintuplex persistens medium
 in sequenti combinatorio captetur.

Bb. bc. bd. be. bf. bg. bi. bk. bl. bm. bn. bns. bnt.
 bp. br. bs. bt. bv. bx.

Cb. cc. cd. ce. cf. cg. ci. cl. cm. cn. cns. cnt. co. cp.
 15 cr. cs. ct. cv. cx.

Simile iudicium est de caeteris elementis combinandis; in operatione quoque quintuplici operis locali differentia providendum duximus, sicut primo combinatorio differentia triplex liquescentia LRN insinuabat.

20 Primi generis combinatorium in imaginatis 22 fratribus perficiebatur, quibus quintuplex adveniens differentia concomitans promebat elementum. Secundi generis combinatorium in imaginatis quinque amicis 22 qualitatibus vel circumstantiis adfecti secundum combinationis
 25 notabant elementum. Tertii generis primus ordo fiat de devinctis, 2. de aegrotis, 3. de claudis, 4. de caecis, 5. de barbiferis, 6. de signatis, 7. de atris, 8. de candidis, 9. de lividis, 10. de mundis, 11. de caelebibus, 12. de rivalibus, 13. | de officiosis, 14. de gloriosis, quibus habetur signum **13^v**

prioris in combinatione elementi. Ad secundum vero combinationis elementum promptius habendum, ad A pertineant magri, ad B oves, ad C lunatici, ad D magi, ad E invidi, ad F fures, ad G gulosi, ad I iracundi, ad L superbi, ad M simulators, ad N mercuriales, ad O libidinosi, ad R canini, ad S serpentini, ad T homicidae, ad V ociosi, ad X castrati, ad Z tortuosi.

Combinatorium primum in negotiis hortensibus ruralibusque in quinque distributum genera versatur; aut enim circa olera, aut circa vineas, aut circa segetes, aut circa fructus, aut circa ligna perficitur; ut alia ad primum, alia ad secundum, alia ad tertium, alia ad quartum, alia ad quintum subsistens referantur.

Combinatorium secundum totidem supposita exigit pro totidem combinatoribus designandis. In quinque igitur genera distribuuntur, ut haec quidem circa cibum, haec circa indumentum, ista circa ornatum, isthaec circa aedificia, illa circa aedificiorum versentur ornamenta.

Combinatorium tertium quattuordecim combinationum continet ordines, quarum prima versetur circa musicales actiones, 2. circa studiosas, 3. circa metalla, 4. in lapidem, 5. in merces, 6. in lusus, 7. in militiam, 8. in iudiciariam, 9. in sacrificia, 10. in medicinam, 11. in vecturam, 12. in latrocinia, 13. in magica, 14. in ligamenta.

Restat de duobus subsistentibus combinatorium:

	Aa	Ea	Ia	Oa	Ua
	Ae	Ee	Ie	Oe	Ue
	Ai	Ei	Ii	Oi	Ui
	Ao	EO	Io	Oo	Uo
30	Au	Eu	Iu	Ou	Uu

14^r

Primi combinatorii hortensia negotia Ba. Ca. Da: se-
 minum eductio, ventilabrum, cribrum, pulvis, semen,
 planta, fasciculus, lapis, canistrum, lympa, ligo, iuncus,
 asellus, uncini, scopa, linea, testa, flores. Vinitoris gesta
 5 Be. Ce. De: Plantatio, extirpatio, collectio, calcatio, pres-
 sio, occatio, putatio, vindemia, pali, fasces, frondes, cor-
 bes, utres, vinacia, faeces, asellus, utres, dolium, vinum.
 Frugum conditiones Bi. Ci. Di: satio, aratio, triturationio,
 eventilatio, area, falx, currus, manipulus, saccus, asinus,
 10 cribrum, vomis, excussorium, stimulus, iugum, aratrum.
 Arborum tractatio Bo. Co. Do: extirpatio, plantatio, puta-
 tio, insitio, incisio, coniugatio, lectio, excussio, rigatio, sub-
 tensio, oneratio, exoneratio, sporta, lapis, fovea, fructus.
 Lignorum contrectatio Bu. Cu. Du: truncatio, sectio, de-
 15 corticatio, serra, fascis, pyra, dola, securis, lectus, sedes,
 mensa, arca, solium, altare, columna, tabula, tabulatum.

Secundi combinatorii circa cibum sunt Ab. Ac. Ad:
 olla, sartago, cacabus, craticula, veru, patella, ignis, men-
 sa, pincerna, pistor, pastillarius, vomens, | frangens, co- **14^v**
 20 medens. Circa indumentum Eb. Ec. Ed: linum, flum, tela,
 vestis, tundit, mundat, filat, convolvit, orditur, textit, scin-
 dit, suit, expulverat, plicat, dilacerat, induit, exuit, car-
 dinat. In corporis ornatum Ib. ic. id: manus, facies, caput,
 pedes, dorsum, barba, ungues, digiti, pecten, speculum,
 25 scopa. In aedificia Ob. Oc. Od: arena, lapis, calx, picus,
 marra, scalprum, scala, fulcrum, ruina, fundamentum,
 paries, tectum, trabs. In aedificiorum ornatum Ub. Uc. Ud:
 gypsum, color, frondes, tapeta, aurum, papyrus, puella.

Tertii combinatorii Musicus Bc: campana, nola, tympa-
 30 num, cornu, cithara, testudo, lyra, tibia, crepitaculum, ur-

11 Co.] C.	16 archa	26 schala, fulchrum	28 papyrus
29. 30 timpā (sic)	30 cythara		

ceus, trenula. Studiosus Cb: compaginatio, scriptura, lectio, ordinatio, evolutio, mathesis, physis, grammatica, logica, rhetorica. Minerarius Db: tundit, cudit, limat, contundit, ignis, aqua, folles, folliculus, lima, incus, carbo. Lapidarius Fb: excavat, frangit, iacit, levigat, tingit, struit, concoquit, attollit, ordinat, scalpit, portat. Mercator Gb: olera, triticum, linum, pannum, vasa, oleum, cultri, panes, vina. Miles Id: lorica, hasta, ensis, pugio, catapulta, arcus, balista. Iudex Lb: apprehensio, examinatio, consilium, tortura, iudicium, manicae, compedes, flag., auricula, manus, laqueus, rota, ignis. Sacerdos Mb: orat, benedicit, accendit, lustrat, sacrificat, baptizat, exorcizat, excommunicat, communicat, caedit, offertorium, crux, idolum. Lusor Nb: paxilli, aleaë, trochus, palus, saltus, lucta, pila, calculi, [saltus,] cursus. Medicus Pb: pulsus, sanguis, ignis, oleum, terra, pharmacum, | extentio, cubatio, fri- 15^r catio, expurgatio. Vector Qb: arca, dolium, lectus, lagena, corbis, currus, liber, senex, vetula, puer. Latro Rb: percutiens, nudans, feriens, torquens, puella, galerus, porcus, ovis, pallium, crumena. Magus Sb: signum, [thus,] nodus, holocaustum, imago, lemur, ignis, baculus, thus, lymphae lustrales, pentagonus. Pastor Tb: pera, baculus, lana, lac, lupus, ovis, canis, capra, bos, porcus. Venator Ub: caper, vulpes, cornu, aper, cervus, canis, ursus, leo.

25 Ad istorum numerum si tamquam semimathematicalia subiecta velis varie per artificium efformata referre, non modicum videberis lucratus. Habeat igitur musicus multiplicem arcam, studiosus tabulatum multiplex, minerarius multiformem lectum, caeterique varie efformata mensam,

1 trenula] sic 3 rethorica 10 l. flagrum o flagellum 16 extencio
17 archa e 23 archam

altare, sedem, brutum, foeminam, vas, offendiculum, obicem, caeteraque quibus appositis idem quod animata designant, consignificetur. Adde ad optimum usum sive radicalium punctorum, sive plurium caeterorum huiusmodi, 5 istam subsistentium elementorum cum subsistentibus aliis elementis combinationem. Instituebamus enim iuxta radicalium significatores quinque adsistentium genera, quae vel 25 differentiales sibi species adsciscerent, vel de quinque materiis 25 formas educerent. Extabant igitur absoluta 10 quinque AEIOV, quae modica differentia se magna prodere poterant aut parva; subindeque ad duplicis consequentis punctuationis expressionem duobus aliis adnectebantur singula caeterorum quattuor, sicut iisdem A primum adnexum vides.

15	Aaa	Aea	Aia	Aoa	Aua	15 ^v
	Aae	Aee	Aie	Aoe	Aue	
	Aai	Aei	Aii	Aoi	Aui	
	Aao	Aeo	Aio	Aoo	Auo	
	Aau	Aeu	Aiu	Aou	Auu.	

20

DE INTERPRETE,

qui XXX. est Sigillus.

Interpreti primo ad elementorum numerum viros 22 sigillatim referendos decrevi; secundo illorum singulis atria vel domos 22, quas denominarent, adtribui; tertio atriorum 25 vel domorum singula in sex cubilia, quae ordine quodam 22narium complerent tertium, distinxi, ut virum in quibuscunque cubilibus repertum, trium semper elementorum

ex loco quidem praesentatorem, ex activo autem, passivo
 neutroque gestu significatorem efficerem et interpretem.
 Figuram quoque institui, in qua primo ex atrii nomine,
 2. ex nomine cubilis, 3. ex nomine praesidis inspecto, tria
 5 designata inspicerem radicalia. Ipsa quidem quadrata est
 et 22 ordinibus in 22 partes divisis constans, in quibus
 notae diametraliter appositae per planum ad dextrum si-
 nistrumque relatae ipsum quod primum in atrio supponitur
 elementum notant, sursum vero atque deorsum ascensu
 10 descensuque respicientes secundum quod a singulis cubi-
 lium desumitur elementum designant, singularis vero nota,
 quae in figurae margine cernitur adfixa, praesidem virum
 refert. Ibi vel a cubilis intentione ad intentionem atrii et
 praesidis, vel ab intentione praesidis ad intentionem atrii
 15 et cubilis, vel ab atrio ad cubile et praesidem, vel a cubili
 ad praesidem et atrium, vel a praeside ad cubile et atrium,
 vel ab atrio ad praesidem et cu|bile procedere volens, non **16^r**
 modo tibi interpretem comparabis, sed et maiorum omnium-
 que (si quos habet Cabala) mysteriorum scrutatorem con-
 20 templatoremque te poteris efficere.

Non minus exquisitam ad captandum interpretem de-
 nuo comperi rationem. Quandoquidem trecentae et septua-
 ginta septem de primis duabus radicibus combinationes
 agnoscunt Cabalistsae, iccirco totidem viros earundem si-
 25 gnificatores certa serie institui, iisdemque propria atria,
 domos et cubilia in tot partiales distributa sedes destinavi,
 quot ipsi pro tertia designanda radice susciperent opera-
 tiones. Quod ut firmiter praestarem et accuratius, talia
 perpetuo sedibus adieci, qualia designandum elementum
 30 referre valeant. Ad universalem autem interpretem viris,

19 quos] sic 21 earundem

BRUN *Opp. lat.* II, 2.

virorum insigniis, insignitorum actionibus, agentium ad-
 sistentibus atque circumstantibus, ordinatum (prout idio-
 matis exigit ratio) combinatorium perfecti, quibus sedulo
 5 expeditis patriam, in qua actionum supposita de primo in
 proprium, agentem, actionem actumque contrahens, ex
 adiective vel substantive, antecedenter vel consequenter
 vel concomitanter appositis, substantiam vel accidens, rem
 vel intentionem, actionem vel passionem, vel aliam quam-
 10 cumque referendam intentionem ob oculos apponere novi.

TRIGINTA FORMARVM NON SENSIBILIVM
 DE SENSIBILIBVS DEDVCTIONES.

Praepositis adde quod naturales vel in naturalibus
 per artem effinctae formae, de externo in internum | sen- **16^v**
 15 sum irrepentes, et accurata quiditate, magnitudine, mul-
 titudine, habitu, dispositione, affectione, colore, forma,
 figura, habitudine ad subiectum, ad continens applicatio-
 ne, activitate per omnia, motivitate in alia, mobilitate ab
 aliis, ordine ad alia, situatione cum aliis, nec non aliorum
 20 possessione, consistentia, circumstantia et adsistentia exco-
 gitatae, triginta modis aliae deducuntur ex aliis, quorum
 quindecim simplices, totidem vero conversivi existunt.

Primum quindenarium: 1. de habitu externo in inter-
 num habitum, 2. de operatione in facultatem atque poten-
 25 tiam, 3. de medio et finito in extremum et infinitum, 4. de
 insigni in insignitum, 5. de hieroglyphico in suum conno-
 tatum, 6. de metaphorico in suum naturale, 7. de instru-

1. 2 adsistentibus 25 extraemum 26 hieroglyphico 27 methaphorico

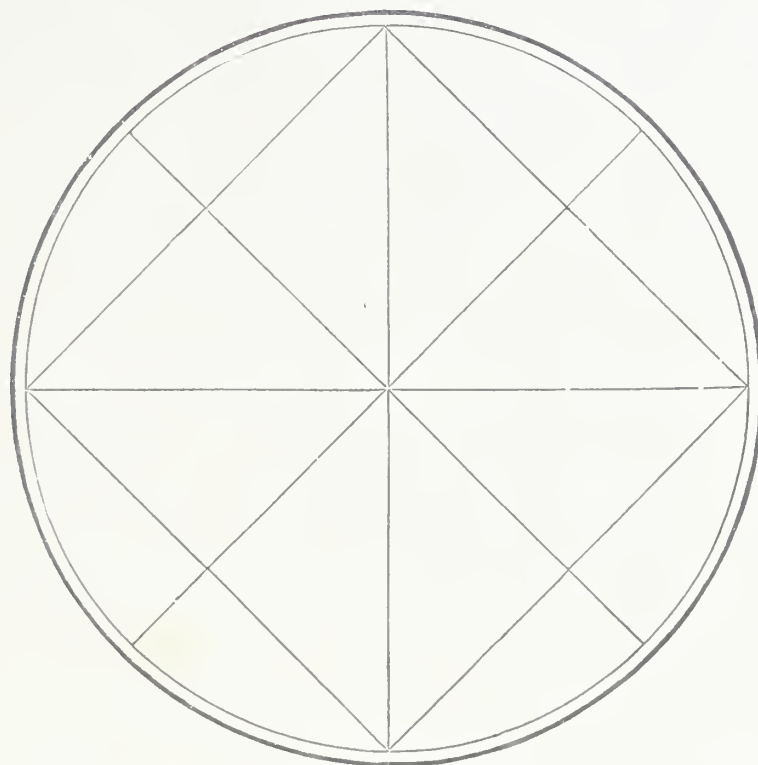
mento in artificem, 8. de habente in possessum, 9. de locato in locum, 10. de contemporaneo in tempus, 11. de modificato in modum, 12. de specie in genus, 13. de proferente in prolatum, 14. de verificante in verificatum, 15. de
5 accidente in substantiam.

Secundum quindenarium: 1. de propria passione in subiectum, 2. de simili in consimile, 3. de proportionale in comproportionale, 4. de relativo in correlativum, 5. de effectu in causam, 6. de continente in contentum, 7. de parte
10 in totum, 8. de subalternato in subalternans, 9. de contrario in contrarium, 10. de principali in reductivum, 11. de antecedente in consequens, 12. de concomitante in comitem, 13. de commutante in mutatum, 14. de invertente in inversum, 15. de capitis additione diminutioneque in corpus.

7 l. proportionali

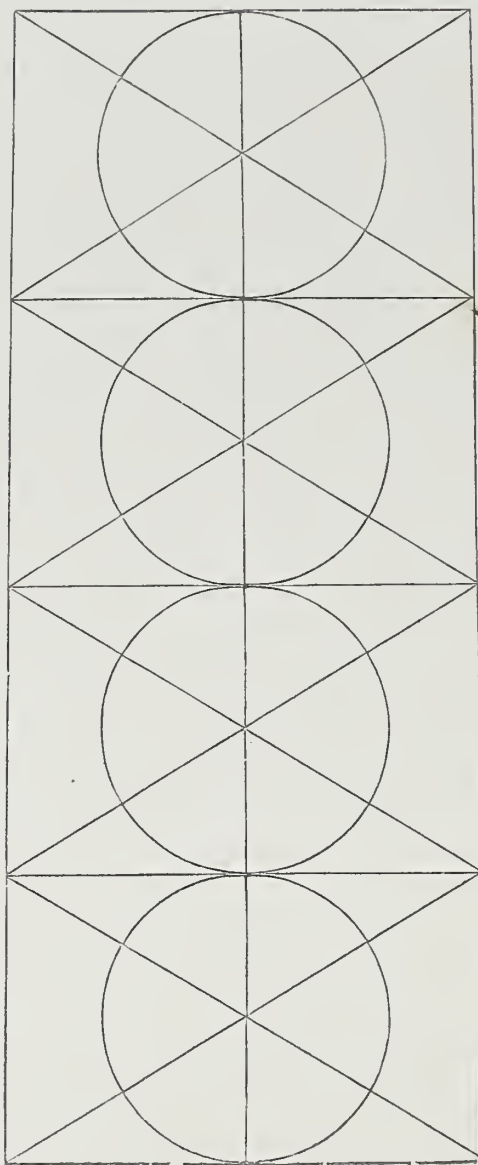
AD CAELVM,

quod est secundus Sigillus.

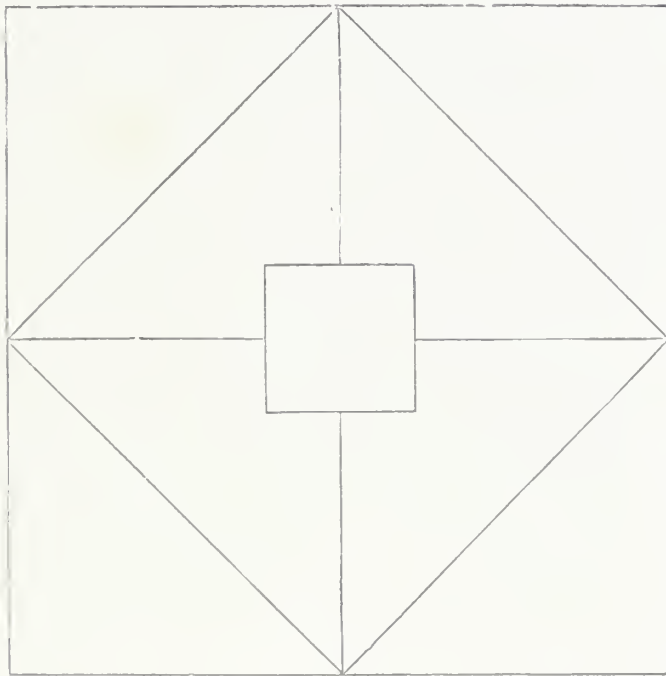
AD CATENAM,

ubi tertius est Sigillus.

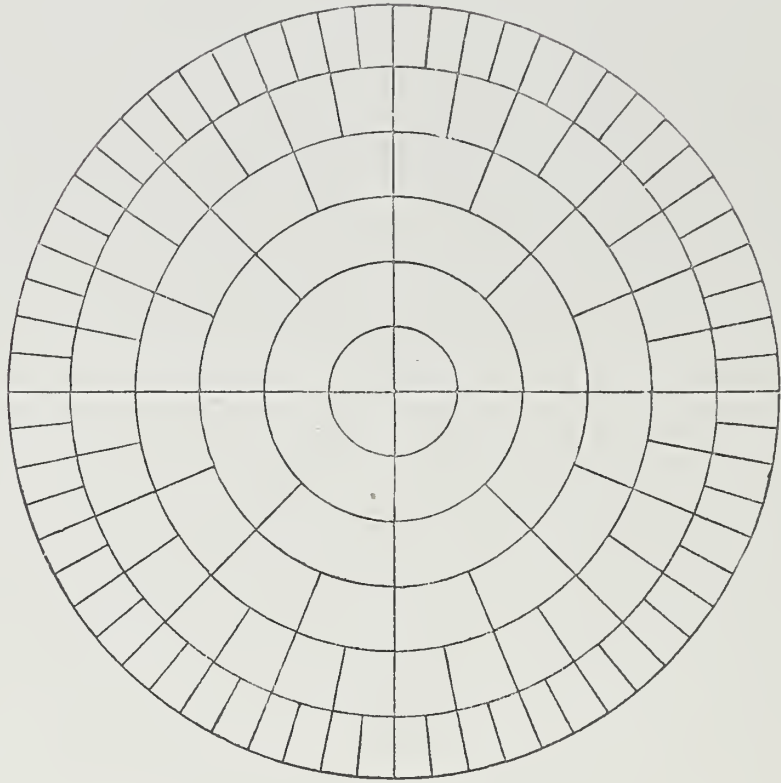
AD QVADRATVM ENCYCLIVM,

qui est XVIII. Sigillus.

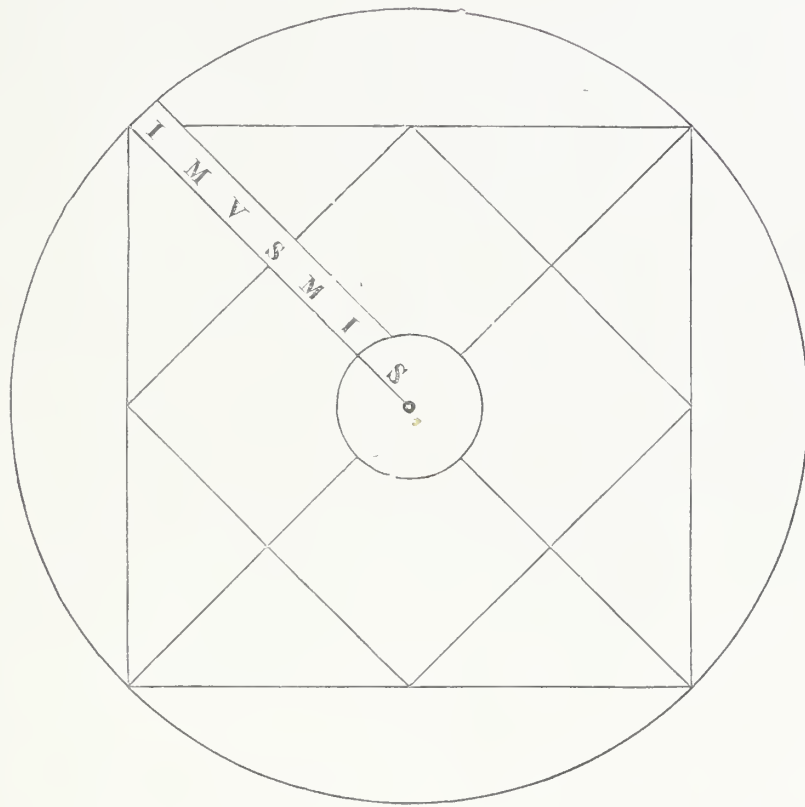
AD BINARIUM ENCYCLIVM,

qui est XIX. Sigillus.

AD ROTAM FIGVLI,

quae est XXI. Sigillus.

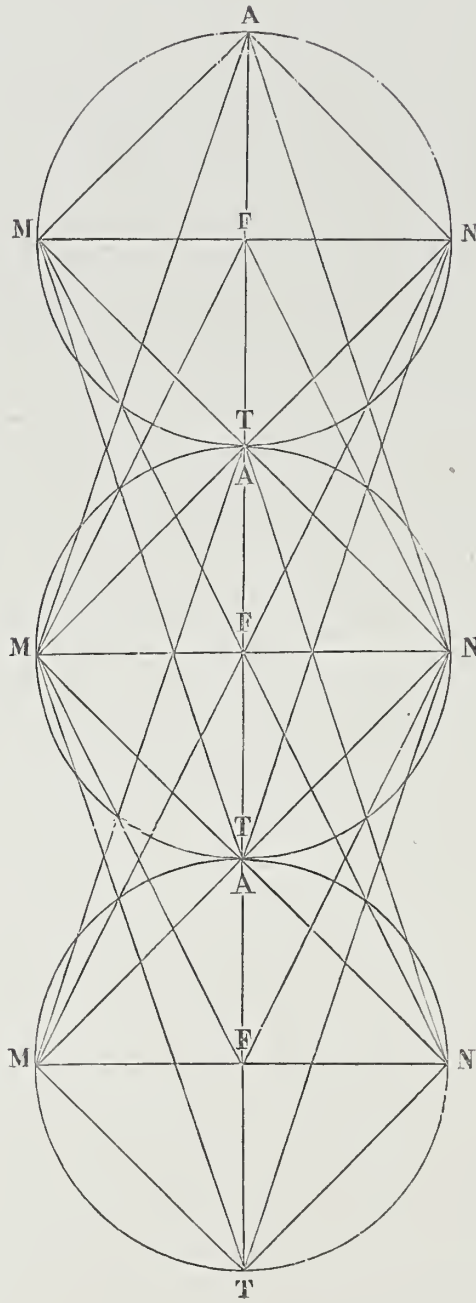
1 siguli

BRUNI *Opp. lat.* II, 2.

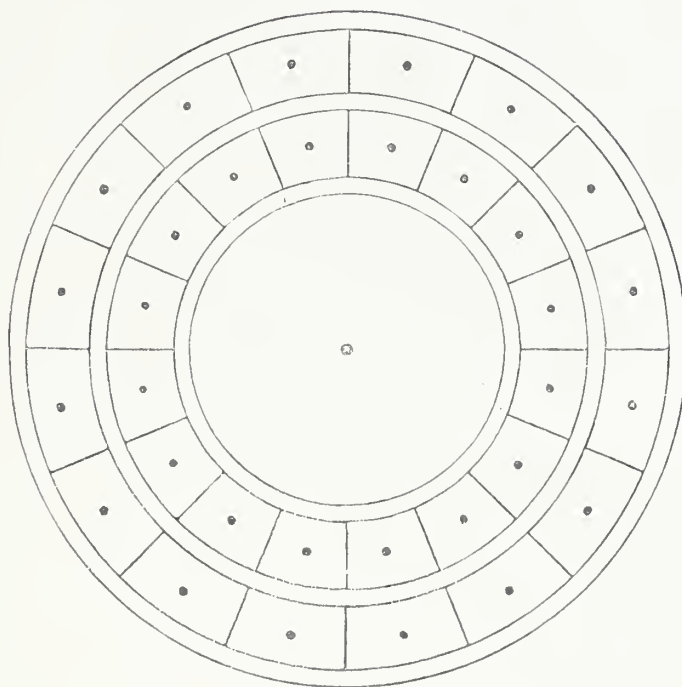
19

AD PEREGRINVM,

qui est XXVI. Sigillus.

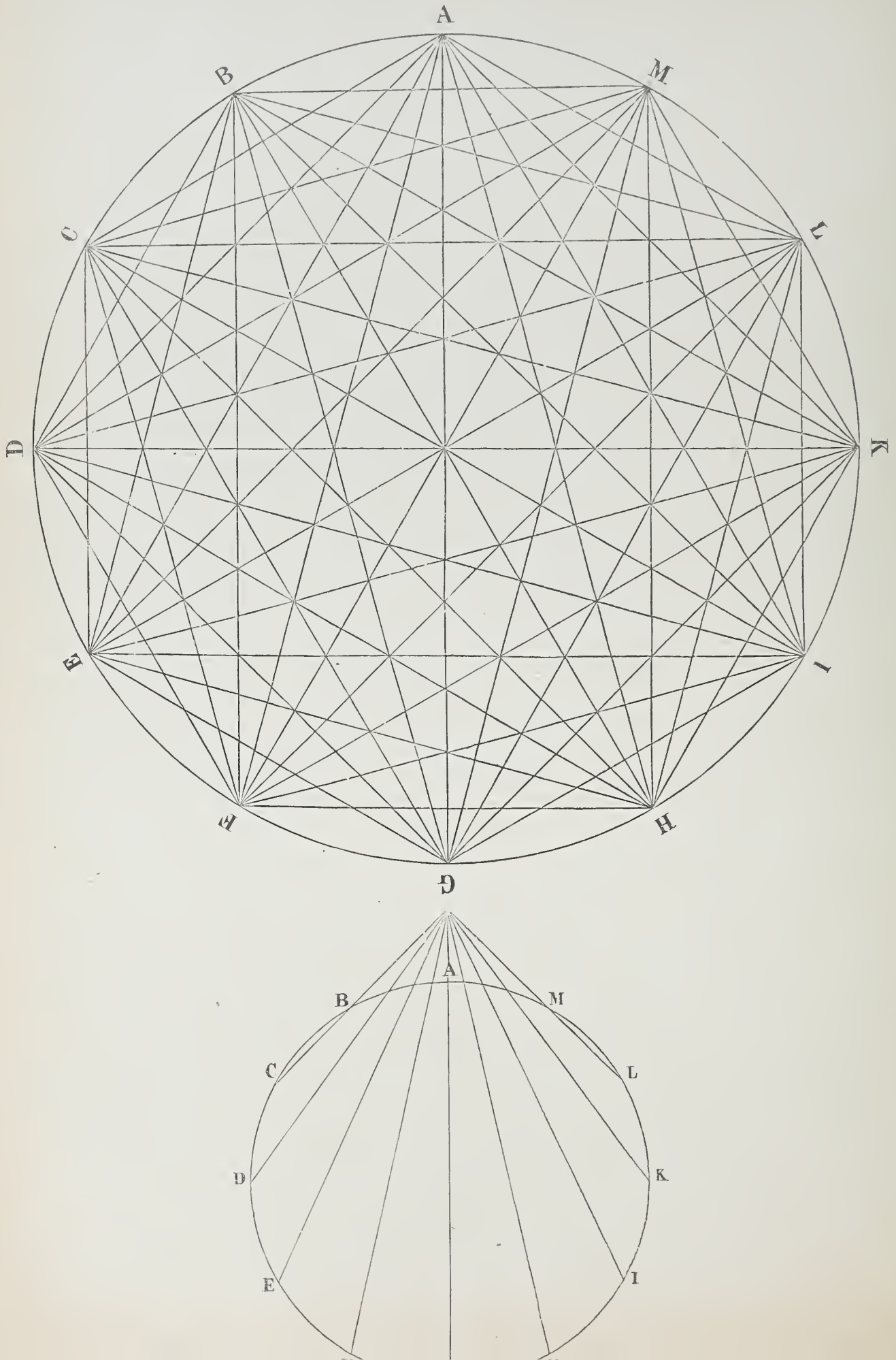

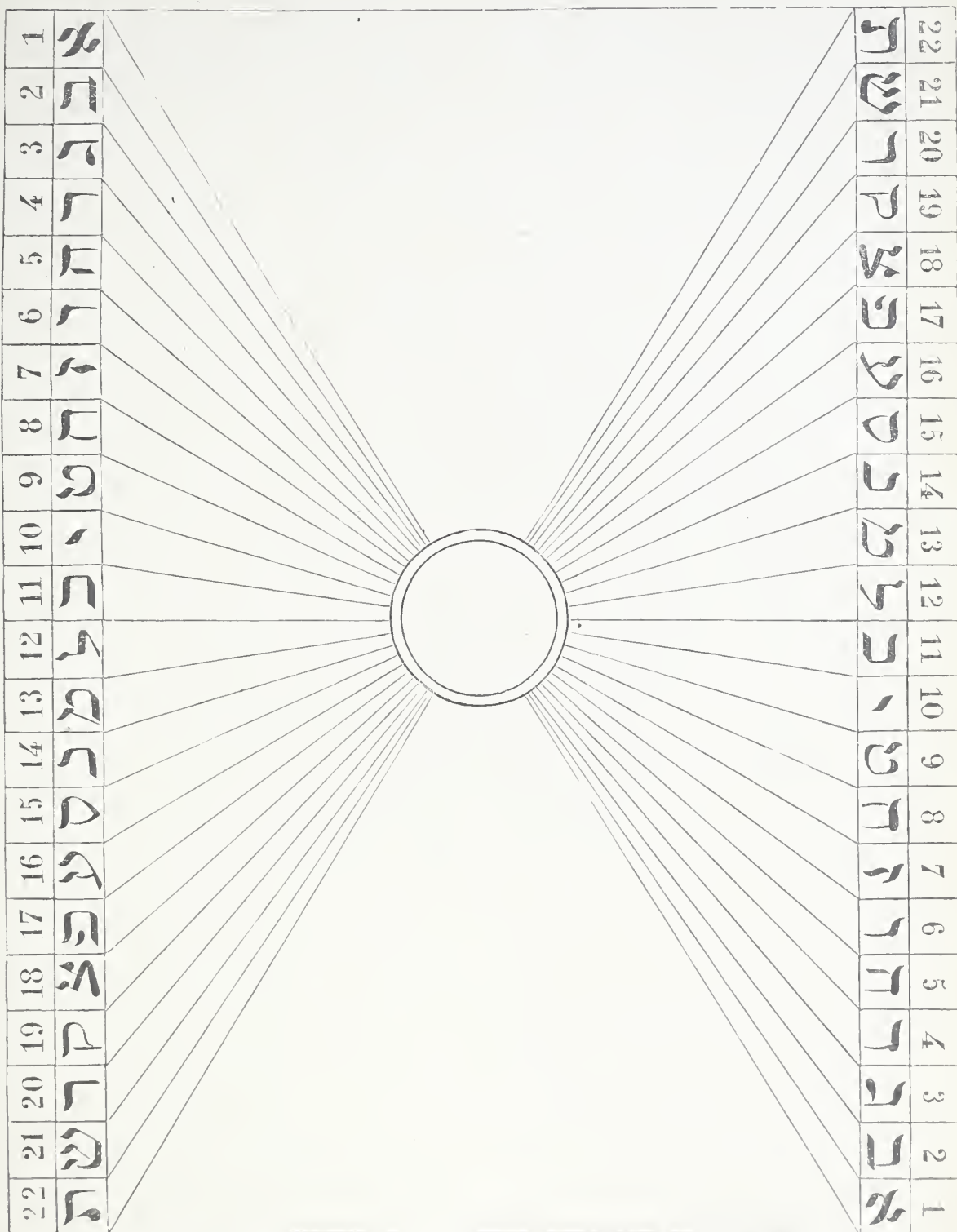
Ad XXIX. Sigillum.

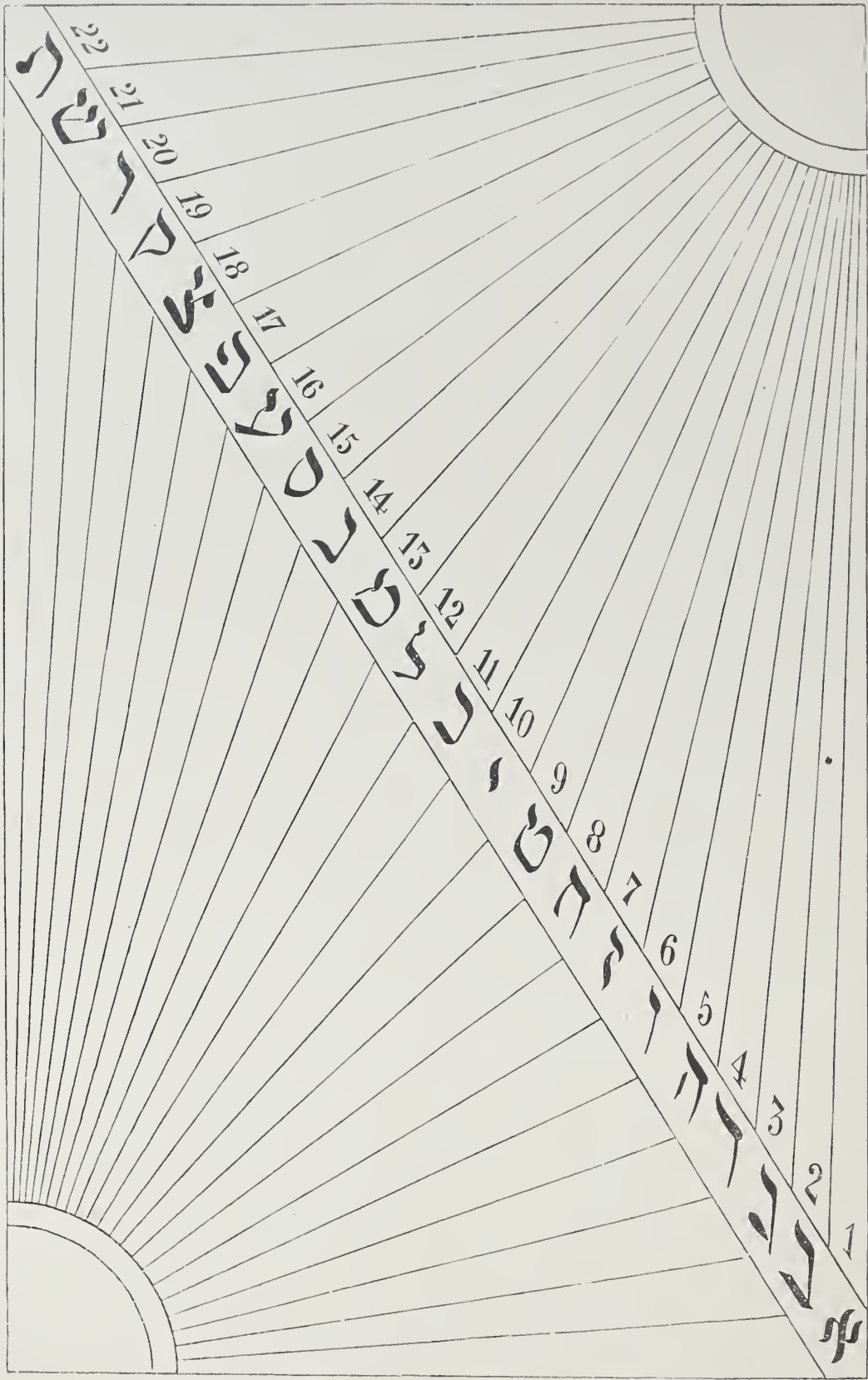

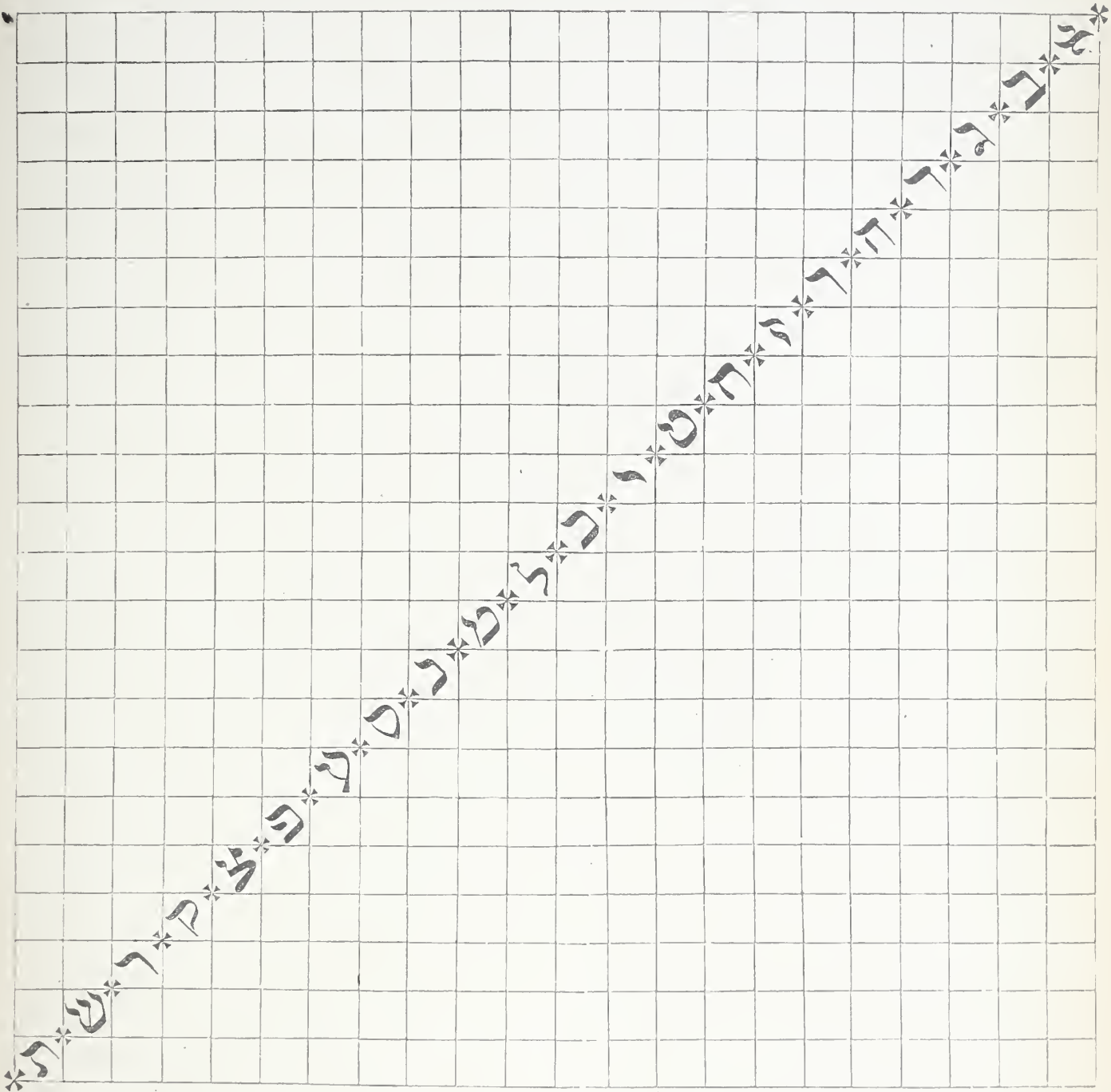
FIGVRA SIGILLI SIGILLORVM

pro deductione et multiplicatione subiectorum et formarum.

TRIGINTA SIGILLORVM EXPLICATIO.

Omni verborum superstitiosa cura abacta, tibi a nobis
ut agglomeratum implicitumque filum evolventibus et eno-
5 dantibus, velutique occultam complicatamque telam edu-
centibus et explicantibus, triginta, quos ordinavimus, si-
gilli aperiuntur.

Primi sigilli explicatio.

Campus erat primus sigillus, quem veluti universi
10 operis artificiique subiectum oportet apparasse prius. Ipse
est locus, qui in secunda theoriae Artis reminiscendi
parte per comunis propriique differentias distinguitur et
in suas species omnes distribuitur.

Hic perquiri simulacra locorum dicere maluimus, quam
15 loca. Ea enim cum externis obiiciuntur oculis, minus sen-
sibili praesentia movere comperimus, quam cum internis
phantasticae facultatis oculis intentata perlustrantur. Hic
ideo amplissimus sinus intitulatur phantasia, quia quod
terminatum determinatumque a sensibus externis accepit,

11 secunda etc.] = *Cant. Circ. p. 221-232, 20 Imbr.* 12 commu-
nis *G* 19 accæpit *P*

in immensum amplificare et in innumerum multiplicare valet.

Sinus iste, qui est in subiecto anima vel animali, alius generis efficitur subiectum, dum ea loca in genere | phanta- 520
 5 si|abiliter retinenda suscipit, in quibus ea ipsa rerum signa, a 1^v
 imagines et figurae inscribi debeant, quae in species signi-
 ficatorum et praesentatorum vivaciori memorativae facultatis obtutu inspiciendas promovent. Ipsorum vulgatas rationes in secunda theoriae parte protulimus. Iam ut aliquid
 10 adferatur huius disciplinae proprium, ad instar Solymae per Thalmutistam divisae, praecipimus ut generalissima forma generalissimum, generalis generale, specialis speciale, individualis individuale subiectum consequatur, haud aliter quam aliam formam ab alia comprehendi conspiciamus.

15

Secundi sigilli explicatio.

Coelum dicitur secundus sigillus, quia ad eam memoriter retinendi rationem spectat, qua cosmicae vel geographicae vel alius eiuscemodi descriptionis formam habere ad sensus interioris oculum concupimus. Cum igitur sphaera
 20 mundi vel terrae in sua sit divisa hemisphaeria, quadrantes vel alia eius generis membra, cumque eadem non solum in globi simulacro, sed et in ipso globo non facile statim occurrere possint perquisita; istam excogitavimus viam, qua citra difficultatem suis numeris atque mensuris inten-
 25 dentis sensibus occurrant. Destinamus enim exempli gratia domum universae praesentandae sphaerae, hancque primum

4 subiectum. Dum *P* 7 presentatorum *P* 10 adferatur *G*: adferat *P* Solimae *PG*, *ma cf. p. 80, 4* 11 Talmudistam *G* 25 exempli gratia *G*: e. g. *P*

in duas generales dividimus partes, quarum altera sit ad
 partes hemisphaerii superioris, altera ad partes he-
 misphaerii inferioris praesentandas ordinata; dehinc utraque dicta-
 rum partium quatuor sibi cubilia seligat, ut primum refe-
 5 rat quadrantem orientalem ab aequinoctiali ad arcticum
 polum, secundum occidentalem, tertium orientalem ad
 polum antarcticum, quartum occidentalem.

Sicut autem quadrantum singulis tribus angulis ter-
 minari, tribusque lineis accidit definiri, ita ipsorum cubi-
 10 lium sunt concipiendae partes, ut pro punctis hîc polum,
 ibi angulum orientis vel occidentis, illic angulum | meridiei 521
 vel merinoctii statuatur; pro lineis vero hîc meridiani, ibi
 aequinoctii vel aequidialis, ibi horizontis portionem termi-
 nantem intelligat; moxque ad partium referendarum situs
 15 et habitudines respiciens, facile omnium atque singulorum
 exquisitam poterit nactus esse praesentiam.

Catenaë, quae tertius est sigillus, explicatio.

Catenaë explicationem habes in intentione decimater-
 tia libri De umbris idearum, quae quidem dupliciter
 20 usuvenire valet, utpote ad ipsum iudicium, cum per hanc
 rerum habeamus rationem, qua certa serie gradus entium
 contemplantes intelligamus veram distinctamque cuiusque
 essentiam veluti in centro quodam esse consistentem, ubi
 altera quae superior est circumferentiae parte infimum
 25 naturae proximae superioris gradum attingit, altera vero
 huic opposita naturae proxime | inferioris supremo conti- a 2^v
 nuatur; secundo ad intentionum retentionem faciendam,

7 quartum meridionalem *G* 13 orizontis *P* 17 e 18 Cathe-
 nae *P* 19 *De umbris idearum* p. 27 sqq. *Imbr.* 21 superior *P*: in in-
 feriori *per malinteso G*

dum caudam unius intentionis atque conceptus alterius intentionis atque conceptus caput statuimus. Quod ibi typo retinendarum signiferi partium insinuavimus .d.

Dux gregis armenti primum sublatus in iram
 5 In geminosque pedes impete fronte ferit.
 Vindex mente vacans hinc Taurus concitus, ictu
 Irruit in fratres impatiens Geminos.
 Germanos iuvenes affines protinus undae
 Excipiunt: Cancer rosida prata petit.
 10 Repens obliquo lympharum cancer alumnus
 Villosi vultum forte Leonis adit.
 Percitus inde Leo crinitos surgit in armos:
 Unde vagans rapidae visa puella ferae est.
 Hanc petit, illa fugit, quae gressu insana fugaci
 15 Librantem incurrit persica lance virum.
 Aestuat hic: cupidis quem dum complexibus haeret,
 Attriti Vermis cuspis adunca ferit.
 Formidans letum medicas dum currit ad artes,
 Pone Sagittiferum sentit adesse virum.
 20 Qui modo stuprata quam credit Virgine laesus,
 Quo petit hunc iaculo, vulnerat ecce Caprum.
 Ut primum intrusum ferrum persensit inique,
 Effugit in rapidas praecipitosus Aquas.
 Sic caper infelix a gurgite tractus aquarum
 25 Insueta inclusis Piscibus esca datur.

522

Arboris, quae quartus est sigillus, explicatio.

Arbor ad inventionem facit atque iudicium, ut manifestum est in iis quae in libro Arboris scientiae perhiben-

3 retinendarum *P* insinuavimus: (*om.* .d.) *G* 4 primum] regem *De umbr. idcar.* 7 in Geminos impaciente fratres *De umbr. id.:* 'quam lectionem supra (cioè nel *De umbris*) haud mutavimus, quia alias quoque parum difficilis esse solet Noster circa syllabarum quantitatem' annota *G* 10 limpharum *P* 12 harmos *P* 15 perside *G* 18 lætum *P* 21. 22 Caprum | Vt *P* 24 infelix *P*: infoelix *G* 28 cf. p. 62, 3

tur. De quocunque enim subiecto cum | dicere volumus, **a 3^r**
 sive ex alienis inventis colligentes, sive ex nostris medi-
 tationibus emetentes, ita facimus ut in ipsum velut in
 arborem respicientes, primo eius radices, puta principia
 5 originalia, causas et elementa; deinde stipitem, i. pro-
 priam essentiam et esse, mox ramos, i. potentias, facul-
 tates atque virtutes; subinde folia, puta accidentia pro-
 pria et circumstantias; proinde flores, utpote actiones et
 operationes; tum demum fructus, qui sunt actus et ope-
 10 ra, considerentur, ut eo pacto ordo (quo materiam dispo-
 nimus) inventionem, iudicium et retentionem subministret.

Analytice quoque procedentibus, arbor materiae de-
 monstrabilis statuatur, cuius pro radicibus sensus, imagi-
 natio, persuasio, autoritas caeteraque id genus fidem con-
 15 citantium habeantur, pro gemino stipite investigationem
 verificationis, alteram ex parte subiecti, alteram ex parte
 praedicati, et pro complicato in gemini stipitis concursu,
 habet integrum ex subiecto praedicatoque complexum. Si
 quippe quaeritur, an materia sit actu, inspiciendae sunt
 20 rationes ex parte materiae, rursus rationes ex parte actus,
 rationes earundem ex parte actualitatis materiei. Propor-
 tionaliter ad ramorum multitudinem mediorum admittit
 mul|titudinem, quo alia ad unum, alia ad alterum stipitis **523**
 truncum, alia ad universum stipitem referuntur. Adsumit
 25 quoque pro fructibus ea, quae ex concessis mediis illis
 consequuntur. Pro adsistentibus atque circumstantibus,
 eadem | diversam multigenamque recipit turbam, de qua **a 3^v**
 alii invigilant, alii quiescunt, alii dubitant, alii decernunt,
 alii hinniunt, grunniunt alii, alii sub illius arboris umbra

5 causas *G* 5 e 6 i. *P*: id est *G* 10 consideremus *emenda G*
 pacto (ordo quo *P* 14 e 18 auctoritas e habeat *G* 19 e 21 queritur
 e earūdem *P*

rudunt, flores decerpunt alii, alii fructus comedunt. His succedit constitutio doctrinae distinguendo, definiendo, dividendo, subdividendo subiectum atque praedicatum ad ultimas usque furculas, utpote distributiones, ramificando.

5 Arborem bonam atque malam ex ipsis fructibus dinoscere poteris; quae si primi generis existat, fovenda, nutrienda et contra inpetentium sophistarum importunitates, pro viribus et exigentia rationis, subtensionibus fulcienda. At si secundi generis illa sit, bipenne rationis ex-
10 minata, mediis a radicibus et stipite desumptis, singulis positarum distinctionum membris ad singulorum contrariorum dubiorum solutionem relatis, sterilis malignaque arbor detruncetur et igne reprobationis absumatur.

Arbor etiam facit ad memoriam et ordinatam specie-
15 rum retentionem. Dorsum arboris habetur ipsa catena, ut in schemate ibi proposito ab A usque ad L facto consensu, qui per praecipua materiae capita successive continueque discurrit; rami vero arboris sunt ipsae collaterales assumptiones, dum singulis praecipuae catenae annulis hinc inde
20 toties totque annuli connectuntur, quoties | quotque ad a 4^r implendam considerationis materiam sufficere possunt.

Sylvae, quae quintus est sigillus, explicatio.

Sylva cum ex pluribus arboribus consita intelligatur, nihil aliud videtur addere praecedenti sigillo, nisi multi-
25 tudinem et eiusdem rationis repetitionem; quo quidem pacto non solum duplicari possent et alii sigilli, sed et in 524

4 ultimos usque surculos *male G*, che toglie l'interpunzione dopo distributiones 5.6 dignoscere *G* 7 impetentium *G* 9 bipēne *P*: bipenni *G* 15 cathena *P* 16 ibi] *p. 81, 9 sq.* 17 praecipuae *G* 19 Cathenae *P* 22 e 23 etc. Sylvae etc. *G* 26 possunt *G*

innumerum frustra multiplicari. Atqui habet peculiarem sigillus iste rationem duplicem: alteram, quam licet in praesenti schemate intueri:

- Tityre pascentes dum Mopsus colligit agnos.
 5 Tu quoque littoribus nostris Aeneia nutrix.
 Patulae. Quae patulae nobis poterunt arrigier aures.
 Recubans. Lanigerum te recubante pecus rapuere simulque.
 Subque umbra calami dormit humidisque lacunas.
 Tegmine decipiens ovium properatque Lycaon.
 10 Fagi non proferunt fructus, prope flumina crescunt. —

alteram, qua inventionem et iudicium amplificari compe-
 rimus, quando illud per universum, quod in omnibus ar-
 boris partibus et circumstantiis consideravimus, in singulis
 quae de ipso dicuntur, in ipso dicuntur, in ipso sunt, cir-
 15 caque ipsum consistunt, indagaverimus. Dilatatur insuper
 arbor in sylvam per multiplicem inventionis speciem, de
 qua dilatatione alius locus est.

Scalae, quae sextus est sigillus, explicatio.

a 4^v

Per scalam tentatur inventio atque iudicium, dum ac-
 20 cidit fieri ascensum ab inferioribus ad superiora, ob id quod
 ea quae dicuntur in istis pro dignitate, in superioribus
 maiori eminentiorique ratione verificantur, quibus eadem
 praedicata si non formaliter convenire possunt, ut princi-
 piis tamen effectivis sublimiorique ratione denominandis
 25 adscribentur; quae vero in superioribus a primi dignitate

4 Titire P 6 Patulae la prima volta P 9 Lycaon P 10 Versus sunt ex diversis poetis, sine sensu, ut videtur, congesti, ita tamen ut singulae initiales voces septem versuum cum efficiant hexametrum, qui in prima Virgilii ecloga primus est annota G 15 indagaverimus P 16 Silvam G 18. 19 etc. Schalae, schalam etc. P 21 pro- | dignitate P

defectionem referunt, longe maiori ratione per quandam analogiam in iis, quae subsunt, invenientur. In iis autem, quae mediant, descensus pariter datur et ascensus, utpote quibus inferiorum perfectiones omnes, superiorumque a
 5 prima causa defectus tuto affirmare iuxta propriae essentiae | definitionis limitationem debeamus. Gradus huius sca- 525
 lae sunt esse, vivere, sentire, imaginari, ratiocinari, intelligere, mentare. Quae omnia per gradus in inferioribus quo magis explicantur, eo magis in nihilum tendunt, quatenus
 10 perfectionem significant; quatenus vero oppositum significant, opposito hinc et inde sese habere modo necessum est.

Memoria vero per scalam suo typo designatam triplici progressus differentia per certam dispositionem perficitur; sed huius rei doctrina facile percipitur ex iis quae notavi-
 15 mus nono capite secundae sectionis libri De architectura artis Lullianae.

Inserentis, qui septimus est sigillus, explicatio.

a 5^r

Ex applicatione intentionis unius sigilli ad alium, unius inventionis ad aliam, (unius) iudicii ad aliud, unius
 20 rememorandi rationis ad aliam, insitionem fieri intelligimus. Modica nimirum, tenuia, imbecillia paucaque esse rerum semina videntur; multiplici tamen combinatione, compositione, habitudine, relatione, cohaerentia et universaliter applicatione et adaptatione innumerabilia innume-
 25 rabiliumque profluunt propriae rationes. Ex elementis quatuor diversimode ordinatis, innumerabiliumque proportionum gradibus coëuntibus, innumerabilium elementatorum

1 quādā *P* 5 caussa *G* 10 *l.* imperfectionem 15.16 De
 archit. etc.] *p.* 23 *sq.* 19 <unius> *om.* *P* 23 coherentia *P*

multitudo diducitur. Numero quatuor et viginti elementorum, omnium quae fuerunt, sunt et esse possunt infinitorum idiomatum vocabula articulataeque voces infinitae conflari possunt. Videatur ergo quomodo tentando, experiendo, conferendo, dividendo, componendo, concernendo, abstrahendo ad innumerabiles accingi valeamus inventiones. Quid enim? Nonne multoties nobis certum scopum praefigentibus aliud quaesito nobilius occurrit? Ipsum sane frequentissime alchimicis accidere experimentis non est quem lateat, quibus multoties auro perquisito longe meliora vel ex aequo desiderabilia adinvenisse accidit. Mitto quod et mala | atque deterrima pro bonis optimisque sese obtrudunt; nihil enim in natura purum, bonoque nihil et affinius malo. Ut enim physica materia non unquam aliqua forma denudatur, ita naturalis forma numquam a materia seiuncta reperitur, ut aiunt.

Agricolae, qui octavus est sigillus, explicatio.

Aliquem perpetuo Campo praesentem instituimus, quem modo adiectivum subiectum, modo animam loci, nunc vero Agricolam appellamus. De hoc diximus in secunda theoriae Artis reminiscendi parte, cum ultimam subiectorum conditionem adduceremus in medium; differt autem quod hîc nomine agricolae adducimus, ab eo quod ibi nomine loci adiectivi, tum quia, quod hîc apponi praecipimus, est animatum et tale animatum, quod vel inexisteret vel inhaerenter vel adsisteret vel circumstanter omnium potest esse susceptivum et consequenter praesentativum, unde sicut mundum Dei imaginem dixere, ita et hominem mundi

1 deducitur emenda G 13 et] est? 21 Cant. Circ. p. 227 sq.

imaginem non temere Trimegistus appellavit; tum etiam
 quia agricola per sui mutationem, per susceptas actiones,
 passiones et alias sensibiles alterationes est id quod ea
 quae sunt referenda praesentat. Adiectivum vero sub-
 5 iectum per novae formae et pro diversis occasionibus di-
 versae semper advenientis adiectionem tactum, alteratum,
 mutatum, insitum, est potius id quo haec quae sunt refe-
 renda praesentantur. | Adiuvat sigillus iste nonum sigillum, a 6^r
 imo ipsum perficit; citius enim firmitusque resident, clarius
 10 intensiusque loco sensibili apposita inspiciuntur, quam
 abstracta quadam occurrentia ratione.

Tabulae, quae nonus est sigillus, explicatio.

Hoc principium extitit, quo ad artis memorandi ratio-
 nes adsequendas sum promotus. Ipsum adhuc puer ex mo-
 15 nimentis Ravennatis expiscare potui. Hoc modica favilla
 fuit, quae iugi meditatione progrediens in | vasti aggeris 527
 irrepsit accensionem, e cuius flammiferis ignibus plurimae
 hinc inde emicant favillae, quarum quae bene dispositam
 materiam attigerint, similia maioraque flagrantia lumina
 20 poterunt excitare.

Iuvat istum inter nostros adnumerare sigillos, ut illi,
 quem mihi fata primum in arte ista tradidere institutorem,
 ex animo litem. Eius quippe sparsum semen, quantum et
 qualecunque fuerit (fuit certe magnum atque dignum), nisi
 25 animae nostrae facultas concepisset, ad tantas segetum
 aristas (quas in huius campi area discutimus) emetendas
 fortasse non essemus aliunde promoti.

1 Trimegistus G 8 Adiuat P 11 occurrentiae G 14 asse-
 quendas G 15 Haec G 21 Juvat G 24 qualecūque P

Quo igitur facilius certaue serie succedentia quaedam,
 ut alia suo succedere possint ordine, efficiant, plura sensi-
 bilia facileque memorabilia per ordinem alphabeti vel
 syllabici in catalogum re|dacta docuit apparanda; ad quae **a 6^v**
 5 modo has, modo illas pro rerum exigentia referentibus
 actionum, passionum caeterarumque circumstantiarum
 habitudines, facile modo haec, modo illa concupita in me-
 moriam revocari valeant. Hinc primam intentionem referet
 Amphion, secundam Bootes, tertiam Cepheus, 4. Diana,
 10 5. Aeolus, 6. Fab. Vulcanus, 7. Ganymedes, 8. Hercules,
 9. Iuppiter, 10. Kiron, 11. Liber, 12. Mercurius, 13. Nep-
 tunus, 14. Oceanus, 15. Pluto, 16. Quaesitor Minos,
 17. Rhadamanthus, 18. Saturnus, 19. Titan, 20. Venus,
 21. Xuthus, 22. Zethus.

15 Ultra alphabetum, syllabicum duplex, utpote alterum
 in quo consona sonantem sequitur, alterum in quo consona
 sonantem antecedit, ordinabatur.

Compaginatoris, qui decimus est sigillus, explicatio.

Compaginator est qui loca locis consuit, quemadmo-
 20 dum explicavimus in Artis reminiscendi institutionibus,
 ubi conditiones subiecti quoad discretam quantitatem de-
 terminabamus. Compaginatio autem non solum, sicut ibi
 ostendimus, continuatione vel contiguitate, vel adpo|sitione **528**
 et consequentia locorum sensibilium ad alia sensibilia effi-
 25 citur, sed et semimathematicorum ad alia semimathemati-
 calia, verbalium ad alia verbalia, | sensibilium ad semima- **a 7^r**

4 sillabici P 10 Eolus P Faber, Vulcanus G Ganimedes P
 11 Jupiter G, *che corregge anche Chiron (contro la serie alfabetica)* 13 Ra-
 damantus P 14 Xutus PG 15 sillabicum P 20 Artis etc.] = Cant.
 Circ. p. 224 Imbr. 21 diseraetam P 25.26 f. semimathematica

thematica vel verbalia, verbalium, ad semimathematica vel sensibilia.

5 Similis est ratio Compaginatoris ad locorum multiplicationem rationi Arboris, atque quorundam de sigillis aliis, ad eam quae adiectorum est. Ratio quoque Compaginatoris est similis deductionibus, quas Lullius et nos in inventivis artibus instituimus, dum ad conceptuum et contemplationum multiplicationem una figura per alias omnes deducitur, unus inveniendi modus alio inveniendi modo cohaeret.

10

Vexilli, quod undecimus est sigillus, explicatio.

Huius sigilli rationem, ubi De memoriae verborum praxi instituebamus, tetigimus. Ibi vel ex proprio vel ex appropriato nomine plures voluimus esse Aristarchos, Bacchos, Caesares, ut eodem nomine intitulemus eiusdem familiae vel institutionis vel artis plures, ut ex iis modo unum modo alium ad opera peragenda referamus.

Adiuvat iste sigillus Tabulam, quae nonus est, et mirum in modum dilatat ipsam, atque velut ad triplicis dimensionis differentias amplificat.

20 Ad haec si proportionaliter inspicias, non satis occultam et implicitam habes inveniendi iudicandique rationem, dum non modo Bacchos, Caesares, Dionysios in omnium hominum generibus effingas, sed in arborum omnium speciebus omnium animalium species inquiras et invenias, in
25 omnium lapidum speciebus plantarum species, in unius a 7^v speciei individuis omnium aliorum species individuaque similia. Innumeri enim diversique homines vultu, moribus

9 alii *G*, *ma* cf. *Lamp. trig. stat. p. 175, 10* 11 *Cant. Circ.*
p. 249 13. 14 e 22 *Baccos P* 26 individuis *G*: inividuis *P*

et gestu innumeras et diversas animalium species referunt, et ad idem quasi vexillum referuntur. Hinc apertum est, quod omnes naturae et in natura duces in omnibus sibi definitos milites | agnoscunt, quorum alii alibi magis pro- 529
 5 prios, explicatos atque plures agnoscant; unde fit ut ex superabundante domini peculiare habeantur. Id optime persensit Anaxagoras, et non attingere potuit sophisticae naturae pater Aristoteles, qui ab impossibilibus, logicis fictisque segregationibus rerum veritati non convenienti-
 10 bus, non est mirum si infinita valeat inconvenientia alia subinferre.

Pictoris, qui duodecimus est sigillus, explicatio.

‘Pictoribus atque poëtis quaelibet audendi semper fuit aequa potestas.’ Primus praecipuusque pictor est phanta-
 15 stica virtus, praecipuus primusque poëta est in cogitativae virtutis adpulsu, vel connatus vel inditus noviter quidam entusiasmus, quo vel divino vel huic simili quodam afflatu ad convenienter aliquid praesentandum excogitatum concitantur. Idem ad utrumque proximum est principium;
 20 ideoque philosophi sunt quodammodo pictores atque poëtae, poëtae pictores et philosophi, pictores philosophi et poëtae, a 8^r
 mutuoque veri poëtae, veri pictores et veri philosophi se diligunt et admirantur; non est enim philosophus, nisi qui fingit et pingit, unde non temere illud: ‘intelligere est
 25 phantasmata speculari, et intellectus est vel phantasia vel non sine ipsa’; non est pictor nisi quodammodo fingat et meditetur; et sine quadam meditatione atque pictura poëta

9 segregationibus, rerum G 20.21 pictores, atque poëtae pictores et G 22.23 dilligunt P 24 sqq. cf. *Aristot. De An. p. 403^a 8 al.*

non est. Phantasiam ergo pictorem, cogitativam poëtam, rationem philosophum primum intelligito, qui quidem ita ordinantur et copulantur, ut actus consequentis ab actu praecedentis non absolvatur. Quomodo haec contemplatio
 5 ad inquirendum, inveniendum, disponendum et iudicandum . faciat, ipse considera. Et nos post completam praesentem explicationem hunc sigillum in iis, quae ad hebraicam institutionem et fortasse occultam quandam, quae in illius linguae mysterio latet, artem faciunt, practicabimus.

10 Iam ad memoriae naturalis relevamen et ad cuiusdam artificiosae institutionem, duplicem agnoscimus picturam: **530**
 alteram, qua super alienis descriptionibus retinendorum imagines vel notas efformamus, cuius exemplificatio esse potest ex iis, quae in Arte Umbris idearum adnexa
 15 docuimus; alteram, qua nos ipsi pro negotii exigentia talia aedificia, hypostases monstraque confingimus sensibilia et phantasiabilia, qualia rerum non sensibilibus memorandas valeant referre et praesentare species; sicut enim nihil intelligimus sine phantasmate, ita | non est quod sine phan- **a 8^v**
 20 tasmate recordemur. Quae igitur apprime memorata volumus, solerti conditione phantasiata statuamus.

Phidiae, qui tertiusdecimus est sigillus, explicatio.

Habet peculiarem modum, quo sculptor^o ad inventionem dispositionemque faciat, habet quo ad rerum intentionumque memoriam adsequendam conferat; expresse vero
 25 ad dictionum reminiscentiam tot individuas sedes instituit, quot quispiam cupit verborum habere memoriam.

Sedibus illis iuxta Agricolae conditiones perpetuos

propriisque cultores destinat, qui diversas situum adsumentes differentias, praecedentem adsequentemve consonantis sonantem referant, et certis differentiis alias adsumere combinationes vel elementa valeant, quemadmodum
5 per aenigma in fine Artis reminiscendi appositum denotavimus.

Est etiam Phidias formator, ut quae pictor velut ex aliis exemplariter educit, et ubi velut super alienis delineamentis elaborans invenitur, ita ibique statuarius Phidias vel quasi formatione quadam e cera effingat, vel quasi
10 additione pluriumque lapillorum ordinatione construat, vel quasi subtractione incultum informemque lapidem figurandum sculpat.

Phantasia, quam Zeuxim Pictoremque appellavimus, **b 1^r**
15 eandem non iniuria Phidiae nomine in proposito intitulabimus.

Haec est statuarius ille, qui famosam Nabuchodonosoris statuam erexit, haec ordinatam fortunae regni successionem descripsit, haec tropologiarum fabricat discursus, haec formae conditiones in aliquo sensibili, circa
20 quod et in quo pleraque metaphorice delineat, certo quodam ordine eademque qua meminisse volumus serie describit. Huius suffragio in Centum statuarum volumine conditiones virtutum atque vitiorum universas ita quando-
25 que descripsimus, ut earum lectio delectabilior, contemplatio iucundior, distributio ordinatior, series distinctior, similitudinum comparationumque consequenter concatenabilium inventio promptior et memoria tenacior haberetur. Huius ope ad similitudinum nos facile concitavimus inven-

5 enigma *P* Artis etc.] = *Cant. Circ. p. 253 Imbr.* 9 ibi *G*
14 Phantasiam *G* Zeusim *P* 27.28 concathenabilium *P*

tionem; quemadmodum cum in humano supposito avaritiae
 conditiones atque proprietates figurare volui, ad sexum,
 aetatem, capillos, frontem, oculos, tempora, aures, nares,
 os, linguam, oculos, nasum, mentum, colorem, pectus,
 5 viscera, tibias, pedes, capitis indumentum, colli ornamen-
 tum, torquem, pallam, utraque manu apprehensum, do-
 mum, domus partes, cubile, lectum, victus rationem, affec-
 tus, patrem, matrem, sorores, filias, socios, ministros,
 amicos, aegritudines, mortem, sepulcrum, epitaphium,
 10 famamque respexi. Eademque omnia, omniumque circum-
 stantiae atque casus, per supposita Vexilli | atque Peregrini **b 1^v**
 multiplicata, inventionem causant, iudicium exacuunt et
 ad rerum bene dispositarum memoriam conferunt.

Ibi A tributum exigit a mortuo, B aequum laudat et
 15 nimium quaerit, C a statutis exigit, D fabas arrodit, E in
 pera franciscana, F Tartesiae felis simulacrum, G a veru
 et a sartagine rapit, H bonus pastor pecus tondet, I vorat
 hamum, K veluti polypus attractivus. Caeterique similiter
 per ordinem Tabulae vel Catenae vel Elementarii vel
 20 Combinatorii vel sensibilium, semimathematicorum verba-
 liumque locorum succedentes, ordinate tibi perquisitae rei
 membra referent.

Hic locus est adducendi principii artis figurativae, in **532**
 qua illud praeaccipiendum est, quod omnia per omnia
 25 possunt figurari; cogitatio enim naturalis virtus est, quae
 matris naturae vestigia facile consequitur, si diligentiae
 auribus vocem eius intimius adclamantis exhauriat; tunc
 enim phantasia omnia in omnibus fingere et imaginatio

6 pallam utraque manu apprehensam *emenda G* 9 sepulchrum *P*
 10. 11 circumstantias *P* 17 tondit *G* 18 polipus *P* 19 catenae *P*
 20 sensibilium semimathematicorum *G* 25 enim, naturalis *P*, non
 per altro che per separare naturalis da cogitatio 27 l. exaudiat

omnia ex omnibus concipere valebit: concipere inquam aut per identitatis modum, si eadem genere, specie vel numero sint; adsimilabile et suum correlativum aut similitudine, si similia; aut proportione, si proportionabilia; aut ironia, 5 si absona, ut cum 'poenarum divitias' 'thesauros'que 'irae' dixere, quae excogitatio non sine venustate occurrit, licet rerum desiderabilium divitiae thesaurique dici consueverint. Possumus similiter per alias oppositionis species adsimilabile ad suum | referre correlativum; opponuntur enim **b 2^r**

10 homo et mundus, ut continens et contentum, magnum et parvum; aliisque plurimis oppositionis speciebus; dicetur igitur homo mundi incola, discurrens, parvus, speculator, mortalis, et ita deinceps. Item et qui iustitiam lucernae comparat, ita modificat, ut ad eius modum rationemque 15 insinuandam ex differentiae consideratione ducatur ad talem eamque appellando lucernam, quae qualisque nulla vetustate absumitur. Qui temperantiam foeminae adsimilabit, dicat eius frontem, quem nulla senectutis ruga sulcavit, cuius pellem tempus ullum non contrahat. Exag- 20 geratione quoque et adsimilatione quadam multa suis comparabilibus adcommodantur. Hinc cum per librum vellet Iob fatum describere, videretque illum per sese non sufficere ad significandum, talem appellavit librum, qui in plumbi lamina, stilo ferreo, in celte et silice, vel in inciso 25 adamante futura referat. E contra vero cum quid plus quam ad rem propositam notandam par sit referat, ad comparandam similitudinem subtractione contractioneque quadam utimur. In omnibus tandem eo insistendum, quo af-

2 eadem *P*: ea *G* 5 poenarum *PG* 12 mundi *G*: mūdus *P*
 16 appellandam *G* 17 absumatur *G* temperantiam *P* foeminae *P*
 18 dicat <talem, cujus> frontem [quem] nulla *G* 22 *sqq.* Iob 19, 24
 21 stillo *P*: stylo *G* celte et *om.* *G*

fabre et melius, vel traductione, | vel transmutatione, vel **533**
 transpositione, vel conversione, vel antiphrasi, allusione,
 illusionem, delusioneve quadam proposito adcommodentur;
 ut ubi infernus impiorum describitur anima, cuius ignei
 5 flagrantis conscientiae parietes, maleolentis opprobrii sul-
 phures, horrendarum terriculamenta specierum, suspectio-
 nes | temere caecum animum concutientes depictorum tape- **b 2^v**
 tiorum loco, ipsis priorum facinorum technis aedificatam
 nefastam domum incolunt, illam nulla temporis acies ae-
 10 quabit, non ulli vetustatis arietes deturbabunt, eius limi-
 tibus non alii, sed ipsi tantummodo coarctabuntur.' A pari
 aliis similitudinibus, proportionibus, comparationibus or-
 namenta, habitus, indumenta, circumstantias caeteraque
 omnia, quae ad commodum et incommodum faciunt, ne-
 15 gando affirmandoque poteris pro dignitate rei subiectae
 congruenter adaptare.

Daedali, qui decimusquartus est sigillus, explicatio.

Quemadmodum omnis artifex, qui plurimos diversos-
 que intendit effectus, vel pluribus instrumentis vel unico
 20 diversimode multiformiterque exagitato organo ad proprias
 proficiscitur functiones, haud aliter hic Daedalus, cuius
 subiectum multiplex et multigenum esse potest, imo qui
 suo ordine circa omnia operari se valere confidit, diversis
 pro rerum varietate mediis, ad praetensum opus perse-
 25 quendum accingitur, dum alibi per sensibilem Campum,
 alibi per Catenam, alibi per Arborem, alibi per Numerato-

3 <vel> delusione *G* 4 ubi anima impiorum describitur infer-
 nus *G* 7 cecum *P* 11 A pari *P*: Pariter *G* 17 e 21 Dedali e De-
 dalus *P* 17 decimusquartus] 14. *P*, e analogamente in tutti i titoli
 sequenti 22 immo *G* 26 catenam *P*

rem, alibi per Centurionem, quadratum vel circulare Encyclium, alibi per Inserentem, commodiorem videat aditum patere; quibus quidem artium actionumque per univ-
 5 sum | utensilia, per centenaria, vel certos alios numeros **b 3^r**
 referentibus, ex ipsis talia confingit efformator, qualia
 et inquirentem importunius ad inventionem elaboratam
 concitent et reminiscentem ab operis molestia relevent.

In inventione quidem unum subiectum ad propriam
 definitionem universa contrahens, limitans, eademque per **534**
 10 ipsam modificans, infinitas ab infinitis differentes appro-
 priabiles suscipit rationes. Eadem enim forma per infinita
 supposita innumerabiliter individualibus multiplicatur va-
 riatumque differentiis et proprietatibus, eadem materia
 ad infinitas alias relata formas, infinitas aliasque suscipit
 15 rationes.

Huc respiciunt scalae praedicatorum absolutorum,
 respectivorum, quaestionum et aliarum formarum.

Ad fixationem autem collocationis faciendam artium,
 exercitiorum variorumque actuum, cum suis mediis ca-
 20 talogi referuntur; iis enim successive susceptis certo or-
 dine quaesita invenientur et collocata praesentabuntur.

Personae, quae decimusquintus est sigillus, explicatio.

Sigilli istius explicatio sufficienter ex iis, quae sub
 aenigmate, quod est in fine Artis reminiscendi, sunt
 25 adnotata, desumitur et non minus ex dictis in se|cunda **b 3^v**

1.2 encielium *P* 9 diffinitionem *P* 13 eademque *G* 14 alias-
 que *P*: alias *G* 16 schalae *P* praedicatorum, absolutorum *P**G*
 19.20 cathalogi *P* 20 referantur *G* 21 presentabuntur *P* 24 enig-
 mate *P* [Artis etc.] = *Cant. Circ. p. 253 Imbr.*

particula capitis, quod praxim memoriae verborum insinuat. Nec sigillus iste certa peculiarique inventionis formula caret.

Arithmetici, qui decimussextus est sigillus, explicatio.

5 Adeo sigillus iste ex iis, quae hic et secunda parte
 theoriae Artis reminiscendi (ubi de locis semimathe-
 maticalibus discurremus) habentur, aperitur, ut alia explica-
 tione non egeat. Illud tantummodo in memoriam revocari
 velim, quod tripus, arca, sedes caeteraque eius generis,
 10 ita sumi debeant, ut non unam rei speciem, ad quam si-
 gnificandam haec nomina sunt imposita, denotent, sed ex
 instituto plurima, quae per transpositionem, similitudinem
 proportionem et appropriationem, vel per se vel per aliud
 consequens, affine vel adiunctum denominare possunt, ea-
 15 dem significant.

Sicut igitur in sigillo, qui Vexillum dicitur, ad unum
 nomen plurimos nominandos reducere docuimus, ita hic | sub **535**
 uno rei significato plurima significanda intelligere, eadem
 ratione docuisse putemur. Quod ad formam igitur attinet,
 20 per tripodem intelligimus non solum quod tres habet
 unius diversorumque generum pedes, sed et omne quod
 sua forma, figura, aliaque de triginta formandi rationibus,
 triplex et ternarium valet concipi vel nominari. Quod autem
 ad materiam spectat, non solum | lineum dicitur tale, quod **b 4^r**
 25 vere et per se est eiusmodi, sed et quod vel secundum
 partem vel per aliquod quod re ipsa vel imaginatione ap-

1 *Cant. Circ. p. 249 sq. Imbr.* 4 e 141, 14 Arithmetici e Arithme-
 ticus G, ma il Bruno può essere stato indotto alla falsa formazione per
 analogia per es. di 'geometricus' 6 op. cit. p. 229 sqq. reminis. (sic) P:
 reminiscentiae G 14 possint G 17 plurima nominanda G 24 lin-
 teum G

plicatum lineum concipi dicique potest. Hinc et per clavum realiter vel imaginarie adfixum, uti ferream possum concipere columnam.

Centurionis, qui decimusseptimus est sigillus, explicatio.

- 5 Pro substernendis apparandisque primis mediatis, proximis immediatisque partibus intentionum generalium, vel subiectorum communium, vel formarum applicabilium, quae ad inventionem vel ad retentionem ordinabantur, difficile est melius vel simile artificium adinvenisse.
- 10 Hac arte statim de multis (quos non facile nec breviter naturali vel alius modi artificiosa facultate retinere valemus) quid, quantus, quotus, quantum, ubi et quomodo quisque referat, firmiter habebimus. Hac ratione ditatur Arithmeticus seu Numerator, qui est sigillus pro-
- 15 xime dictus; ex ordinatis enim patriis habes ordinata centenaria, ex patriarum subordinatis variis hominum conditionibus ipsas, quae simili pacto digitos subsumunt numeros, subordinatas decades habebis, quarum tandem individuis ad opera vel inveniendorum vel reti-
- 20 nendorum persequenda, numeris pluribus absolutis, uti valeas.

Quadrati Encyclii, qui duodevicesimus est sigillus, explicatio.

b 4^v

Duplicem habemus primum generalemque modum, per quem circa disposita ordinate inquiritur et invenitur, quique dispositis repraesentandis atque retinendis apprime

25 est adcommodatus. **536**

Horum primus est per quadratum in plano, quod est cubus in solido, secundus est per circulum in plano, qui est sphaera in solido; dupliciter etenim in istis proportionabilia mathematicis figuris encyclia sumi possunt, 5 utpote vel ad unam vel ad triplicem dimensionis differentiam.

Quadratum igitur encyclium efficitur, cum quatuor super uno subiecto formantur intentiones, et supra quatuor intentionum singulas, quae modo subiecti vicem subeunt, 10 quatuor efformantur aliae, quarum quaeque subsequenti- bus quatuor iterum subiacent intentionibus; et ita deinceps progrediendo, quoadusque et disponentis intentio et rei disponendae negotium patiatur.

Circularis Encyclii, qui undevicesimus est sigillus, explicatio.

15 Eadem quasi serie atque proportione in circulari, qua in quadrato encyclio, rerum rebus appositio prosequenda proponitur. Porro sicut ad diversa, saltem proxima, prin- cipia, circulus atque | sphaera, quadratus atque cubus re- b 5^r feruntur, nec non horum illorumque, haeque illaeque men- 20 surae differant; ita diversa eorundem ponimus encyclia, quorum alterum usuvenit ad inventionem distinctionum et divisionum eiusdem, alterum vero ad inventionem multiplicium, quae sunt atque fiunt circa idem. Circularis encyclii appositio in facile figurabili circuli quadrante fiat 25 manifesta.

2 cubum *P* 18 quadratum *G* 20 differunt *G* eorūdem *P*

Compositi et Elementi, quod vicesimus est sigillus, explicatio.

Hic sigillus est, quem nomine verbalium locorum intelligebamus, estque non solum ad retentionem faciendam, sed et ad inventionem non modicum adcommodatus.

5 Ad memorandum quidem usuvenit, veluti quando in compositis, utpote in dictionibus ipsis, alicuius orationis partes sententiasque ordinate confingimus, | ut primam 537 referat odiens vel exosus aliquis, quem nos talem perceperimus vel fuerimus imaginati; secundam aliquis profanatus, profanans vel profanus; tertiam vulgaris, vel e vulgo disgregatus, vel divulgans quispiam, vel vulgatus; quartam arcens, quive arcetur, reportet; reliquas per ordinem, per reliquas ordinate subsequentes dictiones praesentabimus. Ad inveniendum etiam confert, quoniam ex vocibus omni-

15 bus omnes revocare possumus intentiones, exque intentionibus omnibus et quibus|cumque omnes et quaecumque b 5v aliae intentiones exuscitantur et exurgunt. Et si de magnanimitate sermo sit habendus, 'odere' inquam 'magnanimitate praediti ignobiles actus, vindictam de hostibus

20 sumere, pauperes humilesque opprimere etc.; profanis ab actibus, quibus infamiae notam subire valeant, avertuntur [a] magnanimitatis habitu (haec enim nihil praeter egregias meditatur operationes); a vulgaribus trivialibusque sermonibus, curis et studiis magnanimus proripit sese abstrahiturque totus, illud in mentem revocans, quod nullus vulgi comes quicquam sapienter vel egregie sentire perficereve potest (non enim spectabile laudabileque esse

2. 3 *Cant. Circ. p. 232 Imbr.* 10 prophanans P 13 dictones P
 16 quaecumque P 17 exuscitantur et exurgunt G 17 Et] sarebbe
 preferibile Ut 22 a om. G

valet, quod frequens est atque vulgare); arcet abigitque magnanimus ab animo ignobilium appetentiam voluptatum, arcet pellitque omnem vanam formidinem, non persecutionum mortisque timor illum a via iustitiae aequitatisque
5 coërcet.

Ad omnes inventionis species non utilis est iste modus, sed ad eas tantum, quae persuasionem faciunt. Ut autem ad inventionem universaliter dictam conferre valeat, hoc pacto providendum, ut termini isti non sumantur pro
10 formis, sed pro formarum subiectis adsumantur, cum in osore aliquid quod significet essentiam, in profano quod potentiam, in vulgato quod operationem, in arcente quod circumstantias referat; ut subinde pro inventionis opere primum inquiramus, quid dictum, dicendum et dici possit
15 circa rei propositae essentiam et ¶ esse, secundo quid | circa eiusdem habitus, dispositiones, facultates, passiva activa- que principia, tertio quid circa effectus et operationes, quibus ipsa est et quae ab ipsa profluunt, quarto quomodo, quibus concurrentibus et concausantibus; et ita de caeteris
20 per reliqua.

538
b 6^r

Proinde sicut oratio resolvitur in dictiones tanquam in partes proximas, nec non syllabas et elementa, velut in remotiores primasque partes, ita et inventionum signa generalia in particularia et individua resolvuntur. Habent
25 etenim elementa quae figurent, et habent quibus figurentur; A enim plures figurat Aristoteles et Aristarchos, et plures Aristarchi Aristotelesque plures per A figurantur. Itaque et per individuorum ab elementis significatorum ordinem, et per eorum elementorum combinationibus
30 praesentatorum eorumque quae integris denotantur dic-

tionibus ordinem, possum ad opus faciendae retentionis et intentandae inventionis accingi. Non solum per diversos ad eandem nomenclaturam relatos, sed per eundem diversimode se habentem, operantem et collocatum, subiectorum
 5 retentionis et inventionis copiam comparare docemus, ubi dicimus quo modo quandoque formarum multiplicationem adtentabimus.

Rotae, quae vicesimusprimus est sigillus, explicatio.

b 6^v

Rotae subiectum atrium, figulo figurator, luto subiecta
 10 intentio formabilis proportionantur. Sint igitur in rota seu atrio A duodecim, viginti quatuor vel triginta officinae, ut prima sit aucupis, secunda medici, tertia militis, quarta pincernae, quinta musici, sexta scriptoris, septima agricolae, octava sutoris, nona sacerdotis, decima fullonis,
 15 undecima tonsoris, duodecima lectoris. Per quos si unus agens, vel cooperans, vel patiens feratur suis casibus, saltem duodecim; si duo, saltem viginti quatuor, si tres, triginta sex saltem dabunt intentiones. Per quam quidem praxim si velis in mathematicis exerceri, ut si velis stella-
 20 rum aspectus quoad earum significat|tionem et significatio- 539 nes dispositionum planetarum in signis retinere, poteris duodecim suis circumstantiis domos efformatas ita apparere, ut suis partibus atque membris talia contineant, quae ad singulas considerationes, de ipsis et in ipsis faciendas,
 25 sint adcommodatiora. Poteris insuper septem circum rotantia supposita destinare, quorum passionibus et affectibus

7 adtentabi- (sic) in fine di pagina P 11. 18 duodecim, viginti quatuor etc. prima—secunda—tertia etc. duodecim—viginti quatuor etc. G: 12. 24 vel 30.—Pr.—2.—3. etc. 12—21 etc. P 15 quas G 21 dispositionū | P planetarum, in signis G

aliis, quae in locis recipiunt, ea quae in planetis significari debent ordinate habeas. Quae quidem omnia si septem implere nequeunt, alios substituimus singulorum omniumque successores.

5 Ubicumque etiam erunt quatuor, quinque, septem, quae rationes et formas multiplici in invicem compositione coordinationeque multiplicat, in ip|sis, sicut in Propaga- **b 7^r**
 10 tore, in energumenis locis, et aliis de multiplici Elementario vel Combinatorio facere docuimus, est providendum; ad
 15 instar (inquam) illorum, iuxta combinandorum et in compositionem venientium numerum, elementaria statuas, quibus tandem figuranda figurare et ipsa figurata, ad novas integri illius figurationes inducendas, per rotam deducendo, valeas. Et nos id magna ex parte in Artis memoriae, Umbras idearum consequentis, prima secundaque de adiectis particula docuimus.

Fontis et speculi, qui vicesimussecundus est sigillus, explicatio.

Per haec docemus suppositum personamque unam unam integramque posse indicare facultatem. Hinc ad in-
 20 ventionem faciendam, oculo uniformiter ad omnia visibilia se habenti atque successive converso, unus fons, unum speculum praesentabit universa, unus habitus in una quadam formali serie complebitur, dum quodlibet subiectum per illam examinabitur. Hîc praedicata sunt quae omnibus
 25 applicabilia pro sua ratione iudicantur, hîc formae quibus cuncta modificantur, hicque circumstantiae quibus colorantur universa, ut in iisdem omnia generalia particula-

1 quae (*la prima volta*) P: quos G 8 energumenis, locis et aliis G 13. 14 deducere valeas G 15 p. 77 *Imbr.*

riaque considerabilia subiecta, dis|tinctis propriisque ra- 540
 tionibus inspicienda se tribuunt. Hinc ab aliis et a nobis
 instituta, inven|ta atque completa multiplex inveniendi b 7^v
 ratio dependet. Sigilli istius applicatio ad reminiscentiam
 5 comparandam nullam admittit difficultatem per ea, quae
 hic alibique frequentius diximus.

De Empirico, qui vicesimustertius est sigillus.

Sigillus iste magis apertus est, quam ut ulla expli-
 catione indigeat. Facile enim possumus pro hortis plura
 10 instituisse atria vel cubilia, in quorum membris perpetuo
 figurata maneant, et veluti adiectiva loca consistant di-
 versa simplicium genera. Per hos hortos atriaque aegro-
 tantes plurimi suis ordinibus succedere possunt, qui di-
 versi diversas poterunt memorabiles formare intentiones
 15 et perquisita complere remedia, dum ipsi aut ii, qui pro
 ipsis designandis adsumuntur, vel a rebus, vel ad res sibi
 necessarias et usuvenientes aliqua ratione sunt affecti.

De Alea, quae vicesimusquartus est sigillus.

Per omnes quae praecesserunt quaeque sequentur
 20 figurandi praesentandique rationes, aleae memoriae, simili-
 que retinendorum ordine, minime possumus providisse; eam
 ob rem istam particularem propriamque excogitavimus
 viam, quae plus est explicata, quam ut pluribus verbis
 indigeat.

2 tribuant *G* 8 iste *G*: este *P* 11 figurat *P* 21 ordine *P*:
 ordini *G* 23 *sopra p. 93 sq.*

Gorgiae. qui vicesimusquintus est sigillus, explicatio.

b 8^r

Pro varii generis argumentis ad varias theses et dis-
 putationum subiecta, quae eorum quae defenduntur, et
 eorum qui oppugnant turba confusionem perplexamque
 5 chaos effigiem redderent, ad certa definitaque loca ea quam
 hic insinuavimus serie disposita referantur.

Diversa igitur pro axiomatum, positionum et proble-
 matum diversitate praeordinata communia loca, numero
 particularium locorum particulares suscipiant reddant- 541
 10 que obiectiones: Gorgias iste (sic enim Disputatorem, cui
 maxime sigillus iste inservit, dici voluimus) non solum
 in verbalibus positivis, sed et in aliis omnibus locorum
 speciebus ad proprias se conferre functiones poterit. Com-
 mode enim diversimode disposita cubilia, varie effincti
 15 numeri, diversae suppositae concatenationes, numero va-
 rietatique verificationum disputandarum inservient.

In ipsis cum sit nota conclusio, et duo consequenter
 de tribus argumentationis terminis, medii tantummodo
 figuram collocasse sufficiet.

20

Circaeorum camporum, hortorum et antrorum, vicesimisexti
 videlicet sigilli. explicatio.

b 8^v

Diversas novimus esse diversorum simplicium quali-
 tates, varios etiam plane constat qualitatum variarum,
 sub variis congruentibus possibilibusque combinationibus.
 25 esse gradus. Ea igitur arte, qua dictiones quascumque
 effigiare docuimus, ipsa rerum nomina figurata ad illum

1 *sqq.* cf. p. 94. 8 e Tocco, *Le opere lat. di G. B.*, p. 65 8 <cum>
 numero G 10 Georgias G 15 concatenationes P 19 sufficiat G

referantur hortum, campum vel antrum, in quo illarum qualitates suis numeris, ponderibus atque mensuris definitae habeantur.

Erit ergo campus primus calidi humidi, secundus
5 calidi sicci; tertius frigidi humidi, quartus frigidi sicci.

Erunt subinde in campo, membrorum quinque vel septem, plures paucioresve, pro rei exigentia, ordines; quorum primus referat calidi primum gradum cum septem humiditatis gradibus in septem ordinis domibus, se-
10 cundus calidi gradum secundum cum septem humiditatis gradibus in propriis septem istius ordinis domibus, tertius tertium calidi gradum cum septem humiditatis gradibus in unius istius ordinis domibus septem. Et ita deinceps in aliis providere poteris, ut tandem in specie ad locum ge-
15 neralem, particularem et individualement | relata, qualita- 542 tem, qualitatis gradum et graduum compossibilitates intuearis.

Ibi Circaeus dicitur campus pro arboribus maiorumque c 1^r plantarum fructibus, hortus pro herbis, floribus atque medicis radicibus, antrum pro mineralibus iisque omnibus,
20 quae in telluris gremio generantur, eiusdemque effossae concavitatibus desumuntur.

Sigillum istum hoc in aenigmate quandoque explicavimus.

25 Lumine de claro ne mens peregrina vagetur,
Nec sensus currens pone petita cadat,
Utque profunda virum fallat te in tartara missum
Ardentem fugiens unda petita sitim;

21 effossae P: effossa G 23 onigmato P 23. 24 explicavimus G
25. 150, 14 v. *Ars memoriae* p. 170 *Imbr.*

Coge potens Circe succos tibi in atria septem,
 Quaeque sit et species in genus acta suum;
 Transfer in annosi campum haec scelerata parentis,
 Haec habeant dominum cum Ganymede Iovem.
 5 Luminibusque minax perstans ardentibu' Mavors
 Hortum hunc prospectet, Mulciberumque trucem.
 Obtineas vasti lampas celeberrima mundi,
 Prolem ubi multigenam contueare tuam.
 Suave Venus spirans queis cuncta viventia vincis,
 10 Inque sequestrato diva capesse loco.
 Secretusque tibi credatur nuncie divum.
 Foemina foemineo credite, masque mari.
 Sepibus abiunctas, temerentur ne tua dona,
 Delia consortes iunge operosa tuas.

15 Peregrini, qui vicesimusseptimus sigillus, explicatio.

Ditat sigillus iste Rotam figuli; non solum enim per
 eundem campum multiplicat unius rei deducendae consi-
 derationes atque loca, sed campum secundum primo sub-
 ordinans, efficit ut ad locorum secundi campi numerum **c 1^v**
 20 singula primi campi membra submultiplicemus. Tertium
 pariter campum secundo subnectens, id praestat, | ut ad **543**
 locorum tertii campi numerum secundi campi membra
 multiplicari possint. Similiter si id propositum urgeat
 negotium, quartum tertio, quintum quarto eousque con-
 25 tinuabimus, quoad materiae subiectae capacitas implea-
 tur; formarumque extenditur multiplicandus numerus et
 amplitudo.

Differt igitur Peregrinus a Rota, quia hîc Figulus

4 dominum] natum *Ars mem.* ganimede *P* 5 prestans *Ars*
mem. (?) ardentibu' *P* 8 contuëare *PG* 9 cuncta animantia *Ars*
mem., nè vediamo perchè qui ha corrotto il verso 13 senza interpunzio-
 ne *P* 17 eundem *G* 26 extendatur *G*

circa unum idemque centrum suas complet revolutiones,
 ibi vero Peregrinus singulis veluti rotæ radiis alias rotas
 in tertium, quartum et plures (si necesse libitumque fuerit)
 subalternatim succedentes ordines auspicatur, exequitur et
 5 veluti peregre proficiscens evagatur. Sigillum istum prae-
 senti in aenigmate complicavimus.

Uranie vatem sublimes duxit in aedeis,
 Quo faceret mentis nubila pulsa suae.
 Ordine praegnantem, quo sunt disposta per orbem,
 10 Indicat extenta singula quaeque manu.
 Leucadius regno sedet hîc, tristisque senecta.
 Praetulit hic degens talia regna patri.
 Cuspide Marsque potens rapit hinc ea, raptaque servat;
 Aureus hinc Titan haec diuturna facit.
 15 Blanda Venus grato numerosa ea reddit amore;
 Pacis et armorum hinc arbiter hic superis.
 Hinc vultu inconstans Lucina et lumine clamat,
 Occubitus visent orta et adaucta suum.
 Ordine sunt postquam concepta palatia coeli,
 20 Bis senas iuvat hos iam peragrarè domos.
 Egrediare senex varios subiture locorum
 Anfractus, varias insinuando notas.
 Huic divum succede parens, succede Gradive,
 Smintheum numen, Gnidia nata mari.
 25 Atlantis succede nepos, Cyllenia proles,
 Delia nec cesses coelo Ereboque potens.

c 2^r

Claustri cabalistici et Templi, quod vicesimusoctavus est sigillus, explicatio.

Hic duobus et viginti elementis vigintiduo claustra
 vel templa destinantur, quorum singula in duo et viginti

7. 26 v. *Ars mem.* p. 167 *Imbr.* 9 sint G 10 extencta (*sic*) P:
 extensa G 14 diuturua P 20 peragere P 23 succaede (*la prima*
volta) P 21 Sminthaeum PG Cnidia *Ars mem.* 25 Athlantis
 succaede P 26 Hereboque P 28 elemōti (*sic*), 22 claustra etc. P

personarum sub una communi arte, vel operationis genere **544**
 uno, se exagitantium; receptacula distribuuntur ea, quae
 proprias peculiaresque operationes et actus vel sub tem-
 plorum claustrorumque singulis depromunt, vel sub eodem
 5 vexillo certum in memoriae vel inventionis exercitatione
 opus exequuntur, ut in ipsis quatuor definita valeas ele-
 menta comtemplari, quorum primum est ex nomine atrii,
 secundum ex nomine sedis in atrio, tertium ex nomine
 artis, quartum ex nomine actus.

10 Ideo autem intelliguntur istorum alii degradari, alii
 exaltari, alii mutari, ut faciliorem viam retinendi prompte-
 que examinandi, quid tali de singulis semel formata con-
 ceptione seu imaginatione referatur atque significetur.

Sigillus iste ad inventionem maxime usuvenire potest;
 15 per ipsum enim materiam, de qua considerandum, argu-
 mentandum et disputandum est, deducere possumus. Hoc
 enim ordine formis (quae | considerationis sunt obiecta, et **c 2^v**
 quibus omnia metiuntur, discutiuntur et examinantur)
 generalibus 22bus, pluribus vel paucioribus, totidem
 20 speciales, sub illarum singulis cum propriis potentiârum
 operationumque modis reducibiles, subordinare valebi-
 mus. Claustra igitur atque templa similia, vel claustris
 templisque proportionalia, ad inventionis exercitationes
 iudiciiue actus instituas, ni iis ipsis Zeuxim vel Dae-
 25 dalum super pingere vel super aedificare mavis.

4 depromant *G* 6 exequantur *G* 11 retinendi <habeas> *G*: la
 lacuna è certa, ma incerto dove si debba segnare e come si debba supplire
 19 22bus *P*: viginti duabus *G* 24. 25 Dedalum *P*

Combinantis, qui undetricesimus est sigillus, explicatio.

Infinitarum syllabarum differentium multitudinem
perpaucis quam commode imaginibus figurare Combinator
iste perdocet, ubi tria proponit statuenda combinatoria:
5 primum in quo consona sonantem praecedit, secundum
in quo sonans consonantem praebet, tertium in quo inter
duas tresve consonas media sonans quintuplici situs diffe-
rentia designatur. Nos eo aenigmate, in quo implicatur 545
ars ad innumeras industrias viam aperiens, insinuavimus,
10 ubi posita bestia in medio circuli vel quatranguli, vice
multiplicis consonantis, ad quinque differentias multiplicem
sibi sonantem adsciscit.

Irrugit haec aliud rutilum si spectat ad ortum,
Primum ostentanda est frons ubi solis equis.
15 Non pariter clamans, obtutum dant ubi sero c 3^r
Ultima, Phoebe, tui tergora quadrupedes.
Non simile est resonans, vigilem spectando Bootem
Nolano adstantem nocte dieque solo.
Haud pariter versa haec ubi tellus corpore denso
20 Obsistens lumen occulit Ursa tibi.
Diversum dictis quintum tunc intonat, in se
Non oblita sui cum fera tota sidet.
At si eius vocem saxosum prenderit antrum,
Flectitur unde aër restituendo sonum,
25 Aut tibi echo resonat, vel si contenderit usus,
Eversam reddent versa elementa notam.

Proinde sigillum istum ad quandam inventionis spe-
ciem maxime facere est manifestum, dum in duobus, tri-

1 Cobinantis P 2 sillabarum P 5 cō-|consona P 13 sqq. v.
Ars memoriae p. 176 Imbr. 19 tullus P 22 sidet P: sedet corregge G
25 echo] vox Ars mem.

bus, quatuor vel pluribus circulis subordinatis certumque
 elementorum numerum comprehendentibus, per eorundem
 multiformes volutiones atque dispositiones, innumerabi-
 les possumus serie quadam certa combinationum differentias
 5 accipere. Nos perfecte, quantum fieri potest, artem combi-
 natoriam ex duobus tribusque elementis in libro De archi-
 tectura Lulliana explicavimus. Tu ad eius similitudinem
 atque analogiam numeris aliis complendis combinationibus
 poteris adaptare.

10

Interpretis, qui tricesimus est sigillus, explicatio.

Sigilli universi, qui ad dictiones referuntur, et voca-
 bulorum formativae rationes omnes, istius supervenientis
 sigilli possunt esse subiectum. Ni quippe | interpretationi **c 3^v**
 subiecta dictio praeextiterit, quâ fieri potest ut aliqua
 15 ratione interpretem instituamus? Homini affecto ex patria, **546**
 loco proprio, arte, artis operatione et organo, per quae
 eius formationis est praesentativus, ibi quod significan-
 dum est accidere intelligatur, ubi et agens commode ope-
 retur et operatio proprius exequatur. Caetera, quae tricesi-
 20 mus sigillus habet, explicatione non indigent; illud
 tantummodo praestemus, ut tres pro paradigmate tabulas
 subinferamus ad hebraicum dictionarium maxima facilitate
 figurandum atque retinendum.

I	A.O.I.E.V	rex	magus	fons
25 II	B	princeps	pyromantus	porticus
III	G	dux	geomantus	pyramis

2 comprehenditibus *P* 3 volutiones *P* 8 numeros alios *bene G*
 19 proprie exsequatur *G* 25 Piromantus *P*

	IV	D Dh	comes	arithmantus	lucus	
	V	H	praesidens	hydromantus	patibulum	
	VI	V cons.	iudex	aëromantus	laurus	
	VII	Z	consiliarius	aruspex	antrum	
5	VIII	H CH	senior	augur	sedes	
	IX	T	actor	hypnomantus	solium	
	X	I cons.	secretarius	sortilega	columna	
	XI	C CH	satelles	veneficus	altare	
	XII	L	pontifex	stertomantus	fluvius	
10	XIII	M	sacerdos	chiromantus	navis	
	XIV	N	propheta	obtalmentus	falx	
	XV	S	doctor	metoscopus	puteus	
	XVI	H̄	lector	energumenus	lavacrum	
	XVII	P PH	cantor	tinnomantus	mensa	
15	XVIII	T S	sacrista	astrologus	fornax	c 4 ^r
	XIX	Q K	carbonarius	logomantus	terminus	
	XX	R	lampadarius	odomantus	saxum	
	XXI	SCH S	ostiarius	exorcista pytho.	specula	
	XXII	T TH	custos	necromantus	sepulchrum.	

20 Ibi ad elementorum triplicationem regem in atrii fontis primo cubili intueberis, ut tribuat Aaa, princeps in atrii portici secundo cubili dabit Bbb, dux in atrii pyramidis tertio cubili reddet Ggg. Similis de caeteris est ratio. Ad tres autem radicales varias designandas, fa-
 25 cies, ut cum per regem in atrii patibuli tertio cubili habes AHG, per praesidem in atrii lucis duodecimo cubili Hdl.

2 Ydromantus P 3 e 7 cons(onans) om. G 4 haruspex G
 6 Ypnomantus P 9 stereomantus G 11 Prophaeta P ophthalm-
 mantus G, ma cf. De compos. imag. p. 174, 14 falx noi: Flax P: fax G
 16 carbonarius male G, cf. p. 98, 17. 99, 23 (da corrigere De compos.
 imag. p. 173, 9) 17 forse hodomantus 18 pythonis G 22 porticus
 emenda G 26 luci PG

Eadem de caeteris est ratio. | Atriorum singula duas et **547**
 viginti ad summum habebunt partes, quorum unumquodque
 eodem ordine distributas habebit sedes, dummodo prima
 sedes habeatur, a qua atrii denominatio desumitur, ut in
 5 atrio fluvii (quod signat L) prima sedes est fluvius, secunda
 fons, tertia porticus, quarta pyramis; in atrio fornacis,
 prima sedes est fornax, secunda fons, tertia porticus,
 quarta pyramis. Ita in aliis.

Ibi magus, pyromantus, geomantus et qui sequuntur,
 10 vel homines vel atria vel atriorum cubilia denominare
 possunt.

Tabulae isti adcommodata est figura quadrata, duobus
 et viginti constans ordinibus, quorum singuli totidem
 habent cubilia. Tu ad instar illius duas et viginti tabulas
 15 tibi substernas, in quarum ca|pite notam unius elementi, **c 4^v**
 quod praesidem significat, apponas; in cubilibus ordinum
 singulorum successive per diametrum ab angulo dextro
 superiori ad sinistrum inferiorem alterius elementi notam
 inscribas, quod ad ordinem denominandum instituitur; in
 20 singulis vero ordinum cubilibus illud tertio habes elemen-
 tum, quod recta sursum vel deorsum, vel in ipsa sede in-
 spicitur, ut ibi vel a praeside per singula duorum et viginti
 atriorum ad viginti duas domos, vel a singulis atriorum
 per viginti duas cuiusque domos in campum vel ad prae-
 25 sidem commode fiat accessio.

Secundae tabulae construendae typus.

I	aurifex	asinus	hebes
II	textor	bos	tardus
III	impressor	vulpes	astutus

	IV	ferrarius	lupus	rapax	
	V	stabularius	porcus	immundus	
	VI	miles	ursus	ferus	
	VII	consiliarius	cervus	fugax	
5	VIII	bibliopola	pica	loquax	
	IX	musicus	talpa	caecus	
	X	barbitonsor	hircus	salax	548
	XI	crepidarius	canis	blanditor	
	XII	caupona	leo	fortis	
10	XIII	pincerna	mulus	sterilis	
	XIV	lanio	noctua	maleficus	c 5 ^r
	XV	pastor	serpens	maledicus	
	XVI	agricola	gallus	excubitor	
	XVII	olitor	felis	insidiosus	
15	XVIII	aleator	equus	furens	
	XIX	magus	corvus	divinator	
	XX	lictor	simia	histrion	
	XXI	pictor	aries	ferax	
	XXII	voluptuarius	taurus	iracundus.	

20 Huic tabulae adcommodata est figura quadrata, in qua vel ab angulo superiori (in quo spacium est pro singulari elemento) per media numerata et designata ad angulum inferiorem descenditur, dum unam bestiarum per omnes qualitatum species deducentes, ita in claustris artificum
25 affici concipimus, ut significanda significet; vel ab angulo inferiori singulariter capto per eadem media ad angulum superiorem fit ascensus, dum unicus artifex per singulas duarum et viginti affectionum, in plures vel omnes bestia-

7 Hyrcus P 9 caupona] *cf. p. 158, 25 e a p. 99, 15* 17 Symia P
21 spatium G

rum species in suis atriis ita commigrabit, ut haec quae sunt adsignificanda, praesentet. Tu ad illius similitudinem duas et viginti figuras ordinabis, in quarum angulis superioribus vel inferioribus singula per ordinem inscribas elementa, opposito angulo existente vacuo pro iis designandis elementis pluribus, quae in tertium a primo per media accipiuntur.

Tertiae tabulae construendae typus.

c 5^v

10	I	doctrina	venator	laqueus, canis et XX alia	
	II	domus	olitor	cribrum, asellus et XX alia	
	III	plenitudo	pistor	frumentum, farina et XX alia	
15	IV	tabulatum	pastor	bos, ovis, sus et XIX alia	
	V	vanitas	coniux	puella, lectus et alia XX	549
20	VI	concordia	medicus	confossus aeger, oleum et alia XX	
	VII	oblatio	faber lignarius	serra, securis, mal- leus et reliqua	
	VIII	vita	miles	equus, lancea, scu- tum et XIX alia	
25	IX	bonum	caupona	olla, cacabus, veru et XIX alia	
	X	principium	pincerna	cyathus, amphora et XX (alia)	
30	XI	manus virtus	gerulus	saccus, dolium et XX alia	

11 Holitor *P* 13 Plenitudo *P* 20 e 26 al. e ali. *P* 21 Fab.
ligna. *P* 22 et rel. *P* 28 (alia) *om.* *P* 29 virtus *om.* *G*

	XII	disciplina	musicus	tympanum, tuba, lyra et XIX alia
	XIII	ex quo materia	scriptor	liber, folia et XX alia
5	XIV	sempiternitas	fur	aurum, vestis et XX alia
	XV	adiutorium	agricola	falx, iugum et XX alia
10	XVI	fons oculus	sigillator	frons, arca et alia XX
	XVII	os	faber vulc.	incus, folles et alia XX
	XVIII	iustitia	sutor	acus, forceps, linea et XIX {alia}
15	XIX	vocatio	lanio	bos, machaera, aries et al.
	XX	caput	tonsor	scyphus, sedes, spe- culum etc.
20	XXI	deus	piscator	hamus, tridens, retia et XX alia
	XXII	signum	sacerdos	thuribulum, vitta, mitra.

Praesenti tabulae figura quadrata adcommodatur, in qua duplex a medio singulari (pro quo est spacium de-
25 signatum, ut in paratis viginti duabus figuris viginti duo valeas elementa inscribere) fit progressio, vel per notas absolutas ad ipsas numeratas, dum artifex ministerve medius vel per singula viginti duorum atriorum ad multiplex cubile proficiscitur, vel per notas numeratas
30 ab absolutas per multiplex cubile numeratum in atrium regreditur.

1 Timpanus P 2 e 20 al. P 9 oculus om. G archa P 11 vul-
canius G 11 {alia} om. P 15 machera P 16 et alia XIX G 20 XX
et 20 P: et XIX *corregge* G 22 mytra P: mitra, {etc.} G 21 spa-
tium G 25. 26. 28 paratis 22bus figuris, 22. valeas, 22rum atriorum P

Hic sunt per nomina hebraicorum elementorum designata atria, quorum singula totidem artes complectuntur et exercitia, ad quorum singula viginti duo referuntur organa vel actiones, ut trium radicalium hebraicorum terminorum signa adipiscare. Facili enim additionis atque subtractionis opere facile caeteris (quae non sunt plurima) radicibus et non radicibus adsignificandis providebis. c 6^r
550

De explicatione deductionis multiplicis formarum non sensibilium
de sensibilibus.

10 Quot, quibus qualibusque modis formae non sensibiles per eas quae sensibus patent figurandae, notandae atque retinendae sint, non modo hic, sed et aliis in locis amplius expressimus, copiosissime autem in uno de Clavis
15 magna voluminibus, quod Sigillorum sigillus intulatur; ubi non solum docemur non sensibiles de sensibilibus, sed quascunque de quibuscunque, ad omnes animi operationes, ex naturalibus, ex artificialibus et fortasse divinis quodammodo principiis, formas elicere. Ipsum plurimis gravibusque causis praesenti pertractationi continuamus.

20 Explicationis minoris triginta sigillorum
FINIS.

SIGILLVS SIGILLORVM

AD OMNES ANIMI DISPOSITIONES COMPARANDAS HABITVSQVE
PERFICIENDOS ADCOMMODATVS.

5 1. Haec mihi inter alia divinus ille spiritus, qui sor-
didis unquam non conquièvit ingeniis, insinuavit: haesi-
tanti tibi et ad rem ipsam penitus inflammanti, illud
principio intentandum, ut ipsum a quo excitaris exte-
rius et incitaris interius primum proximumque Deum
10 colas, principem magnifices, numen invoces et lumen
adspicias.

2. Tria subinde in arte humana omni esse debere me-
mento: singula primo sapienter priusquam fiant excogi-
tentur, secundo mature strenueque expediantur, tertio ea
15 quae excogitata expromptaque sunt serventur atque viri-
liter defendantur.

3. Hinc tres Deos artibus omnibus praesidere tradit
antiquitas: Pallada, Vulcanum et Martem. Haec est opifica
quaedam numinum trinitas, Iovi summo rerum architecto
20 semper adstans, ita ut | quemadmodum trinitas tota ad c 7^v
Iovem, ita Vulcanus et Mars ad Palladem.

7 paenitus *P* inflammato (*G* 13 singula primo | primo sin-
gula *G*: singula 1. (*c* similmente 2. mature *c* 3. ea quae) *P* 18 opifi-
cia (*sic*) *P*: opifex *G*

4. Horum trium in arte divina regnantium tria quoque in natura videmus esse vestigia: Palladis vestigium ordo quo res disponuntur, Vulcani velox progressus et prompta quasi ad partum properatio, Martis structura a
5 generantibus tradita genitis.

5. Ita singula quoque a perenni fonte 1. effluunt, 2. nascuntur, 3. dum originem suam repetunt, in eundem refluunt: 1. fiunt, 2. adolescent, 3. perficiuntur; unde idem **554**
principium, medium et finem vocavit Orpheus.

10 6. Ad hoc sane provocandum atque tentandum te cogit necessitas, per quam in discrimine positus homo appetit attrectatque pennas (ut aiunt) diluculi, ita volente Iove, qui ne humanum torpeat ingenium vividaque illius emoriatur * * *, duris rebus urgentem addidit
15 egestatem.

7. Memento Prometheum non placuisse Diis, utpote qui Deorum thesauros spargens, in torporem genus humanum concitare videretur, aut qui promiscue dignis et indignis quiddam excellentissimum commune faceret.

20 8. Habeas ergo tu tecumque pauci salutaris istius nectarrei liquoris gustum, quo, cum Lethaei fluminis lethargicos humores penitus expurgaveris, facile primo coelestem cum Diis coelestibus vitam, mox su|pracoelestem cum supercoe- **c 8^r**
lestibus circuitum proseguare, unde cum copia attoniti
25 vulgi iacentes Carneadem, Cineam et Metrodorum non altius intuebere consistentes.

9. Etsi tempus Pythagoricum indocilissimum omnium atque stultissimum (quandoquidem per ipsum omnia obli-

7 eandem male G 8 Primo fiunt, secundo adolescent etc. G
perficiuntur P 14 *indichiamo una lacuna: <vis>* G 20 tecum G 22 poe-
nitus P 25 Cyneam PG Methrodorum P 27 sqq. cf. *Simplic. in*
Aristot. Phys. (222^b 17) p. 754, 6 sqq. Diels

vione deleantur) comprobēs, Simonidis quoque tempus (cuius beneficio omnia quaeruntur, discuntur, inveniuntur, oblitterata recalescunt praecisaque repullulant) non improbabis.

5 10. Cunctis, pro sufficientia, exquisitas alas tribuit natura, perpauci vero admodum sunt, qui eas norint explicare ad eum aërem dividendum atque pulsandum, qui non minus pulsandus ad volatum conducit atque praestat, quam dividendus obesse videtur; postquam enim ipsum laborans
10 dividendo commoveris, ipse non ingratus te fulciendo promovebit.

11. Obiiciuntur nobis res, signa, imagines, spectra vel phantasmata. Quorum differentiae sunt odibile quod est deforme et malum, et appetibile quod est pulchrum et
15 bonum, et composita ex duobus vel tribus horum, amabile bonum, odibile deforme; item captu facile, quod est nec excellens nec deficiens sensibile cum abstracto intelligibili, et captu difficile, quod est remissum vel excessivum sensibile et sua natura maxime (cum sit sine abstractione)
20 intelligibile.

(12.) Quibus mediantibus natura ornat sensum, concupiscentiam, intellectum et voluntatem, unde prodit videre, tangere in genere, imaginari, cogitare, primum memorari, ratiocinari et intelligere, unde nascitur secundum memo-
25 ratum, quod intellectus adeptus et in habitu consuevit appellari. Quibus adiicitur formatio, cuius species sunt: opinio in genere, aporia, scrupulus, syndaeresis, fiducia et illectio in genere, quae excitat voluptatem, ambitionem, curiositatem et fiduciam, et profligatio quaedam incitans

1 Symonidis *P* 3 praecisaque *P* 5 alas *G*: alias *P* 21 *il numero manca in P* 23 memorare *G* 27 synderesis (*sic*) *P*: synteresis *G*

in abominationem, terrorem et horrorem. Quae omnia pariunt hinc electionem et fugam, inde assensum et dissensionem.

13. In iis est simplex apprehensio vel conceptus primus, numeratio, mensuratio, ponderatio, divisio, distributio, distinctio, ordinatio, definitio, propositio, argumentatio, intellectio, quae est simplex conceptus secundus et (quam ita placet appellare) mentatio.

14. Istis eo pacto a nobis dispositis et a te, ut intelligi debent, intellectis, illud est mente perpendendum, [quod] eorum, quae natura fiunt et quorum reddi facile possumus contemplatores, primum ideas, ad quarum exemplar universa quae sunt genera, generumque species producuntur, in primi opificis mente praexistere, moxque sub illis aut individua pro eorum incorruptibilitate speciem praeferentia integram, aut in fluctuanti materia successione et distributione quadam continuantia atque multiplicata, ordinibus quibusdam emergere in lucem. Haec inquam a prima mente primo comunicantur intellectui, per quem in naturam prodeuntia (postquam in archetypo immenso quodam praeextiterant modo) fiunt quasi margine quaedam inclusa et ita naturaliter subsistentia. d 1^r

15. Hic per sensus, quasi ianuas quasdam, e metaphysicis redduntur physica, ex physicis fiunt rationalia et interioribus hominis discutienda sensibus, ubi immaterialiores perpetuanda subeunt facultates.

16. Itaque a mundo supremo, qui est fons idearum, in quo dicitur esse Deus vel qui dicitur esse in Deo, descensus est ad mundum ideatum, qui per illum et ab illo

10 quod *om.* G 12. 13 universa, quae sunt genera generumque species, producuntur G 15 preferentia P 19 comunicantur G
21 quaedam *emenda* G 23. 24 methaphysicis P

dicitur esse factus, et ab isto ad ipsum, qui utriusque
 praecedentis est contemplativus, quique ut est a primo
 per secundum, ita cognoscet primum per secundum. Unde
 5 circuitu quodam fit a primo ad tertium discursus, et a
 tertio recursus ad primum, vel (si mavis) reflexione qua-
 dam a primo ad tertium fit descensus, a tertio ascensus ad
 primum per medium.

17. Quam mirabile erit opificium tuum, si opificio
 utriusque naturae conformabere; si vero excors et erra-
 10 bundus efficiare, e contrario confusissima opple|bere caligine, **d 1^v**
 quam umbram mortis appellant. Sic memoria et intellectu
 mundi triplicis fabricam atque seriem, non sine iis quae
 continentur in eo, concipere valebis atque parere. Uti ute-
 rum ipsum atque matricem admirandam propaganti lumini
 15 exposueris ab hespero vel ab ortu, a merinoctio vel a me-
 ridie, ita occurrens ipsum amplecteris.

18. Illud subinde non praetereundum, quod veluti
 naturaliter sensus eorumque organa, facultates et actus ad
 unum quasi centrum reducuntur, unde proximum phanta-
 20 siae atrium formis memoriae cubile per cogitativae trichi-
 nium subeuntibus colant; haud secus per bene placitum
 memorari cupienti operae pretium est ordine eodem attrec-
 tare viam. Ideo enim quaedam millies visa atque audita
 importunius te fugiunt, et quaedam semel et obiter sensi-
 25 bus iisdem attacta, ubi aeternum sunt actura aevum, me-
 moriae penetralia cap|tant; quia haec ab ipsa phantasia **55⁷**
 absorptum, per cogitativam digestum habent, illa vero aut
 neglectum in foribus dispersere, aut ullo sine pipere in-
 trusum non minus perdidere.

30 19. Haud igitur temere oblivionem insensationem

quandam appellavit Socrates; qui si eadem ratione et memorabilis iactum semen a memoria non conceptum insensationem similiter quandam appellasset, rem sane profundiore[m] explicasset.

5 20. Ni igitur vivacius phantasia sensibilibus pulsaverit speciebus, cogitatio non aperiet, ostiaria quoque cogitatione non aperiente, easdem indignans Musarum mater non recipiet. **d 2^r**

21. Excitent ergo, quae comitante discursu, cogitatione fortique phantasia movent affectum, quibusque zelantes, contemnentes, amantes, odientes, maerentes, gaudentes, admirantes et ad sensuum trutinam referentes, cum zeli, contemptus, amoris, odii, maeroris, gaudii, admirationis et scrutinii speciebus, cum memorandae rei forma
10 15 afficimur. Porro fortiores atque vehementiores fortius consequentia quadam atque vehementius imprimunt.

22. Hos autem si vel tua vel rei concipiendae natura non adferat, industria citet affectus. In istis enim exercitatio nedum ad optimos pessimosque mores viam aperit,
20 sed et ad intelligentiam et (quantum per hominem fieri potest) omnium pro viribus eiusdem activitatem. Confirmatur hoc, quod populi et gentes, quibus promptior est libido et ira, sunt activiores; et ex iisdem intense odientes et amantes apprime impios, aut si se se vertant quo
25 divinus eos agat amor atque zelus, apprime religiosos habes, ubi idem materiale principium summam ad virtutem pariter proximum esse atque ad vitium potes agnoscere.

23. Hunc amorem omnium affectuum, studiorum et **d 2^v**

11 contemnentes *G* moerentes *G* 12 sensu|rum (*sic*) *P*
13 moeroris *G* 20 intelligentiam (et quantum *P*

effectuum parentem (qui proxime allata causa geminus
 est) daemonem magnum appellavit antiquitas, quem si **558**
 tibi affabre conciliaveris, omni procul dubio nil tibi super-
 erit difficile. Itaque, prout expedit, explicavimus, unde
 5 quasi per artem non solum rerum memoriam, sed et ve-
 ritatem atque sapientiam per universum humanam possis
 assequi.

Prima cautela.

24. Verum ad haec, praesertim vero ad Hesperidum
 10 genitricem, cautelas minime non necessarias explicemus.
 Quarum prima inde desumenda est, quod eorum quae
 sensibus internis (quibus formas adfigere consuevimus)
 praesentantur, quaedam sunt figurae, idola, imagines, si-
 mulacra, exemplaria pura vel virtute machinantis phan-
 15 tasiae confusa, disiuncta, compacta, ordinata; quaedam
 vero ex istiusmodi quasi parturientibus in sensum phanta-
 sticae facultati succedentem iniecta. Primi generis extant
 de sensibilibus iis, quae secum innotescendi trahunt faculta-
 tem, accidentibus indumenta subsistentium compositorum;
 20 secundi generis affectiones quaedam, quae cum non sint
 indumenta compositorum, minime quidem per se se, verum
 cum illis atque per illa in cogitationem, praesentem intel-
 lectum atque memoriam ingeruntur.

25. Phantasmatum igitur (quorum speculatio necessa- **d 3^r**
 25 ria fertur) concinnare species oportet, ut felix in actibus
 succedentium potentiarum habere; adaptantur autem, cum
 tales redduntur, quae per se ipsas valeant formas non sen-
 sibiles accire. Eiusmodi vero quomodo effingas, si nosse

cupis, optimum naturae ducis consule magisterium, quae
 ab extrinseca lupi figura et visibilibus duntaxat delineamen-
 tentis, inimicitiae apprehensionem mortisque metum in-
 ternis ovis sensibus intrudit. Id considerasse est principium,
 5 quo memoria concipit et pro tempore paritura retinet, et
 quibusdam levibus speciebus per oculum, animi affectus
 varii commoventur.

Secunda cautela.

559

26. Caveto subinde, ne corporeo organo (ut fama est)
 10 memoriam alligatam existimans, quasi ipsam in intro-
 spectum provocans, animae facultatem contrahas. Id qui-
 dem advenit iis, qui clausis oculis spiritum in caput accer-
 sentes, reminiscentiam sibi comparare et praeterlapsas
 revocare vel confusas discutere implicatasque excutere
 15 species autumant. Haud enim ea ipsa actio dissimulat
 animum inde ad suam operationem magis atque magis
 hebetari; quanto enim plus insistunt et urgent, tanto am-
 plius redduntur immemores. Mitto aliorum animi affectuum
 suspectam et superciliosis damnabilem con|siderationem. **d 3^v**
 20 Hic modo miselli manum fronti admovent, nunc occiput
 percutiunt, iam digito testam scalpunt, et tamen hoc ipsum
 continua testatur experientia, quod quae prius remin-
 scendi spes aderat, interimitur.

27. Et certe nescio quid sacramenti sit in manu, quae
 25 temperatius sobriusque enutrito et minime laboranti di-
 vina conciliat insomnia, concupitarum revelationum pro-

2. 4 cf. *Lampas trig. stat. p. 141, 7. 253, 7* 11 anime *P* 13 pre-
 terlapsas *P* 14 implicatasque *P*, *che può essere anche corruzione di im-*
 plicitasque 16 animam *corregge G* 21 testam] *italice pro capite vel*
cranio *annota G*

vocat aspectum, et earundem enutrit servatque memoriam; capiti vero dormientis supposita vel mox evigilanti admota, aut prorsus insomnii memoriam corrumpit, aut etiam si somniasse recordetur, quid tamen somniarit, illi non sub-

5 bit; quod si tamen minor minusque tempestivus fuerit attactus, aegre recordabitur et mutilatim. Et novimus per se manifestum esse (quantumvis paucis notum) insignis stultitiae signum in iis, qui per universum a capitis non temperant contactu per propriae manus admotionem.

10 Et vix capio mysterium de quibusdam Galilaeis, qui repente in summos evasere theologos, et alios manuum impositione in eandem sufficientiam promovebant. Cavendum porro censeo, ne sine delectu alienae manus in caput admittantur. Sed eo, unde prolapsi sumus, redeamus.

15 28. Ne inquam putes per introspectum quemdam po- 560
tius quam adspectum seu prospectum memoriam fieri vel comparari; effusione enim quadam pro|venit, qua non in- d 4^r
quam ex oculis, sed ex innominata quadam animi facultate, quae in genere intentionis vel intendentiae cuiusdam

20 habetur, et sepositum velutique seorsum positum intuetur. Et nimirum quod experimur rem pupillae impositam non discerni, remotiorem vero posse, tanto magis ad animam est referendum, quanto ipsam plus a materiae finibus elongatam novimus. Adhibeto igitur intervallum; quomodo

25 enim occurret tibi (ait unus de principibus philosophis) quam magnum est caelum, cum forma intus accepta tanta esse non possit? Memento igitur, non ea quae sunt in nobis, sed res ipsas per ea quae sunt in nobis esse inspicandas; quamvis enim animae praesens adsit imago, non

5 intempestivus G 10 misterium e Galileis P 12 eandem G
15 quendam G 20 et om. G 21 impositum G 26 sit coelum G

tanquam ipsam, sed tamquam per ipsam aspicientes inten-
damus animo. Temere enim eorum, quae sensus perceperat,
quasi figuram quamdam opinaberis in animo servari, ut
animus inde figuretur et veluti quoddam admittat impres-
5 sionis vestigium; sequens enim species ad figurandum ani-
mum accedens, necessario praecedentem alteram delesset.

Tertia cautela.

29. His adde quod Eurydice, dum retro ad inferos
respicit, luce privatur avita, et Orpheus ipsa; | quis enim **d 4^v**
10 impune, quae obiire, mente repetet? Quis admovens ma-
num ad aratrum et retrospiciens aptus est ad metam? Sim-
pliciore singularique intentione magis, simplicissimaque
maxime proficit animus, qui unitum saltem pro facultate
efficit, quod unum reddere non poterat. Huc pertinet illud
15 nostrum:

Evadens caecam sensuum pentapolim
Non apta ad superandum montis verticem
Conversa retro nata Lotho in Sodomam
Haesit, in insensatum versa lapidem.

20 Debilitatur Mnemosyne nostra desipitque remis non **561**
petita pariter atque velis. Ne igitur una facultate in pup-
pim, altera vero recumbat in proram, ab alieno interim
desistant opere; neque turbent, potentiae opem ferre minime
valentes. Satis apertum, quam facilius accuratiusque so-
25 pitis externis sensibus interiores nobis sensus insinuent,
nec ulli dubium est, quemadmodum maxime ad aliquid
inspiciendum intentus eo auditu redditur hebetior. Externo

2 e 6 percaeperat e accaedens P 8 Euridice PG 18 Loth P
20 Mnemosine P

quoque lumine orbatus Homerus adeo interno valuit ac-
 mine, ut in ipsum tum divinitus tum partas humanitus
 artes unus de principibus philosophis concurrisset asserue-
 rit. Virtute corporea deflorescente animi virtutem flore-
 5 scere intellexit ille, qui virtutem in infirmitate perfici
 credendum proposuit.

Quarta cantela.

d 5^r

30. A Circaeis demum veluti poculis abstinentes, ca-
 veamus ne animus a sensibilibus speciebus illectus, ita
 10 sui in ipsis fixationem faciat, ut intelligibilis vitae privetur
 delitiis, vinoque affectuum corporeorum et vulgaris autho-
 ritatis (quæ cum pulsaverit aures sine divino vel rationis
 lumine, non absque æternæ vitæ discrimine in nobilissi-
 mum consensus nostri triclinium introducitur) ebrius, per-
 15 petuo in præsumptuoso ignorantiae domicilio titubando
 pernoctet, ibidemque turbatae phantasiæ velut insomniis
 exagitatus, amissis connatis alis intelligentiæ, proruat, et
 Protei contemplatus vultum, nunquam concinne formatam,
 in qua conquiescat, speciem inveniat. Desinamus igitur,
 20 desinamus eas, quæ veluti rerum sunt umbræ, a sensibus
 obiectas species admirari, et illud in nobis caveamus, ut
 ad auscultandum domestici in animo intellectus agentis
 affatum regrediamur. Hic enim Deorum dapes habentur,
 qui iam iamque pulsantes ad ostium, ut nobiscum pran-
 25 deant, convenere. Illud etiam caveamus in obiectis, ut
 consideremus, numquam ad amissim imagines exemplari- 562
 bus respondere, eaque de causa ut minus explicatum et

8 daemum *P* 11 deliciis *G* 11. 12 auctoritatis *G* 13 senza
interpunzione P 11 triclinium *G* 18 Prothoi e nūquam *P*

certe (ut esse potest alienum ens ab eo quod est entis, accidens a substantia, sonus ab eo quod resonat) diversum et aliud. Haud enim quod concipi debet de veritate rerum, ab ulla sensibili | specie satis exprimi potest, sed **d 5^v**
 5 veluti per nutum suis accidentibus se nobis essentia rerum insinuat. Eademque nos verbis nostris adhuc amplius deficientibus, veluti per notas et signa quaedam non satis exprimimus. Qua de re Pythagorici, Plato et qui negativam meditantur theologiam, omnem dictionem a divina
 10 praedicatione denominationeque abigendam existimant, ut quidquid (etiam perfecti) de rerum principe dici et cogitari potest, idem per adcursum ad eminentissimam inattingibilemque rationem proprie etiam negari debeat.

15 **DE QVINTVPLICI ET SIMPLICI
 PROGRESSIONIS GRADV.**

De primo progressionis gradu.

31. Ad haec quatruplicem potentiarum cognoscitivarum progressum ita regulare debemus, ut a sensu, qui est circa corpora, ad phantasiam, quae circa corporum simulacra versatur, ab hac ad imaginationem, quae circa simulacrorum consistit intentiones, et inde ad intellectum, qui circa singularum intentionum naturas communes meditatur, sine errore conscendamus. In iis sensus infimum obtinet cognitionis gradum eiusmodi progressus, quia alia tantum attingendo efficitur, ideoque rectae lineae comparatur, intellectus autem circulo; omnino enim sua et circa se ipsum contemplando operatur. Ratio ve|ro media habet **d 6^r**

16 progressionis *P* 17 e 22 quatruplicem e communes *G* 25 afficitur *G*

actum nec pure rectum neque circularem, et ideo obliquae
 lineae eius progressio adsimilabitur. Ad sensum quidem **563**
 pertinet, quae extra animam sunt non quidem plane co-
 gnoscere, sed potius cognoscenti nunciare; ad imaginatio-
 5 nem vero non solum ea cognoscere, sed etiam ea quae sunt
 in anima, utpote sensuum actiones; ad rationem praeterea
 se ipsam investigare; ad intellectum autem et se ipsum co-
 gnoscere. Sensum quidem (quia sentimus semper) iudicamus
 esse nostrum, de intellectu vero ambigunt Platonici, et quia
 10 eo non semper utimur, et quia est separatus, separatus in-
 quiunt, quia non ipse annuit ad nos, sed potius nos ad ipsum
 superne aspicientes. At fallunt et falluntur ita dicentes;
 magis enim convenit, ut intelligamus et ipsum ad nos et
 nos ad ipsum adpellere, unde et ille noster et nos illius.
 15 Nos quidem semper illius, quia nos semper illuminans per-
 petuo praesentes habet, quantumvis non ille nobis perpe-
 tuo praesens, et consequenter non semper ille noster, quia
 non semper intendimus, nec semper illuminamur. Nos igitur
 perfecte habemus sensum, licet eo perfecte non utamur;
 20 perfectissime habemur ab intellectu, qui sine intermissione
 in nos agit; mediae vero potentiae, quae ab imaginatione
 universaliter dicta denominantur, secundum quid nos habent
 et a nobis habentur. Formae rerum in mente sunt omnino
 25 quasi essentiales; quae noviter et quotidie a mente resultant
 in ratione, minus adhuc essentiales iudicantur; | quae in **d 6^v**
 rationem ab imaginatione eduntur, sunt quasi accidentales;
 quae a sensibus in imaginationem, cae prorsus accidentales
 existunt. At illud hic non est dissimulandum, quod dupli-

• 1 circulare *P* 10 utimur, (*om.* et quia est separatus) separatum
 inquirunt *G* 23 Forme *P* 21 impressae sunt *G* 25 et *om.* *G*

citer dici sensus consuevit: inferior videlicet, hicque est
 quo non natura rei vel qualitas ulla discernitur, sed affectio
 quaedam dumtaxat a corporeis qualitatibus illata sentitur;
 et superior, qui naturam qualitatemque persentit. Primus
 5 stupidus est et veluti dormiens, plantis quoque conveniens,
 secundus animalium tantummodo proprius perhibetur. Est 564
 porro et tertius quidam modus, quo sensus significat. Epi-
 curus enim cognitionem omnem appellat sensum, Demo-
 critus et Empedocles intellectum, Pythagorici mentem et
 10 spiritum altorem, ipsumque intelligunt esse in omnibus pro
 sua ratione. Et certe ex nostris principiis nos haec omnia
 in unum concurrere principium iudicamus. Mens enim,
 quae universi molem exagitat, est quae a centro semen
 figurat, tam mirabilibus ordinibus in suam hypostasim
 15 educit, adeo egregiis technis intexit, exquisitissime plantas
 lapidumque adhuc spiritu vitae non carentium venas
 characterizat et impingit, a quibus omnibus animales vir-
 tutes effluere satis est compertum iis, qui in naturalium
 consideratione non caecutiunt. Hic si tua contemplatio in-
 20 sistat, non frustra te sensu praeditum esse crediderim.

De secundo progressionis gradu.

d 7^r

32. Duplicem subinde in nobis esse imaginationem
 considerato: primam quidem in anima ratiocinantem expe-
 rimur, discursionis iudicii que compotem, rationique quo-
 25 dammodo similem; secundam vero in anima, seu vita, in
 nobis ratione carentem, ab hac impressam; quae quidem
 imaginatio non tam ratione utitur et discursione, quam

7 significat, *meglio* significatur 14 hipostasim *P*: hypostasin *G*
 15 aegregijs *P* 17 characterizat *P* 19 His *G* 25 Secundam *P*
 25. 26 vita in nobis, ratione *G*

fertur instinctu quodam circa corporis passiones, et tanquam communis sensus principium est sensuum reliquorum. Secundam harum dicunt Platonici et Aristotelici esse in brutis sine prima. Sed haec dictio magis voluntaria est
 5 et fidei credulitatem exigens, quam ut vera probari possit et rationem convincere. Facilius enim est carpere, quam demonstratione concludere intellectum in omnibus pro sua ratione non inditum et insitum, individuamque mentem magis intimam esse rebus quam ipsas dividuas sibi posse,
 10 eamque ita foecundam esse, ut in omnibus pro captu proprium pariat intellectum, quem libere sensum mentemve propriam vel instinctum possis appellare, dummodo bene sentias. | Sicut enim nullus color est actu sine luce, 565 licet alius magis, alius autem minus explicet se se, ita nihil
 15 sine intellectus participatione quoquo pacto cognoscit; illam enim pro rerum diversitate et multitudine specierum in omnia quadam | analogica progressionem descendere dicimus, d 7^v sensum vero ascendere, imaginationem quoque hinc, rationem autem inde descendere pariter et ascendere, ita ut
 20 eadem virtus et cognoscendi principium idem, a diversis functionum et mediorum differentiis, diversas recipiat nomenclaturas. Hinc forte Plotinus (qui distinctione ab ista non abhorret: si non ex toto, magna tamen ex parte nobis consentire videtur) tertiam quamdam imaginationis
 25 speciem collocat in parte vegetali, eamque negat esse discursionem per formas sicut prima, et intuitum formae sicut secunda, sed formae intus vigentis in se ipsa expressionem et impressionem in materiam, ubi naturalis actio tamquam imaginatio quaedam et substantialis quidam agens

5 approbari *G* 10 fecundam *P* 15 illam *P*: illum *G* 23 abhorret, <ac> si non *G* 21 quandam *G* 25 vegetali *P* 29 tanquam *G*

esse perhibetur. Huic sententiae affinis est illa, quae vult naturam illam esse intellectum infusum et intus operantem. Et certe a non imbecilli connexionione, unione et forte unitate et identitate quadam provenit, quod a facultate
 5 elementativa vegetativa perficitur, ab hac concupiscentia et sensus, ab iis ratio et imaginatio, a quibus tandem voluntas atque intellectus; ex quibus demonstrative concludi potest, quod si in sensu sit participatio intellectus, sensus erit intellectus ipse. Haec enim transfusio virtutis ab una
 10 potentia in aliam non est materiae, sed formae. Et difficile est videre, quomodo forma formae continuetur, et quomodo forma citra materiam natura vel ratione sit dividua; una igitur simplex essentia | unius primae totalis et simplicis **d 8^r**
 est efficaciae, quam in subiecto dividi, distingui et multi-
 15 plicari necessum est, et unum idemque diversas a diversis actibus accipere denominationes, ut dicatur: sensus in se sentit tantum, in imaginatione persentit etiam se sentire; sensus quoque, qui iam quaedam imaginatio est, imagina- **566**
 tur in se, in ratione imaginari se percipit; sensus, qui iam
 20 ratio est, in se argumentatur, in intellectu animadvertit se argumentari; sensus, qui est iam intellectus, in se intelligit, in divina autem mente intelligentiam suam intuetur; mens autem divina in sua essentia viva possidet et invenit universa, et intellectum usque ad materiae profundum
 25 illuminat. Hic est lux, qui in densissimis tenebris, utpote in profundo materiae, lucet, et amplior quam ut a tenebris possit comprehendi et superari; in natura autem aequalitatem et proportionem quandam pro specierum capacitate servat; sicut enim tenebrae eius, ita et lumen eius. Id in-

5 elementativa, vegetativa *P* 8 participatio *G*: participatio-
 ne *P* 9 trāsfectio *P* 21 est] et *PG* 25 quae *G*

telligunt cabalistsae, ubi dicunt: 'non est qui se abscondat a calore eius, attingit a fine ad finem, a radice scalae ad culmen, vel a culmine ad radicem, et tenebrae non obscurabuntur a te', et alia plura.

5

De tertio progressionis gradu.

d 8^v

33. Supra imaginationis actum, qui est circa mobilia mobilis, esse rationis actum circa immobilia mobilem, et supra hunc circa immobilia prorsus immobilem intelligentiae actum considerare, cantant Platonici. Ipsam vim stabilis esse intellectum proprium aiunt, cui comunissima certissimaque artium scientiarumque principia, ipsamque rerum opinionumque diversitatem ad urnam trutinamque revocare, et per vim intellectus, semper omnia et subito contuentis, subito convenit quippiam intueri. At inquiet
15 alius: cur non rationem ipsum esse intellectum nunc et hic subito contuentem, tunc et ibi discursiones progressionisque argumentando fundentem dixerim? Differt nimirum servus a principe, practicus a theorico; sed quid impedit, quominus unus idemque hinc serviat, ibi praecipiat,
20 nunc speculetur, tunc operetur? Et sicut eandem dicis essentiam, cur non eandem dixeris essentiae vim, quae pro materiae, | organorum actuumque varietate ad diversos 567
promoveatur actus? Nonne unum idemque lumen contrariorum diversarumque qualitatum se prodit expressivum?
25 Actu unus idemque calor, una eademque caloris vis, non solum diversa in diversis, sed et contraria in contrarie dispositis operatur. Diversanne contrariamque caloris

1 dicunt G: .d. P 2 schalae P 4 te P: se G 7 immobilia G
8 in|mobilem P: immobilem G 10 comunissima G 11 conveniat quippiam G 20 eadem P: eandem qui e nel verso seguente G

dixeris vim, qua cera lique|scit, lutum durescit; haec cre- e 1^r
 scunt, illa decrescunt; intereunt haec, illa reviviscunt? Num-
 quid genere diversis et sub eodem genere specie differen-
 tibus effectibus, genere specieque diversis actibus virtutes
 5 pariter diversas atque differentes in caloris natura collo-
 cabimus?

Cur ubi Plotinus dixit inter imaginationem et intel-
 lectum geminam primae rationis speciem, alteram specu-
 lativam surgentem ad intellectum, alteram activam ad
 10 imaginationem potius declinantem, quarum activa semo-
 tior est a mente, in labore posita et quodammodo serviens
 externis, speculativa autem contraria se habet ratione;
 cur inquam non dixerim, eandem potentiam hic et nunc
 passivam, laborantem, declinantem, tunc et ibi adsurgen-
 15 tem, non laborantem et activam? Eadem certe naturae
 vis est, qua terrae pars in suo loco quiescit vel naturaliter
 commovetur, et qua ad suum locum seposita adnititur
 atque fertur; specie tamen motus alter ab altero differt.
 Cur ubi triplicem tangit rationem (primam summam et
 20 idealem in intellectu, quae ipse est intellectus, cuius neque
 esse neque actio est in materia; secundam seminalem in
 animae ipsius natura, cuius non tam esse quam actio sit
 in materia; tertiam formalem, id est substantialem corporis
 formam, cuius et esse et actio simul est in materia), ibi
 25 non dixit rationem simplicem tripliciter pro subiectorum
 varietate se habentem?

De quarto progressionis gradu.

e 1^v

(34.) Supra rationis actum intellectus actum collocant,
 quem duplicem esse aiunt; sicut enim super animam quasi 568

corpoream est ipsa simpliciter anima, ita et super intelligentiam animalem est ipsa simpliciter intelligentia. Quibus addimus ad unum idemque virtuale principium referri vocem, quae ab organis vocalibus formatur, ubi velut in se
 5 ipsa et sua origine est, et eam quae est in aëre, et eam quae est in organis auditus; ibi est producta, ibi effusa, ibi persentita; quis ideo dicet aliam esse vim, qua procedat, aliam qua progrediatur et effundatur, aliam qua audiatur? Item innumerabiliter et infinite multiplicem
 10 cundum numerum, quia infinitis sensibus numero distinctis, si adsint, ingeritur. Ad unum idemque virtuale principium refertur lumen in sole, ubi est velut in se ipso et velut absolutum, lumen (in) aëre medio seu aethere, et lumen in illuminato corpore; et ideo desinit esse in corpore, si desinit esse in medio, desinit esse in medio, si desinat esse in
 15 hemisphaerico horizonte.

Unum ergo proprium subiectum unam simplicem radicem et unum virtuale principium recognoscit. Hinc fiat proportionale iudicium de intellectu primo ad alios intellectus, de primo superiorique cognitionis gradu ad alios
 20 cognitionis gradus. Una lux illuminat omnia, una vita vivificat omnia certis gradibus a superioribus ad inferna e 2^r descendens, et ab infernis ad suprema conscendens; et sicut est in universo, ita est et in universi simulacris. Atque altius conscendentibus non solum conspicua erit una omnium
 25 vita, unum in omnibus lumen, una bonitas, et quod omnes sensus sunt unus sensus, omnes notitiae sunt una notitia, sed et quod omnia tandem, utpote notitia, sensus, lumen, vita, sunt una essentia, una virtus et una operatio. Essen-

11 Ad unum, demque (sic) P 13 (in) om. P 16 hemisphaerico
 orizonte P 24 simulachris P

tia, potentia, actio; esse, posse et agere; ens, potens et agens est unum: ita ut omnia sint unum, ut bene novit Parmenides unum omne et ens. Principiare autem principiatum esse, facere fieri, illuminare illuminari, superius
 5 et | inferius non ens sunt, sed entis, non sunt id quod unum, 569
 sed ea quae unius, vel ex uno vel de uno.

Haec non quia de istarum rerum natura hic considerandi locus habeatur, tractasse volumus, at vero ut in omni multitudine unitatem, in omni diversitate identita-
 10 tem tentare, meditari et efficere doceamus. Qui enim non disponit, quaerit, intelligit et facit unum, nihil disponit, nihil quaerit, nihil intelligit, nihil facit; qui ex multiplici sensu et multiplici cognitionis gradu unum sensum simplicemque unam cognitionem non est adeptus, nullum pos-
 15 sidet sensum, nullam cognitionem; qui tandem ipsam non cognoscit et per eam non operatur, nihil cognoscit et nihil operatur. Pro gradibus autem participatae unitatis quidam participative cognoscunt et agunt.

DE MVLTIPlici CONTRACTIONE.

e 2^v

20

De prima contractionis specie.

35. Ex proxime dictorum consideratione delitescit, quemadmodum multiplex a multiplici contractione virtus exoriatur. Contractione quidem loci effectum est, ut tot qui in eremi solitudines se recepere, tot artium, scientiarum,
 25 virtutum morumque fuerint inventores, magistri, duces et pastores populorum. Pythagoras decennio ab hominum fre-

15 nullam *G*: nullū *P* 17 participare *P* 21 delitescit *P*: patet *G*, *ma cf. a p. 23, 20. 98, 8. Acrot. Camoer. p. 61, 12 etc.* 24 heremi *P* 26 decennio *P*

quentia liber, magnum atque veracem naturae rerum se
 reddidit contemplatorem. Solitudine viginti annorum in
 omni magia et divinatione profecit Zoroaster, ut et Xa-
 molxis, Abbaris et alii. E deserto Oreb Moses supra illius
 5 magos Pharaoni prodiit admirabilis. Jesus Nazareus non
 prius coepisse mirabilia dicere et operari fertur, quam post
 conflictum cum diabolo in deserto habitum. Raymundus
 Lullius apprime stultus et idiota ex eremo in pluribus in-
 ventionibus se profundum exhibuit. Paracelsus, qui magis
 10 eremitae quam doctoris vel magistri titulo gloriatur, novus 570
 et nulli inferior medicorum extitit princeps et author. Hinc
 olim Aegyptiis et Babylois ociosi contemplatores, Gallis
 Druidae, Persis Magi, Iudaeis Pharisei, Indis Gymnoso-
 phistae, Christicolis Monachi, Babassi Mahumetanis, ut
 15 vel naturae rerum contemplatores, vel morum iuxta leges
 essent moderatores, optime fuerant instituti. Sed ex iis
 plurimos, ut humanum laborem et curas fulgerent, ocii et e 3^r
 gulae amore illectos, perpauca vero virtutis amore, ut
 bonitatem et veritatem persequerentur, invenies se a ne-
 20 gociosorum conversatione sevocasse; quod si qui tales inter
 eos apparuerint, iidem ab immunda et invida multitudine
 obruentur. Mitto quod ex iis etiam celeberrime, ocio ad
 hominum necem et humanae pacis abolitionem abuten-
 tes perniciosissimi foetus emanarunt eorum doctores, qui
 25 passim in humanae et civilis conversationis interitum do-
 cent homines pro malefactis non timere, et nescio quibus
 sordidissimis confidere phantasiis, ad quas magis et certas

3.4 Zamolxis G 4.5 [illius] e Pharaonis G 6 caepisse P
 8 e 10 heremo e heremita P 11 auctor G 12 Babilonijs P
 otiosi G 13 pharisei P 17 e 22 otii e otio G 19. 20 negotiosorum G
 21 immunda G 22 celeberrimi G, che interpunge emanarunt, eorum
 24 fetus P 27 sordidissimus P

(iuxta tam varia et dissepta eorum dogmata) de Cerere et Baccho credulitates, quam ad benefacta, Dii retributores respiciant, ut interim in antiquam barbariem retrudant perniciosos populos, et a fine, in quem ab omnibus legibus 5 diriguntur, avertant. Hos sane exterminandos eque medio, tamquam seculi zizanias, erucas atque locustas, immo veluti scorpiones atque viperas, tollendos funditus, sicut illos ocio, avaritia et ambitione luxuriantes castrandos esse venefico antidotarium tempus succedens, seroque suo malo 10 sapiens mundus iudicabit. Sed ab ista depravatae contractionis specie ad alias convertamur.

De secunda contractionis specie.

36. Contractione imaginationis ad situm, per indifferentiam distantis atque proximi conceptam, nonnullos vidimus in alto arctoque culmine se se exagitasse, | rectosque 571 unico innixos pede in aëre constitisse; idemque atque magis per imprudentiam, atra bile laborantibus, per alta e 3^v praecipitia obambulantibus accidisse.

De tertia contractionis specie.

20 (37.) Contractione quadam horizontis in centrum (de qua forte alias) a quibusdam religiose affectis maximo loci intervallo seposita per eam animi vim, quae corporeis non est adstricta terminis, veluti intelligentiarum obtutu potitis, reddita sunt ad sensum non fallentem perspicua. Sic 25 Clazomenii animam ita errasse ferunt, ut relicto corpore

2 Bacco P 8 otio G 9 veneficio G succaedens P 13 invece del numero 36 ha 35 P 16 innixos G: innixi P 20 manca il numero di questo e dei due seguenti paragrafi in P orizzontis P 25 Clazomenij (cioè Hermotimi) P: Clazomenis G

veros e longinquo successus nunciaret; Cornelio quoque sacerdoti Patavium incolenti ita Thessalicum bellum fuisse praesentem ferunt, ut eiusdem ordinem et exitum ad plenum retulerit; Pius quoque pontifex nostris diebus, eodem
 5 die et hora Romano populo, quem tunc ad publicas preces convocavit, successum belli navalis ultra fines Ionii maris praesentem inspexit.

De quarta contractionis specie.

(38.) Contractione intentionis in rei cognoscendae specie, divinis insomniis, visionibus et revelationibus exponitur animus; ipsi quippe vere intendenti nihil est difficile.
 10

De quinta contractionis specie.

e 4^r

(39.) Contractione per affectum fidei adeo praevalere dominarique animus supra corpora creditur, ut et montibus
 15 non sine ratione nos imperare posse dicamur. Porro tunc id vere maximeque evenit, quando respondentia quaedam in principio activo cum passivo reperitur. In eos etenim, qui timoris, amoris, spei, laetitiae, tristitiae et generaliter consensus, acclives non perhibent affectus, Dii non posse
 20 mirabiles producere effectus quandoque protestati sunt; hoc de magicis | medicisque principiis unum atque praecipuum esse novimus. Praepollent medici, in quibus plurimi
 572 confidunt, formidantes penetrant maleficia, quae eorundem contemptores non attingunt, superstitiosulos et rusticos
 25 vidi energumenos, cautiores vero versutulosque nunquam.

3 praesens emenda G 5. 7 sic PG : forse navalis (nunciavit, quem)
 5 praeces P 13 praevalere P 19 posse (se) corrigge G

Excantantes quoque, ni se in vehementiorem spiritum concitent inculcandum, commovendum, exsolvendum, devinciendumque, non devincient, non exsolvent, non commovebunt, non inculcabunt spiritum. Hinc illae artificiosae
 5 fascinationes, hinc medicae adiurationes. Et certe ex naturalibus concitato affectu haec irati perficimus, quae nobis quietis atque pacatis sunt impossibilia.

De sexta contractionis specie.

e 4^v

40. Contractione quadam a pietate erga patrem commoti affectus mutus Croesi filius ad nunquam audita (ut opinantur) verba proferenda linguam exsolvit; id autem alia ratione naturaliter esse non posse iudicamus, quam quia in eo corpore repositus animus, per vehementem affectum evigilans, ad iam notum sermonem proferendum
 15 adproperavit; quod vero Croesi inauditum nomen protulerit, minime credendum. De plurimis autem, ut de filio Pollionis et aliis, qui in infantia loquuti sunt, iudicandum, quod non talis extiterit corporis complexio, ut species ante receptas obfunderet, ideoque in eiusmodi corpore tales
 20 diutius consistere non potuisse visi sunt.

De septima contractionis specie.

41. Contractione quadam a timore proveniente ego ipse, cum in fascibus essem solus, ingentis eiusdemque vetustissimi serpentis aspectu, qui e foramine domestici
 25 parietis exierat, articulate patrem in proximo cubiculo de-

1 Incantantes G 2 e 3 exoluendum e exoluent (ma exsoluit v. 11) P 4 ille P 10. 11 cf. Herodot. 1, 85 10 e 15 Cræsi P
 10 nūquam P 19 offunderet G 20 visae G

gentem appellavi, quem cum domesticis aliis adcurrentem, petentem baculum, serpentem adesse conquerentem, verba vehementius irati fundentem, sicut et | alios mihi timentes 573
 non minus intelligebam loquentes, quam modo me posse
 5 in|telligere credam. Haecque ipsis post plures elapsos annos, e 5^r
 velut e somno rursus evigilans, parentibus id minime [id]
 omnium cogitantibus non sine eorum admiratione in memo-
 riam revocavi. Huc spectat considerare, quantum miraculo
 fieri possit, ut natus surdus, et consequenter mutus, recte
 10 proprio spiritu, non autem alieno per malefium intruso,
 effari valeat. Prorsus enim iudiciosis impossibile videbitur,
 ut quispiam in proposito eorum proferat actum, quorum
 non habet habitum; ipsum etenim eundem haec effari ver-
 ba, quae non audivit unquam neque didicit, est implicita
 15 vel potius explicata contradictio, quam nostri moderatores
 affirmant esse non posse miraculi subiectum. Ex hoc prin-
 cipio non sat distincte percepto, formas rerum naturaliter
 animo esse insitas asserunt Platonici.

De octava contractionis specie.

20 42. Contractione etiam, quae a subito timore ad arcem
 cordis aliasque internas partes spiritum contrahente vel
 impellente provenit, fit ut a plerisque morbis aegroti con-
 valescant, sicut a contrariis causis enascentes contraria
 ratione curari credimus consequenter. Omitto quod quadam
 25 in animum bene formatum contractione facta proprium
 alienumque corpus servatur, sicut cecinit Zoroaster, fecit e 5^v
 Pythagoras, Apollonius et Abb. Spiritus quoque postquam

6 [id] om. G 11 impossibile G 13 eundem G 22 mor-|mor-
 bis P 27 Abb. (cioè Abbaris, come sembra che il Bruno scriva per Aba-
 ris (v. sopra p. 181, 4); cf. Herodot. 4, 36. Porphyr. Vit. Pyth. 29. Iambli.
 Vit. Pyth. 19 etc.) P: alii G

per radios ab oculo effusos sese explicaverat, si iterum a
 diversis obiectis imbutus diversis affectibus contrahatur,
 similibus certe animum inficit passionibus. Hinc quaedam
 solo aspectu nauseam, stuporem, dulcedinem, tremorem,
 5 similiaque et alia incitamenta conferunt; alium male affici
 aspicientes, ipsi dolorem eadem in parte sentimus; videntes
 alienum effundi sanguinem, deficimus. Id certe aliquid spi-
 rituale ab externis ad interna contractum conferre iudican-
 dum. | Idque non solum ex visu provenit, sed et ex phantasia **574**
 10 et ex olfactu, quandoquidem ex quorundam pharmacorum
 et simplicium odore vim purgativam contrahimus, aliquid
 etiam horrendum audientes, etiam quod iudicemus fabulo-
 sum, contremiscimus, et quorundam etiam attactu morbos
 contrahimus.

15

De nona contractionis specie.

(43.) Contractione, quae a cupidinis fervore exoritur,
 ad imaginatae vel visae vel concupitae rei similitudinem
 diversorum generum eventus succedere novimus; quod no-
 vit et Iacob, qui obiectis ante oves et arietes decorticatis
 20 et discoloribus virgis | efficiebat ne simplici colore foetus **e 6^r**
 ederentur. Praegnantem quoque specie notaque rei ardentius
 concupitae foetum proprium inurunt.

De decima contractionis specie.

(44.) Contractione a sensibus externis, dum a propriis
 25 actibus per somnum conquiescunt, interni sensus, veluti
 magis vegetantes, vivacius proprias species persentire

3 animam G 16 e 24 mancano i numeri in P 19 Gen. 30, 37 sqq.
 20 e 22 fætus e fætum P 25 internos emenda G

experimur. Quo etiam pauciores sensus in eo, qui eorum
 natura particeps esse perhibetur, eo pollentiores esse com-
 periuntur. Hinc Democritus mentem a sensibus avocare
 percipiens, sibi oculos, a quibus impedimentum patiebatur,
 5 effodit. Non solum autem in paucioribus sensibus efficacia
 maior est inspicienda, quasi per numerum contractione
 facta, verum etiam et veluti per magnitudinis arctationem
 accidit eundem sensum maiori esse efficacia praeditum.
 In plurimis enim inducentibus patet, quemadmodum sensus,
 10 quo magis est angustus, eo perspicacior. Unde a debilitate
 motus ab obiecto et debilitate sensus ab organo ad oculos
 perstringendos compellimur, ut pupillae aciem contrahamus
 in angustum. Mitto quod aquilae nobis, serpentes aquilis
 acutius intuentur.

15

De undecima contractionis specie.

e 6^v
575

45. His accedat miseranda quaedam contractionis
 species, quam in rudibus, spurcis et hypocritunculis qui-
 busdam compleri conspicimus, quorum quidam plus atra
 et crassa, quam naturam deceat, bile laborantes venercas
 20 foedasque captant voluptates, alii futiles et pecudinas
 quasdam revelationes aucupantur, quae e porcinae eorum-
 dem phantasiae perturbatione proficiscuntur; quae omnia
 quomodo prosequantur, si quis nosse desiderat, animum ad
 haec quae subinferimus advertat.

25 Ex hoc bestialium hominum genere sunt, qui crudis
 acutisque herbis ventosoque pasti legumine excoctique
 infantis adipe peruncti, moxque ad noctis silentium aëre

1 in in eo *P* 8 eūdem *P* 9 In *om. G* 16 accaedat *P*
 20 pecudinas] sic *PG* 21 *f. relevationes?* 27 acri *P*

temperate frigido nudati, illud praestant, ut calore dictis
circumstantiis medicato ad interna retruso recurrente,
cumque attenuati adipis spiritu carnis penetrante poros,
vasa libidinis facile intumescant lenteque artificioso semine
5 compleantur. Interim in venereorum meditationem, quae
a praecedente proposito praesentique stimulo concausatur,
incitati, lenem quamdam horripilationem incurrunt, per
quam adeo forti phantasticae cogitationis actui alligantur,
ut lente per longam noctis moram libidinosam ventosita- e 7^r
10 tem et succum egerentibus ipsis, postquam evigilaverint,
quod in iisdem vestigiis permanserint, nullus est qui sua-
dere valeat; menti quippe fixum habent, se ad veros con-
cupitorum virorum vel mulierum nocturnos amplexus
delatos. Et certe verisimile et naturae consentaneum esse
15 videtur, ut interim non modica afficiantur delectatione;
effluxio quippe non ut in actu ordinarii coitus matura-
tur, sed ideo serior efficitur atque lentior, quia corpore
quiescente, solo cogitationis motu, peregrina ventositas
alienusque humor continua lentaque egestione per vasa li-
20 bidinis emittuntur. En unam de inmundis animi contractio-
nibus, ad quam sufficere novimus artem, quae vel naturam
dirigat vel | naturae operanti subministret. Suadere tamen 576
solent (quod et tales voluptuarios sibi suadere forte neces-
sum est) ad haec daemonum cooperatricem potentiam con-
25 ferre, quod ut credibile faciant, celebribus quibusdam
verbis, quae veluti sacra habeantur, aliisque pro latente
significatione suspectis, sicut et sine ratione adhibitis
gestis superstitiosis atque notis utuntur; quae quidem cum
per sese nil prorsus addere valeant, eius tamen in animo

2 <ac> recurrente G 7 quamdam G 8 actu G 10.11 ipsis
(postquam evigilaverint) quod PG 20 emittitur G immundis G
24 demonum P

credulorum sunt efficaciae, ut ad turbendam phantasiam
 (sine qua eiusmodi affectibus alienata parum aut forte
 nihil conferunt) maxime conducant. Physice | enim fit, ut e 7^v
 per temerarii cuiusdam timoris (quem in audaciam rusticus
 5 amor adigit) praestolationem commodius efficaciusque eo-
 rundem turbari valeat phantasia. Plane enim constat,
 haec nobilioribus animis ingeniisque felicioribus et actum
 imaginationis supra phantasticum obiectum reflectere po-
 tentibus esse impossibilia. Haec etenim (sicut et altera
 10 proxime referenda) non ex temperatoris melancholiae di-
 uinioribus ingeniis subserviente materia, supra quam per
 cogitationis fortitudinem attolluntur, sed per quandam
 ratiocinii imbecillitatem in gremium materiae crassioris
 immersi supprimuntur.

15

De duodecima contractionis specie.

(46.) Iam ad non magis ingeniosos apocalypticos nos-
 tros respiciamus, qui cum eiusdem pessime olentis melan-
 choliae specie laborent, fine tamen per libidinis diversi-
 tatem differunt; hoc maxime detestamur, quandoquidem
 20 interim stulti non propriam modo, sed et aliorum igno-
 rantum et asinorum (quibus prophetae atque revelatores
 pietatis apparent) turpissimam stultitiam enutriunt. Hi
 mage naturale nutrimentum contemnentes postquam in
 maciem et vitiose Saturniam complexionem fuerint adacti,
 25 quibusdam (ad phantasiam perturbendam) | aptissimis prae- e 8^r
 viis (quas pias credunt) meditationibus | ipsi faventem 577
 noctis umbram potiti, tristitiam quandam subeunt, ubi

14 supprimuntur *P*: perpetiuntur *congettura G* 16 manca il nu-
 mero di questo paragrafo e del seguente in *P* 17. 18 melancholiae *P*
 19 hos emenda *G* 21 prophetae *P* 24 vitiose *G* Saturniam etc.] cf.
p. 191, 23. Lamp. trig. stat. 140, 15 25. 26 preuijs *P* 27 qua | dam *P*

flagris lenius caedendo sese, ab internis calorem ad partes
 exteriores evocant, ut hoc interius mage remisso amplius
 in spiritu melancholicus tepor intendatur, et ut nulla ad
 extasim contrectandam desit occasio, animi excogitationem
 5 ad alicuius Adonidis mortem adpellentes, tristitiaequae sua-
 vem quamdam addentes tristitiam (haud enim et lacrimis
 suam deesse libidinem comperimus) alterius generis horri-
 pilationem subeunt, interimque virtute perturbati sensus
 facile proprii spiritus adpulsu alicui de immundis iisdem-
 10 que irrisoribus spiritibus intelligentiae copulantur, cum
 demum nescio in quem miserorum tristiumque numinum
 apertum intuitum et affatum adeo promoti credantur, ut
 ea audiant atque percipiant, quae numquam in eorum co-
 gitationem cadere potuissent. Quem quidem phantasiae
 15 turbatae impetum eousque in quibusdam invaluisse novi-
 mus, ut confessorum numinum, quorum speciem intensius
 animo contraxerant, ardentioris phantasiae fervore cicac-
 trices in proprio corpore inustas comperirent.

De decimatertia contractionis specie.

20 (47.) Ad hoc contractionis genus minime retulerim
 illud, quod in eminentis contemplationis viro, | Aquinate e 8^v
 Thoma, completum credimus; hic enim cum collectis animi
 viribus in imaginatum coelum raperetur, adeo in unum
 spiritus animalis sensitivus atque motivus est collectus, ut
 25 corpus a terra in aërem vacuum tolleretur; quod tametsi
 minus eruditi ad miraculum referant, et arcana praesum-

1 cedendo *P* 3 melancholicus *P* 4 echstasim (*sic*) *P*: ecsta-
 sin *G* 6 quamdam *G* lacrimis *P* 10 intelligentiae spiritibus
 traspone *G* 26 archana *G*

ptuosaque ignorantia freti non facile credant, a naturali tamen animi potentia id provenire posse facile novimus, et multo ante Zoroaster. Nescio an ad istam contractionis speciem referri velint domini theologi raptum Pauli, quem
5 et ipse non satis novit an in corpore an extra corpus fuerit.

De decimaquarta contractionis specie.

578

48. Est et pessima contractio, quae a ratione contrarii victus, qui naturali complexioni diametro opponitur, quo in pessime enutritis talis congeritur in vitalibus corporis
10 partibus humor, ut vel proprii spiritus alteratione reddantur amentes atque fanatici, vel peregrini accessione fiant energumeni. Quosdam etenim de simplicibus corporibus ad materiam sibi adcommodatam mox libentissime accedere non est difficile, sicut et e quocumque semine in bene collo-
15 cato atque disposito spiritualem | animalemq̄ vitam pro- **f 1^r**
dire est naturale, et cuicumque conceptui bene se habenti animus velut ubique praesens statim adest. Hac ratione, addita undecima et duodecima contractionis specie, repente per artem notoriam sapientes efficiuntur simplices, creduli
20 et superstitiose contemplativi, sed in iis sapiens spiritus non est proprius, sed proprio imperiose copulatus. Ideo furiosos, eosdemque intellectivos spiritus cum quibusdam animalium excrementis Saturnio adcommodatis temperamento, egestos frequentius experti sumus; et monachus
25 Brixiae, me praesente ipsumque curante, qui hac arte repente propheta, magnus theologus et linguarum omnium peritus videbatur effectus, ipse, cum monachorum tantam

8 complexione (*sic*), diametro *P* 11 phanatici *P* 12 energu-
menio quosdam (*sic*) *P* 14 in *om.* *G* 26 prophacta *P*

sapientiam ad malum principium referentum consilio fuisset in carcerem detrusus, virtute acetabuli cum polypodii contusi succo temperati, humoribus melancholicis atque spiritu evacuatis, talis, qualis semper extiterat, asinus
5 apparuit.

De decimaquinta contractionis specie.

49. Ea tandem laudabilissima vere philosophis propria animi contractio est, qua crudelis Anaxarchus patiens ictus plus Nicroonta tyrannum affligebat, quam ipse tor-
10 queretur; qua et Polemon a | rabidissimis canum morsibus **f 1^v**
* * * ne expalluisse quidem; qua Laurentius | de prunis **579**
ardentibus velut e roseo strato hostibus viriliter insultabat. Quid enim? Nonne vehementior delectatio, timor, spes, fides, indignatio reique contemptus a praesente passione sevocat? Porro tunc est perfectae philosophiae praxis,
15 quando quis altitudine speculationis ita a corporeis affectibus semovetur, ut minime sentiat dolorem. Maiorem autem virtutem esse credimus in eo, qui hucusque devenit ut dolorem non sentiat, quam in alio, qui persentito obsi-
20 stat. Haud enim vere virtuosum iudicat Epicurus, qui oppositi vitii sensum admittit. Quem alius rei magis commovet aspectus, ille mortis non patitur angustias. Quidam cum maxime ab amore divinae voluntatis (quam firmiter existimabant) exequendae traherentur, nullis minis nulla-
25 que eos aliunde sollicitante formidine movebantur. Intensusne dixerim virtutis amorem, qui rei temporanae ne-

1 referentium G 2 polipodij P 3 melancolicis P 9 Nicroonta (sic) PG; cf. *Lampas trig. stat. p. 101, 5*, dove per errore abbiamo detto che il Gfrörer corregge qui Nicocreonta 11 segniamo una lacuna innanzi a ne: invece quidem <dicitur> G

queat infirmare timorem? Ego eum, qui timet a corporeis, numquam divinis fuisse coniunctum facile crediderim; vere enim sapiens et virtuosus, cum dolorem non sentiat, est perfecte (ut praesentis vitae conditio ferre potest) beatus, 5 si rem rationis oculo velis aspicere.

50. Ex his habes contemplandi locum, quot modis frugaliter, inutiliter et perniciose spiritum contrahere, vires accire, animum intendere ad speculandum, speculata **f 2^r** intelligendum et intellecta | retinendum, novasque per te- 10 met formandum et concipiendum impressiones valeas, et in similibus per consimilia, in proportionalibus per comproportionalia, in diversis per analogicas rationes, in contrariis tandem per opposita pariter industrius habere. Ex his ea consideratio exoritur, quae ad intelligentiam, iudi- 15 cium et affectum regulandum conferat. Illud tamen importunius spectandum, ut maxime caveas, ne in phantasmata nimium incurrens, nec velut ea comprehendens, sed potius tamquam ab iisdem comprehensus (quemadmodum in Antipheronte factum ferunt) in eorum numero, qui aguntur **580** 20 potius | quam agant, te constituas. Tales diximus, qui victus ratione, solitudine, silentio, umbra, perunctione, flagris, calore, frigore vel tepore, spiritu hinc contracto, inde abacto, vana phantasmatum meditatione perturbata phantasia, miserabilem incurrunt insensationem.

25 Primae partis sigilli sigillorum

FINIS.

2 nunquam *G* 7 pertiniciose *P* 9 intellectu *G* 18 tanquam *G* 18.19 *cf. Aristot. De memor. et remin. c. 1 p. 45^{la}* 9 19 agantur *G* 23 meditatione, perturbata *P*

SIGILLI SIGILLORVM SECVNDA PARS.

f 2^v
581

(1.) Quemadmodum festucae, paleae, pelliculae et id
genus alia, in ignem proiecta, ad instar eorum quae sola
sensu praedita dicuntur, quasi instantem praesentemque
5 corruptionem fugientia contrahuntur, refugiunt seseque
ut possunt inde proripiunt; ita nulli quantumlibet ad
sensum neglecto et imbecilli principium naturale deest,
quo melius ad praesentem statum se fulciat atque tueatur.
Si quippe profundius intuebere, nihil adeo mutilum,
10 abscisum et emortuum comperies, quod aliqua sui esse
(quae et qualiscumque sit illa) intrinseca cura sit penitus
destitutum. Pro animi igitur perfectionum tutela ad do-
mesticum animi nostri magisterium instruendi converta-
mur; adest quippe illi a patrio lucis et intelligibili mundo
15 exulanti, tamquam in puppi prae|sidens naturalis facultas, f 3^r
qua duce veluti scintilla suam appetens sphaeram, a re-
tardantibus cursum revocat et etiam nesciens avertitur.

Quanto autem potentior est animus supra corpora,
tanto pollentiores aversiones habet, ne a propriis natura-
20 libusque dispositionibus et actibus per materiae turbantis
impulsuum vortices impediatur. Cognosce igitur, cognosce
diverticula, quoque modo adversus adeo caecam caliginem
depellendam e foribus sit eluctandum, videto.

Videto primum quatuor internos actuum rectores:
25 amorem, artem, magiam, mathesim.

2 (1.) om. P 2.6 cf. *Lampas triginta stat. 154, 13 sqq.* 10 abscis-
sum G 11 qualiscunque G paenitus P 13 magisterim (sic) instru-
di P: instruendi magisterium G 22 coecam P

DE QVATVOR RECTORIBVS.

582

De amore.

2. Amor est cuius virtute omnia sunt producta, est
 in omnibus, in vigentibus vicens, quo vigentia vident,
 5 quique ipse est vigentium vigor; frigida calefacit, obscura
 illustrat, torpentia excitat, mortua vivificat, inferiora di-
 vino furore ducens supercaelestem plagam peragrare facit;
 cuius ministerio animae corporibus detinentur, cuius du-
 catu in contemplationem eriguntur, cuius volatu superata
 10 naturae difficultate Deo copulantur; qui | docet quae alie- f 3^v
 na, quae nostra, qui nos, qui alii; qui facit alia nobis sub-
 iici et mancipari, nosque aliis praefici et dominari; ne-
 cessitas enim, quae omnibus insultat, soli paret amori. Ad
 hunc igitur colendum, non tria ad loca respicientes, sed
 15 ad omnia, non ter, non septies perciti, sed semper con-
 vertamur.

De arte.

3. De arte autem illud nobis in mentem revocandum
 est, quod quanto exquisitius naturalia ad proprium finem
 20 quam artificialia diriguntur, tanto minus consultando fa-
 ciunt; unde bene intellexit Aristoteles quemadmodum
 consultatio maior non est maioris peritiae et intelligentiae
 ratio. Experimur etenim in nobis absolutissimam artem
 nihil amplius consultare, et artem consummatam nullis
 25 rationis discursibus indigere, vel quia naturae similitudine
 operamur, vel quia natura nobiscum cooperatur. Tunc

3. 4 <qui> est in omnibus G 11 faciat G 21 cf. *Libri phys. Arist. explan. p. 329, 10 sqq.*

igitur perfecte agit ars, cum naturæ agenti connectitur; ita enim comparatum est, ut connexionem habeant ars atque natura, et quia ars naturæ quaedam imitatio existit, et quia, sicut impossibile est naturalia esse artis expertia, 5 ita nec artificialia natura carere possunt. Nil enim prorsus est | artificiale, quod naturæ non sit innixum; unde sicut **583** ex arte cognoscimus qualis quispiam sit ratione vel natura, ita ad natu|ram referendum est artis rationisque **f 4^r** principium. Ut igitur absolutam consummatamque artem 10 adipiscare, animæ mundi te copulari cumque ipsa copulatum agere oportet, quæ naturali foecunditate rationibus plena mundum rationibus similibus plenum generat. Quæ quidem rationes (ut et sentit Plotinus) in seminibus fingunt formantque universa quasi exiguos quosdam mundos. 15 Unde cum anima ubique præsens existat, illaque tota et in toto et in quacumque parte tota, ideo pro conditione materiae in quacumquē re etiam exigua et abscisa mundum, nedum mundi simulacrum valeas intueri, ut non temere omnia in omnibus dicere cum Anaxagora possimus. 20 Cum igitur aliquid ita perficitur, prout animæ illius essentia ad talem materiam requirere videtur, non fit adventitia quadam sententia et expectata consideratione (ita enim ars, quæ posterior est et aemula, fabricat), sed velut ab intrinseco præsentem formam explicante natura. Vide 25 igitur unde ars mirabilis emanet.

De mathesi.

4. Mathesim quoque conferre ad opus animi omnes sapientes consensere; visibilia namque invisibilium sunt

16 e 17 quacunque G 17 abscissa G 22 expectatata P
23 emula P

imagines. Velut enim in speculo ea, quae sunt in mundo intelligibili, praesentia fiunt in mundo sensibili. Hic sunt in motu, in varietate; ibi vero in perpetua stabilique quadam ratione consistunt.

5 Mathesis docens abstrahere a materia, a motu et tem- f 4^v
pore, reddit nos intellectivos et specierum intelligibilium
contemplativos. Ideoque Pythagoras, Plato et omnes, qui
res profundas atque difficiles nobis sunt insinuare conati,
aliis quam mathematicis mediis non unquam usi sunt. Et
10 ipse mathematicorum inimicus, logicus magis Aristoteles
(qui plus arguendo quam argu|mentando valet), dum pro- 584
fundiora naturae explicare niteretur, quoties necessitate
coactus ad repudiata mathemata recurrit?

Nobis sane a corporum imaginibus et umbris, quae
15 sunt obscura sensibilia, per mathemata, quae Platoni sunt
obscura intelligibilia, ad ideas, quae eidem sunt clara, in-
telligibilia, datur accessus, sicut et illarum claritas nostrae
rationi per media mathemata sese intrudit. Mitto quod in-
ter mathematica et physica debetur locus quorundam na-
20 turalium corporum profluviis integrum characterem ad
certam intercapedinem servantibus, quibus quandoque
Magi ad aliquem perdendum uti consuevere. Id sensit He-
raclitus et Epicurus, Synesius et Proclus confirmavere, nos
minime ignoramus, et necromantici maxime experiuntur.

25

De magia.

5. Quid de magia, quae cum media mathesi fere in eadem ab extremis physicis atque metaphysicis aequidi-

3 varicate *P* 19.20 quorundam naturalium corporum pro flu-
viis (*sic*) *P*: quibusdam naturalibus corporibus, pro fluviis *male G*
27 extraemis *P*

stantia consistit? Haecque duplicis est generis: altera, quae **f 5^r**
 vel per credulitatem et fidei vim, vel per alias non laudabiles contractionis species sensum mortificat, quo propria ratio per aliquod extrinsecum penitus absorbeatur, ut natura melior in alicuius deterioris imaginem transformetur (et haec apud reprobos magos usuvenit, qui hominem vel aliud de animantium genere ad quoddam spirituum influentialium symbolum promovent, quorum virtuti vel etiam substantiae cum fuerint patratae uniones, mirabilia in corporibus, in affectibus, in artibus et in mundi partibus atque regionibus alterando, commovendo, transformando, occultando, manifestando, ligando, solvendo, educendo, inducendo vere vel apparenter operantur); altera vero est, quae per regulatam fidem et alias laudandas contractionis species tantum abest ut sensus perturbatione quandoque utatur, ut eundem claudicantem fulciat, errantem corrigat, imbecillem et obtusum roboret et acuat. Haec cum nôrit, **585**
 daemonis magni (qui amor est) virtute, animam per spiritum corpori copulari, magisque separatam divinamque vim spiritui per animam, et universalia omnia omnibus per media plura vel pauciora adnecti et concatenari, cumque non lateat geminam esse animam, superiorem videlicet magisque intellectualem quae in se ipsa pulchrum effingit, et inferiorem quae in alio, primam ad superiorem, secundam ad inferiorem et vulgarem Venerem referri, illamque **25**
 gemini Cupidinis matrem esse, in quorum utroque naturae **f 5^v**
 sensus consistit, qui per se vita dicitur, hunc in naturalibus omnibus contemplatur; ab isto etenim sensu est appetitus in partibus corporum et praecipuis mundi membris, **30**
 puta magnis animalibus atque Diis, ut ad locum suum illa

se conferant, et haec vitales circuitus peragant. Ni enim haec ipsa persentirent, numquam ad convenientem vel in convenienti regione moverentur. Hinc bene dixerunt (licet non bene omnes intelligant) opus naturae esse opus intelligentiae. Hoc habet naturalis magia cum superstitiosa atque divina comune principium, quod omnia intimo quodam incitamento malum pro viribus fugiunt et bonum persequuntur, et alia moventur a se, alia ab alio, et alia moventur ab intrinseco principio, quod semper est indigum vel indigentis, alia vero ab extrinseco, quae quandoque sunt quibus aliud indiget; alia quoque moventur naturaliter, alia violenter, alia non repugnanter. Hinc sympathiam et asympathiam et vim utriusque considerans, applicatione principiorum cum principiis, agentium cum patientibus, naturae cunctipotentis aemula, socia efficitur, atque quodammodo eiusdem ad proprium usum directrix et gubernatrix.

De IV. obiectis.

6. Quatuor obiectorum praeterea ratio est habenda: 20 luminis, coloris, figurae, formae; quae quadrupliciter iuxta | quamdam analogiam, ex gradibus modi quadruplicis considerandi desumptam, capienda sunt: metaphysice, physice, rationaliter, moraliter. **f 6^r** **586**

De lumine.

25 7. Lumen ergo concipe cum Platonicis ut ignem et coeli formam, imaginem vitae coeli (ut quod in coelesti

2 nunquam *G* 5. 6 cum—comune (commune *G*) *mettono fra parentesi PG* 5 superstitiosa *P* 10 extrinsecis *G* 13 à sympathiam *P* 15 socia *P*: sociaque *G* 20. 21. 22 quadrupliciter *e* quadruplicis *G* 21 quandam *G* 22. 23 methaphysico *PG*

vita intellectuale est, sit in coelesti corpore luminosum, veluti quod in mente est intentio, in voce est oratio vel verbum), accensum a Deo in sole, in quo caeterae sunt qualitates, quarum praecipuae sunt calor vitalis atque
 5 blandus, actio quaedam motrix atque formatrix omnium specierum. Est lumen intimius, quo sol per se lucet, a quo genere differens habetur lumen, quod inde velut imago solis per omnia manat. Ab isto igitur lumine, quod apud nos est accensum, ad lumen effusum quod accendit, inde
 10 ad illud unde corporaliter effunditur, proinde ad intimum quod est effusionis principium, tandem ab hoc quod est in corpore dividuo veluti dividuum ad simplicissimum atque individuum, sicut a voce scripta suisque characteribus materiae impressa ad auditam, puta per aërem effusam,
 15 inde ad prolatam, proinde ad prolationis organica principia, ad simplicem tandem vim atque individuum facultatem, cuius imperio subministrant organa, progrediamur. **f 6^v**
 Lumen illud primum et initiale, si non duratione, natura tamen esse ante solem intellexit Orpheus et Aegyptii, quorum
 20 mysteria Moses suis parabolis fortasse prosequitur. Propterea antiqui Chaldaei, Aegyptii omnes, Pythagorici, Platonici caeterique naturae contemplatores optimi, hunc solem (quem Plato visibilem filium et summi Dei imaginem appellavit, cui orienti Pythagoras hymnos lyra concinebat,
 25 quem exorientem Socrates salutans in extasim rapiebatur) inter alias stellas visum auditumque habentes, memoria non carentes et preces exaudientes, ardentius adorabant; quorum non adeo | damnanda est idololatria, siquidem ad **587**
 viventes imagines et optima divinitatis vestigia corporeos

17 submi- nistrant|nistrat *P* 20 e 21 mysteria e Chaldaei *P*
 25 extasin *G*

oculos convertentes, tamquam per externum cultum (quem etiam Deus a nobis requirere videtur) interna ardentioreque animi religione amplius intenduntur. Qui enim cognoscendo per sensibilia ad intelligibilia manuducimur, simili
 5 progressu ab incorporeis per corporea, duplici natura consistentes, divinitus afficimur. Psallentibus igitur corpore et animo, sensu et intellectu, et utraque facultate per utriusque facultatis media ad divina adpellentibus tum templa atque delubra, tum ii qui habitare in ipsis perhibentur,
 10 gemino cultu persequi debere undique natura conclamat; quae etiam ex stellis unicum ad luminis fontem respicientibus, super universos et innumerabiles deos mundi rectorum f 7^r
 res, unum principem, patrem atque Deum docet adgnosceret.

De colore.

15 8. Color post lucem qualitas esse perhibetur, quae hoc ipso differre a luce creditur, quod ipse est qualitas visibilis quae secundum superficiem extenta est, lumen vero quae nullam patitur extensionem, sed temporis puncto ubique discurrit. Hic non est visibilis nisi per lucem; nihil
 20 enim color esse videtur quam lux affecta, ad cuius similitudinem phantasmata non nisi in luce rationis sunt intelligibilia, et ita phantasmata rationi propinquiora sunt magis intelligibilia, sicut colores luci propinquiores sunt magis visibiles; sicut autem visui per se lux ingeritur, ita rationalis species intellectui, color autem oculo, sicut phantasmata rationi, praesentatur. Lumen quoque est forma
 25 universalis omnis visibilis et coloris. Lux in omnes colores pariter se diffundit, quae in varios colores migrat, dum a

1 tanquam *G* 3 religione *G* 8 facultatis *P* 9 tum eos, qui
emenda G 13 agnosceret *G* 17 extenta (*sic*) *P*: extensa *G* vero
 (talis) *G*

variis recipitur subiectis, et sicut se habet lux ad omnes colores, ut ipsi sint a materiis diversis diversimode participata lux, ita et ad sensibiles omnes luces se habet | prima 588 lux, ut ipsae illius diversimode participata luce sint luces 5 diversae.

De figura.

f 7^v

9. Figura vero quaedam est non sine qualitate quantitas, non sine quantitate qualitas, sed in quantitate qualitas, non lux, non color, non lucis colorisque vestigium 10 (hanc etenim quandoque tactu iudicamus), non pura quantitas, non pura qualitas, sed ex utraque et in utraque unum. In eius tamen genere per hanc, quae visui per lucem se praesentat, maxime profundorum arcanorumque natura est revelatrix, per figuram inquam visibilem formarum 15 nobis rationes indicat natura. Haec est ignis ille, quem Prometheus a Diis clam surreptum tribuit hominibus, haec est arbor scientiae boni atque mali; ipsa enim est similitudo formae.

De forma.

20 10. Est una prima forma, per se et a se subsistens, simplex, impartibilis, essentiae, formationis et subsistentiae omnis principium, indiminuibiliter omnibus se communicans; in qua omnis forma, quae comunicatur, est aeterna et una; ipsa enim est absoluta essendi forma et 25 dans omnibus esse, unde et pater formarumque dator appellatur, ita ut non sit forma membrorum partiumque mundi vel universi totius, sed formae universi et partium

13 presentat e arcanorumque P 21 l. indeminuibiliter 22. 23 communicans e comunicatur G

ipsius absoluta forma. Estque forma infinita, quia est ita
 omne esse, ut non | ad hoc et ad illud esse finiatur, ad hanc **f 8^r**
 vel ad illam materiam vel subiectum contrahatur, sicut ex
 opposito infinita dicitur materia, quae non hoc vel illo esse
 5 per formam terminetur. Haec forma quibusdam gradibus
 dans esse omnibus dicitur descendere, ad hanc formam
 materia per eosdem gradus dicitur ascendere, et a differen-
 tia et alietate et diversitate participationis huius materiae
 et huius formae in gradibus suis differentia, alietas et
 10 diversitas entium procedit. Haec forma universalis essendi **589**
 est lux infinita, se habens ad omnium formas, sicut forma
 lucis essentialis ad lucis participativae, luminum et colo-
 rum formas. Per hanc diversimode participatam in diver-
 sis entibus secundum diversas figuras extenditur materia.

15

De progressu primae formae in ternarium.

11. Prima forma, quam vel hyperusiam vel nostro
 idiomate superessentiam dicimus, a summitate scalae na-
 turae entium ad imum profundumque materiae sese pro-
 tendens, in mundo metaphysico est fons idearum et for-
 20 marum omnium elargitor et seminum in naturae gremium
 effusor; in physico idearum vestigia materiae dorso impri-
 mit, velut unicam imaginem secundum speciem numero
 adversorum speculorum multiplicans; in rationali umbras
 idearum numerales ad sensum, specificas | ad intellectum **f 8^v**
 25 effingit, illius pro capacitate tenebras illuminando, rerum
 intentionumque colores impingendo. Formae in ipsa prima

10 procaedit *P* 16 yperusiam *P* 17 schalae *P* 19 metha-
 physico *P* 22. 23 speciem adversorum speculorum numero *G*

causa dicuntur entitas, bonitas, unitas; in mundo metaphysico dicuntur ens, bonum, ante multa; in mundo physico entia, bona, multa; in mundo rationali ex entibus, e bonis, e multis.

5

De explicatione formarum per duodenarium.

(12.) Intrinsicae rerum naturalium formae duodecim rationibus (secundum quas duodecim sumunt denominationes) explicantur; sunt autem species, figurae, simulacra, similitudines, imagines, spectra, exemplaria, indicia, signa, 10 notae, characteres, sigilli, quorum differentiam et distinctionem non a grammatista nec a vulgari philosopho perquiras, sed per seipsum ipsum meditare. Nos etenim si haec per alia nomina explicare velimus, progressum numquam terminandum adoriemur; synonymiam enim puram in 15 nominibus nullam esse credimus. Quisque igitur pro sua 590 facultate differentiam ad duodenarium multiplicandam per tentet.

De multiplicatione duodecim indumentorum intrinsicae formae.

g 1^r

(13.) Multiplicantur haec indumenta duodecim, quatenus per se ipsa singula in recto, per caetera autem omnia 20 in obliquo deducuntur. Haud enim tantum species, figura, simulacrum et caetera enumerata, sunt indumenta formarum essentialium, sed et dum singula per duodenarium deducuntur, ex ipsis sunt provenientia centum et quatra- 25 ginta quatuor. Dicitur enim I speciei species, II figurae

1. 2 metaphysico *P* 6 e 19 (12.) e (13.) om. *P* 10 sigilli *P*
 13 nunquam *G* 14 synonymiam *P* 15 nominibus *P*: omnibus *G*
 24. 25 quadraginta *G*

species, III simulacri species, IV similitudinis species, V imaginis species, VI spectri species, VII exemplaris species, usque ad sigilli speciem. Subinde I forma speciei, II forma figurae, III forma simulacri, usque ad sigilli formam. Ita deinceps caeterae indumenti species singulae per caeteras alias deducuntur.

Haec deductio significatur in ea figura, quam supposuimus, ubi singula elementa rotae intrinsecae deducuntur per omnia rotae extrinsecae, vel ea, quae sunt in recto extra circulum designata, ingrediuntur circulum per A, a quo per tensorum linearum ordinem in alia discurrunt oblique sumpta. Significat igitur A speciem, B figuram, C simulacrum, D similitudinem, E imaginem, F spectrum, G exemplar, H indicium, I signum, K notam, L characterem, M sigillum. Haec ita ordinatim sunt enumerata, ut septem prima veluti per picturam et sculpturam et speculum referri valeant, et ex iis priora posterioribus aptius, quinque sequentia per magis confusam et universalio-
 15 rem, tria ultima per graphicam maxime institutionem.
 20 tionem.

De duodecim vocum formis et earum deductione.

14. His consideratio duodecim formarum vocum succedit, quibus quidem tum inveniendum, tum iudicandum, tum et memorandum formamus. Sunt autem et hae duodecim originales, per duodecim elementa designatae: A significat resolutionem, B compositionem, C additionem, D diminutionem, E capitis similitudinem, F transpositio-

3. 4 e 15 sygilli e sygillum P 14 Inditium P 22. 23 succae-
 dit P 27 l. deminutionem

nem, G abstractionem, H concretionem, I denominationem, K etymologiam, L interpretationem, M consonantiam. Quae non minus in centum quatráginta quatuor in invicem deductae multiplicantur, ita ut aliqua convenientia in
 5 deductione servetur; haec tamen confuse solo combinandi ordine servato ita insinuetur: I resolutio resolutionis, II resolutio compositionis, III resolutio additionis, IV resolutio diminutionis, V similitudinis capitis, et caeterorum ad duodenarii complementum succedentum, deinde XIII additio
 10 resolutionis, XIV additio compositionis, XV additio additionis, XVI additio diminutionis, XVII capitis similitudinis, et aliorum usque ad quatuorvicenarii complementum. g 2^r
 Haud aliter ad totum numerum ordinate complendum de caeteris subsequentiis est agendum, ut patet in propria
 15 figura, ubi in circuli inferioris elementis significantur in recto, in elementis circuli superioris in obliquo, vel e contra. Denotantur ibi duodecim combinationes, primo duplicative per duodecim tractus linearum ab uno circulo in alterum, deinde centum quatráginta quatuor, quia postquam
 20 A circuli inferioris iunctum est ipsi A circuli superioris, dicendo: compositio compositionis, consequenter ab A procedit lineatim ad omnia caetera circuli superioris elementa, primo ad B, dicendo: resolutio compositionis, secundo ad C, dicendo: resolutio additionis, et ita
 25 deinceps. Par de caeteris elementis est iudicium atque praxis. In praxi vero si quaedam ex iis existant, quae nequeas per tuam industriam adcommodare, ommittas; neque enim adeo solliciti sumus, ut nihil aliorum ingeniis elabo-

2 etimologiam P 3 e 19 quatráginta G 7.8 reso. diminutionis P 8 e 11 l. deminutionis e similmemente altrove 9 succedentū P: succedentium G 9.10 add. res. P 12 usque ad 24narii P 17.18 duplicativae P 27 omittas G

randum relinquamus, quemadmodum non sumus adeo desides, ut in iis quae sunt necessaria defecerimus.

De duodecim rerum formis.

592

15. Formae vero rerum generales sunt etiam duode-
 5 cim: decem puta categoriae, quibus addimus | L motum, **g 2^v**
 M causam. Harum formarum species in posterioribus expli-
 cabimus. Illa nimirum licet substantive sint expressa, di-
 cendo essentiam, subsistentiam, substantiam, non
 autem esse, subsistens, substans, talia tamen esse
 10 recolas, qualia et per alia dominantur et alia denomi-
 nant; accipiuntur enim in praxi concrete, abstracte,
 in potentia activa, in potentia passiva, in actu, in habitu,
 in efficacia, in efficientia, in effectu, imo inquam omnes
 implicat, quos possunt implicare modos. In essentia enim
 15 implicitum est ens, esse, entitas, essefacere, esseferi, es-
 seposse active, esseposse passive, esstedisse, esseaccepisse
 (et ultra per alias formarum formas, si libeat). Haec magis
 rudi, sed et magis expressiva et exquisitae significationis
 dictione dicuntur essificare, essificari, essificabile, essificati-
 20 vum, essificasse, essificatum. Similiter in substantia implici-
 tum est substans, substare, substantialitas, substantificare,
 substantiferi, substantificativum, substantificabile, substan-
 tificans, substantificatio, quod substantificatur, substan-
 tificasse, substantificatum esse. Similiter in aliis formis
 25 est concipiendum. Usus horum maxime ad omnes opera-
 tiones intellectus est adcommodatus, quod in una vel altera
 fiat manifestum. Argumentando enim si volumus probare
 aliquid esse magnum, tentandum est sumere terminos me-

dios seu causas ex sua magnitudine, ex magnificentia, ex
 hoc quod facit magna, ex eo quod factum est magnum, **g 3^r**
 ex hoc quod potest fieri magnum, ex eo quod potest facere
 magnum, magnum fecit, magnum factum est. Pariter idem
 5 aliis formationibus in magnitudine implicitis est facien-
 dum, moxque e tabulae principio exordiendo per alios
 terminos, ab eius magna essentia, esse, substantia, subsi-
 stentia, mole, numero | et caeteris; similiter in memoriam **593**
 magnitudinis ducimur per magnum, magnificare, magnifi-
 10 catum et per plura et omnia, dum rite adcommo-
 dantur, ut nos per propriam artem insinuavimus. Sunt igitur ii
 termini sui aliorumque indumenta atque formae: sui qui-
 dem velati, reflexive atque reduplicative, dum obliquum,
 abstractum, substantive sumptum per idem recte, concrete
 15 et adiective sumptum formatur; aliorum vero progres-
 sive ab uno termino ad alios proficiscendo, abstractive,
 concrete, oblique, recte, adiective, substantive, active,
 vel aliusmodi sumptos. Abstractum reformat concretum et
 e converso, efficacia efficientiam, actus habitum, esse
 20 posse et operari, et e converso. Omnia tandem formant
 omnia et formantur ab omnibus, atque dum omnia per
 omnia formantur atque figurantur, ad inquirendum, inve-
 niendum, iudicandum, ratiocinandum reminiscendumque
 de omnibus per omnia possumus promoveri.

25 De duodecim intentionum formis, in tres classes divis. **g 3^v**

16. Haud aliter in suo genere procedendum nobis est
 in intentionum formis duodecim, in quibus 1. A significat
 genus, B definitionem, C proprietatem, D accidens; 2. E

oppositionem, F modalitatem, G aequipollentiam, H consequentiam; 3. I distributionem, K comparisonem, L divisionem, M distinctionem.

De duodecim morum formis, in tres ordines distributis.

5 17. De moralibus quoque formis 1. A significat iustitiam, B prudentiam, C fortitudinem, D temperantiam; 2. E legem naturalem, F legem divinam, G legem gentium, H legem civilem; 3. I necessarium, K honestum, L utile, M delectabile.

10

De duodecim formarum formis.

18. Sunt quoque duodecim formae formarum, quibus
 universa distinguuntur, dividuntur, contrahuntur, limi-
 tantur, definiuntur, iudicantur, quaeque omnes artificiales **594**
 combinationes ingrediuntur. | Ex iis A significat primario **g 4^r**
 15 vel secundario, B absolute vel respective, C actu vel po-
 tentia, D simpliciter vel secundum quid, E intrinsece vel
 extrinsece, F vere vel apparenter, G per se vel per acci-
 dens, H comuniter vel proprie, I necessario vel con-
 tingenter, K mediate vel immediate, L naturaliter vel
 20 adtributive, M principaliter vel reductive.

De duodecim fundamentis formarum proximis.

19. Formarum fundamenta in duplici sunt differentia.
 Quaedam enim sunt proxima, quae omnibus modis consi-
 derandi proprie subsunt, alia vero sunt prima, quae non
 25 solum considerandi, sed et essendi modis universis subii-

18 communiter G 19 mediate G: meditate P 20 attributive G
 22 questo paragrafo ha il numero 20 e il seguente ha il numero 19 in P

ciuntur. De proximis fundamentis A significat si est, B quid est, C ex quo est, D quantum est, E quale est, F ubi est, G quando est, H quomodo est, I cum quo est, K circa quod est, L ad quid est, M quia est.

5

De duodecim primis formarum fundamentis.

20. De primis autem formarum fundamentis A significat divinum et superessentiale, B ideale, C intelligentiale, D cosmicum, E daemonicum, | F sensitivum, G vegetativum, H primum compositum, I elementum, K morem, **g 4^v**
 10 L ratiocinium, M sermonem. Ad haec vel similia respiciunt Magi, a quibus venati sunt Cabalistsae significatum per explicationem quaternarii in duodenarium, in nomine quatuor literarum, quod in duodecim deducitur, et quatuor laterum typicae Hierusalem in duodecim portas, et quatuor
 15 cardinales spiritus in duodecim per geminos singulorum collaterales, et quatuor mundi cardines in domos distributionum duodecim, et quatuor angulos terrae in duodecim vicissitudinum principatus. Quae subinde in se ducta duodenaria migrant in subspecificata entia centum qua-
 20 traginta quatuor, et ultra eadem semper proportione submultiplicando discurrendum | aiunt usque ad individua **595**
 innumerabilia, a generalissimis per generaliora, generalia, specialia, specialissima se superessentiali explicante monade.

25

De duodecim artium prosecutoribus, et primo de quatuor indicibus.

(21.) Duodecim praeter haec sunt artium prosequutores, quorum quatuor sunt indices: sensibile, imaginabile, rationabile, intelligibile.

Sensibilia quippe sunt, quae tamquam picturae atque **g 5^r**
 scripturae rerum species atque rationes sensibus internis
 per externos obiiciunt. Inter haec vero a visibilibus maxi-
 me commovemur; per ipsa enim praecipuae rerum diffe-
 5 rentiae nobis insinuantur, quandoquidem in universo per
 oculum obiectae species magis proprie literae, caracte-
 res atque figurae, concentum, rationem et ordinem sphae-
 rarum obiectantes, ad mundanorum rectorum cognitionem
 et ad unius tandem super omnia principis (ob id quod
 10 in unum tandem diversa, varia atque contraria omnia
 conspirant) cognitionis nostrae obtutum valent promovere.

Imaginabiles subinde rationes sunt, quae sensibilibus
 externis absentibus, eorundem nobis offerunt phantasma-
 ta; ipsumque quod certis temporibus determinatisque locis
 15 offertur, semper et ubique faciunt intueri; quaeque in
 physicis non componuntur, non dividuntur, definitam
 quantitatis atque numeri metam non excedunt vel non at-
 tingunt, dividit, componit, coarctat, amplificat.

Rationabilia deinde sunt, quibus super praedicta dis-
 20 cutimus, examinamus, argumentamur, inquirimus, inveni-
 mus, materiam abominantes ad intellectum convertimur,
 et ad altiora purioraque conscendimus.

Intelligibiles tandem species sunt, quibus, discursione
 deposita, actu uno possidemus omnia, beati | vivimus, aeter- **g 5^v**
 25 nam mentis intelligentiam imitamur. Postquam enim per
 rationalem speciem, veluti caeci manu paulatim successio-
 ne, continuatione et discursione quadam | attrectantes, **596**
 sphaeram tactu iudicavimus, iam eandem per intelligibilem,

1 tanquam *G* 6 species, <vel> *G* 8 rectorum *P*: rectam *G*
 13 eorūdem *P* 16 definitamque *G* 17 excaedunt *P* 18 dividunt, com-
 ponunt, coarctant, amplificant *emenda G* 21 materiam *P*: materiam-
 que *G* 26. 23 manu, paulatim *e* attrectantes sphaeram *G* 28 eandem *G*

quasi per ocularem speciem subito citraque omnem argumentativum decursum cognoscimus. Ad ea igitur atria per intelligibiles species promovemur, in quibus plus unico
 5 attactu comprehendimus, quam innumeris actibus alibi
 est dies una in atriis tuis, super annorum millia.

Mens longe admodum super intelligibilia praesidet, in qua idem est species quod actus, actus quod potentia, potentia quod essentia; quae cum totum totaliter tota simul
 10 et perfecta possessione comprehendat, nullaque vicissitudinum obumbratione capiatur, ea ipsa est, de qua intelligendum, quod dicitur Cabalisticis: 'mille anni ante oculos tuos, tamquam dies hesterna, quae praeteriit.'

Secundo de quatuor testibus.

15 22. Quatuor extant testes: abstractio, contractio, numerus, mensura, sine quibus nihil est quod probare liceat.

Abstractio in iis primum non modicum confert. Ad **g 6^r**
 rerum etenim veritatem utile, imo necessarium est, unum
 20 sine alio (ut sphaeram sine materia) considerare, licet in pluribus malum, falsum et impossibile est, unum esse sine alio credere vel enunciare. Sine ipsa nullam nobis ingenerari posse notitiam, speculationem atque praxim, satis est perspicuum; sensibus enim non obiiciuntur ea quae
 25 vere sunt, quantumvis eorum veluti speculum et aenigma haec, quae sentiuntur, dicantur esse signa. Haec propter universalem rerum ordinem, connexionem, correspondentiam et similitudinem, quae est ex generatione a primo

5.6 *Psalm. 83, 11* 6 milla *P* 12.13 *Psalm. 89, 4* 13 tanquam *G* 25 enigma *P*

amore proficiscente, sunt signum, exemplar atque figura. In ipsis igitur sensibilibus rerum non consistit veritas; quod enim vere est, semper est, constat, fuit semper et erit (unde optime illud: 'nihil sub sole novum'), ipsum est
 5 semotum a nostris sensibus, quibus non subiecta substantia, sed quaedam eius | affectiones, colores, ordines, figurae, 597
 continui motus, alterationes et id quod semper est alterum atque alterum, minime autem quod verum est simpliciter, offertur. Istud igitur per abstractionem, quasi sensibilium
 10 velamina removentem, insinuetur. Propter quod magna effectum est solertia, ut pro rerum considerandarum exemplis et unius tandem entis contemplatione mathemata introducerentur.

Contractio deinde nihilominus conducere intelliga- g 6^v
 15 tur; ab hac enim multitudinis, diversitatis, contrarietatis uniformitatisque essentialium omnium notitia, velut a vestigiis et impressionibus, exoritur; per diversas enim ipsarum in materiae gremio figurationes contrahuntur, diviniore substantia in densam obscuramque corpoream com-
 20 migrante, seque quodammodo finibus eiusdem adstringente. Sic enim per concretionem intelligibile unum et verum ad nos descendit, quemadmodum necessarium est nos ad ipsum per abstractionem ascendere. Id quidem tentamus, cum infinita individua in species, innumerabiles species in
 25 plurima genera media, haecque in determinata decem vel duodecim, et ipsa in unum analogum supremum omnium colligimus, ut per ipsas intentiones quasi oppositam contractionem prosequentes, esse multiplex et infinitum par-

4 *Ecclesiast. 1, 10* 5.6 substantia subiecta G 8.9 simpliciter offertur PG 17 per diversas enim P: nam (per eam) diversao emenda G 22 descendit P 26 supraemum P

ticolare in esse specificum et genericum, et hoc ad esse in
 genere maxime universali, idque ad esse simpliciter sive
 essentiam contrahamus, sicut posterius in prius, effectus
 in causas, has partiales in communes, illasque proximas
 5 et immediatas ad remotiores atque mediatas, easque se-
 cundas ad primas, ipsasque plures ad unam. Duplici ergo
 existente contractione: altera, qua absoluta forma fit huius
 illiusque in hoc et in illo forma, sicut lux, quae est primo
 velut in se ipsa, postea progressu quodam huius efficitur
 10 atque illius, in hoc et in illo lumen, (dum ta|men de sua **g 7^r**
 substantia nihil emittat et a propria integritate non defi-
 ciat); altera contractio est, qua | inferior natura per quam- **598**
 dam assensus et obedientiae habitudinem, tum naturali
 tum notionali adpulsu et multitudo particeps colligitur,
 15 et multa participantia colligit in unum. Prima contractio
 est, qua per essentiam infinita et absoluta forma finitur ad
 hanc et ad illam materiam; secunda est, qua per numerum
 infinita et indeterminata materia ad hanc illamque formam
 terminatur.

20 Numero quoque optime omnis contemplatio et animi
 dispositio adimpletur, sicut idem ad rerum efficientiam
 concurrere non temere creditur. Hunc vero absit ut intel-
 ligamus mercatorium, inque vane algebristarum subtili-
 bus computationibus consistentem, sed in quadam combi-
 25 natoria ratione situm intelligimus, a qua tractum est illud:
 'rem suis numeris absolutam cognoscere, poëtas
 entusiasmum induentes numerorum dictamina a
 Musis recipere, Apollinem vatibus numeros inspi-

6.7 Duplici ergo existente contractione *P*: Duplex ergo existit
 contractio *G* 12.13 quandam *G* 14 multitudo *P*: multitudinis *G*
 23 vane *P*: vanis *G*

rare', ut nil aliud numeros esse percipias, quam claras
 quasdam metaphysicas vel physicas vel rationales rationes,
 quas vel materia vel intellectus, dum ad superiorem for-
 mam vel lumen explicantur et exponuntur, per unum vel
 5 alium cognitionis modum conceptare valent.

Mensura etiam regulatorum omnium, in quibus veri-
 tatem atque iustitiam inquirimus, principium quoddam
 activum esse iudicatur. Haec non | ea est, quae practicis **g 7^v**
 duntaxat est nota geometris, sed qua rerum substantiae
 10 atque proprietatum momenta perpendimus, quaque fines
 rerum metientes congruosque terminos statuentes omnia
 definimus et circumscribimus. Metimur autem per effectus
 actus, per actus habitus, per habitus potentias, per poten-
 tias essentias, per has tandem essentiarum fontem immen-
 15 sum nobis esse iudicamus. Ipse est qui vere mensurat,
 quoniam caetera converso ordine posteriora per priora me-
 tiuntur, ipseque est mens, a qua denominatur apud nos
 mensura, et est ipsissima omnium mensura, citra quam nulla
 adaequata alia reperitur. In iis enim quae distinguuntur in **599**
 20 nihilo, exquisita concordantia verificatur.

Tertio de quatuor directoribus.

23. Ad omnia nimirum per similitudinem, propor-
 tionem, ordinem, symmetriamque dirigimur.

Simile aliud simile amat, alio simili gaudet, ad aliud
 25 simile fertur; simile simile excitat, movet atque trahit;
 simile simili fit, est atque cognoscitur. Similitudinibus
 ergo paratis omnia facimus, iisdem comparatis omnia per-
 ficimus.

2 methaphysicas *P* 9 dūtaxat *P* 15 nobis, esse *P* 20 ni-
 hilo exquisita *P*

Proportione quatuor existentibus in duplici genere terminis, sicut duobus similitudine collatis, operae pretium est uti; haud enim solum res rebus sunt similes, sed et sicut illa ad alia, pariter haec ad ista | sese habere videntur. **g 8^r**

5 Ex proportione in rerum specie consistentia, in earum dispositione pulchritudo, gratia in sensu, delectatio in ratione, et gloria in intelligentia enascitur.

Ordine chaos physicum in pulchrum mundi spectaculum est digestum; ordine chaos intelligibile discussum metaphysicum mundum ab aeterno distrinxit, distinctumque
10 praebuit; ordine chaos imaginabile in mundum tertium, utriusque mundi praecedentis simulacrum, promovemus. Hic est contra casum temeritatemque continuus reclamator.

Symmetriae tandem conceptione sola quodcumque
15 compositum, complexum, copulatum, mixtum, unitum, ordinatum cognoscimus. Quantumvis enim partem post partem, membrum post membrum, speciem post speciem distincte exterius intimiusque contemplemur, non tamen nisi harmonica consonanteque collatione omnium ad omnia, vel
20 saltem praecipuorum ad praecipua, perfecti rationem erimus adepti, nec consequenter eam, quae in quadam habitudine consistit partium, essentiam, unde optime illud: 'qui intelligit, aut unum aut nihil intelligit.' | Velut **600**
ergo e peripheria innumerarum linearum tractus ad unum
25 punctum conferentes, circulum videmus, plurium membrorum ad unum individuum collatione fit, ut statuae, arboris, campi, horti, aedificii et cuiuscumque compacti percipiamus figuram; ita in obiectis rebus et propositis intentionibus adepta symmetria (hac enim quae carent

2 opere *P* 6 pulchritudo *P* 9.10 metaphysicum *P* 14 quodcumque *G* 25 pluriumque *G* 27 cuiuscumque *G*

sive | res, sive intentiones, prosecutione indignae censen- **g 8^v**
 tur) facile ad quatuor nobilissimorum effectuum assequu-
 tionem promovebimur, qui nunc enumerabuntur:

Quatuor exoptati effectus artis artium et si-
 5 gilli sigillorum:

Inventio, Dispositio, Iudicium, Memoria.

FINIS.

1 prosecutione *P* 2. 3 assequutionem *P* 3 promovebimus *P*

CENTVM ET VIGINTI ARTICVLI

DE NATVRA ET MVNDO.

CENTVM ET VIGINTI ARTICVLI
DE NATVRA ET MVNDO

ADVERSVS PERIPATETICOS

PER IOH. HENNEQVINVM NOBILEM PARISIEN.

LVTETIAE PROPOSITI SVB CLIPEO ET MODERAMINE

IORDANI BRVNI NOLANI

INFRA OCTAVAM PENTECOSTES AN. 1586.

IMPRESSVM PARISIIS, AD AVTHORIS INSTANT.

1586.

Quest'opuscolo, di cui esiste un esemplare nel British Museum (cf. I. Frith [= Isabella Oppenheim; v. Sigwart, *Kl. Schrift.* I² p. VII] *Life of G. Bruno* p. 324), è la prima edizione dell' *Acrotismus Camoeracensis*, pubblicato più tardi a Wittenberg e ristampato dal Gfrörer e dal Fiorentino. Si compone di nove fogli soltanto, i quali nell' esemplare inglese sono mal disposti, il primo dopo il secondo, e il quarto e il quinto scambiati di posto col sesto e settimo. Le divergenze tra le due edizioni sono queste principalmente, che nella più antica mancano: la prima lettera ai filosofi francesi, il proemio dell' *Hennequin* intitolato *Excubitor seu apologetica declamatio*, il *Catalogus articulorum coll' aggiunta delle Pythagoricae et Platonicae Peripateticis imperviae assertiones*, e infine tutte le ragioni esplicative, siano pure o staccate dagli articoli, o fuse con essi. A parte queste mancanze, le differenze delle due edizioni sono lievi, e si riducono a poche emendazioni di stile, a qualche correzione o anche scorrezione tipografica (v. p. 135. 15 e p. 172. 2 ed. Fior.), e infine alla numerazione degli articoli che nell' antica edizione sono (non contando la conclusione) appunto cento venti, com' è detto nel frontespizio, e nella nuova invece ottanta soli. In quanto alla numerazione è da notare che nell' indice o *Catalogus articulorum* dell' *Acrotismus* i numeri romani si riferiscono alla nuova edizione (¹), e gli arabi all' antica. Il che spiega l' anomalia che i numeri 57, 62 e 112 non hanno riscontro nel nuovo testo, perchè si riferiscono a tre articoli della prima edizione soppressi nella seconda. (Vedi più appresso p. 223, 21. 26; 224, 17. 18). E questa è un' altra prova che la seconda edizione, come ha già ben notato il Sigwart, richiama l' antica, a cui e il titolo *rationes articulorum*, e l' etc. in fine del frontespizio evidentemente si riferiscono. Qui appresso riportiamo la collazione, che a nostra preghiera si compiacque di fare il Dr. Lutoslawski dell' Università di Kazan, al quale rendiamo, anche a nome dei lettori, i ben dovuti ringraziamenti. Le pagine e linee sono dell' edizione del Fiorentino.

p. 55, l. 17 om.

56, 8 (o regum maxime) | 10 om. | 11 domino D. Iohanni Fil-
sackio | 12 Iordanus Brunus Nolanus

57, 3. 4 devinxistis, ubi vestro suffragio mihi tum regiae publi-

¹) Il n. LIX di p. 75, 22 (ed. Fior.) deve trasportarsi al v. 8.

- caequae cathedrae, tum et privatarum plurimae pro animi mei arbitrio patuere: nec non continua | 13 in *om.*
 58, 2 excitationem | 10. 81, 35 *om.*
 82, 7 *om.*
- 5 83, 7 *om.* | 8 corpora | 12. 93, 5 *om.* *E così sono omesse tutte le 'Rationes' degli articoli successivi*
 93, 6 SECUNDUS ARTICULUS.] 2. *E così tutti gli articoli seguenti sono indicati con la sola cifra araba; perciò in seguito indicheremo soltanto le discrepanze nei numeri*
- 10 98, 7 sibi *om.*
 117, 12. 15 Non enim — aemulatricem? *om.*
 133, 22 continguntur
 135, 13 in (*senza ex*)
 156, 18 *ha soltanto 18 invece di* (Vide 81)
- 15 157, 9 Ex suis principiis cogitur (velit nolit) fateri Aristoteles
 160, 30 invenietur
 167, 7. 168, 16 *om.*
 168, 20. 26 *om.*
 169, 5. 170, 8 Nos enim — coeli differentiis *om.*
- 20 170, 14. 171, 2 *om.*
 171, 5. 11 quae non magis — minime rectus *om.* | 15. 17 quia — demonstrabimus *om.* — 18. 19 <57. Nullum est simplex quod moveri possit praeter aërem, sicut et aliud ullum corpus simplex ne imaginari quidem possumus, ni ad atomos recurramus.> 58. Quid absurdus *etc.* | 21. 24 si metalla — composita? *om.*
- 25 172, 1 LVIII.] 59. | 5 <60.> Dicamus igitur | 9 transferentur. <61.> Omnes motus (*om.* quare) | 11. 12 et imitantur. <62. Ignis qui est apud nos si non quiescere possit alicubi, in aërem quaqueversum ferri videtur, minime autem sursum tantum. 63.> Nullam (*om.* igitur)
 30 corporum | 15. 17 Quandoquidem — interea *om.* | 17 <64.> Pessime | 22 LIX.] 65. | 25. 26 <66.> Propterea
 173, 2. 7 incorporeis — quod. *om.* | 7 <67.> Quemadmodum | 13 LX.] 68. | 17. 18 <69.> Dicimus ergo | 19 spacio | sive] sinu | 20 <70.> Universum (*om.* Unde) | 26 <71.> Mundorum
- 35 174, 6. 175, 6 *invece di* LXI. LXII. e LXIII. *ha* 72. 73. e 74.
 175, 19 <75.> Illud ergo
 176, 1. 2 <76.> Licet etiam | 2 ingenitum incorruptibile | 4 corrumpatur? | 6 quale hanc] ut hic | 8 <77.> Perpetua | 11. 12 composita non existant) ubi primum | 16 LXIV.] 78. | 21 quam] quem
- 40 177, 4 LXV.] 79. | 12 vivificans. 3. <80.> Astrorum | 14 <81.> Inter haec | 23. 24 inducit. 3. <82.> Tellures
 178, 9 <83.> Astrorum vero | 16 LXVI.] 84. | 25 <85.> Necessario igitur
 179, 4 elongationi | 8 <86.> Haec si ita sint (Dii boni) quam
 45 longe | 14 orbes *om.* | 15 LXVII.] 87. | 25 <88.> Hinc Saturnus

180, 17 LXVIII.] 89.

181, 11 Aristoteles? 6. <90.> Detur igitur, *e così costantemente nei rimandi è soppresso il 'vide'* | 12 quoquoversum | 18. 19 divini-
 oribus corporibus agnoscimus | 22 <91.> Astra igitur

5 182, 3 nempe] utpote | 6 LXIX.] 92 | 11 moventur. <93.> Non
 bene | 17 LXX.] 94. | 26. 27 aqueum — gravissimum *om.*

183, 1 LXXI.] 95. | 13 LXXII.] 96. | 15 immobilique] immobili |
 21 <97.> Nullum interea

184, 11 <98.> Hinc est | 24 LXXIII.] 99.

10 185, 2 <100.> Ibi ratione | 7 LXXIV.] 101. | 11 de *om.* | 14 <102.>
 Porro partes | 22 <103.> Effluxus igitur

186, 5. 6 eveniet | 11 <104.> Contra naturam | 12 non *om.* | 16 <105.>
 Nihil ergo | 19 <106.> Longe | 22 feretur | 23 <107.> Imo dicimus |
 26 <108.> Motus quoque | 29 proprio] centesimo secundo

15 187, 1 LXXV.] 109. | 6. 14 alio quoque — ab aqua *om.* | 15 *e*
 24 LXXVI. *e* LXXVII.] 110. *e* 111.

188, 1 quomodocunque — deorsum *om.* | 4. 6 concurrunt. <112.
 Si gravissimum in medio debet esse, compositum id sit oportet. (*sic*)
 In quo maxime aqua praedominetur: quare purum terrae illud ele-
 20 mentum eius corporis centrum obtinere impossibile est.> 113. Aut
 elementum *etc.* | 8 numquam | 10 quale — proportionale *om.* | 11 <114.>
 Satis autem est | 14. 16 praeter minima. 36. 37: 115. Non bene inde *etc.*

189, 1 acceperit. <116.> Cur aqua | 7 <117.> Si omnia (*om. item*) |
 14 LXXX.] 118. | 19. 22 neque levis. (*om. relinquitur* — Quocirca
 25 bene) <119.> Plato *etc.* | 26 Aristoteles. <120.> Gravius (*om. sicut etiam,*
cum) | 28 ex paucioribus. <Finis.>

190, 2 <121.> Videant igitur *etc.*

DE LAMPADE COMBINATORIA

ET

DE SPECIERVM SCRVTINIO.

I fogli del testo della 'Lampas Combinatoria', stampati a Wittenberg nel 1587 con una prefazione al Senato di quella Accademia, furono utilizzati nel volume pubblicato a Praga nel 1588 con un frontespizio nuovo, con una prefazione a Guglielmo di S. Clemente (in sostituzione della dedica al Senato dell'Accademia di Wittenberg) e col trattatello 'De specierum scrutinio' (v. Frith, 'Life of G. B.' p. 333). Questo volume di Praga è riprodotto tutto (eccetto il frontespizio) nelle edizioni Zetzneriane del Lullo (1598. 1609. 1651. = A. A². A³; cf. vol. II, 3 prefaz. p. III); invece il frontespizio del 1587 e la dedica al Senato non ebbero altra ristampa oltre quella del Gfrörer. Noi diamo la collazione intera della edizione originale di Wittenberg-Praga (P) e di quella del Gfrörer (G); invece delle edizioni AA²A³ attestiamo solo quello che espressamente citiamo, e di regola non le menzioniamo se non quando alcuna di esse ha già la variante che occorre nel Gfrörer. Inoltre si troverà alcune volte nelle nostre note menzione di un esemplare Augustano, per cui vedi Stölzle in 'Archiv. für Gesch. der Philos.' III p. 390 sq., e la nostra prefazione al terzo volume.

In questo primo frontespizio G ha IORD. BRUNUS e quocunque e qualemcumque e rationem <lucretur> e cujuscunque e Wittebergae.

IORDANVS BRVNVS NOLANVS.

DE

LAMPADĒ COMBINATORIA LVLLIANA.

AD

INFINITAS PROPOSITIONES ET MEDIA INVENIENDA,
AD DICENDVM ET ARGVMENTANDVM IVXTA MODVM HABITVS,
QVO SALTEM QVISPIAM DE QVOCVMQVE SVBIECTO DESCRIPTIVAM
QVANDAM ET QVALEMVNQVE QVID NOMINIS HABEAT RATIONEM. EST ET VNICA CLAVIS
AD OMNIVM LVLLIANORVM (CVIVSCVNQVE GENERIS) OPERVM INTELLIGENTIAM,
ET NON MINORA PLVRIMA PYTHAGORICORVM CABALISTARVMQVE
MYSTERIA CONSEQUENDA ETC.

AD

AMPLISSIMVM WITEBERGENSIS
ACADEMIAE SENATVM.

WITEBERGAE,

ANNO M. D. LXXXVII.

D. D. RECTORI ET WITEBERGENSIS ACADEMIAE SENATVI

IORD. BRVN. NOL. S. P. D.

Non usque adeo generosi cordis esse crediderim, cele-
 5 berrimi clarissimique DD., irae impetu non capi, indigna-
 tionis livore non infici, et oblatas iniurias aequo perferre
 animo, ulcisci nolle, moxque etiam heroicae cuiusdam
 magnanimitatis aspergine e memoriae libro obliterare,
 quam ex alia parte vilissimae, mortalibus Diisque invisae
 10 conditionis animum, qui ultro pro susceptis beneficiis in-
 gratus, pro viribus nulla ratione respondeat. Mihi sane
 nihil esse videtur tanta indignitate efficax ad humanas
 divinasque gratias repellendas, nihil quod cum eiusmodi
 tartarea lue collatum, ita scutum, immo aeneum montem
 15 spirituum oculis obiiciat, quo tanquam Gorgoneo vultu
 ani|morum universorum species, corda et ingenia cogat a 2^v
 esse aversa, vel in duros implicabilesque lapides convertat.
 Quem etenim Deorum finxerim, qui idem actionum suarum
 habeat rationem, et in huiusmodi campum donorum suo-
 20 rum segetem debeat effundere? Quid igitur, doctissimi
 praestantissimique DD. faciam, ne tot tantisque vestris
 provocatus officiis, tam putidae foeditatis videar intinctus

2. 3 D. D. Rectori et Senatui witebergensis academiae Iordanus
 Brunus Nolanus S. P. D. *traspone G* 13 eiusmodi *P*: eiusmodi *G*
 21 DD. *P*: Domini *G*

atramento? Nunquid ubi compensando nihil valeo, prae-
 dicando tamen, adtestando et beneficia vestra recensendo,
 haud dissimulantis ingratiq̄ue animi notam, quantumvis
 crasso incultoq̄ue stilo conatus exprimere, aliquid in meam
 5 causam promovebo? Ego sane quod omnium interesse scio,
 ad | universos refero faciendum, pro tanta universitate, **624**
 in amplissima, augusta, potentissimaq̄ue Germania, prin-
 cipe, summis (quae illi debentur) laudibus efferenda, nempe
 ad quam ex omnibus Europae (quae sola disciplinarum
 10 o|mnium mater est atque servatrix) regionibus, haud teme- **a 3^r**
 rata expectatione non solum auditoribus sed et professori-
 bus pro capacitate facilis, liber gratusq̄ue patet accessus
 et incolatus. Caeterum quod ad me spectat, tanta humani-
 tate a vobis principio exceptum, tanta per anni spacium
 15 hospitalitate retentum, quem tanta benignitate ita veluti
 collegam atque domesticum habuistis, ut mihi quidlibet
 potius quam esse extraneum in domo vestra potuerit oc-
 currere, quid (Dii boni) faciam? Musas, Musas ipsas in-
 clamabo, implorabo, obsecrabo, adiurabo. Illud etenim vos
 20 movisse credo, quod inter principes, ubi mutuis concerta-
 verint officiis, usu venire consuevit, qui non tantum in
 curiae proceribus, sed et interdum non minori diligentia
 in minimis servis atque administrantibus obsequium erga
 proprios dominos adtestantur. Haud aliter et vos me
 25 suscepistis, acceptastis et mecum ad hanc usque diem be-
 nignissime tra|ctastis, hominem quippe nullius apud vos **a 3^v**
 nominis, famae aut valoris, e Galliae tumultibus elapsum,
 nulla principum commendatione suffultum, nullis (quae
 vulgus suspicere solet) externis insignitum ornamentis,

1 Numquid *G* 4 stylo *G* 14 spatium *G* 22 curia *G* 28 suf-
 fultum *P*

neque (barbarorum immitis disciplinae hominum perfidorumque iuris gentium temeratorum, eorumque more, quibus illud coelum clausum debet esse atque terra, quam hominibus cunctis vel communem vel socialem a natura ordinatam vel denegant vel nefasta exitiisque ratione concedunt) in vestrae religionis dogmate probatum vel interrogatum, sed tantum quod non hostili, sed tranquillo generalique philanthropia praeditum spiritum, philosophicaeque professionis titulum (quo tamquam minime schismatico et divortioso, minimeque temporibus, locis occasionibusque subiecto, maxime gaudere gloriarique | volo) praeme tuli et ostendi, solum quod in Musarum curia alumnus essem, vobis satis esse potuit, ut dignum | existimaretis, qui gratissimis ulnis a vobis exciperetur, in album referretur academiae, et in adeo nobilissimorum doctissimorumque numero computaretur, ut non veluti privatam scholam, non praeservatum quoddam conventiculum, sed (quod Germanicas Athenas decet) vere universitatem agnoscerem. His adde, quod cum (pro more ingenii mei) nimis forte amore mearum opinionum raptus, talia in publicis illis lectionibus exprimerem, qualia non vobis probatam modo, sed et pluribus seculis et quasi ubique terrarum receptam convellerent philosophiam, vos qui philosophari neque ultimum neque apprime medium finem statuistis, quosque in huiuscemodi studio sobrietatem praeferentes quandam, peregrinis inauditisque capi non iuvat disciplinis, sed illud tantum physices matheseosque genus acceptatis, quod cum catholica theologia consuevit esse coniunctum, quodque ad certum pietatis genus conducibilius | videtur

5.6 concaedunt *P* 6 religionis *G* 8 philanthropia *P* 9 tanquam *G*

et adcommodatius, utpote christianae congruentius illi
simplicitati, quae apud vos maxime comprobatur: iam
quamvis ea in vestro proponi videretis auditorio, quae
licet itidem in regiis Tolosae, Parisiorum et Oxoniae au-
5 ditoriis obstreperint prius, neque ulla ratione aliquod
theologiae relligionisve genus in rei veritate oppugnent,
ut mihi eruditiores quosque adstipulatuos perpetuo certe
scio, quia tamen nova, non hactenus recepta, quia ex
primo vultu abstrusa, horrida et absurditatis prae se fe-
10 rentia speciem, vobisque pietati magis intentis curiosius
philosophari minus consulitur, et quia non convenire
videtur studiosos vestros tandiu in atriis philosophiae
commorari, ut vel nunquam, vel sero, vel aegrius templum
vobis approbatae theologiae congregiantur, quod accidet,
15 si aliter eruditi, pro recentioribus addiscendis, ita velint
dediscere vetera, ut per extraordinarias et minime prae-
scriptas sibi semi|tas || atque portas attentare velint ad sa-
cra aditum et ingressum: quibus ita se habentibus hîc, non
20 (pro more unius vel alterius cuiusdam loci) nasum intorsi-
stis, non sannas exacuistis, buccae non sunt inflatae, pul-
pita non streperunt, in me non est scholasticus furor
incitatus, sed pro humanitatis doctrinaeque vestrae splen-
dore ita rem gessistis, ut et pro vobis, pro aliis, pro me,
pro omnibus, omniumque vice sapientes esse videremini.
25 Ita enim alienum velut aegrotantem spiritum medica
quadam arte atque patientia compressistis, ut ea ipsa,
quae vos palam pro longanimi quadam benignitate non
arguistis, ego ipse ex animo reprobarim. Interim et philo-
sophicam libertatem illibatam conservastis, hospitalitatis

a 5^r
626

4 Tholosae *P* 6 religionisve *G* veritate *G*: veri-| (*sic*) *P*
12 tandiu *G* 19. 20 intorxistis *P* 26 patientia *G*

vestrae candorem non commaculastis, eximium universi-
 tatis decus splendescere fecistis, innatae gravitatis in rebus
 gerendis rationem non temerastis; nihilo enim minus pe-
 regrino et exuli socialem vo|biscum vitam agere, ad eas **a 5^v**
 5 se privatas recipere lectiones atque studia concessum,
 quorum duntaxat suffragio paupertatis iniurias hactenus
 reppulisse licuit. His accedit, quod vos interea maligna
 quadam plurium calumniatorum nequitia importunius solli-
 citatos, ab ordinaria illa urbanitate, favore, perpetuoque de
 10 omnibus benemerendi studio neque avertit neque dimovit
 unquam. Iam (me miserum) quid agam, a quo tantum
 abest, ut virtutis vestrae effectus aliquo digno munere
 ignotus antecesserim, utque vestra officia pari vel impari
 fuerim concomitatus obsequio? Cur non eo saltem, quo
 15 possum, gestu atque voce, quanto omni ex parte impotens,
 tanto avitis carens indicibus atque testimoniis, excruciatum
 amplius, ubi meam me attollendo imbecillitatem vincere
 nequeo, dignus saltem, qui eam vincere possim, haberi
 procurem? Porro non mediocriter animus reficitur inque
 20 spem futuri grati obsequii mei promovetur, in me|moriā **a 6^r**
 revocans, heroicis spiritus illis adsimilari Diis, qui aequio-
 ribus oculis ad obolum viduae ex arca paupertatis | de **62^r**
 promptum, quam ad regium munus, quod ex myriade
 talentorum subtrahitur, inspiciunt. Quamvis igitur vos
 25 propter me de principibus Musis optime meritos a superis
 universorum benefactorum compensatoribus certa manere
 praemia non diffidam, pro mea nihilominus tenuitate mu-
 nus istud exiguum (si tamen exiguum dici potest, quod
 certe ad vestram dignitatem relatam nihil esse omnino vi-
 30 detur) vobis confidentius oblatum esse volo.

4 (et) ad *G* 6 iniurius *P* 7 accaedit *P* 22 archa *P*

Hic super illius adinventionem excolendam elaboravimus, cuius genium summi philosophorum principes habiti admirantur, persequuntur, imitantur; unde Scotigena theologiam metaphysicam, vel metaphysicam (quam scholasticam appellant) theologiam, cum subtilibus aliis extraxisse constat; a quo admirandum | illud vestratis Cusani quanto **a 6^v** profundius atque divinius, tanto paucioribus pervium minusque notum ingenium, mysteriorum, quae in multiplici suae doctrinae torrente delitescunt, fontes hausisse fatetur; 10 a quo novus ille medicorum princeps Paracelsus (ille inquam, qui in alio non inferiore medicinae genere solus cum Hippocrate primus sedere debet) quidquid animae habet atque corporis accepisse convincitur, quamvis insobrie ingrato ultraque modum ambitioso honor iste non sufficiat, quod 15 ideo tantum ipsi iure debeatur, quia e seminibus, quae Lullius sparsit et occuluit, ipse peracto quasi maturitatis tempore solus fruges noverit emetere, ad ulteriorem praxim revocans universa. Iam vero de Lullio nusquam ipsum meminisse video, nisi ubi exoptatior illi detrahendi locus occurrit. Sed certe quod ad huiusce generis medicinae principia, fundamenta, magnumque ad ulteriora progressum spectat, nemo (utriusque mo|numentis etiam leviter inspectis) non videbit, usurpatorem furemque ea suum arte latrocinium occultare, qua Maioricanam illius sindonem, con- 25 trafactis titulis et portentositate novarum inscriptionum aliisque confictis methodis et ordinibus, vel hic convertit in pallium, vel ibi in Hel|vetica femoralia dilaniat, nec non **628** terminis quibusdam mutatis, quasi alios ubique superindu-

4 methaphysicam, vel methaphysicam PG 8 misteriorum P
 9 delitescunt] *per il significato da attribuire a questa parola v. sopra a p. 180, 21* hauxisse P 11.12 Hypocrate P 14 quod P: qui G
 24 syndonem P 27 foemoralia P

cere colores attentat, ut ubi ille B appellat lucem, hic dicat ignem; ubi ille C oleum, hic sulphur; ubi ille D fumum, hic Mercurium; ubi ille E cinerem, hic salem, et ita de caeteris.

5 A Lullii sufficientia ebibita nomen atque gloriam sibi comparare studuit ut plurimum magis suo testimonio vanae, quam plurimorum iudicio contemnendae sufficientiae Cornelius Agrippa, qui propriis super haec commentariis non tam Lullium quam se ipsum illustrare elaboravit. Mitto
10 quantum Lullio tribuat mille in propositis | Stapulensis ille a 7^v
Faber, in cuius unica philosophia iuxta Peripateticorum dogmata Gallia gloriatur; mitto Carolum Bouillum, non tam (si Aristarchorum ferulae subiiciantur) orationis stilo Fabro ipso humilior, quam (si e cathedra philosophiae exa-
15 minentur) ingenio illustrior iudicioque in multiplici disciplinarum genere maturior et exultior, qui de Lullii vita scripsit, Lullianae doctrinae edit ubique specimen et ubique pro summo habet honore, ut Lullianus appareat.

Quamplurimos tandem obscurioris famaе viros praetermitto, qui nisi vel laborem pertaesi, vel gloriae vitam anteferentes, vel aliis necessitatis compedibus essent impediti, aut etiam propter rarissimum lucis verae margaritarumque verarum iudicium non contemnerentur, aut in pulvere non sublaterent amplius, procul dubio vel similia
25 iis similes assererent, vel si neque praedictis inferiores fuerint neque pares, longe maiora con testantes Raymun- a 8^r
dum Lullium revera divinitus in multorum peritia illuminatum profiteri non cunctarentur.

Ego igitur quamvis haec, ut monumenta maiorum

1 hic P — 13 stylo PG, *ma. cf.* p. 230, l. — 11. 16 humiliorom — illustriorem — maturiorem et exultioremm *corregge G*

meorum adinventionesque referunt, magnificianda iudicem, si tamen ad insignem doctrinam dignitatemque vestram et id, quod ex me meum vobis offerri puto, animum advertero, haec ipsa, quae de muneris tenuitate retuli,
 5 minime retractabo. Qui enim hinc tibi, D. M. | Otto, usus, **629**
 ubi nihil canonum, quod ita dignum arithmeticum tuum laborem sublevare possit, nihil quod nequicquam te ab ita nobili studio non abstraheret? Qui tibi, egreg. D. M. Grunni, qui quam digne professionis tuae titulum fueris
 10 assequutus, et ipso nobis vultu Aristippicum acumen natura satis testari voluit? Quidquid certe aliis ingeniis per Lullianam inventionem posset accedere, ipsum ab ipsa proprii spiritus vivacitate possidere videris. An et tua animadversione dignum quippiam producimus, D. M. And. **a 8^v**
 15 Franckemberger, illius dignissimi cultor artificii, quod admirabilem quemlibet effectum eo illustri splendore verborum antecellit, quo ita hominum quosdam Diis proximiores censendos esse ducimus, ut ipsam hominum speciem maxime facultate sermonis a brutorum similitudine novi-
 20 mus esse seiunctam? Num melancholicae huius (quae Lullio caeterisque philosophis cognata videtur esse) barbariei tibi, disertissime D. M. Reicharde, poterit arridere gustus atque sonus, post epotos nectareos Tullii liquores dulcisonique eloquii (quale velut e campis elysiis exsuscitare niteris)
 25 haustam harmoniam? Convenietne, tersissime cultissimeque Poëta, D. M. Albine (quo rectore ut prima ita et potissima academiae sum expertus officia), ad blandisonas Musas, auricomique Apollinis cultum, pannosam Diogenis

5 Quis *G* D. M. *P*: Domine Magister qui ed in sequito *G*
 7 nec-| quicquam *G* 8 Quid *G* egregie (*sic*) Domine Magister *G*
 10 Aristyppicum *P* 15 Franckenberger *G* 20 melancholicae *PG*

togam, inculti hispidique eremitae cucullum accedere? Cur non nefas ominosumque habendum, barbatum lanutum- (a 1^r)
 que supercilium, nuptiali cultura carens atque veste, heliconium museum introire? Idem tibi, D. M. Nic. Theodene,
 5 dictum existima, qui quali quantaque dignitate ulmis Latii
 conveniat Atticas adiungere vites, optime nosti, quique
 iam olim Athenis aliisque Graeciae studiosae regionibus
 defunctas oratorum poëtarumque Musas hisce in locis vi-
 gere, luce coeloque frui iubes. Quod vero ad te, D. M. Va-
 10 lentine Schindlere, qui sensum sacrum littera sacra | notari 630
 curas, indicem accentumque sacrum sibi magis cognatis
 sacris vocibus personari, nec non sensus ipsius fructus
 quasi e propriae arboris (idiomatis videlicet) ramis, mini-
 meque peregrinorum alienorumque verborum frondibus or-
 15 natum, velatum amictumque liceat intueri; in tuis atriis
 Lullianum hoc opus feliciter digneque haud dubie excipe-
 retur, si ita materiae huic linguae subiectae esset pro re-
 rum gravitate comparabilis, sicut non est pro habitus
 sermonisque simplicitate (qualis scripturae divinae inter- (a 1^v)
 20 pretandae gravitatem, puritatem maiestatemque decet)
 contemptibilis. Ita quippe dedecere videtur divinarum in-
 terpretem literarum forensis illius eloquentiae pompam
 vel poëtices virgineam aemulari venustatem, quemadmo-
 dum si coram matrona, honestissimis sanctissimisque libe-
 25 ris, canutum, barbatum annosumque patremfamilias videas
 purpuratum, annulatum, cincinnulatum, corollatum flori-
 bus, iuveniliter pueriliterque gestientem, quasive ad novas

1 heremitae P 2 in P la segnatura del secondo quaderno (di quat-
 tro fogli) è eguale a quella del primo, e noi la notiamo in parentesi 4 Mu-
 sacum PG 9 luceque et coelo G te (attinet) G 12 fructum G
 13. 14 nimimeque G 18 e 21 comparabile e contemptibile G: piuttosto
 l. materia—subiecta a v. 17 19. 20 interpraetandae P 27 vel quasi G

luxuriantem suspirantemque nuptias se praebere, nec tanquam pro gravitate verendum, sed pro venustate complectendum, basiandum et suaviolis excipiendum.

Num hîc tibi quippiam tua professione dignum, Doctor
 5 excellens D. Strubi, qui ita astronomiam cum medicina
 coniungis, ut iuxta modum peritiae astrorum, motuum
 coelestium et temporis vicissitudinum, neque pro subiecto-
 rum varietate varium te | fallat experimentum, neque te (a 2^r)
 praevenientem occasio praeceps frustretur, neque te sedu-
 10 lum breve possit perperam effugere tempus? An vero tibi,
 praeclarissime D. D. Scato, ubi gravissimum philosophiae
 iudicium cum probatissima medicinae peritia copulasti,
 ubi finem studiorum tuorum tam feliciter assequutus et
 mentis erudiendorum formator et corporis curandorum re-
 15 formator optimus existimaris? Non est, o Musis omnibus
 circumsepte Poëta D. D. Maior, quod ad has voces atque
 dictiones Pierides istae tuae, quas e disertis Pegaseis
 fontibus | Parnassiisque iugis ad cultos Leucoreos campos 631
 Albisque fluminis ripas allexisse et attraxisse videris,
 20 convertantur. Tibi vero, egregie, magnifice atque docte
 philosophici collegii Decane D. M. Gronebergi, quid hîc
 occurrere posset, quod digne ab iis, quae te magis aggra-
 vant, occupationibus debeat abducere? Forsan cum Ari-
 stone Chio Cynicorum complexus sententiam, hoc opus,
 25 ut et physica et logica et id genus alia, tamquam telis (a 2^v)
 aranearum similia (quae cum plurimum habeant artificii,
 substantiam corporis studiosorum exenterantia et evisce-
 rantia, minimum tandem est utilitatis quod adferant) con-
 temnes, interimque cum philosophis istiusmodi magis
 30 amore ethicorum, politicorum et oeconomicorum capiere

studiorum. Vos quoque, peritissimi solertissimique artis
 Apollineae professores, D. D. Valentine Espich, D. D.
 Franc. Faber, D. D. Alberte Salomon, non est quod a
 tantae scientiae peritiaeque usu atque doctrina ad organum
 5 atque disciplinam istam, quae artibus viam sternit artesque
 attrectat, deflectamini conspiciendam; cur etenim a prin-
 cipum conclavi, ubi digne cum Avicenna Cordubae regulo,
 Mesuë regis Damasci nepote, Hermete Aegyptiorum, Mi-
 thridate Ponti, Salid Arabum, Sabor et Gyge Medorum
 10 regibus consedetis, ubi cum Apollinis filio Aesculapio,
 Heroum spirituumque | magnorum principe Raphaële, cum (a 3^r)
 ipso Dei cunctipotentis filio atque legato, universarum
 gentium conciliatore atque redemptore, artem divinitus or-
 dinatam, sancitam acceptamque exercetis: num (inquam)
 15 digne extra fores et in atrium pulsantium officialiumque
 locum revocaremini? Id ipsum quoque vobis dicendum
 existimo, famosissimi consultissimique I. V. DD., qui circa
 rationem curae RR. PP. nobilissime versamini, D. D. Petre
 Hegi, et D. D. And. Reuchbart, argutissime acutissimeque
 20 D. D. Eberhart a Weyhe, spectabilissime profundaeque
 doctrinae D. D. Iohan. Limmere, tuque consanguinitate
 propinque, fama pro|xime, sufficientia simillime, loco ti- 632
 tuloque par, cognomine idem cum magno illo iuristarum
 germanorum coryphaeo, clariss. D. D. Petre Wesembeci,
 25 mirum si vobis vacet et placeat oculos ad munera Lulliani
 ingenii divertere, quos (ut decet) omnino ad summum
 il|lud Deorum munus divinamque hominum possessionem (a 3^v)

1 solertissique (sic) P: selectissimique G 8. 9 Mitridate P
 9 Gyge P 11 (cum) Heroum G 17. 18 consultissimique juris utrius-
 que Doctores, qui circa rationem curae reipublicae (*avrebbe dovuto scri-
 vere rerum publicarum*) nobilissime G, e similmente altrove 20 Weyhe P
 23 cognominis G 24 coryptheo P Vuosembeci P: Wesenbeci G

convertistis, fixistis, intendistis; munus inquam, quale per
 principes gentium, duces et pastores populorum, Zoroa-
 strem, Trimegistum, Charondam, Solonem, Zamolxim, Pla-
 tonem, Minoëm, Numam, Romulum, Mahumetum, Mosen,
 5 et non unius gentis, sed omnium unicum summumque
 pastorem Christum communicasse dicuntur numina, Oro-
 masis, Mercurius, Saturnus, Minerva, Vesta, Iuppiter,
 Apollo, Egeria Nympha, Mars, Gabriel, Deus Hebraeorum
 Iehova, et Deus omnipotens, pater omnium et dominus
 10 universi. Numquid et vobis admodum RR. DD. divinae
 sapientiae professoribus D. D. Andrea Iodoche et famosis-
 sime D. D. Ioh. Matthee, licebit quasi per ocium rebus
 ipsis, imo ipsi quod est intentis, ad umbras rerum oculos
 aliquando retorquere? Decebitne coelestis doctrinae culto-
 15 res inque agro magni patrisfamilias aratrum iugi | medita- (a 4^r)
 tione contrectantes, quasi ad retrospectandum invitare?
 Multo minus et te decuisse licebit in superiori gradu con-
 stitutum, reverendiss. praesul D. Polycarpe Leysere, qui
 in duplici principum doctorum cathedra successor dignis-
 20 simus habetis. De tuo vero ingenio, excellentissime admo-
 dumque R. D. Geor. Myli, istius academiae dignissime
 Cancell., proque optima eius fortuna perpetue administrator
 atque moderator, quid dicam? Ubi virtutum omnium gra-
 tiarumque cumulum ita clarissime apertissimeque licet
 25 omnibus inspicere, ut hoc tantum contra te livor habere
 possit, ut vel de te sileat, vel alacrem illam vivacitatem
 spiritus, iudicii solertiam, prudentiam in negociis perfi-
 ciendis, ignitamque illam facundiam, qua in multiplici

2. 3 Zoraastem, Trimegistum *P*: Zoroastem (*sic*), Trismegistum *G*
 7 Jupiter *G* 8 Aegeria *P* hebeorum (*sic*) *P* 10 RR. *P*: reverendis *G*
 12 Matthee] *sic* *PG* otium *G* 18 reverendissime *G* 20. 21 admque (*sic*) *P*
 21 reverende *G* 22 cancellarie *G* proque—fortuna *in parentesi* *PG*

lingua praepolles, velut immoderata incuset; | huic enim **633**
 soli iniuriae locus esse potest, ubi virtutum splendori nil
 est quod addi possit. Quid plura? Satis contra calumnias
 universas | armatus et ad laudes omnes digne expositus **(a 4^v)**
 5 quilibet esse poterit, si quando tibi similis efficiatur. Te
 igitur, amplissime, excellentissime clarissimeque D., prin-
 cipis istius acad. Rector D. Iohannes Zangere, V. I. D., qui
 universitatem istam tanta doctrinae tuae sufficientia hono-
 ras, tanta gravitate regis, tanta dignitate conservas, quique
 10 adeo promptae praefulgidaeque orationis tuae specimine
 componis universa: te, inquam, cum admodum illustri (cui
 praesides) senatu, certiolem esse velim, me non adeo desi-
 pere, ut celsitudine conspectus vestri dignum opus istud
 unquam existimarim. Quocirca ipsum haud quidem eo con-
 15 silio oblatum dedicatumque creditote, quo vobis evolven-
 dum, legendum examinandumque praesentetur, sed eatenus
 tantum titulo inspiciendum, quatenus, pro virili, humilis
 observantiae meae testimonium qualecumque perhibeat.
 Valete.

7 academiae *G* utriusque juris doctor *G* 14 unquam *G*
 16 presentetur *P* 18 qualecumque *G*

IORDANVS BRVNVS NOLANVS.

b 1^r
634

DE LAMPADE COMBINATORIA LVLLIANA.

CAP. I. PROOEMIVM.

Quoniam vulgatum satis est in arte Lullii eiusmodi
 5 universalia principia contineri, ut iis iactis veluti funda-
 mentis, de quolibet scibili omnibus numeris examinando,
 confirmando et defendendo, apte inquirere, copiose invenire,
 maiorique certitudine iudicare possimus, difficilia enodabo,
 confusa distinguam, abdita aperiam, obscura elucidabo.
 10 Licet enim libentius aliquid ex nobis invenire, et unicui-
 que, pro more, sui laboris et industriae fructum relinquere,
 quam in alienas fruges excolendas atque trituras manus
 convertere nobiscum consulatur, nihilominus tamen
 considerantes artem istam talem quidem esse, | qualem di- b 1^v
 15 vinus certe Genius rudi incultoque insinuavit eremitaе,
 quaeque a plus quam satis crasso et idiota profecta videat-
 tur, id | tamen continet, quod tanto alicuius famosi Attice 635

1 IORD. G, che annota 'Hic tractatus Bruni plurifariam impressus est: primum Vitebergae anno 1587, secundo Pragae simul cum praecedente, qui de specierum scrutinio agit, anno 1588; post Argentorati iterum prodit operibus Raymundi Lullii collectis insertus. Nos has iteratas editiones sedulo inter se contulimus, exque iis textum castigavimus.' Cf. sopra p. 226
 3 Cap. I. Proæmium P: PROOEMIUM. CAP. I. traspongono AA²⁻³G (CAP. A³G: Caput AA²) 15 heremitaе P

loquentis in hoc genere studium antecellit, quanto triticeae
 messes hordeaceas, indignum iudicavimus hoc opus tan-
 dem ad lucem adversus obruentum tenebrarum reluctans
 invidiam, opprimi, frustrari, deperdi. Illud ergo adhibui-
 5 mus studium, ut plane Cimmericum illustraremus, claudi-
 cantem erigeremus, nutantem confortaremus, totiesque a
 temporum iniuria veluti retroactum ad propositam metam
 perduceremus. Disertorum interim humanistarum gramma-
 tistarumve maiestatem suppliciter deprecamur, ut pro di-
 10 versorum ingeniorum fructibus comparandis pacifice nos
 permittant, in propriis versando terminis, magis veram
 certeque optimam ipsissimamque, quam ornatam, fucatam
 et certe inanem, atque in hoc proposito vanissimam perse-
 qui loquendi formulam; illudque (si falli nolint) nobis
 15 credant, quod quantum suo (si Diis placet) Tullio consul-
 tum esset, a civilibus causis ornata cum persuasione et
 aulica forensique cultura eventilandis, ad intentandas
 serias dignissimasque rerum speculationes, ad principio-
 rum essentialium proprietates, ita ut melius fieri potest,
 20 proprie explicandas inclinare, tantum certe operae pre-
 cium esset ab ea (in qua tam | mirabiliter ille excelluit) **b 2^r**
 eloquentia deflectere, quemadmodum et quanto sapientia
 gravioris matronae specimen edere debet, tanto a cin-
 cinnulis puellarum compictoque meretricum cultu distet
 25 oportet.

Novarum intentionum repertorem antiquam persequi
 sermonis formam, rara et inaudita vulgaribus consuetis-
 que dictionibus in quibusdam propositis aperire, nil aliud
 est praeterquam ut manibus impalpabilia contrectare. Sit

1 loquentis *AG*: loquetis *P* 3 obruentium *G* 15 Tullio *AG*:
 Tulio *P* 20. 21 praecium *P*: pretium *G* 22 sapientiae *G* 23 ma-
 trona *G* 29 praeterquam] *in marg.* quam *AA*²⁻³

igitur ut libet hisce qui se bonarum artium professores
 iactitant, propter sermonis (ut aiunt) infantiam, Lullius eo
 quidem contemptibilior, quo etiam inaccessibilior; nos ad
 ea, quae sub Silenis hispidis meliora contineri novimus,
 5 fovenda, defendenda et pro principa|libus ingeniis conser- **636**
 vanda non segniter animum advertamus, malimusque in-
 terdum velut e matris naturae manibus de limosa terra
 probatum aurum (quod nullus nisi mente captus contem-
 pserit) arripere, quam ad floridos tam forte affabre intextos
 10 humanistarum calathos, in quibus in pulverulentis gymna-
 siis puerorumque culinis deprompta, parta, elaborataque
 stercora continentur, manus admovere vel oculos conver-
 tere dignemur, adulti.

Interim non dubito diligentiam nostram pluribus non
 15 male dispositis futuram gratissimam, utpote quae a despe-
 ratione finis consequendi, in | quem ars ista collineat, eri- **b 2^v**
 pit, inque spem minime vanam promovet et perducit ad
 scopum. Nec minus de favoris patrociniique nostri cura
 erga Lullianum adinventum aequos iudices male definitu-
 20 ros reformido, utpote qui id praesto, quo mihi occultum
 aperienti, confusam massam in seriem certam distribuenti,
 truncum perficienti, mancum integranti, non minus debea-
 tur, quam primo adinventori. Ita enim intentiones eius
 disponimus, ut non philosophis excultisque ingeniis modo
 25 e pomario Lulliano fructus legere liceat, sed quibuscunque
 excolendis et ad philosophandum non prorsus ineptis, ut
 iidem exporrigantur, efficimus, quatenus quilibet iuxta
 proprii sensus facultatem eam possit nactus esse methodum
 atque rationem, qua ad unam materiam seu considerationis
 30 subiectum conceptus ita per infinitum valeat extendere

atque multiplicare, ut et ad numerorum elementorumque
 infinitas progredi licet assumptiones coassumptionesque fa-
 ciendas. Hinc speculativarum facultatum terminos adepti,
 ad eandem conclusionem seu positionem innumeras exsusci-
 5 tare considerationes et argumenta, et ad idem argumentum
 innumeras opponere solutiones facillime poterunt, dum-
 modo vel discursum bene a natura comparatum habeant,
 vel arte aliqua ratiocinandi formulam mediocriter fuerint
 assequuti.

10 CAP. II. DE ORDINE ET PROCEDENDI MODO.

b 3^r
63^r

I. Membrum.

Vulgata satis apud Peripateticos caeterosque philoso-
 phos est sententia, quemadmodum in iis quorum sunt
 principia, causae et elementa, ex horum est cognitione
 15 procedendum. Cum igitur in praesentiarum eiusmodi nobis
 pertractanda occurrant, nempe quorum simplicia quaedam
 sunt causantia, principia et elementa, ut ex eorundem no-
 titia praecurrente procedamus oportet. A partibus ergo ad
 tota, a portionibus ad integrata regulatus intellectus in
 20 horum inquisitione, inventione et consideratione ducatur.

II. Membrum.

Ut igitur in perlegendi scribendique arte a praecappa-
 ratis cognitisque elementis ad syllaba|rum constitutionem, b 3^v

2 liceat *G* 10. 11 De ordine, et procedendi modo. Cap. II. Mem-
 brum I. *traspongono qui e sempre in seguito* (cf. *De Lamp. Venato-*
ria) *AA*²⁻³*G* 12 Peripateticos *AG*: paripateticos *P*

eque constitutis syllabis ad terminorum seu vocabulorum
 prolationem manuducitur et expressionem; ita et in regu-
 landa ratione, et intellectus artificiosa formatione, a qui-
 busdam principiis, quae literis plane proportionantur, ad
 5 compositionem quandam, quae syllabis est proportionalis,
 eque hac ad maioris compositionis terminos, velut ad inte-
 gras dictiones, tentanda est promotio.

III. Membrum.

Tribus igitur existentibus intellectus operationibus, ut
 10 philosophorum schola testatur et per se se res ipsa insinuat,
 quarum prima est simplicium apprehensio, secunda com-
 positio et divisio seu verificatio, tertia discursus seu argu-
 mentatio; a prima ad secundam, a secunda ad tertiam est
 intentanda methodus. Est autem simplex apprehensio actus
 15 sive actio intellectus, qua aliquod incomplexum apprehen-
 dit, utpote alicuius termini significationem, vel simplicem
 intentionem, nempe | qua terminus ipse per se sumitur et **638**
 non cum aliquo alio complicatum alioque adiectum. Com-
 positio vero prima seu (quam ita proprie dici volumus)
 20 verificatio, est actus seu actio intellectus secunda, primam
 consequens, quae plura | simpliciter apprehensa connectit, **b 4^r**
 componit, dum invicem haec copulata vel ab invicem
 dissita valet enunciare. Discursus autem est actio seu actus
 intellectus, quae ab una ad aliam compositionem vel divi-
 25 sionem, quae ex talibus compositis divisisque consistit,
 egreditur.

1 vocabulorum *AG*: vocabulorem *P* 9 exstantibus *G* 17 ter-
 minus *AG*: terminus *P* 18 alioque *G*, *ma cf. sopra a p. 132, 9* 24 qui
 ab una *G*

IV. Membrum.

Simplex apprehensio fit, cum terminum seu definitio-
nem, nempe alicuius esse vel essentiam, concipimus absolute
et secundum se, ut cum mente apprehendimus significatio-
5 nem huius incomplexi termini Deus; ipsaque proportionatur
primo grammaticorum apparatus, qui docet primo co-
gnoscere elementum A. Compositio fit, cum plura simpliciter
apprehensa unimus, nempe ubi de uno aliud affirmamus,
ut postquam per primam actionem novimus quid significet
10 Deus, quid significet bonum, mox per secundam noscamus
dicere Deus est bonus. Divisio fit, ubi plura simpliciter
apprehensa concipimus non posse cohaerere, quandoquidem,
noto quid significat nomen Deus et quid significat nomen
corpus, ducimur ad negandum alterum ab altero, dicendo
15 Deus non est | corpus; et haec actio proportionatur **b 4^v**
secundo grammaticali apparatus, qui docet connectere con-
sonantem B cum per se sonante A, proferendo syllabam
BA, item duarum vel plurium consonantium connexionem
absque vocali esse mutam, cognoscendo BC nullam esse
20 syllabam. Discursus sive argumentatio est, cum ex uno
composito vel diviso, cum scilicet ex uno affirmato vel ne-
gato ad aliud quippiam deductive inde affirmandum vel
negandum proficiscimur, ut cum ex hac compositione seu
affirmatione Deus est bonus, ad aliquid | aliud compo- **639**
25 nendum procedimus sive affirmandum, dicendo ergo est
sui communicativus, vel ad aliquid dividendum seu
negandum, dicendo ergo non invidet; et haec actio

13 significet *tutte e due le volte G* 21 affirmato *AG*: affirmato *P*
25 procedimus *A²G*: praecedimus *P*

proportionatur tertio grammaticorum operi, quo in dictiones migrant syllabae, et tandem in orationem conflandam dictiones multiplicantur. Sicut ergo dictiones ipsae syllabas, syllabaeque literas praesupponunt, ita nullus discurrit
 5 nisi prius composuerit vel diviserit, nemo dividit vel componit, nisi postquam simpliciter apprehenderit.

V. Membrum.

Praesens igitur pertractatio nostra in tres praecipuas **b 5^r** partes dissecatur. In quarum prima de simpliciter apprehensibilibus tamquam alphabetum proponentes institutionem facimus; in secunda tanquam in syllabas elementa complectentes, de terminorum ad invicem varia compositione; in tertia tanquam ad completam lectionem vel scripturam promoventes, ea quae ad argumentationis et
 10 Lullianae structurae perfectionem faciunt indicabimus.
 15

CAP. III. DE SIMPLICIBVS VOCIBVS.

I. Membrum.

Simplices ergo intentiones (quas incomplexos terminos communiter appellant) hae sunt, in quas propositio
 20 seu verificatio resolvitur, quae secundum se sumptae nec verum neque falsum significant, sine ipsis tamen nihil verum nihilque | falsum intelligitur aut profertur; **b 5^v** huiusmodi sunt nomina vel verba, quando extra propositionem per sese capiuntur, definitiones item, ad quarum

6 apprehenderit *A³G*: apprederit *P* (appræderit *A*: ap-
 præderit *A²*) 10 e 13 tanquam *AG*

constitutionem quamvis plures termini concurrere videantur, unus tamen sunt terminus, quandoquidem sine copula, verbo inquam substantivo, ubi nulla est affirmatio vel negatio, nulla itidem verificatio, nullus poterit esse complexus terminus.

Horum alii appellantur categorematici, alii syncategorematici: primi generis sunt, qui per se sumpti aliquid certi et definiti repraesentant; secundi vero, qui non sunt apti ad quippiam, nisi cum alio iuncti termino categorematico, significandum: huius generis sunt signa distributiva, copulae, disiunctiones et (praeter nomina atque verba) id genus alia. 640

Licet utrumque simplicium terminorum genus usu veniat, ut videbitur infra in rota quaestionum, seu regularum ut Lullius appellat, nos in proposito categorematicorum duntaxat divisionem faciemus.

II. Membrum.

Simpliciter ergo apprehensibilium alia sunt de quibus aliquid dicitur seu subiecta, alia sunt quae de aliquo dicuntur seu praedicata; haec enim sunt, in quae omnis verificatio resolvitur, ut in hac propositione 'Mundus est aeternus', mundus capitur ut de quo aliquid dicitur, aeternum autem ut quod de aliquo dicitur. b 6r

In omni igitur verificatione seu problemate nihil est quod ulterius inspicere potissimum possimus praeter duo haec praecipua, quibus adnexi postmodum intelligantur

6 categorematici *G*: categorematici *P* 6.7 syncategorematici *A²G*: syncategorematici *P*: *similmente in seguito* 8 repraesentant *A²G*: representant *P*

modi, copulae, non quidem ut enunciationis partes, sed ut partium totiusque conditiones atque accidentia quaedam.

Hic tamen, pro ratione subiectorum et praedicatorum citra errorem habenda, illud est animadvertendum, quantumvis Lullio termini unius rotae vel illis affines atque
5
similes subiecta nominentur, et alii condistinctae alicuius praedicata, non ob eam causam aliquid obest quominus mutuas vices praedicata subiectaque commutare possint interdum; haec enim omnia subiecta sunt, quatenus de
10
ipsis aliquid dicitur, praedicata autem, quatenus de aliquo dicuntur eadem, sicut alia quaestio est, an quod est intensive infinitae potentiae sit Deus, et an Deus sit infinitae potentiae intensive.

II. Membrum.

b 6^v
641

15 Porro licet haec ita se habeant in arte ista, ut tamen sit iuxta omnes rationes ordo quidam, subiectorum nomine tantummodo rerum substantias et species intelligimus, nomine autem praedicatorum, ea quae in ipsis et circa ipsa esse intelliguntur universa.

20 Horum autem alia sunt absoluta, sicut et subiecta ipsa absolutum quiddam sunt, ubi non per collationem et cointelligentiam quandam capiuntur; alia sunt respectiva seu relativa, quae semper intellectum alicuius alius connotant et implicant.

25

IV. Membrum.

Istis hoc pacto se habentibus, ad simplicium terminorum sufficientiam capiendam praeordinavit elementaria

quaedam Lullius, in quorum uno per elementa novem designantur universa simpliciter apprehensibilia subiecta, in duobus simplicia praedicata, in alio termini syncategorematici, qui adinventionis ordini atque materiae sub-

5 ministrant.

CAP. IV. | DE SIMPLICITER APPREHENSIBILIBVS b 7^r
SVBIECTIS.

I. Membrum.

Hic subiectorum nomine intelligimus tum ea de
10 quibus principaliter aliquid affirmatur vel negatur, vere dicitur vel false, tum etiam haec quae principaliter entitatem habent atque subsistentiam; in his enim universa, quae sunt substantia et per modum substantiae significantur, cum istis identificantur, ad ista reducuntur, inque istis
15 comprehensa intelliguntur; universa quoque aut horum sunt species, aut differentiae, aut partes, aut principia, aut proprietates, aut adiacentia, aut primariae, aut secundariae intentiones.

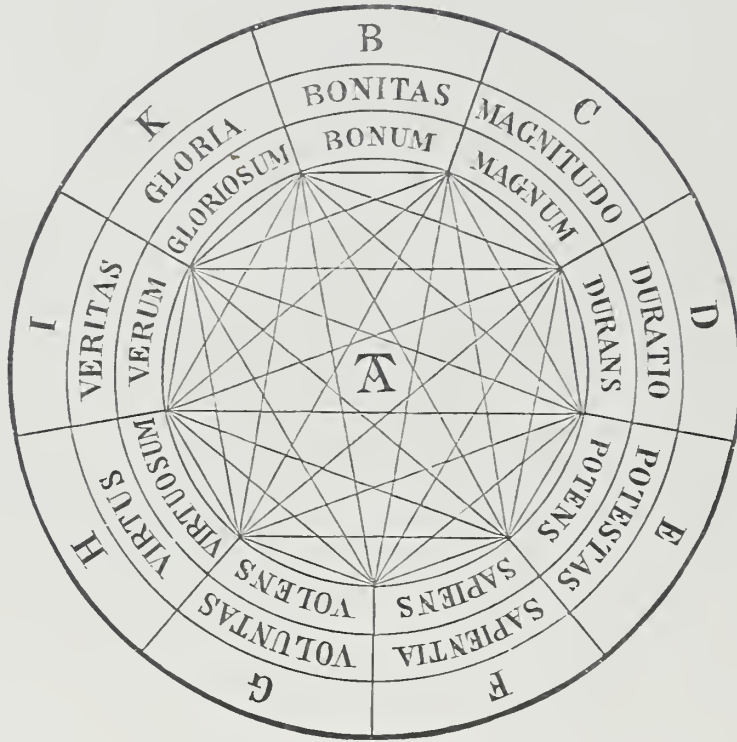
Iam ergo subiecta novem sunt per novem elementa
20 significata, in circulo qui inscribitur nota A.

15 compræhensa PAA^{2-3} 20 nota A] nota .S. P: TA. G: nota AA^2A^3 . In P segue l'annotazione Figuram vide in fine libri, e la figura in fatti è su foglio a sè in calce al volume: in AA^{2-3} la figura è, come in G, intercalata nel testo, ma in quelle con la nota Sequitur Figura, in questa senza nota alcuna; nelle une e nell'altra senza il titolo Prima figura Lullii etc., che noi riproduciamo da P. È poi da notare che nella figura originale le lettere B C D etc. sono nel circolo più interno, non nell'esterno come nella figura nostra (=De Archit. Lull. p. 15)

PRIMA FIGVRA LVLLII A

idest absolutorum praedicatorum.

642

Ubi B significat Deum, C angelum, | D coelum, E ho- **b** 7^v
 minem, (F imaginativum,) G sensitivum, H vegetativum,
 5 I elementativum, K instrumentativum.

Deum rursus capientibus subiectum ad foecundi-
 tatem et amplificationem, rota nobis ex novem divinis,
 utpote subiecto aequivalentibus, et inventionis materia
 mirum in modum complexe et incomplexo capta multi-
 10 plicantibus, et diversos de eodem concipiendi modos sug-

4 F imaginativum om. P, ma è già supplito a penna nell' esemplare
 Augustano e poi in AA²⁻³G 6 (B.) Deum AA²⁻³G rursus AG: ru-
 sum P 7 e 8 e 9 rotam e materiam e captam G

gerentibus, in hanc constituisse formam consuevit, ut B significet mentem, C intellectum, D amorem, E potestatem, F praesentiam, G scientiam, H providentiam, I iudicium, K iusticiam.

5 Angelum pro subiecto capientibus, rota suis elementis novem vulgatos ordines significans statuatur, ut B significet Seraphim, C Cherubim, D Thronos, E Potestates, F Virtutes, G Dominationes, H Principatus, I Archangelos, K Angelos.

10 Coelum si sit subiectum, in novem quas vulgi imaginatio sibi effingit sphaeras, B significante primum mobile, C stelliferum, D Saturni sphaeram, E Iovis, F Martis, G Solis, H Veneris, I Mercurii, K Lunae.

Homo si sit considerationis subiectum, ita in ordi-
 15 nes atque gradus constituatur, ut B significet sacerdotem, C principem, D magistratum, E doctorem, F militem, G mercatorem, H mechanicum, I agricultorem, K servum. Idem si medicinae subiectum capiatur, iuxta novem vel ad
 20 novenarium redactas eius partes rotam constituat; aliter si theologo, aliter si alio cuicumque. Ad hanc enim artem combinatoriam, quae novenario est adcommodata vel cui novenarium adcommodatur, omnia subiecta sive praedicata si reducantur, ad unum de novem elementis reducantur oportet; in combinatione enim exercenda terminos
 25 unius generis alius generis termini numero exaequent oportet.

Imaginativum si pro subiecto capiatur, ita in rotam eiusdem potentiae disponantur, ut B significet ha-

b 8^r
643

4 iustitiam A^3G 5. 10. 14 etc. <C.> Angelum — <D.> Coelum — <E.> Homo etc. $AA^{2-3}G$ 10 si sit] si fit PAG : sibi A^{2-3} 11 sphaeras AG : sphaeras P significat G 12 sphaeram AG : sphaeram P 20 alii G 25 termini G : terminos P ; *ma forse è da correggere piuttosto a v. 24*

bens reminiscenciam, C discursum seu collationem specierum habens, D certam natura inditam artem habens, E providentiam vel huic proportionale habens, F locorum selectum faciens, G tempestatum praecautioem habens,
 5 H coniugii appetentiam habens, I prolis educationem, K communis vitae tutelam.

Sensitivum ita distribuitur, ut B significet memoriam habens, C aestimationem habens, | D phantasiam, **b 8^v**
 E sensum communem, F videntem, G auscultantem, H
 10 olfacientem, I gustantem, K tangentem.

Vegetativum si iuxta suas sit dispositum facultates, B significat proliferationem seu seminis emissionem et immissionem, C augmentum, D expulsivam facultatem, E digestivam, F attractivam, G appulsivam, quae extensione, dilatatione constrictioneque fit, H appetitivam, qua pro captu appulsus excitetur, I noscitivam, quae pro captu appulsum dictat, K vitam.

Elementativum habeat in rota B, quod significat in propriam sphaeram inclinativum habens, C generativum, D alterativum, E generabilitatem, F alterabilitatem, G componibilitatem, H subiicibilitatem, I potentiam, K existentiam.

II. Membrum.

644

Instrumentativum significat genus accidentium ultra substantiae genus extensum, quod quidem iis constat,
 25

2. 8 *invece di* habens *hanno talvolta h. ovvero ha. ovvero hab.* PAA²⁻³
 3 F locorum A²G: E locorum P 20 E Generabilitatem AG: D Generabilitatem P 25 extenctum (*sic: extinctum* AA²⁻³) P: extensum G

quae vel in illa sunt, vel circa illam esse intelliguntur. Ipsum iuxta plura coordinationum genera plures conficit rotas. Instrumentorum enim alia sunt in coordinatione operantis naturae, alia in coordinatione imitantis eam ar-
 5 tificii | alias habentis rursus coordinationes, dum vel me- **c 1^r**
 taphysice, vel mathematice, vel moraliter, vel logice, vel mechanice molitur. Iam igitur ultra octo substantiae vel (ut cautius loquar) subiectorum genera substantiam significantia, unum ponitur nonum et ultimum per ele-
 10 mentum *K* significatum, quod universa denotare debet accidentia. An (inquies) non ex enumeratis plurima sunt accidentia? Immo (inquam) et omnia, si adiective capiantur. Modo, si recte consideras, omnia subiective, substantive materialiterve sumebantur, utpote prout subsistentem si-
 15 gnificant naturam, in qua aliquid esse potest, et de qua aliquid affirmari vel negari possibile est. Itaque taliter illa sunt substantiae, ut si adiective sumantur, eadem speciem et naturam referant accidentium, sicut et haec omnia no-
 20 vem taliter sunt subiecta, ut eadem possint esse praedicata, ut divinitas, divinum, spiritualitas, angelicum, coeleste, humanum, et ita alia, si adiacenter et denominative capiantur. Non minus et ea quae praedicatorum loco accipientur substantive capta, citra controversiam subiectorum vices obtinebunt; subiectum quippe considerationis potest
 25 esse bonitas, cui accidit divina, angelica, coelestis, humana, mundana; itidem maioritas, principium, et caetera quibus etiam accidit divinum, angelicum, coeleste, et alia. Cur autem tam ample notiones accipienti ista sint tantummodo subiecta, illa vero tantummodo praedicata, si requi-

5.6 metaphysice *G*: methaphysicè *P*.1²⁻³: methaphisice *A* 13 Modo si recte consideras omnia *P**G* 14 prout] puout *P*

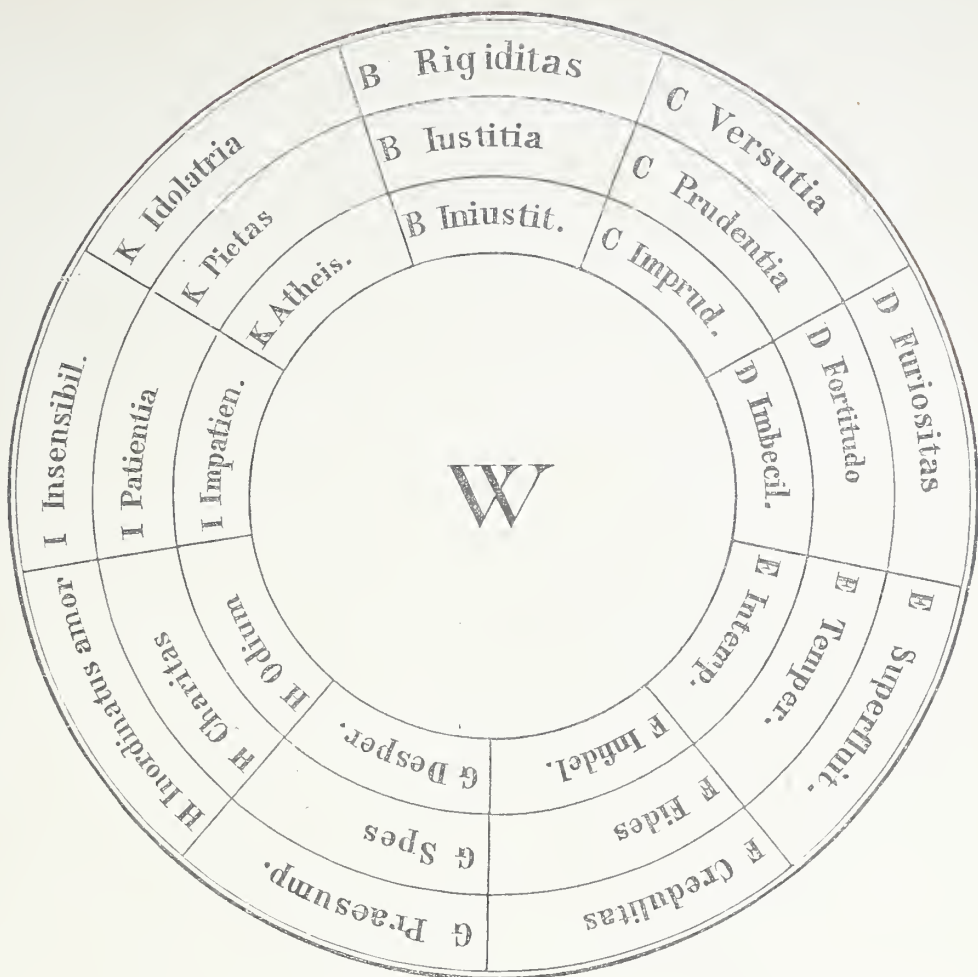
ras, certe (inquam) artis huius generalitati, cui de omnibus **c 1^v**
 posse dicere atque discurrere per omnia proprium est, et
 cui universa atque singula ad quaeque (ut de eisdem | sive **645**
 in recto sive in obliquo, sive, ut aiunt, quidditative et
 5 univoce, sive denominative dicuntur) referre licet, non
 convenit discretio subiecti et praedicati, neque eius cui
 aliquid et eius quod alicui accidit, quia ut munus eius est
 de omnibus, ita omnia dicibilia sunt illi subiecta et sub-
 stans; nihil quoque est, quod non adcommodet praedica-
 10 tioni et accidentalitati. Verum enimvero ad artis manife-
 stationem rationi consentaneum esse videtur, ut quaedam
 sub una, quaedam sub alia definiantur ratione; facile
 namque intelligentibus erit eadem haec qua illa capiebantur
 ratione vicissim accipere.

15

III. Membrum.

Instrumentativum igitur cum universaliter genus
 accidentium significet in proposito apud Lullium, duplex
 est, physicum videlicet seu naturale, et ethicum seu morale.
 Physicum ergo instrumentativum conflatur in rotam, ubi B
 20 significat quantitatem, C qualitatem, D relationem, E actio-
 nem, F passionem, G habere, H situm esse, I quando, K
 ubi. | Ethicum autem instrumentativum triplicem constituit **c 2^r**
 rotarum ordinem, in quarum media significantur virtutes,
 in extremis vero significantur vitia, externa quidem quae
 25 per excessum, interna vero quae per defectum.

4 quidditative *G*: quidditative *P* 19 Physicum *AG*: Phisicum *P*
 23 significantur *AG*: significanter *P* 24 extremis *AG*: extraemis *P*

Hic optime insinuatur quemadmodum virtus unum **646**
 agnoscit contrarium, vitio autem tum virtus tum et vitium
 alterum obsistit et contra armatur; et ideo inter | iniquos **c 2^v**
 vera non potest esse amicitia. Ad praedictae quoque figu-
 5 rae similitudinem altera, quae quamvis ad eandem (ut et
 eiusdem generis aliae) reduci possit, ad facilitatem tamen
 maiorem uberiolemque inventionis copiam conflatur in
 eundem modum:

B Superbia.	B Humilitas.	B Contemptus sui.
10 C Luxuria.	C Castitas.	C Frigiditas.
D Gula.	D Sobrietas.	D Avarum ieiunium.
E Mendacium.	E Veritas.	E Vaniloquium.

F	Obstinatio.	F	Constantia.	F	Inconstantia.
G	Curiositas.	G	Sollicitudo.	G	Acedia.
H	Invidia.	H	Complacentia.	H	Aemulatio.
I	Ira.	I	Longanimitas.	I	Insensatio.
5 K	Prodigalitas.	K	Liberalitas.	K	Avaritia.

CAP. V. DE SIMPLICITER APPREHENSIBILIBVS
PRAEDICATIS ABSOLVTIS.

I. Membrum.

Consequens modo est de praedicatis aliquid afferre. **c 3^r**
 10 Primum autem de praedicatis absolutis, iuxta primam Lul-
 lianam figuram, quae inscribitur A, et notatur per ele-
 mentum, quod est primum in dictione 'absolutum'; secundo
 de respectivis praedicatis, ut postea per universa praedi-
 cata, per eorum definitiones ubique modificata, diversas et
 15 innumeras illorum formationes afferre possimus.

Praedicatorum ergo absolutorum praesens figura est, **647**
 videlicet quae intrinseca tantum significatione consistunt,
 neque per id quod sunt ad aliud vel alterius esse dicuntur.
 Praesens igitur figura A novem terminis in circulum dis-
 20 positis constat, ubi

B	significat bonitatem et bo- num.	F	intellectum et intelligens.
C	magnitudinem et magnum.	G	voluntatem et volens.
D	durationem et durans.	H	virtutem et vicens.
25 E	potestatem et potens.	I	veritatem et verum.
		K	gloriam et gloriosum.

1 Obstinatio AG: Ostinatio P 25 Figuram vide in fine libri an-
 nota P, rimanda cioè alla figura di p. 252, che qui ripetono AA²⁻³G inse-
 rendola dopo v. 15

Cuius quidem figurae forma est circularis, propterea **c 3^v**
 quod terminos continet in invicem convertibiles. Terminorum enim alii sunt in invicem convertibiles, utpote aequae universales, alii vero non.

5 Porro praesentes termini dupliciter considerari possunt; uno modo videlicet in prima causa, seu primo subiecto per B significato, et ita in ea termini omnes aequae sunt convertibiles; nunquam enim alterum alter in ea potest excedere. Tanto enim est bonus quanto sapiens, quanto
 10 aeternus, quanto quidquid vere esse dicitur. Immo haec **648**
 omnia in Deo tum concretive tum abstractive significantia idem sunt, quemadmodum in infinito et sphaera tanta est latitudo, quanta longitudo et profunditas, immo idem est longum, latum et profundum; item quia extra infinitum nihil
 15 est et infra ipsum nihil, ideo tale longum est absoluta longitudo, tale latum absoluta latitudo, tale profundum absoluta profunditas. Deo igitur propria est figura praesens per eiusdem omnimodam reciprocationem, tum inquam eam ipsam, quae fit per denominationem unius termini per
 20 alium, ut cum dicitur sapientia bona, bonitas sapiens, vel complexe sapientia est bona, bonitas est sapiens, vel duobus terminis concretive sumptis, vel altero | concretive, **c 4^r**
 altero abstractive, vel ambobus abstractive.

II. Membrum.

25 In caeteris autem subiectis non ita prorsus vicissim combinatio terminorum atque complexio verificatur, siquidem eis secundum magis et minus, utpote secundum nu-

9 quanto sapiens om. G 22 terminis AG: treminis P c 4^r] il
 foglio porta per errore la segnatura c2 in P

merum et mensuram, omnia tum naturalia, tum naturalibus adiuncta elargiuntur iuxta scalae naturalis proportionis gradus. Ibi ad subiectum B magis accedit C quam D, D magis quam E, E magis quam F, et ita deinceps. Subinde
 5 manifestum est, quod subiecta quaedam (sicut in E est manifestum) sunt magis sapientia quam gloriosa, quaedam sunt magis felicia quam scientia. Et ideo quibusdam videtur, hanc figuram ita reciproce effinctam primo tantum subiecto esse accommodatam, cui aequae secundum omnes
 10 rationes attribuuntur omnia.

Porro quamvis verum sit, quod dicunt iuxta appositam figurae proprietatem, non tamen eiusdem appropriationem considerant, neque non praeterit eos, figuram istam sicut et artem intelligi debere generalissimam.

15

III. Membrum.

c 4^v

Eandem igitur figuram aliis omnibus intelligimus | ap- 649
 propriabilem; secundum enim singulorum modos atque gradus non solum bonis sed et malis, non perfectis modo sed et imperfectis accommodabilis est, quandoquidem eadem
 20 oppositorum omnium, quorum eandem scimus esse opinionem sive scientiam sive sensum, est manifestatio. De quibus igitur non dicitur bonitas, dicitur malitia seu non bonitas. Ex eodem ergo loco notitia, inventio et iudicium contrariorum, privativorum contradictoriorumque indica-
 25 tur. In omnibus ergo de iis inquirito aut affirmative, aut negative, aut simpliciter, aut in genere, aut in summo, aut in certo gradu, utpote iuxta modum propriae definitionis.

2 scalae *A*²*G*: schalae *P* 7 felicia *G*: foelicia *P* 8 reciproce *AG*: reprocè *P* 9 aequae *AG*: aequae *P* 14 debere *G*: deberi *P*
 24 contradictoriumque *G*

Quod autem obiiciunt de terminis undique convertibilibus, et quod illa aequalis undique reciprocatio manifestat per illam linearum omnium ad omnia et singulorum ad singula protensionem, id considerando diluitur, quod protensio et
 5 reciprocatio illa in omnibus suo modo exercetur. Adnectuntur enim omnia omnibus vel affirmative vel negative, et hoc vel denominative vel primitive, et hoc vel in recto vel in obliquo, ut bonus homo, bona humanitas, bonitas humana, bonitas hominis, iustitia bona, magna, aeterna,
 10 malitia im|potens, defectuosa; de caeteris quoque suo iudi- c 5^r
 candum est modo, unde artifices a praecipuis operationibus artis huius non impediuntur.

CAP. VI. DE SCALA HVIVS FIGVRAE.

I. Membrum.

15 Licet huius figurae scalam Lullius non explicet, implicite tamen eam non excludit; ipsam ergo nos in similitudinem scalae in secunda figura constituendae disponamus. Est igitur ipsa via quaedam et ordo, quo quidem a superioribus ad inferiora descendimus, et ad superna conscen-
 20 dimus ab infernis; in ea duo, altitudinem scilicet atque latitudinem, considerare licet.

Longitudo quidem scalae est, qua fit progressio a | ge- 650
 neralissimis per subalterna usque ad specialissima atque particularia, quatenus cum de aliquo dicere aut considerare
 25 volumus, ab ipsa specie | vel individuo ad eius proxima c 5^v

2 reciprocatio *AG*: reciprocatio *P* manifestatur *G* 13. 15.
 17. 22 scala, scalam etc. *AG*: schala, schalam etc. *P*

immediataque universalialia, et per haec usque ad prima possumus ascendendo multitudinem colligere in unum. Definitur autem generalissimum, quod cum sit genus, non potest esse species, cui non supervenit universale univocum, 5 et quod in categorica coordinatione ea tantum respicit, quorum est contentivum, inferiora, de quibus omnibus univoce dicitur, cum de ipso nihil univoce dici possit, sed aequivoce vel analogice vel denominative. Specialissima species definitur, quae non potest genus esse; infra ipsam 10 enim non sunt species sed individua, et unam habet habitudinem, quae est ad superiora, quorum respectu subiecta est species. Subalterna vero genera subalternaeque species sunt, quae in medio consistentia utrorumque suscipientia rationem et duos admittentia respectus, de inferioribus 15 quidem praedicantur speciebus et individuis, et eadem superioribus vel superiori generi tamquam species subiiciuntur.

In quibus ita coordinatis duplex possibilis inspicitur praedicatio atque congrua, altera qua superiora omnia non 20 vicissim de omnibus enunciantur inferioribus, altera qua aequalia de coequalibus vicissim. Iuxta primum modum specialissima de individuis dicuntur tantum, subalterna de specialissimis et individuis, superiora de inferioribus subalternatis et collocatis, suprema de omnibus. | Iuxta c 6^r 25 secundum vicissim dicitur de definitione definitum, exacta descriptio et proprium de descripto et subiecta specie et eiusdem constitutiva differentia; differentia et proprium de specie; descriptio, differentia et proprium, et horum plura vel unum, de pluribus vel uno reliquorum vel omnibus.

5 categorica *G*: categorica *P* 16 tamquam *P*: tanquam *AG*
 20 qua *G*: quae *PAA*²⁻³ 24 suprema *AG*: supraema *P*

II. Membrum.

651

Quibus ita se habentibus in proposito dicimus praedicationem seu verificationem per modum scalae exerceri, quatenus ab istis praedicatis tamquam generalissimis resolvendo ipsa descensus ad specialissima per subalterna efficitur, et per eadem a particularioribus ad illa componendo fit ascensus. Ita descendentes dicimus iustitiam esse bonitatem, commutativam distributionem, et commutativam distributionem esse iustitiam; reddere homini debitum esse commutativam distributionem; simile alteri facere, quod ab illo receperis, esse reddere homini debitum; dimittere decem talenta, cum totidem tibi dimissa fuerint vel similiter habueris, est vere ita aliis facere sicut et tibi factum; iniuste igitur servus ille nequam egisse convincitur. Ita e converso ascendentes eisdem assumptis terminis idem concluderimus. Est et congruam praedicationem exercere, qua aequalia de coequalibus dicimus, ut ubi de invicem dicuntur hîc enumerata | vel eiusce generis alia generalissima, vel ipsis opposita de oppositis, vel de diversis diversa, ut cum dicimus iustitia est bonitas, veritas est iustitia, iustitia est veritas, bonitas est iustitia, et ubi definitiones de definitis dicuntur, ut bonitas est qua potentia, sapientia et magnitudo agit bonum, magnitudo est qua bonitas, sapientia, et caetera agunt magna, sunt possuntque magna seu magnificare vel sunt magnificata, iustitia non est ignorantia, iniquitas non est iustitia, ignorantia non

3 scalae *AG*: schalae *P* 4 tanquam *AG* 11 reddere *AG*: redderet *P* 13 est *P*: esse *corregge G* 14 egisse *AG*: aegisse *P* 18 invicem *AG*: invicè *P* 22 qua *G*: quo *PA*A²⁻³ 25 magnificare *P*: magnificant *G*

est sapientia. Scalae igitur ascensui descensuique applicantibus accidit discurrere a propositis universalibus ad particularia et ab istis ad illa, et in istis illisque consistendo, ad rationes, ad correlativa, ad contraria, ad con-

5 distincta, et aliis quibuscunque modis apposita, adiacentia, coniugata.

III. Membrum.

Latitudinem autem scalae pluribus licet inspicere modis: | primo extensione significationis terminorum (de 652
10 qua infra dicitur), quatenus videlicet bonitas non solum se extendat ad significandum physice sed et ethice (simile iudicium est de magnitudine et aliis); secundo per duplicationem eorum per concretum et abstractum, dicendo bonitatem et bonum, magnitudinem et magnum; tertio per
15 distinctionem ivi, abilis et | are, dicendo bonificativum, c 7^r
bonificabile, bonificare, ubi ivum significat principium activum, abile principium passivum, are principium copulativum, seu ivum principium effectivum seu communicativum, abile principium receptivum seu participati-
20 vum, et are principium connexivum sive actuale; quarto per distinctionem affirmativi et negativi, positivi et privativi, quatenus haec de aliis dicuntur secundum affirmationem, de aliis secundum negationem, de aliis positive, de aliis privative; quinto per distinctionem impliciti et expli-
25 citi, quia in terminis istis non solum continetur eorum ratio, sed et omnium quae dici possunt et imaginari absolutorum praedicatorum, ut in tractatu de multiplica-

1 scalae A: schalae P: scalam G 8 scalae AG: schalae P 27 ut in tractatu etc.] cioè più giù f3^r sqq.

tione terminorum patefiet; sexto per distinctionem proprii et appropriati, quatenus haec quibusdam naturaliter conveniunt, aliis per se et a se, aliis adventitiae et per aliud, aliis inquam ex naturae substantia, aliis ex infusione, aliis
5 ex acquisitione.

CAP. VII. DE PRAEDICATIS RESPECTIVIS.

I. Membrum.

c 7^v

De genere praedicatorum supra diximus esse quaedam, quae hoc ipsum quod sunt aliorum esse dicuntur, respec-
10 tiva, relativa, habitudinalia, ad aliud, quae (ut et praedicta) omnibus quae sunt et esse possunt, adcommodantur, unde et ipsa universalissima principia in arte ista habentur, suntque novem per elementa totidem significata. In
15 angularem figuram disponuntur, qua eorum per omnia penetrativitas significetur. Per trian|gulos disponuntur, qua- 653
tenus (inquit ita Lull.) in omnibus relationibus et habitudinibus sunt duo relata, et inter ea medians relatio. Tres sunt implicati trianguli, ut non solum eorum in alia, sed et mutua in invicem penetrativitas inspiciatur. Dicimus
20 enim bonitatem differentem et bonitatis differentiam, item et differentiam principium et principii, item principium differentis et differentiae.

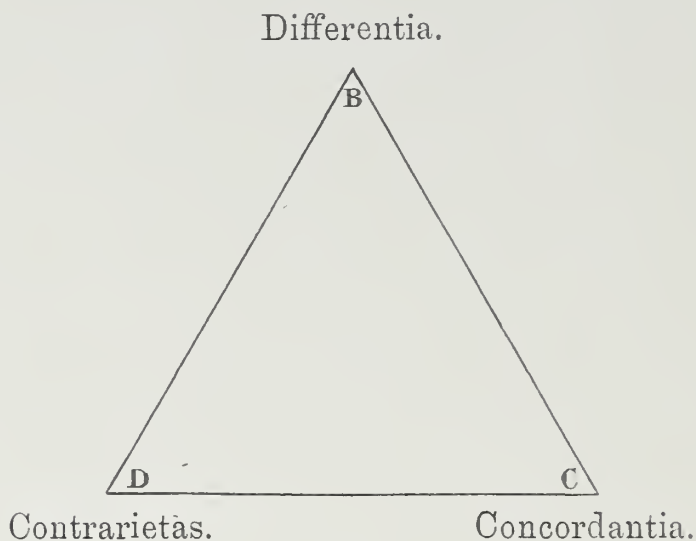
8 praedicatorum *AG*: praedicatorum *P* 16 Lullius *G*

DE SECVNDA FIGVRA,
ET PRIMO DE EIVS PRIMO TRIANGVLO.

II. Membrum.

Extat figura, quae elemento T inscribitur, quia tri-
5 plici triangulo complicato conficitur. Ipsa producit novem
angulos, ubi novem elementa | non per totius complexi, sed c 8^r
per singulorum triangulorum seriem sunt ordinata.

Figuram vide infra.

Ibi primus triangulus est B C D, quibus significatur
10 differentia, concordantia, contrarietas. Qui quidem anguli
intelliguntur omnia penetrare, quia (ut in corporibus est
manifestum) quod minoribus et consequenter verioribus
constat angulis, ipsum est penetrativius; p̄n̄etrativissimum
certe, quod ex minimis.

8 Figuram vide infra (cioè a p. 272) P : om. G : in AA²⁻³ c' è invece
il titolo della figura seguente FIGVRA PRIMI TRIANGVLI

II. Membrum.

DE PENETRATIONE PRIMI ANGULI B.

654

Penetrant igitur tum omnia principia absoluta, sive explicita sive in eis implicita intelligantur, tum etiam et
 5 invicem respectiva; unde ratione prima dicuntur primam penetrare figuram, quae sane |divisa est in elementa, quo- c 8^v
 rum alia significant substantiam et sunt substantiabilia, puta omnia praeter K; alia significant accidens et sunt accidentalialia, ut quae sunt per ipsum K designata; alia
 10 item sunt intelligibilia, ut B C; alia sensibilia, ut D E F G H I; alia rationis entia vel iis affinia K. Anguli praedicti iuxta istas et alias rationes omnia subiecta penetrant, quia angulus B penetrat intellectualia, ubi differentia inter intellectuale et intellectuale inspicitur, ut in
 15 B ipso inter Deum verbum, inter Deum mentem, inter Deum amorem; in C inter Cherubim et Seraphim; in B C, ut inter Deum et angelum, inter |bonitatem et magnitudinem, et ita de caeteris. Est differentia inter sensuale et sensuale, cum angulus B penetrat circa sensualia, conside-
 20 rando differentiam in D inter Saturnum et Iovem, in E inter virum et mulierem, in F inter canem et elephantem, et ita de aliis. Est differentia inter sensuale et intellectuale, ut in B D inter Deum et coelum, C E inter angelum et hominem, E K inter hominem et iustitiam.

1 Membrum III. (cf. a p. 215, 10 sq.) corregge G, e similmente p. 268, 1 Membrum IV., 22 Membrum V., 269, 10 Membrum VI., 270, 5 Membrum VII., 271, 5 Membrum VIII.; invece A²⁻³ (non A) correggono qui Membrum I. 19 angulus G: angelus P (AA²⁻³)

II. Membrum.

Angulus item C omnia principia penetrat, et per
 omnia subiecta discurrit. Est enim concordantia inter in-
 tellectuale (et) intellectuale, ut | in B inter mentem, intel- **d 1^r**
 5 lectum et voluntatem, quae in una essentia radicata concur-
 runt, in C inter Cherubim et Seraphim, qui in simplicitate
 naturae concordant, ut in cognitione, intellectualitate et
 id genus aliis, in D inter hoc et illud coelum, hoc et illud
 astrum. Ita in aliis est iudicandum. | Insuper in B C inter **655**
 10 intellectuale, quod est Deus, et intellectuale, quod est an-
 gelus, concordant enim in bonitate, sapientia, entitate,
 licet non sit adaequatio ulla neque comparatio; in C D in-
 ter angelum et coelum, quae concordant in bonitate, ve-
 ritate, virtute etc. Idem esto in caeteris iudicium: inter
 15 sensuale et sensuale, ut inter D et E, id est coelum et
 hominem, F G imaginativum et sensitivum, G H sensiti-
 vum et vegetativum, H I vegetativum et elementativum.
 Vel in G, ut inter hoc sensitivum et illud, in H inter hoc
 vegetativum et illud, in I inter hoc elementativum et illud,
 20 in K inter hoc et illud instrumentativum.

DE PENETRATIONE ANGVLI D.

III. Membrum.

Similiter angulus D omnia principia penetrat, et per
 omnia subiecta discurrit. Sicut enim | differentia et concor- **d 1^v**

4 et AG: om. P 8 in D G: in C per errore P (e così anche AA²⁻³)
 15 id est AG: i. P

dantia sunt inter sensuale et sensuale, intellectuale et intellectuale, sensuale et intellectuale, in hoc et in illo sensuali, in hoc et in illo intellectuali, ita et contrarietas. In subiecto B contrarietas est inter summum bonum et summum malum, ipsum ens et ipsum nihil; in C inter calodaemonem et cacodaemonem; ita in aliis quorum quaedam per se contrarium recipiunt, ut est manifestum.

DE HORVM ANGVLORVM IN INVICEM PENETRATIONE.

10

IV. Membrum.

Sicut autem praesentes anguli aliam penetrant figuram, tum per subiecta tum per praedicata discurrentes, ita quoque invicem se penetrant, dum istius trianguli anguli per alios triangulos et angulos discurrunt. Dum videlicet B penetrat in angulum E, qui est primus secundi trianguli, dicendo et considerando differentiam inter principium et principium, item angulos E F considerando differentiam inter principium et medium, angulos item omnes E F G, penetrat etiam primum angulum tertii trianguli, dicendo in H differentiam inter maioritatem et maioritatem, in H I differentiam inter maioritatem et aequalitatem, in H I K inter maioritatem, aequalitatem et minoritatem. Penetrat tandem tertii trianguli angulos eodem pacto, intuendo | differentiam inter maiorem aequalitatem, d 2^r
25 minorem aequalitatem etc., nunc quidem sigillatim singu-

1 et sensuale AG: et sensensuale P 10 Membrum IV. A₁A₂²⁻³:
III Membrum P: per G vedi a p. 267, 1 20 differentiam] differen-
tia PG, ma cf. v. 16 e 24 21 differentiam] Differ. P: differentia A²G

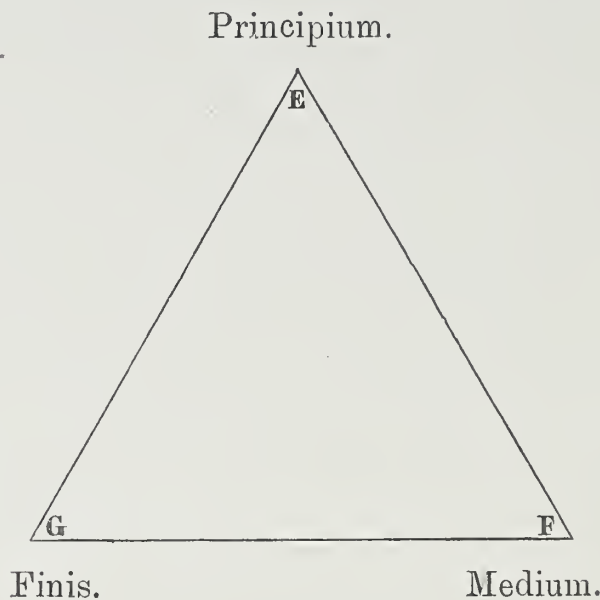
los, nunc vero communiter duos, nunc universaliter omnes. Simile iudicium est de penetratione angulorum C et D per alios angulos et triangulos.

DE SECVNDO TRIANGVLO SECVNDAE FIGVRAE.

5

V. Membrum.

Secundus triangulus secundae figurae est E F G, ubi E significat principium, F medium, G finem; qui anguli eadem qua superiores forma omnia penetrant. Cuncta enim aut sunt principium, aut medium, aut finis; aut per
10 principium, per medium, per finem; aut in, ex principio, medio, fine; aut principii, medii, finis.

Hic triangulus et eius anguli omnia penetrant, quae sane penetratio aut est per rectum aut per obliquum ca-

d 2^v
657

7 E AG: è P 8 superiores G: superiore P 10. 11 aut, in, ex prin. med. fin. P: aut in vel ex principio, medio, fine G 12 nella figura originale (e anche in AA²⁻³) per errore sono ripetute le lettere B D C della figura precedente: G ha giustamente corretto E G F

sum, ut in proposita divisione diximus, et cuilibet etiam permodicum ingenioso ad dictorum similitudinem facile est conicere.

DE TERTIO TRIANGULO.

5

VI. Membrum.

Tertius triangulus est H I K, ubi H significat maioritatem, I aequalitatem, K minoritatem. Qui certe anguli et triangulus non minus caeteris omnibus intelliguntur esse penetrativi; cuncta enim aut sunt maioritas, aut minoritas, aut aequalitas, aut in, cum, ex his, vel horum quodam.

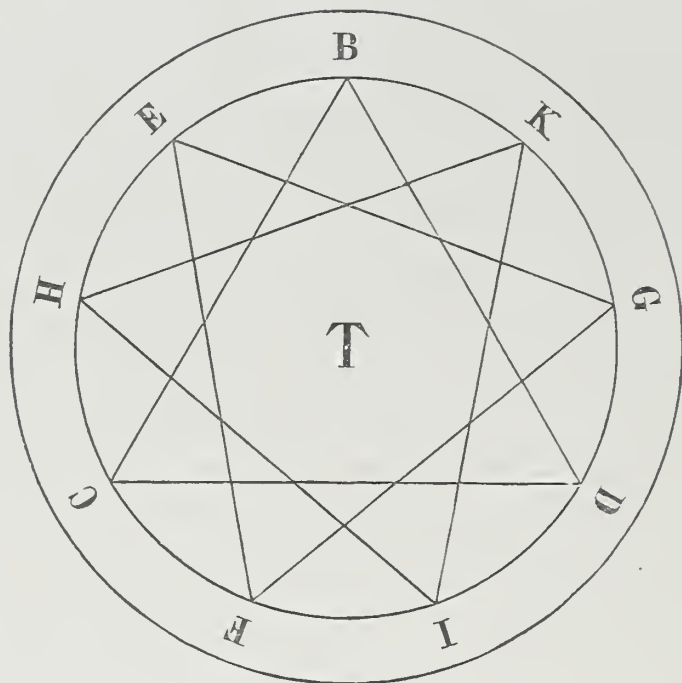

Penetrant, inquam, omnia subiecta, omnia praedicata, **d 3^v** et omnes praedicatorum subiectorumque circumstantias, aut per rectum aut per obliquum, aut adiective aut substantive, sicut et caetera.

CAP. VII. DE COMPLICATAE FIGVRAE
ANGVLORVM SIGNIFICATIONE.

I. Membrum.

Ratione igitur in superioribus explicata tres designati
5 trianguli complicantur.

Ibi super angulum 'differentia', et super angulum **d 3^v**
'concordantia', et super angulum 'contrarietas', utpote
super B C D angulos, est titulus inter sensuale et sensuale,
intellectuale et intellectuale, sensuale et intellectuale, ut
10 significantur obiecta dictorum angulorum atque subiecta.
Haec etenim de omnibus vel recte vel oblique, vel affirma-
tive (vel) negative dicuntur et inquiruntur.

1 VII *PA*²⁻³: VIII *emenda G*, cf. p. 265, 6 12 vel negative *A*³*G*:
negative *AA*²: negedatiuè *P*

II. Membrum.

Ibi super angulum E principium est titulus causa, quantitas, tempus, ad denotandum quod secundum amplam extentamque significationem, qua et causarum genera qua-
 5 tuor complectitur, terminus ille accipitur: et videlicet pro causa efficiente, a qua vel dirigente vel ordinante vel administrante fit aliquid; et pro formali, secundum quam, ad cuius similitudinem, imita|tionem, formam, modum sive **659**
 10 quae et in qua aliquid conflatur vel componitur vel in aliud transmutatur; et pro finali, propter quam fit et ad quam ordinatur aliquid.

Declarat Lullius in libro De auditu cabalistico, se **d 4^r**
 per terminum illum 'causa' intelligere genus substantiae, et
 15 per terminos illos 'quantitas et tempus' intelligere genera accidentium, et universa contra substantiam distincta praedicata. Neque obest quod substantia intelligatur implicata in iis quae significantur per octo elementa figurae S, et novem accidentis genera in eiusdem figurae nono ele-
 20 mento K. Ipsa enim accidentia, dupliciter considerata, ad duas (iuxta duos respectus et officia) pertinent figuras. Substantive inquam sumpta in genere subiectorum intelliguntur (sic etenim instrumenta sunt, quibus aliquid contingit operari), adiective autem capta (etiam cum ipsa substantia)
 25 praesentem necessario figuram subintrabunt. Substantive intelligo sumi aliquid, quando ipsum per alia denominabile est atque considerabile; adiective autem, quando per ipsum alia.

4 extentamque A: extenctamque P: extensamque G

III. Membrum.

Ibi super angulum F medium est titulus coniunctionis, **d 4^v**
 mensurationis et extremitatum, ad significandum quibus
 medium dicitur tres esse modos. Est enim primo medium
 5 coniunctionis, sicut intercessor, interpellator, copulator,
 leno et similia; copula item quae facit subiecto convenire
 praedicatum, sicut anima est medium per quod probatur
 animal esse vivens, sicut et verbum substantivum quod
 dicitur eorum quae de altero praedicantur nota. Est se-
 10 cundo medium mensurationis, sicut est illud quod praecise
 proprieque medium aequaliter distat ab extremis, ut cen-
 trum est medium circuli. Adde quodlibet inter extrema
 positum, quod cum neutrum sit illorum, communiter me-
 dium appellatur, ut omnes singulique gradus inter primum
 15 et ultimum Arietis. Est tertio medium extremitatum, in **660**
 quod quomodolibet aliter seposita concurrunt; unde actio
 medium esse intelligitur inter agentem atque patientem,
 ut inter bonificabile et bonificatum est bonificare, amare
 seu amor inter amantem et amatum; unde amans, amabile
 20 et amare sunt una amabilitas indivisa d. Lull.

IV. Membrum.

Ibi super angulum G finis est titulus perfectionis, ter-
 minationis et privationis, ad et huius termini amplitudi-
 nem significandum.
 25 Est enim primo finis perfectionis seu causalitatis, ad **d 5^r**
 quem omnia diriguntur, tendunt et conquiescunt; sic homo

3. 11. 15 extremitatum etc. AG: extraemitatum etc. P, e così altrove
 9 eorum, quae de altero praedicantur, nota G 20 d. Lull. PAA²⁻³:
 doctori Lullio G 24 significandam G

est finis plurimorum, Deus est finis omnium. Est secundo finis terminationis, sicut Alpes sunt finis Galliae in Italiam, et Pyrenes in Hispaniam. Est tertio finis privationis, ut mors, defectus, extinctio.

5

V. Membrum.

Ibi super angulos H I K, id est maioritatem, aequalitatem, minoritatem, est titulus inter substantiam et substantiam, inter accidens et accidens, inter substantiam et accidens, ad significandum triangulum et angulorum
 10 gulos omnia penetrare; est enim maior substantia coeli quam aquae substantia quodammodo; est maius quodammodo accidens intelligere quam credere, est maior ratio entis in substantia quae existit, quam in accidente quod inhaeret. Est item aequalitas inter substantiam, quae est
 15 individuum unius speciei, et alterum individuum eiusdem vel alius speciei; inter accidens, quod est una experientia vel scientia, et accidens, quod est alia experientia vel scientia; et potentiam visus ad videndum, et auditus ad audiendum; inter substantiam et accidens substantive
 20 sumptum, sicut inter hominem et risibile, equum et hinnibile.

Est tandem minoritas inter substantiam et substan|tiam, **661**
 substantiam et accidens, | quia (ut visum est) est et maio- **d 5^v**
 ritas; unum quippe correlativorum est iudicium.

CAP. VIII. DE SCALA PRAESENTIS FIGVRAE.

I. Membrum.

Secundae figurae scala etiam propria altitudine latitudineque constat. Est ergo longitudo scalae materia seu
 5 subiectum, in quo discurrit intellectus, a supremis et universalissimis per intermedia ad infima descendens, vel ab infimis per eadem conscendens ad suprema, ut cum a differentia, quae super omnes differentiarum species est universalissimum principium, ante quam et supra quam
 10 nulla est differentia (ipsa enim per aliud non differt, et per ipsam differentia differunt universa), descendimus per proximas immediatasque partes, species modosque ad infimam atque remotissimam, et cum a concordantia, quae est **d 6^r**
 universalissimum principium (per quod et quo omnia concordantia concordant, et quod non concordat per aliud,
 15 quod se ipso cum aliis in ratione principii concordat), ad remotissima et maxime particularia per proxima mediaque converso descendimus ordine. Simile de aliis praesentis figurae angulis in proposito penetrativi ascensus atque
 20 descensus est iudicium. Sic ab ista signata differentia, quae est inter Socratem et Achillem, procedimus ad differentiam inter hunc philosophum et hunc militem, inde ad differentiam militiae et literaturae, inde ad universaliorem, quae est inter institutum ordinatum ad culturam animi, et ordinatum vel ad necem corporum vel ad honores externos;

1 CAP. IX. *G* SCALA *AG*: SCHALA *P*, e *similm.* v. 3. 4 etc. 5 supremis *AG*: supraemis *P*, e *similmente* supraema etc. in sequito 9 ante quam *G*: ante-|quam PA^{2-3} : antequam *A* 16 quod (*innanzi a se*) PAA^{2-3} : sed *G* 20 descensus *AG*: de|scensus *P*

itaque deinceps pro captu rei propriique ingenii usque ad generalissimum, quod est differentia, ultra quod non est possibile progredi. Idem de descensu vice versa iudicium est.

5 Verificatur etiam descensus huiusmodi in terminis
 titulorum qui sunt in angulis, quia a differentia quae | est 662
 inter sensibile et intelligibile, procedimus ad differentiam
 quae est inter angelum et hominem, inde ad eam quae est
 inter Cherubim et philosophum, inde ad hanc quae est
 10 inter Lullium | et unum ex iis; sic a differentia quae est d 6^v
 inter sensibile et sensibile, ad eam quae est inter plantam
 et animal, eam quae est inter piscem et herbam, eam quae
 inter delphinum et vitim, ad hanc quae inter hunc del-
 phinum et hanc vitim. Idem de aliorum titulorum ascensu
 15 descensuque iudicium.

II. Membrum.

Latitudo quoque praesentis scalae ad praecedentis
 figurae similitudinem capitur; etenim praesentes termini
 non arcte, sed iuxta amplissimam capiuntur significationem.
 20 Non enim differentiae nomine intelligimus ipsum quo pro-
 priissime aliquid ab aliquo differre dicitur, utpote quod
 genus dividens specierum est essentialiter constitutivum;
 sed est omnis quae proprie, omnis quae communiter dici-
 tur. Huc accedit alietas, diversitas, disparitas et quidquid
 25 ad copiam considerationis et inventionis sub ista dictione
 spectari potest. Simile de concordantia iudicium, quae
 omnem convenientiam, consistentiam, unionem, identita-

13 et vitim, ad *noi*: vitim et ad *P*: (et) vitim et ad *AG* 19 am-
 plisissimam *G*

tem, concursum, compatentiam complectitur. Ipsam, licet
 universalissima sit, minus tamen universalem appellat
 Lullius, quam sit differentia; omne enim quod concordat,
 aliquo modo differt (siquidem idem sibi ipsi concordare
 5 non dicitur); concordantiam igitur includit differentia. Sed
 tamen omnem differentiam dicere possumus a concordan-
 tia includi; nihil enim differt quod aliqua non con|cordet **d 7^r**
 ratione, vel per entitatem, vel per esse, vel per considera-
 ri, vel per imaginari, vel per dici. Optime quoque dicit
 10 comparans contrarietatem differentiae; contrarietatem enim
 in omnibus invenire non possumus, nisi forte nomine con-
 trarietatis extento ad supponendum pro omni oppositionis
 genere, ut repugnantium, relati|vorum, privativorum, con- **663**
 tradictiorum, e regione appositorum. Sed hîc intellige
 15 comparationem esse factam seorsum ab arte, quatenus scili-
 cet proprius significantes termini capiantur. Alioqui ab ipso
 Lullio quaereremus de enumeratis oppositionis speciebus,
 ad quod principium reduci velit eas aliud, cum non com-
 mode ad duos alios triangulos possint pertinere. In hoc
 20 autem qui relinquitur, nemo nisi delirus ad angulum diffe-
 rentiae vel concordantiae referet.

III. Membrum.

In secundo quoque triangulo latitudo scalae manifesta
 est, ubi principium non solum significet quod proprie
 25 contra terminum a quo causa distingui solet et elementum,
 sed et omnia quae sub huius dictionis usu significantur. Id
 manifestat titulus anguli: causa, quantitas et tempus; la-

1 *forse* competentiam 12 extencto (*sic*) *P*: extincto *AA*²⁻³: exten-
 so *G* 16 proprius *PA*: propius *A*²⁻³: proprie *G* 20 ad-|angulum *P*

titudo item medii, quam inducit titulus coniunctionis, mensurationis et extremitatum; latitudo quoque finis, quae finem causalitatis seu perfectionis, finem terminationis, finem privationis d.

5

IV. Membrum.

d 7^v

In tertio similiter triangulo, ubi maioritas est inter eam quae est in substantia, qualitate, magnitudine, eam quae inter substantiam et substantiam, qualitatem et qualitatem, magnitudinem et magnitudinem, similiter et in
 10 multitudine, virtute, potentia, facultate, loco, situ, tempore, aeternitate, et caeteris, quae omnia nomine accidentis et substantiae ab Archyta, Aristotele et Lullio significantur. Non aliud est de latitudine gradus scalae tertii anguli iudicium; perpetuo enim minoritas cum maioritate (cuius
 15 est correlativa) comprehenditur. Latitudo quoque anguli aequalitatis in propriae scalae angulis patet, quia non capitur iuxta arctam, qua sumitur in secunda categoria, significationem ab Aristotele dicente 'maxime proprium esse quantitatis | per aequale et inaequale dici'; sed usurpatur **664**
 20 secundum omnem modum, quo aliquid cum aliquo pariter dicitur atque se habere intelligitur vel absolute vel respective sumptum. Unde aequalem dicit Lullius visum intellectui, quia aequae se habet ille ad sensibilia, ut iste ad intelligibilia. Harum scalarum latitudinem, ubi de ter-
 25 minorum multiplicatione considerabimus, specialius forte distinguemus.

4 d. (cioè dicit) PA^2-3 : indicat G 5 IV. AG : III. P 7. 8 magnitudine, (et) eam quae G 12 Archyta G : Archyta P 17 categoria AG : categoria P 18 Ar. Categ. c. 6. 6^a 26 21. 25 cf. f^3 sqq. [P]

CAP. IX. DE SIMPLICITER APPREHENSIBILIBVS **d 8^r**
 SYNCATEGOREMATICIS.

I. Membrum.

Peracta categorematicorum consideratione, ad termi-
 5 nos syncategorematicos consequenter transeamus. Sunt
 autem decem quaestionum signa, ad quae omnia reliqua
 reduci posse Lullius intelligit. Quam sane reductionem,
 quantumvis incomptam, ut tamen nihilo minus venerabilem
 amplectimur. Hîc minime ad terminorum est proprietatem
 10 respiciendum, sed tantum ad eum quem notant ordinem,
 texturam, architecturam; unde pro dispositione ex hac
 theoria alii quidem melius, alii vero minus bene ad inven-
 tionis iudiciiue actus valeant incedere. Hîc enim non
 fabricatorem, qui manum lignis, lateribus et cemento ad-
 15 movet, sed architectorem facimus, cui quodam inculto in-
 dice et rudi quadam designatura sufficit ei, qui pulchram
 optimamque domum aedificare intendit, lineis et numeris,
 quot rei propositae necessitas exquirat, modulum insi-
 nuasse.

20 Mitto quod sicut hae decem quaestiones ad combina- **d 8^v**
 toriae artis commodum necessario ad novenarium nume-
 rum sub novem elementis contrahuntur, ita et alias mul-
 tas, quas posses invenire, ad eos (ut melius tibi fieri posse
 videtur) qui expressi sunt modos reducantur, quantumvis
 25 ex rigore propriae significationis minime reduci valeant.
 Illud enim hîc considerare oportet, | quod artis huius ter- **665**

1 CAP. X G 2.4.5 SYNCATEGOREMATICIS, categorematicorum etc. G:
 syncathegorematicis etc. P 13 incedere AG: in|cedere P 14 ateri-
 bus G 22. 23 aliae multae emenda G

mini non physice, non logice, non metaphorice, sed amplius (ut amplissima est huiuscemodi ars) ad significandum extenduntur. Decem igitur quaestiones per decem terminos sub novem elementis proponantur, quas ordinate in sequenti 5 figurae licet inspicere ordine:

	B utrum	F quantum
	C quid	G quale
	D de quo	H quando
	E quare	I ubi
10	K quomodo, cum quo	

Quae non ideo dicuntur quaestiones, quia taliter in praxim artificii reducuntur, sed quoniam per modum quaestionis primo significare videntur, quod optime Lullius etiam ipse manifestat, dum easdem et regulas appellare 15 consuevit; quandoquidem ex instituto principali potius ad regulandum et definiendum quam ad inquirendum sunt finaliter | ordinatae, ut per ipsas disponamur et ordi- e 1^r nemur in discursu, resolutione et explicatione conceptionum.

20

II. Membrum.

Quae sane regulae seu quaestiones non sunt utcumque appositae, sed rationaliter ordinatae. Harum enim aliae ad intrinsecam rei spectant rationem, aliae ad extrinsecam, aliae ad intrinsecam quodammodo et quodammodo ad 25 extrinsecam. Primarum aliae dicunt prorsus absolutum esse, ut 'utrum', 'quid'; aliae aliquem denotant respectum, ut 'de quo' et 'quare'; aliae plus ad extrinseca respiciunt, ut

12 reducuntur G

BRUNI *Opp. lat.* II, 2.

‘quantum’ et ‘quale’. Secundarum (utpote quae respiciunt non quod est in, sed quod est circa subiectum) aliae respiciunt tempus seu durationem, ut ‘quando’; aliae locum sive situm, ut ‘ubi’. Tertiaram quaedam est inquirens medium rei sive in se et circa se, sive in alio et circa aliud, ut ‘quomodo’; alia vero concomitans illius, sive adiectum, sive proximum, sive | correlatum, intrinsece vel extrinsece perscrutatur, ut regula ‘cum quo’.

666

DE PRIMA REGVLA ‘VTRVM’ B.

10

III. Membrum.

Ideo ‘an’ sive ‘utrum’ aliis praepositur quaestioni- e 1^v
bus, quia omnis alia quaestio de re quapiam ipsam vel in
causa vel in se vel in conceptu esse supponat oportet;
tamquam ens enim accipimus de quo ‘quid, quale, quare’
15 inquirimus, licet in quibusdam ante quaestionis ‘utrum’
decisionem quid per nomen significetur intelligere oportet;
postquam enim respondens audierit ab interrogante, quid
Chimaerae nomine significetur, habet quomodo ad quaestio-
nem ‘an illa sit’ respondere debeat. Porro id quod per
20 nomina significetur, ante quamlibet disciplinam et inqui-
sitionem praehaberi oportet; et ideo ‘quid nominis’ non
intelligit Lullius esse quaestionem.

Quaestionis huius tres Lullius species adducit: affir-
mationem, negationem, dubium. Eorum enim, de quorum
25 esse quaeritur, alia sunt necessario, et pro istis determi-
nate est affirmatio; alia impossibiliter, et horum definita
est negatio; alia in utramque contingentia partem, et haec

14 tamquam *P*: tanquam *AG* 15 quaestionis *AG*: questionis *P*
18 Chimaerae *G*: Chimerae *P* 26 *forse* definite

in controversam ducuntur assertionem. Certum est enim futuram eclipsim luna existente in capite vel cauda draconis, certum quoque quod de eodem secundum quod idem contradictoria non verificentur. Dubium est an sit futurum
 5 bellum, an legum innovatio subsequatur, an philosophus ditescat, et quodlibet vel in libera consultatione positum, et quod casus fortunaeque militat incertitudine, et quae-
 cunque de particularibus in natura possunt impediri, eque **e 2^r**
 excessu defectuque et alteratione fluctuantis materiae cur-
 10 sum destituere definitum.

DE SECUNDA REGVLA 'QVID' C.

667

IV. Membrum.

'Quid' est quo rei determinari quaerimus essentiam, et in quo aliquid genere consistat ambigitur. Quod si sit
 15 generalissimum, et consequenter neque genus admittat neque differentiam, per hoc tamen nihilominus quaerere licet de eiusdem propria, qua ab aliis generibus distingua-
 tur, ratione; illa etenim quamvis non per superiora genera definiantur, nihil impedit quominus, per ea quae circum-
 20 circa et veluti a latere sunt apposita, certis veluti septem-
 tentis intra proprios fines coërcita intelligantur. Quae igitur non per superiora neque per inferiora, per aequalia probe poterunt definiri; vel inquam per eorum quibus ab
 aliis universalibus dissepuntur proprietates, vel non inepto
 25 quo Lullius facit modo, dicens: bonitatem esse qua magni-
 tudo, duratio, potestas et quaecunque sunt, bona sunt, seu

2 eclipsim *G*: eclipsim *P* 7. 8 quaecunque *AG*: quaccūque *P*
 13 quaerimus *AG*: querimus *P* 14 ambigitur *AG*: ambigiur *P*
 25 qua (*dopo* esse) *G*: quo *P*

qua aliquid est bonificativum, bonificabile et bonificans,
 et est bonum; et ab hoc definiendi modo non abhorruit
 Aristoteles et Archytas d. 'qualitas est secundum quam
 quales esse dicimur.' Similiter intelligitur quantitatem,
 5 actionem, se habere et caetera id genus alia. Quae igitur e 2^v
 in communi sunt principiandi, regulandi vel subessendi
 ratione, secundum certam principiandi formam differant
 oportet, utpote per benefacere quod est a bonitate, et ma-
 gnificare quod est a magnitudine; quod plane ita est illis
 10 proprium et definitio, ut nihil proprius, nihil peculiarius.

Eius quattuor afferuntur species quaestionis: 1. 'quid
 est in se', 2. 'quid habet in se', (3.) 'quid est in alio', (4.)
 'quid habet in alio'.

'Quid est in se' quaerit essentiam et esse, seu quidquid
 15 per essentialem definitionem denotatur, quatenus species
 absolute simpliciter, et ratione qua ipsa est hoc ens in
 recto, non inquam ut huius entis, huic | enti, de hoc ente, 668
 et omni alia qua ad aliud respicere videatur ratione, prae-
 terquam si tale proferatur, quale hoc ipsum quod est quo-
 20 modolibet ad aliud esse intelligatur.

'Quid habet in se' est secunda regulae C species; con-
 sequenter enim ad ipsum, quod noscimus quod est res in
 se, succedit quid in se habeat considerare, utpote ex qui-
 bus intrinsece habitibus coessentialibusque consistat, quae
 25 ad esse conflandum, integrandum et in omni perfectione
 constituendum concurrunt.

'Quid est in alio' tertia est ordinate species succedens; e 3^r

3 Aristoteles et Archytas G: Arist. et Architas P Arist. Categ.
 c. 8. 8^a 25 d. P: dicens G 5 actionem se habere PG 10 proprius]
 magis proprium G 11 quattuor P: quatuor AG 12 (3.) e (4.) AG:
 om. P 13 in AG: us P 19.20 ipsum, quod est quomodolibet ad
 aliud, esse male G

res enim ubi per intrinseca atque propria considerata fuerit, per aliena, extrinseca et relata contemplari desiderat, nempe quid sit et habeat in alio. Et hoc dupliciter: et per id quod potest, agit et causat in eo, et per id quod
 5 ab eodem potest pati atque recipere, recipit atque patitur; idque triplicem inspiciendo regionem: superiorem maiorum, meliorum, aequalem parium similiumque, inferiorem minorum et deteriorum. Simile iuxta alios triangulos ad distinctionum ordines esto iudicium.

10 'Quid habet in alio' sequitur proxime dictam quaestionem, sicut esse praecedit habere et habitus essentiam. Hoc habere in alio examinatur penes consequentia contingentiaeque ei de quo est quaestio; ita in alio agente, patiente, consistente, concomitante, 'maiori, minori, aequali et
 15 aliusmodi iuxta proxime designatas rationes.

Exemplum huius regulae C 'quid est homo in se?' substantia animata rationalis; 'quid habet in se?' humanitatem, intellectum, voluntatem, sensum etc.; 'quid est in alio?' in Italia Italus, in sapientia sapiens, in loco locatum, in fine gloriosum; 'quid habet in alio?' in demonstrabilibus scientiam et rationem, in sensibilibus sensum et phantasiam, in possessis dominium, in Deo spem etc. Simile de aliis iudicium, discurrendo per | differentia, con- 669
 traria, contradictoria, similia, dissimilia, priora, poste- e 3^v
 25 riora etc.

DE TERTIA REGVLA 'DE QVO' D.

V. Membrum.

Questio 'de quo' sequitur ipsam quae est 'quod est in alio', sicut respectus extrinsecus intrinsecum, quod

magis est absolutum semotumque ab eo de quo est, quam ab eo quod est. Habet species tres, quarum prima est de quo est primitive, principiative seu derivative secundum esse; secunda de quo constitutive, consubstantialiter, consistenter; tertia de quo est possessive, quod aequivalet quaestioni 'cuius est', quam liceret apponere pro alia regula ad dictionis proprietatem respicienti. Sed propter similitudinem quam habet haec quaestio in idiomate hispanico et italico, quibus quaerentibus possessive uti accidit illa particula 'de quien es? de chi è?' Quod si cui videtur ardua haec reductio, sciat Lullio nobisque secum non esse colloquium. Exemplum primi modi regulae D: 'de quo est homo originaliter seu initiative?' Vel dicitur de coelo et de sole et de patre, vel de praeiacente materia, vel de nullo intrinsece; totus enim de alio esse minime potest. Secundo 'de quo est homo constitutive?' De anima et corpore, de elementis et potentiis intellectivis et sensitivis, seu de sua materia et de sua forma. Quae regula sequitur esse iniciativum, sicut esse de principiis materialibus seu partibus sequitur esse agentis, initiantis, principiantis. Tertio 'de quo est homo possessive?' seu 'cuius est?' Dicitur metaphysice esse Dei, providentiae, fati vel (ut quorundam more loquere) fortunae; physice esse mundi a quo circumscribitur, substinetur, influxum recipit, et cuius est incola; ethice est suae concupiscentiae, voluntatis affectusque eius a quo tenetur, cui et mancipatur; civiliter dominationis, servitii, religionis, regulae, instituti. Responderi tandem iuxta innumeras istorum species facile

4. 5 esse? secunda — consistenter? tertia G 8. 9 hispanico A³G: Hispanico P 9 quaerentibus AG: querentibus P 10 sarà da segnare una lacuna innanzi a Quod 15 nullo intrinsecè A²⁻³: nullo intrinsecae PA: aliquo intrinsecus G 23 loquere P: loquar AG

potest, tum per hanc ipsam, tum et per alias discurrendo regulas, quibus ad omnem inventionem manuducaris atque copiam.

DE QVARTA REGVLA 'QVARE' E.

5

VI. Membrum.

'Quare' ordinate subsequitur praedictas omnes atque e 4^v
 singulas; post ipsas enim quaeremus 'quare est? quare est
 hoc? quare est de hoc? quare est huius?' Imo et quare
 supponit rem esse, rem esse hoc esse de hoc, esse huius
 10 esse illius, et caetera. Post combinatas itidem quaerit 'quare
 est hoc quod esse dicitur, et esse hoc de illo vel illius?'
 Duas admittit species; est enim Lullio duplex quare:
 formale videlicet et finale. Ad quaestionem enim istam
 respondemus tum per principia formalia rei constitutiva,
 15 vel per suum ivum, abile et are, vel per primas duas
 regulae C species, vel per are primae speciei regulae D,
 et secundam eiusdem regulae speciem; tum per id ad quod
 ipsum de quo est quaestio videtur esse ordinatum.

Exemplum primae speciei, si quaeratur 'quare est
 20 homo?' dicitur quia est sua essentia, vel sui esse constitu-
 tivum, vel per suum ivum, abile et are, utpote quia
 est homificativum, id est causa eius effectiva etc. Resp.
 per primam speciem regulae C, per id quod est in se et
 habet in se intrinsece constitutivum et coëssentialia, quae
 25 ad secundam eiusdem regulae speciem referuntur; per ter-
 tiam item quartamque regulam C, unde responsio erit
 ab effectu potius quam a causa: 'quare est homo', id est

8 Immo *G* 10 quaerit *P*: quacrat AA^{2-3} : quaestiones *G* 22 Re-
 spondetur *G*

'quod signum habes de esse hominis?' quia | est in alio, e 5^r
 quia habet in alio hoc; per are primae speciei regulae D
 dicendo 'per causare suae causae, initiare sui initii'; et per
 secundam eiusdem regulae speciem, dicendo 'quia est sua
 5 anima, suum | corpus, sua materia, forma' etc. Exemplum 671
 secundae speciei, ut si quaeratur 'quare est homo?' respon-
 detur metaphysice 'propter ultimum omnium finem', physice
 'ut sit perfectissima animalium species, utpote in horizonte
 intellectualium et sensitivorum rationale', ethice 'ut sibi
 10 aliisque et primo reip. per iustitiam commutativam distri-
 butivamque vivat', 'ut suum intellectum et voluntatem ad
 verum atque bonum dirigat et ordinet'. Ita suo modo de
 caeteris.

DE QVINTA REGVLA 'QVANTVM' F.

15

VII. Membrum.

Quaestio F ordinate sequitur praedictas, quae intima
 rerum inspiciunt; nunc enim quantitas, quae primum es-
 sentialem rei naturam accidentaliter consequitur, utpote
 quae in omnibus physicis qualitatibus substrata intelliga-
 20 tur, sine qua ullam ex iisdem ne imaginari quidem esset
 possibile; ideo recte hanc omnes post substantiam imme-
 diate subordinatam accipiunt.

Ipsa duas habet species: continuum videlicet et discre- e 5^v
 tum, quandoquidem alia est circa magnitudinem, alia nu-
 25 merum, alia mensuram significat, alia per additionem et
 multiplicationem, alia per divisionem partitionemque tendit
 in infinitum, alia principium habet punctum, alia unita-

6 ut *om.* G 10 reipublicae G 15 VII. AG: III. P 24 ma-
 gnitudinem, <alia circa multitudinem> G

tem. Subdividitur in eam quae molis est corporeae, vel momenta substantiae, essentiae, virtutis, efficaciae, praestantiae, et horum similium vel oppositorum, significat, et habet latissimum campum, ut alibi licebit intueri.

- 5 Exemplum primae speciei 'quantus est homo secundum magnitudinem?' dicitur tantus, ut in augmento perfecto constitutus sit maior serpente, cane; minor bove, camelo, elephante. 'Quantus in esse apto ad vitam?' non infra sexquicubiti magnitudinem, non supra decem cubitorum.
- 10 'Quantus secundum multitudinem?' non | pauci, non innu- 672
merabiles, non infiniti. 'Quantus partium multitudine?' considera partes intrinsecas, extrinsecas, animam, animae potentias, corpus, corporis partes proximas usque ad elementa. Exemplum secundae speciei 'quantus est virtuali-
15 ter, efficaciter?' considera et magnitudinem et multitudinem operationum, et examina per maioritatem, aequalitatem et minoritatem. Tantum enim potest unus homo, quantum perfectus alter, ut patet in homificativo, abili | et are, e 6^r
et aliis communibus propriisque accidentibus; quod est per
20 aequalitatem examinare. Responde etiam quod potest magis et plura facere quam species animalium infra ipsum, minus speciebus animalium quae simpliciore corpore vel simplici consistunt elemento, vel substantiae sunt corporeae magis spiritualis vel intellectualis; et hoc est per
25 minoritatem examinare subiectum. Idem de examine per alios triangulos est iudicium, circa alia principia D 'quanta sit sua bonitas, sua sapientia, magnitudo, virtus, scientia' etc.

3.4 oppositorum, significat, et habet *P*: oppositorum; significat et habet *G* 9 sesquicubiti *G*

DE SEXTA REGVLA 'QVALE' G.

VIII. Membrum.

Quaestio haec praecedentem sequitur ob dictam rationem, quia omnis physica qualitas est corporea et est in
 5 subiecto dimensionato consistens; non quantum enim, neque mobile, neque alterabile, neque calidum, neque rarum esse potest. Hinc recte sentiunt quidam e Platoniceis atque Peripateticis, materiam mediante quantitate esse reliquorum
 10 accidentium susceptivam, nec minus congrue qui dicunt indeterminatam quantitatem esse cum materia perpetuo consistentem, | quae subinde per certas terminatasque for- e 6^v
 mas substantiales, has vel illas, maiores vel minores, iuxta unum vel alium gradum et numerum sibi definiant dimensiones, quas conditio essentialis specificaue differentiae
 15 natura velut | intexit, ut subinde extrinsecae qualitates pro 673
 commodo subiectique congruentia superveniant.

Duas habet haec regula species, ut duplex est quale: proprium videlicet et appropriatum. Primum est naturale innatumque illud, quod soli speciei convenit et cum ipsa
 20 praedicative convertitur, illi soli omni semperque congruens. Secundum est quod post et extra innatam qualitatem, aut praeter, aut ultra, aut supra, aut secundum sequentem naturae ordinem succedit, aut a casu vel fortuna, aut ab intrinseca electione, quomodo et qualecunque
 25 sit illud.

Exemplum primae speciei, si quaeratur 'qualis est homo?' dicitur per primam regulam G 'est risibilis', quod est per innatam qualitatem, 'est rationalis', quod inno-

minatam essentialem indicat differentiam; alioqui enim
 ultimae rerum differentiae (sicut et earundem essentiae)
 innominabiles et inattingibiles esse dicuntur. Exemplum
 5 secundae speciei 'qualis est homo?' dicitur theologice
 'beatificabilis, glorificabilis ultra finem et naturale bonum';
 ethice 'malus per maiorem eius ad malum inclinationem,
 et bonus quia superio|rem et nobiliorem naturam imitatu- e 7^r
 rus regulatae rationis et intelligentiae innititur appulsui';
 civiliter 'vilis, ignobilis, nobilis, heroicus'; physice 'sanus,
 10 bene temperatus'; et ita multipliciter, logice, mathema-
 tice, mantice.

DE SEPTIMA REGVLA 'QVANDO' H.

IX. Membrum.

Quaestio 'quando' ideo sequitur, quia ubi quaesitum
 15 et consideratum quod est res et in re inhaerenter vel
 inexisterenter, eorum quae circumstant, adsistunt et adia-
 cent quod succedit; horum primum est tempus seu 'quando'.
 Ipsum vero 'quando' dupliciter consideratur: vel secundum
 eam qua continuum quoddam est vel continui terminus
 20 rationem, et ita tempus est | proprie appellatum, atque 674
 quantitatis continuae species; alio pacto proprius, prout
 per plures durationis species est determinabile, et ita est
 unum inter categorias generalissimum, cuius species sunt
 semper, aliquando, nonnunquam, anno elapso, mense fu-
 25 turo, hodie. Hic Lullius iuxta communissimam capit ipsum
 significationem; omnes enim quaestiones quam latissime
 sumi possunt, sicut et alii termini capiuntur.

9 civiliter AG: Ci-|uiter P 15 inhaerenter AG: inherenter P
 17 quod (nella solita abbreviazione) P: ratio G: piuttosto quaestio 21 ma-
 gis proprie G 23 categorias G: cathogorias P 27 (sicut et alii ter-
 mini) capiuntur PG

'Quando' quindecim dicitur habere species; totidem e 7^v
 enim modis ad quaestionem 'quando' respondere possumus,
 puta quatuor modis regulae C, tribus modis regulae D,
 et octo modis utriusque regulae K adducendis. Quaerenti
 5 enim 'quando est homo?' dicitur 'quando est substantia
 animata sensitiva rationalis', quae est a prima specie regu-
 lae C; 'quando habet in se intellectum, voluntatem' et cae-
 tera, per secundam regulam; 'quando est in entitate ens, in
 bonitate bonus' etc., per tertiam regulam; 'quando habet
 10 in demonstrabilibus scibilitatem et scientiam, in sensibi-
 libus sensum' et caetera, per quartam regulam; 'quando
 est originatus, initiatus a patre, coelo et aliis', per primam
 speciem regulae 'de quo'; 'quando est sua anima et suum
 corpus', per secundam speciem; 'quando est Dei, providen-
 15 tiae, fati, fortunae', per tertiam regulam; 'quando est mun-
 di, a quo circumscribitur, continetur, influxum recipit', per
 eandem regulam. Similiter octo aliis modis per similitudi-
 nem regulae D ab ipsa regula K ad hanc H transferendis,
 de quibus infra.

20

DE OCTAVA REGVLA 'VBI' I.

X. Membrum.

e 8^r

Quaestio 'ubi' praedictas sequitur; post enim tempus,
 quod partim adsistit partim inexistit, extat locus, qui
 magis extrinsecum quid est, respectu cuiuscumque de quo
 25 est quaestio. Tempus enim tum circa rem, tum | in re ipsa 675
 consistere videtur, 'ubi' vero et locus tantum circumcirca.
 Ipsum quoque dupliciter consideratur, et videlicet ut con-
 tinuum quoddam partibus positionem ad invicem haben-

tibus constans, et species quantitatis continuae, et proprie locus dicitur; et secundum propriam significationem prout est determinabile per ea quibus possumus respondere ad quaesitum 'ubi est aliquid', et est non solum generalissi-
 5 mum sed etiam transcendens. Et ita aut sumitur physice, vel secundum differentias locales, sursum deorsum, ante retro, dextra sinistra, intus extra, vel secundum denominatas locorum species, ut in coelo, in terra, in aëre et reliquis; aut civiliter in foro, in templo, in senatu; aut ma-
 10 thematicè in tali numero, in tali mensura, pondere, gradu, toto; aut logice in genere, specie; aut metaphysice in bonitate, sapientia, concordantia. Ita generaliter est terminus huius artis, quatenus videlicet omnes, quibus aliquid esse in alio imaginari et dicere possumus, modos com-
 15 plectitur. | Sic verbum dicitur in mente, mens in verbo, e 8^v planta in semine, linea in puncto, tempus in aeternitate. Unde contemplari licet artem istam organo vulgato scientiarum atque metaphysica, immo artibus omnibus, esse generaliore; amplectitur enim scibilia, credibilia, operabi-
 20 lia, quidquid practicum, quidquid mechanicum, quidquid speculativum, quidquid contemplativum.

Habet haec regula itidem quindecim species, sicut et regula H; quot enim modis ad illam, totidem ad istam respondere possumus modis et iisdem, nihilo mutato praeter dictionem seu notam interrogationis; ubi videlicet aiebas 'quando', dicas 'ubi'.

DE NONA REGVLA K 'QVOMODO'.

Quaestio per elementum K designata duplex est. Prima est 'quomodo', quae praedictas omnes consequitur, quia 676 omnibus succedit quaerere quomodo; modus enim ubique
5 supponit rem. Est enim intuitus modi essendi, quiditatis, dependentiae, consubsistentiae, possessionis, causae, finis, quantitatis, qualitatis, durationis, locationis, inexistentialitatis, postquam res omnes istae fuerint. 'Quomodo' vero dupliciter consideratur, sicut et duplex est modalitatis differen-
10 tia, intrinsece videlicet substantia|literque, et extrinsece f 1^r accidentaliterque; hinc secundum hos aliosque (si imaginari possunt) modos accipitur, quibus omnibus quaerenti modum responderi contingat.

Habet quatuor species: 'quomodo res est in se', 'quomodo 15 modo est in alio et aliud in ipsa', 'quomodo est in partibus (quomodocumque partes habere contingat) et partes sunt in ipsa', 'quomodo transmittat aliquid extra se ab intra, vel aliquid immittat in se ab extra'.

Exemplum primae speciei 'quomodo homo est in se?' 20 dicitur per aliter et ive: rationaliter, substantialiter, corporaliter, spiritualiter, constitutive, intellective, adiective, substantive; per adverbia: bene, male, sapienter, potenter, durative etc., ex absolutis praedicatis; item ex respectivis: principaliter, mediate, finaliter, differenter, 25 concordanter, contrarie etc. Exemplum secundae speciei 'quomodo est in alio?' respondetur per easdem modorum

2 *prepone* <Membrum XI.> G 4 *quaerere* AG: *querere* P, 5 *quiditatis* G 9. 10 *differentia* P: *em.* AG 16 *quomodocumque* AG

rationes et physice et metaphysice et logice et moraliter, localiter, definitive, finaliter, et mille aliis modis. Exemplum tertiae speciei 'quomodo in suis partibus, et partes suae in ipso?' respondetur eadem forma, considerando itidem quomodo et quales sunt partes, quibus integratur atque constituitur, physice, logice, metaphysice, quarum aliae propinquae, aliae remotae, aliae proximae, aliae ultimae, aliae sunt partes virtuales atque potentiales, **f 1^v** ut vegetativa, sensitiva, rationalis. Exemplum quartae
 10 speciei 'quomodo homo transmittit aliquid a se?' respondetur generalibus modis, adverblando nomina principiorum, ut proxime | dictum est; distinguendo item modos, **677** quibus homo ex facultatibus corporalibus vel incorporalibus aliquid extra se mittit, produciens, generans, alterans,
 15 immutans, vel quoad facultates animales, apprehendens, cogitans, intelligens; aliquid item in se immutando, excitando, innovando, augendo, per earundem facultatum diversitatem. Et ita species haec tria habeat membra: emissionem, immissionem et conversionem immanentium.

20

DE DECIMA REGULA K.

Decima quaestio 'cum quo' est quam instrumentalitatis regulam etiam appellant, et est concomitantiae non minus regula, immo potius, quia instrumenti quaestio potius est 'quo' quam 'cum quo'. Sed quidquid sit in proposito, haec regula non ab re extremum nacta est locum;
 25 tum enim instrumentum, tum concomitans magis ab intrinseco rei distat, quam alia quaecumque ex praenumbera-

1 e 6 metaphysice *AG*: methaphysicè *P* 24. 25 proposito haec regula non *P*: proposito haec regula, non *G*

tis. Ipsum 'cum quo' est primo duplex: et videlicet cum quo aliquid agit, et cum quo aliquid recipit seu patitur; seu cum quo est activum vel active, et | cum quo est pas- **f 2^r**
 sive vel passivum. Secundo (ut dictum est de 'quomodo')
 5 quatuor habet species, utpote 'cum quo est in se, cum quo est in alio vel aliud in ipso, cum quo est in partibus suis et cum quo partes suae sunt in ipso, cum quo aliquid extra mittit, cum quo intus innovat, commovet et inmutat ex interno?' respondetur per concomitantia et organa.
 10 Exemplum primae speciei 'cum quo est homo in se instrumentative, seu quo est homo in se?' respondetur suo esse, suo posse, concomitanter cum omnibus iis quae sunt in se, quae ad ipsius se habent modum, cum angelo homo est in se, id est sicut angelus. Exemplum secundae
 15 'quo homo est in alio instrumentative?' dicitur iuxta modum sui essendi in alio instrumentative, per instrumenta corporis et animae, haecque vegetativae, sensitivae, intellectivae: sic visus oculo est in visibilibus, | lingua gustus in **678**
 gustabili, tactus manu in tangibilibus vel extremis aliis
 20 partibus, abstracta specie intellectus in intelligibili. 'Cum quo est concomitanter in alio?' resp. cum iis quae in alio sunt ut homo. Exemplum tertiae 'cum quo homo est in partibus suis, seu partes suae sunt in ipso, quo est instrumentative?' resp. sua totalitate, cum omnibus iis quae
 25 sunt in partibus suis, et sicut omnia quae sunt vel consistunt in quodam toto vel totalitate quadam. Exemplum quartae speciei 'quo homo instrumentative transmittit aliquid a se?' respondetur per duas instrumentorum species,

5 *sqq.* in se?—in ipso? etc. *G*, e v. 7 sunt in ipso? cum *anche PAA*²⁻³
 8.9 immutat *AG* 18 gustu *G* 21 e 24 respondetur *G* 23. 24 ipso, quo est instrumentative? *G*: ipso? quo est instrumentative, *P*

quorum alia (sunt corporalia, alia incorporea; emittit enim
aliquid extra per instrumenta corporaliter expulsionis ad
generationem et ad alios actus, transmittit etiam extra se
per vocem quae est instrumentum quo indicantur animae
5 affectiones.) | 'Cum quo concomitanter excitat aliquid in f 2^v
se?' cum omnibus quae immanentem utcumque admittunt
operationem.

XI. Membrum.

Quemadmodum homine accepto pro subiecto discurri-
10 mus, ita et de quocunque alio proposito discurrere possu-
mus aptatis praedicatis atque regulis modo conditionique
eorundem; et ideo termini artis huius nullam contracti-
vam recipere possunt differentiam, sicut fieri contingit ubi
circa unum determinatumque genus artis est negotium.
15 Errant igitur qui quasi definitiones Lullianas corrigere
volentes, ad modum significandi reportant illum, qui in
metaphysica comperitur vel logica aliqua. Mitto quando
aliquis ex hisce terminis secundum totum suae significatio-
nis ambitum in una comprehenditur facultate. Ipsum igi-
20 tur 'cum quo' sive instrumentativum non est solum arti-
ficiale vel physicum vel logicum vel morale, sed pro
cuiuscunque subiecti considerabilis ratione, quomodolibet.
Respondemus enim primo generaliter per ipsum *ivum* et
are; secundum generaliter iuxta has primas enumeratas
25 species; tertio magis specialiter per proximas eas, quae
de genere eius de quo est quaestio sive regula existant;
quarto | specialissime iuxta modum proprium, proximum, 679
propriissimum et adaequatum illius.

1. 5 sunt—affectiones *supplito a penna nell' esemplare Augustano: om. PAA²⁻³G, ma G cambia* quorum alia (che in P è in fine di pagina) in supra dictas 2 forse extra (se) 6 utcumque A²G 8 XI.] XII. G
17 metaphysica AG: methaphysica P 26 existant G: existat P

PRIMAE HVIVS PARTIS EPILOGVS.

f 3^r

I. Membrum.

De iis ergo, quae primo generalissimeque ad artem istam pertinent, dictum est atque distinctum, allatae
 5 sunt ordinis eorum rationes. Porro licet ex superioribus multi fuerint rotarum ordines adducti, ex iis tamen omnibus quatuor, qui in combinatoriam praxim referuntur, memoria retinendi sunt: figurae videlicet subiectorum, absolutorum praedicatorum, respectivorum praedicatorum,
 10 et regularum. Quoniam vero in omni proposito semper unum iam determinatum designatumque subiectum accipitur, ideo pro necessitate trium tantummodo figurarum (quae sunt de iis quae circa subiecta) memoriam promptissimam habere oportet; quamvis et usu venire possint per
 15 angulos secundae figurae ad cuiuscunque particularis subiecti propositum caetera omnia adiective capta, ut sit homo divinus, angelicus, coelestis, imaginativus etc., elementum divinum, imaginarium, humanum, quantum, iustum etc., vel substantive accepta, ubi homo differenter vel concor-
 20 danter vel alio modo sumitur cum omnibus aliis.

SECTIO SECVNDA.

f 3^vCAP. I. DE TERMINORVM MVLTIPLICATIONE
ET PRIMO SVBIECTORVM.

I. Membrum.

5 Unum de principalibus eorum, quae ad inventionem,
iudicium et ea quae consequuntur ex istis faciunt, est
ratio multiplicandi terminos, quemadmodum ad arboris
frugalitatem ramorum multiplicatio necessaria est, sine
qua frustra fructuum uberiores sperare possis copiam.

10 Addit igitur praecedenti praesens consideratio plus mo- 680
menti, quam in eodem genere simplo possit apponere cen-
tuplum. Eo igitur ordine, quo subiecta, praedicata atque
regulae in superioribus habentur pro ratione artis huius
definita, ad quem multiplicanda sunt modum etiam consi-
15 derentur.

II. Membrum.

Subiectum ergo, circa quod versatur intentio, inqui-
sitio, inventio omnis et iudicium, est semper illud unum,
circa quod et de quo multa affirmamus, negamus, dubita- f 4^r
20 mus. Ipsum si multiplicari et dilatari debeat, velut in cen-
tro circuli collocetur, unde ad circumferentiam multae
diversaeque producantur lineae, ad eorum circumferentia-

lium terminorum extensionem, qui loco subiecti in eiusdem
 scientiae speciei conclusionibus accipi possint, utpote qui
 vel subiecto aequipollent, vel ipsum integrant atque quo-
 modolibet constituunt, ad eiusdem apparatus, praepara-
 5 tionem, productionem et perfectam spectantes existentiam,
 qui vel cum eo convertuntur, vel essentialiter de ipso
 praedicantur et ad propriam idem denominent circum-
 scriptionem. Eiusmodi sint subiecti partes, ut hominis
 anima, corpus et caetera; principia alia ex quibus et a
 10 quibus constituitur atque causatur vel proxime et imme-
 diate, vel mediate et primo; complexiones item proxime
 dictorum variae atque diversae, ut pars quam passio deno-
 minet, principium quod passio, passionem quam principium,
 principium quod pars, partem quam principium, passio-
 15 nem quam pars, partem quam passio, et ita de aliis; sub-
 iecti etiam actiones et operationes, quibus in similia et
 alia, vel a similibus et aliis afficitur, appropriate vel pro-
 prie; causarum enumeratio atque distinctio, effectuum
 percursio, contrariorum et quomodolibet oppositorum in-
 20 spectio, congruentium quoque atque faventium commodo-
 rum ei quod ipsum vel ipsius vel quomodocumque | aliter **681**
 appositum, et quidquid simile, dissimile, proportionale est
 enumeratis his et aliis enumerabilibus.

III. Membrum.

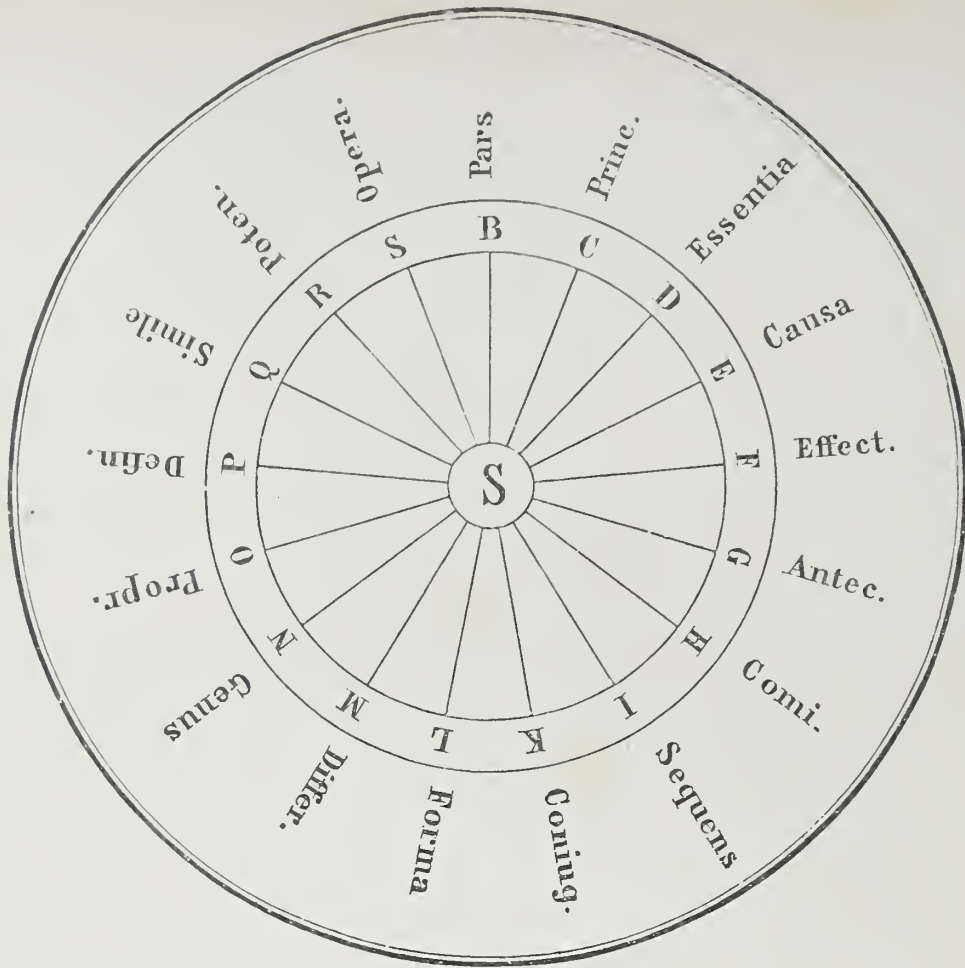
f 4^v

25 Huc accedant quaecumque de subiecto vel (ut) superio-
 ra, vel ut aequalia, vel adiective, vel substantive, nomina,
 praenomina, agnomina, synonyma dicuntur. Primo inten-

7 dominant *emenda* G 21 quomodocumque G 25 quaecun-
 quo G ut G: *om.* PAA²⁻³ 27 synonyma G: *synonima* P

tionalia, utpote quae ad rem significandam proxime refe-
 runtur, ut anima, corpus, homo, et omnia quae per decem
 categoriarum coordinationes explicantur; intentionalia se-
 cundo, utpote quae mediantibus primis intentionibus rebus
 5 ipsis iniuncta, per hasce tamen, in quibus habere funda-
 menta perhibentur, apposita non citra rationem habeantur.
 Omnia inquam haec post subiecti evacuationem, vel ante,
 vel simul, vel utcumque (pro rei tractandae natura) cen-
 tro circuli succedant; ut quemadmodum subiectum ipsum
 10 per principia atque regulas est deductum, singula etiam,
 quae in huius rotae circumferentia sunt descripta, dedu-
 cantur. | Unde rotam huiusmodi totam tamquam dictionem **682**
 unam concipias tandem, quae in centro circuli praedicato-
 rum absolutorum et respectivorum triangulis habeatur. Sic
 15 ubi hominem per regulas atque principia deduxerimus,
 deducamus eius animam, eius intellectum, eius rationali-
 tatem, partes, instrumenta, causas, effectus, et alia. Non
 minus enim per horum singula, quam per ipsum subiectum
 (a proposito subiecti nunquam recedendo) discurrere pos-
 20 sumus. Figuram igitur, a qua quilibet ad libitum | sub- **f 5^r**
 trahere, et cui ad libitum addere poterit, hunc in modum
 constituendam obiicimus, ubi S subiecti multiplicandi nota
 est, ea quae circum circa geminabilia et (dummodo certi
 numeri ratio modusque tandem servetur) multiplicabilia
 25 sunt ordinata, eorum omnium quae subiecti vicaria esse
 valeant.

3 categoriarum G : categoriarum P 8 utcumque G 12 tan-
 quam AG 25 ordinata eorum omnium, quae G 26 qui colloca la
 figura P : dopo deducantur (v. 11. 12) la pongono $AA^{2-3}G$: nella figura di G
 sono completate le parole Principium, Effectus, Antecedens, Comitans etc.

(CAP. II.) DE PRAEDICATORVM
ABSOLVTORVM MVLTIPPLICATIONE.

f 5^v

I. Membrum.

Eadem qua subiecta multiplicare docuimus, praedicata
5 etiam multiplicare docuisse forma possumus. Collocare
etenim ipsum vel problematis praedicatum vel expositum
subiectum in centro licet deducendum, ut si videndum sit
an mundus sit aeternus, postquam mundus et ea quae
mundi sunt, in centro circuli sunt digesta, haec quae
10 aeternitas et ea quae aeternitatis sunt, digerantur; item
ubi dictum est de mundo et mundi partibus, de bonitate

1 CAP. II. G: om. PAA²⁻³ (ma in P in fondo a f 5^v c' è il richiamo CAP.)

mundi bonitateque partium, de bonitate aeternitatis et eorum quae ad eius rationem spectant, complexe item de bonitate aeternitatis mundi, et ita deinceps de magnitudine, duratione, principio et reliquis est intelligendum.

- 5 Horum singulis adde eorundem privilegia, titulos atque denominationes; pro B enim, quod est bonum, possunt stare sui communicativum, appetibile, gratum, dignissimum ut sit, ut ha|beatur, ad quod ordinata sunt alia, cuius **683**
 10 quod ad interitum non potest esse ordina|tum tamquam **f 6^r**
 bonum, quia adhuc esset ordinatum ad se ipsum, quod debet cum aeterno bonificante manere, quod arduum, difficile, rarum, perfectum, in omnibus pro naturae capacitate insitum, et alia quae ex philosophorum sententiis de-
 15 cerpere valeas.

- His adde catalogum eorum quae sub figuris omnibus et earum membris illi praedicato sunt conformia, similia, analogia, et ea omnia quae per elementa proxime positae figurae denotantur, et alia; contraria item et quomodolibet
 20 his adversantia, et dissimilia, quae pro negativis remotivisque discursibus habendis extant aptiora; adde dictorum omnium circumstantias atque distinctiones, prout in cuiuscunque altitudine latitudineque scalae insinuatur.

II. Membrum.

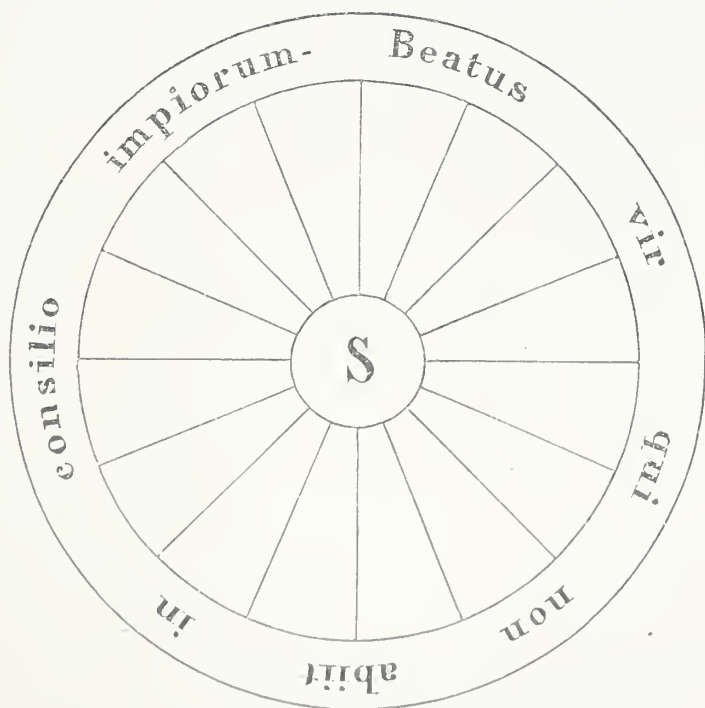
- 25 Si rhetoricus es vel poëta vel propheta, adde ex omnibus terminis qualiacunque occurrunt, assumptas metaphoras seu translationes, quas per similitudines, proportionem, vel per negationes, vel aliis modis qui in sigillis Apellis atque Phidiae a nobis aperiuntur, accommodes.

10 tanquam *AG* 16 catalogum *A²G*: cathalogum *PA³A³* 23 qui scalae (*non schalae*) *anche P* 28. 29 *cf. sopra p. 85 e 133 sqq.*

Sic enim de omnibus omnia dici possunt, ut de homine serpens, planta, lectus, ovis, leo, lupus, radix, ramus, stirps, fructus, manus, cauda, dens, et alia centena millia. Porro expedit eos quoslibet assumere terminos, aliquo non inartificioso ordine digestos, e quibus unum, quem in vigesimo sigillo aperui, producam in medium, quo (cum principio artificiosiore memorandi ratione carerem) ego ipse uti consuevi. | Subiectum enim praedicatione terminorum famosi alicuius carminis vel cantici vel orationis terminis efformabam; ut si de prudentia mihi sermo fuerit habendus, accepta quae primum mihi sese offerret oratione, qualis est 'beatus | vir, qui non abiit in consilio impiorum', hoc pacto procedens discurrebam. Prudentia est quae hominem tandem ad beatitudinem seu beatum in hac vita statum perducit et conservat, et fini suo coniunctum reddere valet. Hac puer et fatuus differt a viro, qui non temporis ratione multaeque aetatis peracto cursu, sed consilii maturitate indicatur; hac eadem senes decrepitique aetate confecti et imbelles, tauros, leones et ursos domant et subiiciunt. Prudens est, qui de rebus agendis recte consulit, et meditando praesentia et recolendo praeterita providet de futuris atque praecavet; non est qui haec tantum, quae obversantur ad oculos, considerat, non ex auditu aurium vel ex visu iudicat oculorum, sed et de possibilibus atque contingentibus futuris apte discurrit. Ipse est qui recto naturae divinaeque legis tramite incedens, in amplas perditionis vias non unquam abiit, ab arduo litterae pythagoricae dextro calle, ad dexteram vel ad laevam non divertit. Prudens sapientum et rationis, quae in animae

5. 6 *cf. supra p. 89 sq. e 143 sq.* 11 *accepta e offerret AG: Accepta e offerret P* 12 *Psalm. 1, 1* 18 *decrepitique P: em. AG* 22 *qui G: quae PAA²⁻³* 27 *unquam A²⁻³G* 27.28 *intende Y; cf. De compos. imag. p. 128. 153*

puppi residet, in consilio conquiescit, quo se tueatur, exaltet et aliis prodesse possit; impiorum murmura non timet | et insidias. Et ita deinceps per aliorum terminorum **f 7^r** obiectum veluti manuductus, sive huius sive alius cuiuscumque memoratae orationis terminis, sive hoc sive quodcumque aliud subiectum deducendo, dilatet inventionis cursum. Quid item prohibet et hasce quascunque dictiones, ad subiecti denominationem adcommoatas, per principia, regulas et caetera deducere? Ut prudentiae beatitudinem, 5 virilitatem, negationem, absentiam, impietatis adversitatem, consilium, viam, impeccabilitatem, constantiam, cathedram, pestis abactionem, sessionem, legem, dominium, voluntatem, meditationem, diem, noctem, similitudinem, arborem, plantationem, et caetera quae sequentibus eiusdem canticum dictionibus suggeruntur. Habes igitur S, quod 15 significet prudentiam, et eos qui sunt in figurae circumferentia terminos, per quos illa deducenda occurrit.

f 7^v
685

3 Et om. G 1. 5 e 5. 6 cujuscunque e quodcumque G 17 la lettera S nel mezzo della figura è stata aggiunta da G

CAP. III. DE PRAEDICATORVM
RESPECTIVORVM MVLTIPPLICATIONE.

I. Membrum.

Ex antedictis de subiectorum absolutorumque praedi-
 5 catorum multiplicatione multos ex temetipso elicere pote-
 ris modos, quibus iisdem praedicata respectiva multiplices;
 porro peculiare horum multiplicandorum modos explane-
 mus. Multiplicantur igitur haec primo in propria signifi-
 catione, secundo in aliena. In propria quidem tripliciter:
 10 primo unum respectivum praedicatum per alia respectiva
 deducendo, ut si dicamus BB differentia differentiae, BC
 differentia concordantiae seu concordantum, et ita deinceps **f 8^r**
 usque ad BK, aliter quoque denominando dicendo diffe-
 rentia differens, differentia contrarians, principians etc.;
 15 ubi sicut deduxisti ipsum B, ita et ipsum C aliaque dedu-
 cere poteris elementa. Secundo respectus ipsos commiscen-
 do, duplicando, triplicando, quatruplicando, ut dicendo
 differentia principians, concordans, maior, minor, concor-
 dantia medians finalis seu in fine; et ita deinde iuxta pro-
 20 po|sitorum modum subiectorumque capacitatem. Tertio per **686**
 altitudinem latitudinemque ipsorum scalae, utpote a par-
 ticularibus ad universalia conscendendo, descendendo e
 contra, et aliter (ut non est iterum repetere necessarium)
 faciendo.

25 In aliena autem dupliciter: primo per applicationem
 huius figurae ad primam, nempe subiectorum, quam nos
 attulimus, tum generalem, qua subiectorum genera divi-
 dantur, ut cum inter deum et angelum et hominem diffe-

rentia consideratur vel concordantia vel reliqua; tum parti-
 cularem, ut cum consideratur inter hunc angelum et hunc
 hominem, hoc coelum et illud, hanc et illam virtutem.
 Secundo per deductionem terminorum huius figurae T per
 5 terminos generales figurae A, quae est prima Lullio, i.
 absolutorum praedicatorum, ut cum B angulus, i. dif-
 ferentia, ponitur sub bonitate, quae est B figurae illius,
 significando differentiam inter bonitatem et bonitatem,
 cum sub C, significando differentiam inter magnitudinem
 10 et magnitudinem, et ita ulterius quoadusque ad K deven-
 tum fuerit; deinde ponendo angulum inter B et C illius
 figurae, significando differentiam inter bonitatem et ma-
 gnitudinem; | inter C et D, id est inter magnitudinem et **f 8^v**
 durationem, et ultra usque ad medium inter I et K; deinde
 15 in tertium, ponendo angulum B inter B figurae A et D
 figurae eiusdem, videndo differentiam inter bonitatem et
 durationem; inter C et E, inter magnitudinem et potesta-
 tem, et ita deinceps, nec minus ad alias aequidistantias
 interiiciendo medium, in quartum, quintum, sextum atque
 20 septimum. Tertio per acceptionem terminorum altitudinis
 et longitudinis scalae eiusdem, quae ex praecedentibus pos-
 sunt esse manifestae. Hoc quod diximus de angulo B, de
 aliis omnibus triangulorum in praesenti figura complica-
 torum angulis dictum intelligatur. Multiplicantur quarto
 25 eiusdem figurae termini per eorundem ex regulis informa-
 tionem, qualis in proxime dicendis erit manifesta.

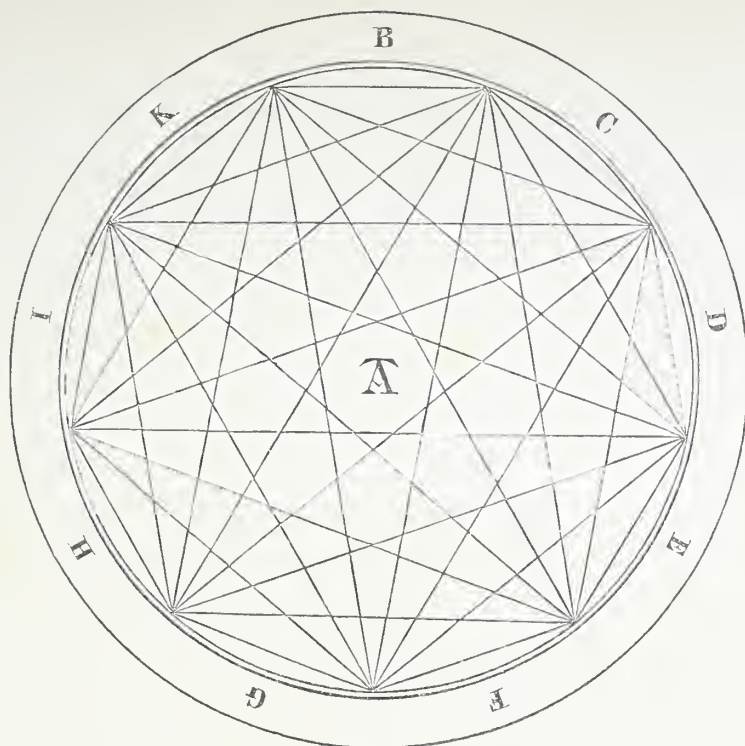
CAP. IV. DE MVLTIPPLICATIONE REGVLARVM. 687

I. Membrum.

Satis per temetipsum ex superioribus regularum multiplicationem poteris intelligere, ad doctrinae nihilominus
 5 claritatem propositos non pigeat enumerare modos. Multiplicantur ergo primo per significationis earum latitudinem, quia videlicet non sub alicuius definitae scientiae ambitu perquirunt; secundo per earum enumeratas species; tertio per earum ad invicem complicationem, ut ibi componuntur
 10 'utrum' cum 'quid', dicenti: quid est hoc quod dicis esse? numquid est hoc ipsum quod definis? de quo est hoc ita definitum? Nec non singulas per singulas deducendo, ut patet in progressu linearum ab uno circumferentiae termino ad alios omnes designatos extentarum, unam tandem per
 15 duas vel duas per unam, ut in eadem figura manifestatur, ubi una quaestionum (quae hic per A designetur quaelibet) in centro collocata, primum quidem inde ad singulas, moxque a singulis ad omnes deducatur, ut BF: utrum est tale quale dicis? CKB: quid est illud, cum quo aliquid
 20 est aliquando? Ita de caeteris, etiam si posteriores tentare velis quaestiones. Ubi tamen illud non debes existimare, quod quaestionum non est complicatio proprie, sed regularum. In omni enim problemate uno et singulari non plus quam unam possumus intelligere quaestionem, quam tamen
 25 in complicatione plurium regularum diversa unam nihilominus possumus et debemus intelligere.

14 extentarum A^{2-3} : extenctarum PA: extensarum G 16. 17 forse designetur) quaelibet in 22 est P: sit G e marg. AA^{2-3}

g 1^v
688

B utrum	F quantum
C quid	G quale
D de quo	H quando
E quare	I ubi
5 K quomodo, cum quo.	

Quarto multiplicantur per deductionem per regularum species universas, postquam per ipsa regularum genera sunt deductae. Ipsum quidem fit, tum per suas tum et per alienas; ut dicendo: quid in se? quid est in alio? quid
 10 habet? quid est quo originaliter? quid est eius quantitas, habitus, dispositio? ubi? quomodo? eius sursum? eius aetas quid est? Quinto per deductionem singularum specierum regularum per alias regulas: quare, utrum? id est ad quem finem haec res est? ad quem finem hoc est de aliquo?

11 Ubi? Quomodo? eius sursum? PAA²: Ubi | Quomodo eius sursum? A³: ubi, quomodo? ejus sursum, G

Sexto per deductionem specierum singularum regularum $g\ 2^r$ per omnes eiusdem et aliarum regularum species, ut facile per se ipsum quilibet inducens videre poterit.

Sic dispersa, inordinata vel aliter ordinata habes in 5 quas reducas aggregatesque classes, quia rebus in hypostasim quandam dispositis non inventionem ditare modo, sed et memoriam confirmare queas.

1 la segnatura del foglio è h2 invece di g2 in P 2 aliam P:
em. AG

SECTIO TERTIA.

689

DE IIS QVAE PRAECISE SPECTANT
AD SECVNDAM INTELLECTVS OPERATIONEM,
ET TERTIAM FIGVRAM RAYMVNDI LVLLI. CAP. I.

5

I. Membrum.

Licet ex superioribus omnia ex te possis intelligere (in his enim quidquid pertinet ad omnes operationes intellectus, nedum implicitum, sed et maxime explicatum habemus), | tamen hoc seorsum est animadvertendum, quod **g 2^v**
 10 quemadmodum considerata sunt universa per singula (nempe cum regulae post regulas, subiecta post subiecta, praedicata post praedicata, ad informandam simplicem eorum apprehensionem definiebantur), modo considerentur ut
 15 alia cum aliis complectuntur primo ad propositiones constituendas, quatenus secunda intellectus operatio exerceatur, compositio videlicet et divisio, seu affirmatio vel negatio. Hoc est illud quod licet contemplari in his quae habentur in Lullio, ubi de tertia figura, in qua ad binarium numerum (altero significante subiectum, altero significante
 20 praedicatum) elementa complectuntur.

Id autem dupliciter efficitur: vel in eadem figura, ut cum dicitur BC, i. bonitate magna; vel in diversis figuris, ut cum dicitur BC, i. bonitate concordans.

II. Membrum.

Ipsa quidem compositio seu complexio tripliciter incedit: vel per discursum, ut cum ipsi B succedunt octo, dicendo BC. BD. BE. BF. BG. BH. BI. BK; ipsi C succedunt septem, dicendo CD. CE. CF. CG. CH. CI. CK; similiter deinceps ipsi D succedunt sex, ipsi E | quinque, ipsi **g 3^r** F quatuor, ipsi G tria, ipsi H duo, ipsi I unum.

Vel fit secundo per ascensum, ut cum dicitur KI. **690** KH. KG usque ad octo succedentia, HG. HF. HE usque ad sex succedentia, FE. FD usque ad quatuor, ED. EC. EB usque ad tria, DC. DB duo, CB unum.

Vel fit tertio per concatenationem, ut cum dicitur BC. CD. DE. EF. FG. GH. HI. IK, quae concatenatio simplex est, et a singulis et ab omnibus potest exordium sumere, ut et proxime dicti ascensus et descensus; porro undecunque incipiendo ex vi propositi semper omnes annuli catenae, seu omnes camerae domus sunt examinandae, nempe si incipias a camera HI, verbi gratia dicendo: vera virtus, procedas inde ad IK. KB. BC. CD et caet. Unde quacunque incipias, ita semper omnes poteris discurrere mansiones, ac si camerae essent in circulum dispositae; etenim semper discursus eo revertitur, unde factum est exordium.

Vel fit quarto per geminationem, ut cum dicitur BB. CC. DD. EE. FF. GG. HH. II. KK; quos quidem quatuor in subsequenti tabella considerare facillime poteris ordines.

2 quadrupliciter emenda G 12 e 13 concatenationem etc. G: concatenationem etc. P 13 DE. G: DD. P 16. 17 catenae G: catenae P 19 caetera AG 25 facillime A³G: facillimè PAA²

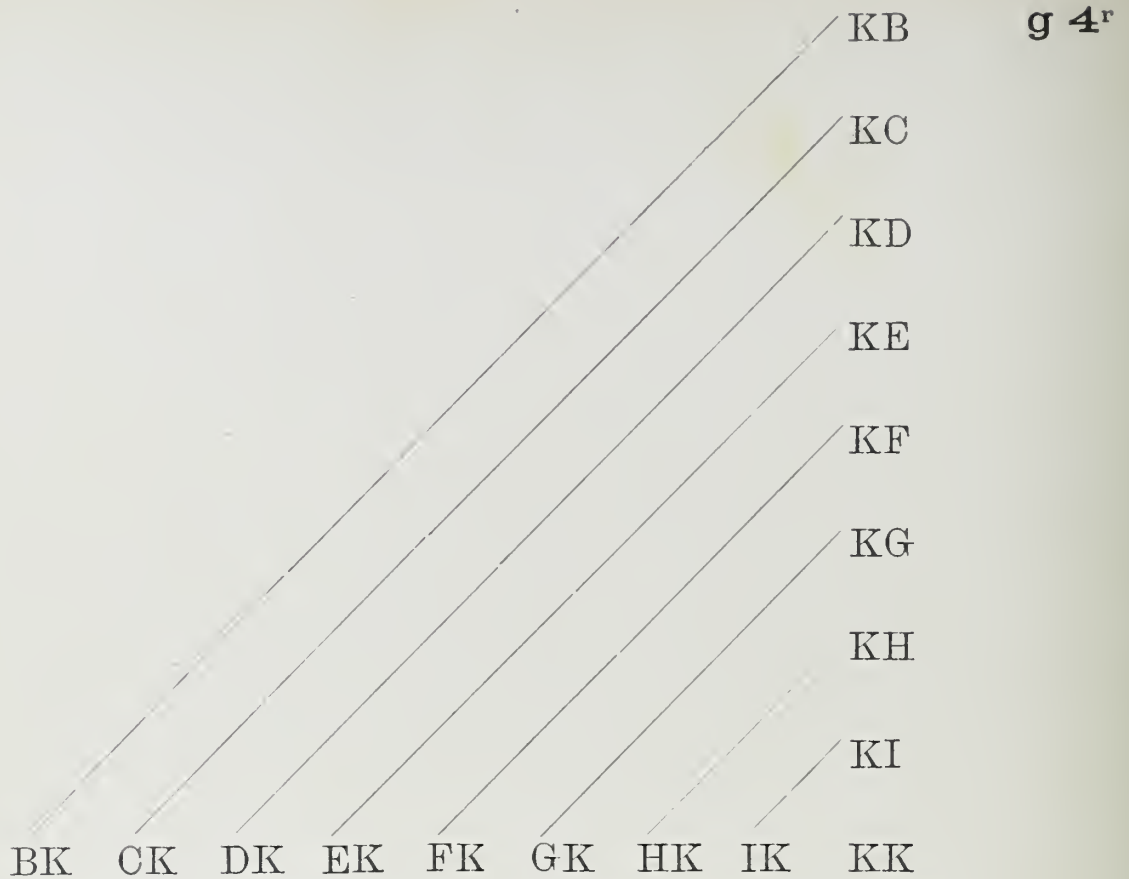
g 3^v

5

Bb	Cb	Db	Eb	Fb	Gb	Hb	Ib	Kb.
Bc	Cc	Dc	Ec	Fc	Gc	Hc	Ic	Kc
Bd	Cd	Dd	Ed	Fd	Gd	Hd	Id	Kd
Be	Ce	De	Ee	Fe	Ge	He	Ie	Ke
Bf	Cf	Df	Ef	Ff	Gf	Hf	If	Kf
Bg	Cg	Dg	Eg	Fg	Gg	Hg	Ig	Kg
Bh	Ch	Dh	Uh	Fh	Gh	Hh	Ih	Kh
Bi	Ci	Di	Ei	Fi	Gi	Hi	Ii	Ki
Bk	Ck	Dk	Ek	Fk	Gk	Hk	Ik	Kk

10 Quae quidem tabella est tabella Lullii ingeminata; ita **691**
 ut illa habet triginta sex cameras, ista habet primo ex
 prima conversione septuaginta duas, deinde ex geminatio-
 ne, quae per diametrum eius tabellae sumitur, erunt octo-
 ginta una. Geminatio quidem fit modo dicto per diame-
 15 trum; reflexio fit hoc pacto, ut fiat ascensus eo unde factus
 est descensus, ut patet cum suprapositum quadratum, quod
 ex pluribus gnomonibus constat, dividitur in suos gnomo-
 nes, hoc pacto ut sumendo ultimum gnomonem.

1 prepongono il titolo *TABVLA AA^{2-3G}* 16 supra positum *PG*
 18 ut om. *G*

10 Similis ratio est de penultimo usque ad primum, in quibus omnibus patet reflexio et reflexionis ordo. Universaliter autem causatur dicta figura ex hoc quod novem elementa huius artis, posita pro capitibus novem columnarum, extendant dorsum novem columnarum ex hoc quod
 15 unum elementum recipit omnium aliorum societatem et sui ipsius geminationem. Et ita pro hac parte habes formam subiecti et praedicati, quae quidem repraesentatur per duo elementa, per quorum | combinationem propositio **692** conflatur et secunda intellectus operatio informatur.

Istae sunt triginta sex camerae, quae quidem ex triplici significatione ipsorum elementorum constituunt in eorum evacuatione primo quidem duodecim propositiones; 5 secundo viginti quatuor quaestiones, quae ex duabus regulis in duobus elementis significatis duplicant duodecim illas propositiones; tertio quae multiplicantur evacuatione ipsarum specierum dictarum regularum; quarto quae interpositione duorum mediorum per duo etiam elementa significatorum duodecim mediis propositiones multiplican- 10 tur, ut patet in sexta parte Lullii tum in Arte magna tum in Arte parva, quae est De evacuatione tertiae figurae, ordinatius autem atque brevius in nostris, ubi sufficit in camera BC exemplificasse, eodem modo se habentibus caeteris cameris. Ea omnia per haec a nobis hîc notata optime possunt intelligi et iudicari.

SECTIO QVARTA.

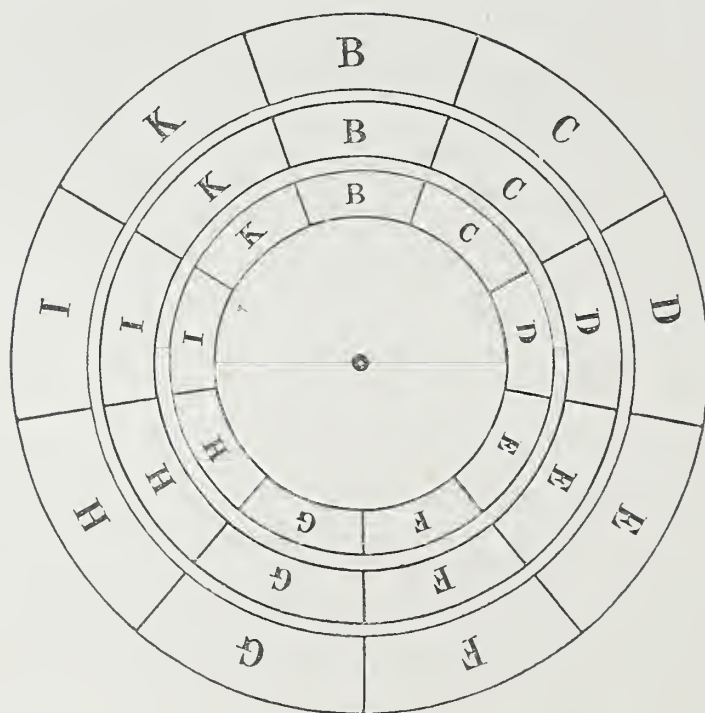
DE HIS QVAE PERTINENT
AD QVARTAM FIGVRAM ET TERTIAM
INTELLECTVS OPERATIONEM. | CAP. III.g 5^r

5

I. Membrum.

Consequens est modo de pertinentibus ad quartam figuram a Lullio propositam considerare, unde confletur tertia intellectus operatio, quae est argumentatio.

Quarta igitur figura componitur ex tribus circulis, 10 quorum superior semper est immobilis, duo autem inferiores sunt mobiles, ut patet in praesenti schemate.

693

4 CAP. I. AA²⁻³G 11 nella figura originale vi è solo il circolo esterno (e così anche in AA²⁻³): invece G ha i tre circoli come sopra a p. 25

Ubi manente immobili utroque extremo, posito B cir- **g 5^v**
 culi mediocris infra B circuli superioris et infimi, causantur
 novem camerae, quae sunt ex trigeminatis novem elemen-
 tis; deinde sub B circuli superioris et supra B circuli infe-
 5 rioris posito C circuli medii, causantur novem aliae came-
 rae, nempe BCB. CDC. DED. EFE. FGF. GHG. HIH.
 IKI. KBK; deinde moto D circuli medii inter duo BB su-
 premi et infimi, causantur novem aliae camerae, nempe
 BDB. CEC. DFD. EGE. FHF. GIG. HKH. IBI. KCK.
 10 Similiter motis aliis septem elementis omnibus infra B cir-
 culi superioris et B circuli inferioris, acquiruntur totidem
 novem camerae. Unde sicut processum est in motu
 circuli mediocris infra duos circulos, similiter procedi
 poterit in multiplicationem earum per motum circuli infe-
 15 rioris sub duobus superioribus.

Habes igitur designatas columnas et cameras: colum-
 nae quidem sunt, quae constant ex pluribus cameris et
 sunt ipsa totalis variatio, quae fit ex uno motu unius ele-
 menti sub aliis vel infra alia; camerae autem sunt ipsae
 20 columnarum partes, quae omnes ex | tribus constant ele- **694**
 mentis in proposito. Hinc patet ratio constituendae tabulae
 secundum ordinem.

DE RATIONE TABVLÆ MAGNAE

A LVLLIO POSITAE.

25 Habita tabula constante ex columnis causatis modo **g 6^r**
 proxime dicto atque multiplicatis, emergit subinde tabula

2 e 13 mediocris PA^2-3 ; medii G 2 e 11 *si aspetterebbe* (supra B)
 infimi e et (supra) B 9 EGE *abbiamo scritto invece di FGF* 13 simi-
 liter P : simpliciter $AA^{2-3}G$ 25 (Membrum II) *prepongono* $AA^{2-3}G$

magna, quae constituitur ex ipso T addito et diversimode ordinato.

Ipsum autem T ponitur ad significandam variationem terminorum, ut habeas quando ipsa elementa significant
 5 terminos primae figurae, et quando significant terminos secundae figurae. Semper enim literae ante T significant terminos primae figurae, literae post T terminos secundae, ut quando T ponitur in principio, omnes termini sunt de prima figura. Hic ubi dicitur BCTB, significatur bonitas
 10 magna differens vel bonitas magnam habens differentiam; BTCB significatur bonitas differens per concordantiam (non enim concordare dicuntur, nisi quae aliquo pacto differunt, et omnia quae concordare dicuntur, quodammodo differunt; non enim dicitur idem concordare cum se ipso);
 15 TBCB significatur differentia concordantis et differentis, seu differentia inter id quod concordat et id quod differt; BCBT i. bonitas magna bonificabilis seu bonificantis seu bonificati, vel bonificabile vel bonificativum vel bonificare magna bonitate. Ecce quomodo ex una camera praecedentis
 20 tabulae exurget columna alia per diversas ipsius T coordinationes, ut patet | in prima columna Lullii, quae **g 6^v** quidem constituitur ex camera BCD, modo B praecedente, modo C praecedente, modo D praecedente, et ipso T in elementis illis tribus diversimode secundum praedictum
 25 modum situato.

11. 15. 17 <per> BTCB e sim. G 17 i. (cioè id est)] .i. P: om. G
 20 exurget P: exurgat G

T	B	U	D	B	U	D	U	D	D	B	U	D	U	D	D	U	D	D	D
D	T	T	T	T	T	T	B	B	U	T	T	T	B	B	U	B	B	U	U
U	U	U	U	D	D	D	T	T	T	D	D	D	T	T	T	T	T	T	B
B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	U	U	U	U	U	U	D	D	D	T

5 Sicut ergo effectum est de hac camera BCD, ita effici potest de cameris omnibus aliis. Exempla per singula et per omnia ab ipso Lullio in sua Arte magna poterit qui volet intueri, sufficiat autem nobis eorum rationem, causam et ordinem insinuasse, tuque ex temetipso poteris me-
 10 liori ingenio praticare melius; et a Lullio sufficiat tibi ipsius rei rudem formam percepisse, qui quidem omnem pulchritudinem et affabrilitem soli bonitati ipsius negotii intentus contempsisse videtur.

1 in G la tavola è, per ragione di spazio, disposta così

B	C	D	T	C	D	T	B
B	C	T	B	C	D	T	C
B	C	T	C	C	D	T	D
B	C	T	D	C	T	B	C
B	D	T	B	C	T	B	D
B	D	T	C	C	T	C	D
B	D	T	D	D	T	B	C
B	T	B	C	D	T	B	D
B	T	B	D	D	T	C	D
B	T	C	D	T	B	C	D

DE VSV TERTIAE ET QVARTAE FIGVRAE g 7^r
 ET TABVLAE GENERALIS.

Triplex cum sit intellectus operatio, ut in superiori-
 bus manifestavimus, in omnibus contingit complexionem
 5 terminorum assumere: in prima quidem definiendo, in se-
 cunda verificando, in tertia argumentando. Definimus, cum
 dicimus animal rationale mortale, qui termini sunt signifi-
 cati per EG. Verificamus, cum dicimus homo est animal
 rationale mortale, qui termini sunt significati etiam per
 10 FG. Argumentamur, cum dicimus omne utens ratione seu
 ratiocinativum est animal rationale, homo est quoddam
 ratiocinativum, ergo est animal rationale; qui termini
 sunt significati | per EFG, ubi F significat medium, 696
 propter quod praedicatum ipsum, quod est definitio, con-
 15 venit ipsi subiecto seu definito seu definibili.

Per tertiam ergo figuram habemus definitiones et pro-
 positiones, quae ambae constant ex duobus terminis; defi-
 nitio enim conflatur ex genere et differentia, propositio
 vero ex subiecto et praedicato.

20 Per quartam vero figuram contingit tum definire, cum
 sumimus genus cum pluribus | differentiis, ut cum dicimus g 7^v
 animal rationale mortale. Contingit etiam verificare cum
 tribus vel pluribus terminis, ut cum dicimus Deus est ma-
 gnus potentia et sapientia. Contingit etiam demonstrare,
 25 cum inter subiectum et praedicatum, utpote inter unum
 terminum significatum per circulum superiorem tertiae
 figurae, et circulum inferiorem eiusdem, assumimus diversa

³ *prepongono* (Membrum III) *AA²⁻³G* 8. 10 Verificamus — etiam
 per FG *om. G*

media ad demonstrandum ipsum significatum per elementum infimi circuli praedicari de significato per elementum superioris circuli, ita ut circulus medius semper significet causam vel medium propter quod praedicatum dicitur de
 5 subiecto. Quod pateat per exemplum istud. Vis demonstrare Deum esse omnipotentem, habes Deum pro subiecto, habes omnipotentem pro praedicato, dispone ergo elementum B in circulo superiori significans subiectum quod est Deus, E circuli infimi significans praedicatum quod est
 10 potentia summa. Pro demonstrando et probando oportet investigare et invenire medium seu causam; manentibus ergo immobilibus supremo et infimo circulo, ducantur infra duo illa caetera elementa per ordinem, revolvendo medium circulum, ponendo primo B infra praedicta et di-
 15 cendo BBE, i. omne diffusivum sui ipsius (quod est unum de rationibus bonitatis) habet potentiam qua se ipsum diffundit, Deus est summe sui ipsius diffusivus, ergo summe potens seu omnipotens. Vel sic: omne | summe bonificati- **g 8^r**
 vum in summo potest benefacere et per consequens potest
 20 in summo, Deus | est summe bonificativus et per conse- **69^r**
 quens etc., ergo etc. Deinde loco ipsius B medii succedat C, dicendo BCE: omne sciens omnia seu summe sciens potest super omnia seu habet summam potentiam, Deus est summe sciens et intelligens super omnia, ergo habet
 25 summam potentiam seu omnipotens est. Similiter per alia media fieri potest. Quae quidem media non solum sunt termini ipsi in arte expliciti, sed etiam esse possunt innumeri alii, prout superius docuimus, ordinando domos pro termi-

6 omnipotentem? habes G 12 immobilibus AG 15 i.] id est G diffusivum AG: diffusivum P 21 et caet. ergo et caet. P (non A), e così altrove succedat AG: succedat P

nis praecipuis in arte explicitis, in quibus sunt plures camerae et loca particularia referentia terminos significantes bonitatem, magnitudinem, differentiam etc., quia sunt vel eorum concomitantia, vel eorum effectus, vel eorum signa, vel eorum causae; unde quadruplex genus demonstrationis emergit, ut videbitur.

Ipsum ergo B medii circuli non solum stat pro significanda bonitate, sed pro innumeris aliis, nempe suo concreto, communicativo sui, appetibili, mali contrario etc.

10 Similiter de sapientia et aliis.

Quo ergo plures terminos tibi comparaveris, magis dilatando et replendo domos, quas ordinavimus constituendas, eo plura atque certiora habebis media, | quibus eandem **g 8^v** conclusionem non ex futilibus et vana multiplicitate valeas 15 demonstrare, sed ex propriis et necessariis. An hucusque pertigerit Lullius, tu ipse considera, et perpende quantum huic arti additum sit a nobis.

Postquam vero discurreris per revolutionem circuli mediocris, per informationem camerae BE adsciscentis medium 20 ex omnibus novem elementis ex una figura, utpote prima, quasi ipso T subsequente, dicendo in forma BBET, BCET, BDET, et ita deinceps, poteris nova argumenta ordinare, adsciscendo terminos ex alia figura, quasi ipso T praecedente, dicendo in forma TBBE, TBCE, TBDE, et ita 25 deinceps; rursus et alia | argumenta, admiscendo unam **698** figuram cum altera, dicendo BTBE, BTCE, BTDE, et ita deinceps, quae omnia clara sunt exemplo superiorum.

5 quadruplex G 18. 22 sic 18. 19 mediocris PAA²⁻³: medii G

DE MVLTIPlici VIA DOCTRINAE
 ET MEDIO AD DEMONSTRATIVE CONCLVSIONEM
 INFERENDAM. CAP. IV.

h 1^r

I. Membrum.

5 E supra dictis facillimum esse constat innumerabilia
 (ut et innumerabiles fere sunt termini, et velut infinitae
 terminorum combinationes) ad aliquid concludendum asciscere nos posse media; iam aliquid obiter de ipsorum speciebus ad diversimode pro subiectorum mediorumque di-
 10 versitate demonstrandum afferre non pigeat. Quod ob eam
 maxime causam faciendum ducimus, quia (asinorum quorundam iudiciis praetermissis, qui brutali quadam temeritate ea quorum ipsi nullam habere possunt rationem, vana per se ipsa volunt iudicari) aliqui nonnullo ingenio donati
 15 in eo ipso huic arti detrahunt, in quo maxime convincitur excellere. | Quod sane ab eis ideo factum esse constat, quia h 1^v
 eorum de arte ista ratio eo usque conscendisse non potuit,
 unde velut e densa nigraque silice lumen ignemque subla-
 tescentem excuterent. Ex iis unum mihi alioqui non admo-
 20 dum vulgaris ingenii atque iudicii vidisse licuit, qui in
 libro quodam, qui De vanitate scientiarum inscribitur
 (ubi titulus ipse quale sit in operis progressu studium,
 plus quam satis, nisi me forte ironica illa eiusdem libri
 conclusio fallat, expressit), hanc artem inquit in copia,
 25 ordine, ostentatione et veluti quadam fimbriarum dilata-
 tione consistere, ita ut non scientiam et aliquam ma-

3 CAP. II. AA²⁻³G 7. 8 adsciscere G 20 'Cornelium Agrippam innuit Brunus' annota G, e 'Cornelius Agrippa' hanno in margine AA²⁻³; cf. Agripp. De Vanit. scient. c. 9 26 non (tam) scientiam emenda G

gnifaciendam contemplationem, quam multae doctrinae
 profundiorisque cognitionis pariat existimationem. Porro **699**
 nihil de hac arte dicit ille, quod idem de caeteris faculta-
 tibus atque scientiis (praeter illam quam ipse in fine vide-
 5 tur extollere) dici nequeat. In universis etenim nullus nisi
 plus quam mediocriter stultus veram et non vanitati simili-
 lem post omne studium se nactum esse noverit scientiam;
 quod sane et is, qui maxime omnium philosophorum
 humano ingenio tribuisse videtur, Aristoteles, testatur,
 10 ubi rerum substantias ultimasque differentias innominabi-
 les inperceptibilesque dicit, et oculum intelligentiae no-
 strae ad manifestissima se habere naturae haud aliter quam
 nocturnae avis oculos ad lumen solis. Mitto eos qui verita-
 tem in densissima caligine consistentem definientes, tunc
 15 se maxime cognovisse et culmen attingisse philosophiae **h 2^r**
 existimabant, cum suam ignorantiam non ignorare sibi vi-
 derentur. Quod ergo per omnes scientias habere tandem
 possibile est, per artem istam utpote per causam maxime
 generalem acquiritur. Quod si caeterae praeter existima-
 20 tionem nihil quod sit ingentis momenti prae se ferunt,
 satis est quod ista ultra existimationem aliquid contineat,
 quod vir ille aut prorsus non penetravit aut non satis.

II. Membrum.

Ad propositum igitur est animadvertendum, quod cum
 25 multiplex extet argumentationis et artificiosae demonstra-
 tionis genus, utpote ab iis quae nobis sunt promptiora, ab
 iis quae secundum naturam sunt notiora, ab iis quae no-
 tiora atque priora sunt secundum esse et secundum co-

11 imperceptibilesque *G*
 24 quod *AG*: quod *P*

11. 13 *Aristot. Metaph. z1. 993^b 9*

gnitionem eadem, qualem in mathematicis ordinem esse vulgatum satis est; triplex non sine causa demonstrationis genus a quibusdam Peripateticis Arabibus adducitur, simpliciter videlicet seu causae generaliter, propter quid
 5 seu causae essendi, et quia seu causae cognoscendi vel signi. | Demonstrationem simpliciter definiunt, quae est ex **700**
 prioribus causis atque principiis, a quibus iisdem res fit et primo cognoscitur, ut punctus, linea et angulus se habent ad figuras; demonstrationem signi dicunt, quae ex prioribus
 10 eiusmodi incedit, quibus res | cognosci tantum primo incipit; **h 2^v**
 demonstrationem vero propter quid, quae ex causis essendi a sensu rationeque remotioribus ad ipsum effectum discurrit. Divisionem hanc tamquam in suo genere magis sufficientem probamus, quantumvis eam Graeci non
 15 attigerint commentatores, et Aristoteles non tantum expresserit quantum ignorantibus et crassioribus satis esset ingeniis.

III. Membrum.

Huic triplici demonstrationis generi, quod e duobus
 20 prioritatis unoque posterioritatis modis integrari videtur, quartus a nobis modus ille adiicitur, quem ex aequalibus seu coaequaevis dicere posses, utpote qui est ex iis quae nec subiectum antecedunt neque subsequuntur, sed comportantur, cumque eo posito necessario ponuntur ipsum-
 25 que definiunt. Hoc ipsum demonstrationis genus est peculiare Lullio, estque certissimum quod pro confirmatione praedicati de aliquo subiecto possit haberi. Ipsum explicavit per suum ivum, abile et are.

Hinc certissimam verissimamque demonstrandi rationem sumere licet. Undenam enim melius aliquid bonum esse possumus argumentari, quam ex eo quod ivum est, quod scilicet principium intrinsecum habeat benefaciendi
 5 seu faciendi boni? quam ex eo quod habet are, id est benefacere, quod bene|facit vel bonum efficit, sicut solem **h 3^r** esse calidum ex eo quod calefacit, lucidum ex eo quod lucet, lunam esse luminosam ex eo quod illuminatur, quod est per atum. Hoc non est ostendere per effectum, neque
 10 per causam, neque per utrumque. Cum enim | ostendo veri- **701** tatem solis per suam lucem, non ostendo per effectum; lux enim non est effectus solis, sicut neque calor, ut eius est forma perpetuo subiectum concomitans, non est effectus ignis; sed lux illa quae est ab illo in corpus illuminabile
 15 diffusa, et calor iste qui calefactibili subiecto imprimitur, sunt effectus huius et illius: tale igitur are et atum, id est tale agere et ita natura affectum esse, rei veritatem non ab effectu neque a causa, sed ab eo quod est in ea ipsa, insinuant. In iis item quae coordinata sunt et ab
 20 invicem inseparabilia (ut in correlativorum contrariorumque existentia est etiam manifestum) citra rationem causae et effectus potissime contingit demonstrare. Sed huius considerationis locum satis in praesentiarum indicasse sufficiat, si quidem de hoc ipso latius alibi a nobis dictum est.
 25 De modo autem, quo ex appropriatis subiectoque convenientibus, ut partibus et principiis quae sunt in facto permanentia, atque propriis affectionibus aliquid de subiecto licet enunciare, in superioribus satis commonstravimus.

5 *l'interrogativo è piuttosto da porre dopo atum a v. 9* 24 *cf. 'De la causa', Opp. ital. ed. De Lagarde p. 286, 2* 27 *atque <ex> G*

IV. Membrum.

Itaque artem hanc a Raymundo Lullio adinventam **h 3^v**
 ita complevimus et ab omni contemptibilitatis praetextu
 vindicavimus, ut omnino proprium orbem adeo comple-
 5 visse cognoscatur, ut omnino impossibile sit ei (pro homo-
 geneis) aliquid amplius adiicere. Si quae autem sunt quae
 latiore videntur explicatione indigere, qualis est amplior
 et extentus tabulae magnae typus, haec omnia et alia ad
 horum circumstantias facientia sufficientissime in libro De
 10 architectura artis Lullianae a nobis extant enucleata,
 cuius quidem pertractationis intentiones istis adiectae pa-
 tefacient nos nihil eorum, quae ad facultatem usumque
 praesentis artis faciunt, | praetermisisse. Quicumque igitur **702**
 horum futurus lector es et studiosus, si hactenus istas
 15 minus fueris assequens intentiones, roga Deum ut repe-
 titis actibus consequaris, quae quanto profundiore coniecta-
 veris ingenio, tanto ex intimioribus inventionis istius ef-
 feres encomia, et tanto maiores Lullio inventori, mihi
 excultori et Deo bonorum omnium elargitori gratias agas.

8 extentus A^{2-3} : extenctus PA : extensus G 15 assequutus G
 19 FINIS sottoscrive G

*Il frontispizio manca in AA²⁻³: Iordanus Brunus
Nolanus P: JORD. BRUNUS NOLANUS G. Invece Eremitae G,
Heremitae P.*

IORDANVS BRVNVS NOLANVS.

DE

SPECIERVM SCRVTINIO

ET

LAMPADE COMBINATORIA

RAYMVNDI LVLLII

DOCTORIS EREMITAE OMNISCII PROPEMODVMQVE
DIVINI.

PRAGAE.

EXCVDEBAT GEORGIVS NIGRINVS,

ANNO M. D. LXXXVIII.

DON GVILHELMO A. S. CLEMENTE

EQVITI ORDINIS S. IACOBI DE ESPATA,
SERENISSIMI HISPANIARVM REGIS CATHOLICI A CONSILIIIS EIVSDEMQVE
AD CAESAREAM RODOLPHI II. IMPERATORIS MAIESTATEM LEGATO

IOR. BRVNVS NOL: S. D.

Quemadmodum animalia muta, quamvis laudatis orta
parentibus, non ullus generosa existimabit, nisi fortia,
ita homines appellari nobiles iure nequeunt, nisi propria
10 extiterint virtute commendati. Ideo tribus a Platone enu-
meratis sub nobilitatis genere speciebus: prima, | quae a a 2^v
sapientibus, probis derivat atque iustis; secunda, quae ab
heroibus et principibus; tertia, quae ab iis qui vel bellica
negocia praeclare gesserunt, vel certaminum coronas re-
15 portarunt, in posteros effunditur; quarta tandem illa species
ab eodem omnium praestantissima iudicatur, qua quis per
se animi magnitudine multitudinem antecellit; secus etenim
disposito, si quando cum suis maioribus conferatur, haud
iniuria Persianum illud auribus inculcabitur

20 Hic petit Euphratem iuvenis, domitique Batavi
Custodes aquilas, armis industrius: at tu
Nil nisi Cecropides truncoque simillimus Hermae;

1 D. P: DOMINO G 8 nisi fortia P: nisi eadem quoque sint et
fortia AA²⁻³G 10 commendati AG: comendati P 14 negocia PA:
negocia A²⁻³G 19 Persianum] *invece sono versi di Giovenale (8, 51 sqq.)*

Nulla quippe alio vincis discrimine, quam quod
 Illi marmoreum caput est, tua vivit imago —

illud optime cavisti, generosissime admodumque magna **604**
 nime Domine, ne solo hereditario maiorum tuorum splen-
 5 dore clarus, minus propria, in te exorta et a te ipso com-
 parata omnis generis claritate tot rationibus enitesceres
 atque numeris, quot certe tum | quia manifesti sunt, tum **a 3^r**
 quia maiores quam huic loco congruente compendio et
 orationis stylo tractari possint atque debeant, recensere
 10 praetermittam. Ea ipsa sunt in causa, ut cum principi
 huic Lulliano ingenio meisque circa eundem studiis pa-
 tronum, qui tum iudicio tum authoritate polleret, explora-
 rem, usque adeo illustris Excellentia potissime omnium
 exoptanda visa est, ut cuius patrociniis sublimis huiusce
 15 artis studia committerem, ne forte cuiquam surdo fabulam
 narrare, caeco speculum praesentare, vel Thersiti ducis
 Achillis arma offerre conspicerer. Ad heroicum ergo ge-
 nium et ingenium vester hic vestrasque Lullius confugiens
 ita (mihi certe persuadeo) suscipietur, quemadmodum ipsi
 20 ad vestros tanquam ad proprios lares hilariore spiritu
 contigit adventare; ubi non minus compertum esse video
 me super illius adinventionem excolendam elaborasse,
 cuius intelligentiae divinitatem summi philo|sophorum **a 3^v**
 principes, ut olim consuevere, ita et in posterum admi-
 25 rari, persequi et imitari perpetuo debebunt; a quo quanto
 diviniora atque profundiora, tanto paucioribus pervia mi-
 nusque nota ingenia, mysteriorum, quae in multiplici
 doctrinae torrente delitescunt, fontes hausisse fatentur. A

2. 3 imago. | Illud *PG* S quam <ut> huic emendano *AA^{2-3G}*
 10 Ea <certe> ipsa *AA^{2-3G}* 12 autoritate *AG* 14 huic *P* 15. 16 *cf.*
Horat. Epist. 2, 1, 199 sq. 28 hausisse *AG*: hauxisse *P*; *cf. supra p. 234, 9*

cuius sufficientia ebibita nomen atque gloriam plurimi sibi comparare studuerunt, qui propriis super haec commentariis non tam Lullium declarare, quam vel per adtentatum Lullium nomen proprium illustrare elaborarunt. Iam quid
5 tandem ego super ipso praestiterim, vestrum et aliorum, qui intelligentiae lumine non sunt orbati, esto iudicium. Sub duobus nempe hisce Lampadis et Scrutinii titulis ea certe complectimur, quae ad artes omnes Lullii inquirendas, intel|ligendas, nec sine iudicio prosequendas sufficere **605**
10 iis facile possunt, qui vel mediocriter in significationibus terminorum vulgaris philo|sophiae fuerint versati. Hic **a 4^r** namque integre expressisse videmur, quidquid praestantissimus author iste in multis complectitur artibus, in quibus idem inventum, nunc per unam, ut ipse loquitur,
15 viam, nunc per aliam nititur aperire; in istam quippe compendium contraxisse credimur, quicquid idem pluribus ad divinae combinatoriae artis complementum insinuat, in Artibus brevi, magna, inventiva, demonstrativa, mixtionis principiorum, Auditus cabalistici, Ar-
20 boris scientiae et aliis, si quae aliae (ut certe extare debent) extant eiusdem argumenti plurimae. His addam aliquid permagni momenti, quod sub praedictis inscriptionibus Auditus cabalistici et Septemplicis arboris divinus vir iste occuluit et obsignavit, quae propediem
25 (volente Deo) sub titulo Lampadis cabalisticae huic cognatae arti subnectendae in lucem producam, quo sub eodem illustrissimae Excellentiae tuae praesidio atque favore queant tutissime consistere. | Accipiat interim a me **a 4^v**

3 attentatum *AG* 12 quidquid *P*: quicquid *AG* 13 autor *AG*
15 in istam *P*: In hoc emendano *AA*²⁻³*G* 22 praedictis *AG*: predictis *P*
25 volente Deo *P*: om. *AA*²⁻³*G*

quidquid hoc operis est, quod hoc principio Eam voluntatis et observantiae erga se meae admoneat. Deum omnipotentem precor, ut Eiusdem vitam et actiones in dies magis atque magis ad suam gloriam et Reipub. salutem
5 fortunando promoveat. Pragae X. Iunii M. D. LXXXVIII.

1 quicquid *AG* 3 precor *AG*: praecor *P* 4 reipublicae *AG*

DE LVLLIANO SPECIERVM SCRVTINIO.

a 5^r
606

Cap. I. Propositum.

Penitius inspicienti constat omnem artem omnemque disciplinam, ob id quod vel naturam imitatur vel hauc
 5 exorbitantem corrigit aut adversam impedit, primo principia quaedam et elementa suscipit, secundo eadem in simpliciores combinationes adcopulat, ultimo magis multiplices atque varias e simplicibus educit complexiones, e quibus certe specifica suboriuntur rerum differentiae, qua-
 10 les numeris huiusce generis comparantur.

Horum certe omnium artificiosa comprehensio in huiusmodi scrutinii dispositione, quam Lullius primo delineando et inumbrando invenit, a nobis tandem propriis coloribus inspicienda obiicitur.

1 *prepone* JORDANUS BRUNUS NOLANUS *G*, il quale anche annota ' *Hic tractatus, quamvis plura contineat, quae supra sub titulo architecturae Lullianae habentur, tamen quia et singularis Bruni liber est, ac multis in rebus haud parum recedat a laudato opere, inter cetera Bruni scripta suo jure receptus est.*' 2 Propositum. Cap. I. *traspongono AA²⁻³G*, e similmente nei capitoli II-VI 3 Penitius *AG*: Paenicius *P* 6. 8 elementa suscipere—combinationes copulare (*non adcopulare*), ultimo (denique) magis multiplices variasque e simplicibus educere *emendano AA²⁻³G* 12 scrutunij *P*

Cap. II. De artis elementis.

Artis huius alphabetum novem duntaxat complectitur elementa, quorum singula vicibus quatruplicis significati subministrant.

	B	C	D	E	F	a 5 ^v 60 ^r
5	Subiecta.	Deus.	Ange- lus.	Coelum.	Homo.	Imagina- tivum.
	Praedicata absoluta.	Bonitas.	Magni- tudo.	Duratio.	Potestas.	Sapien- tia.
10	Praedicata respectiva.	Differen- tia.	Concor- dantia.	Contra- rietas.	Princi- pium.	Medium.
	Quaestiones.	Utrum.	Quid.	De quo.	Quare.	Quan- tum.
		G	H	I	K	
15	Subiecta.	Sensiti- vum.	Vegetati- vum.	Elemen- tativum.	Instrumen- tativum.	
	Praedicata absoluta.	Voluntas.	Virtus.	Veritas.	Gloria.	
20	Praedicata respectiva.	Finis.	Maioritas.	Aequali- tas.	Minoritas.	
	Quaestiones.	Quale.	Quando.	Ubi.	Quomodo. Cum quo.	

2 duntaxat AG 3 quadruplicis AG la pagina a5^r di P finisce con quorum singula vi- e la continuazione -cibus quatruplicis etc. si legge a principio della pagina a6^r, perchè tutta la pagina a5^v è occupata dalla tavola 6. 21 nella tavola di P sono sempre abbreviate le parole della prima colonna (Sub. | prae. ab. | prae. res. | Quaest. | , e la seconda volta Quest.) e Princip. nella quarta colonna; similmente in AA²⁻³ (Subiect. | Praedicat. absol. | etc.): in G invece subjectum. | Praedicatum absolutum. | etc.: noi abbiamo sostituito i plurali

Cap. III. De prima figura.

a 6^r

Figura prima, quae A elemento notatur, absoluta
 complectitur praedicata, quae de subiecto quocunque affir-
 mata vel negata quidditative vel denominative, in concreto
 5 vel in abstracto, convertibiliter vel inconvertibiliter, in
 recto vel in obliquo enunciantur. Ipsum notatur in figura
 per lineas a punctis circumferentiae singulorum elemen-
 torum ad omnia; quod videlicet haec non modo de aliis
 omnibus extra figuram, sed etiam singula de caeteris uni-
 10 versis in figura constitutis praedicantur.

Cap. IV. De secunda figura.

Secunda figura per T elementum notatur, utpote | quae 608
 ex trium complicatorum triangulorum ordine conflatur, ad
 quorum angulorum terminos termini omnes relativi velut
 15 ad propria capita referuntur, quam sane relationem con-
 templari possumus.

20	in	$\left\{ \begin{array}{l} \text{ivo} \\ \text{abili} \\ \text{ante} \\ \text{are} \\ \text{ato} \\ \text{ando} \end{array} \right.$	utpote	$\left\{ \begin{array}{l} \text{principiativo.} \\ \text{principiabili.} \\ \text{principiante.} \\ \text{principiare.} \\ \text{principiato.} \\ \text{principiando.} \end{array} \right.$
----	----	---	--------	---

4 quidditative G 5 vel in abstracto (sic) P: vel abstracto (om.
 in) AA²⁻³G

5	Quae sunt	}	forma seu principium formale. subiectum seu materiale principium. efficiens seu agens. actio seu operatio. actus seu effectus. agendum seu finis.	a 6 ^v
---	-----------	---	--	------------------

Cap. V. De tertia figura.

Proprium sui significativum tertia figura non habet
 elementum. Ipsa quippe syllabicum in hac arte et primum
 10 combinationis genus exprimit, quatenus ex duorum ele-
 mentorum coitu plurimi intentionum foetus propagantur,
 ubi sumitur vel absolutum cum absoluto, vel absolutum
 cum respectivo, vel respectivum cum respectivo, vel re-
 spectivum cum absoluto; et haec vel adiective vel substan-
 15 tive, et ita vel ex parte unius vel ex parte alterius ter-
 mini, qui sumuntur vel in recto vel in obliquo, aut utrique
 aut horum alter, significando vel concretive vel abstrac-
 tive, idque vel simpliciter vel contractive, et figura vel
 prima vel secunda.

20

Cap. VI. De quarta figura.

Figura quarta tribus concentricis efformata circulis a 7^r
 foecundissima est tabulae generalis mater.

1. 6 sic P ; invece $AA^{2-3}G$ hanno (però ivum G : ium AA^{2-3}):

Desinentia namque in	}	ivum	}	sunt	forma seu principium formale (et intrinsecum).
		abile			Subiectum seu principium materiale.
		ans			Efficiens seu agens.
		are			Actio seu operatio.
		atum			Actus seu effectus.
andum	Agendum seu finis.				

11 foetus AG : faetus P 16 sumuntur AG : summuntur P 22 foecundissima AG : faecundissima P

Haec, ut expressimus in libro De architectura, septem admittit revolutiones pro totidem domorum fabricatione.

Prima constituitur, cum sub B circuli superioris im- **609**
 5 mobilis ponitur C circuli medii et D circuli inferioris,
 causando septem cameras; secunda, cum sub B circuli su-
 perioris ponitur D circuli medii et E circuli interioris;
 tertia, cum sub B circuli superioris ponitur E circuli medii
 et F circuli interioris; quarta, cum sub B circuli superioris
 10 ponitur F circuli medii et G circuli inferioris; quinta, cum
 sub B circuli superioris ponitur G circuli medii et H in-
 terioris; sexta, cum sub B circuli superioris ponitur H
 circuli medii et I circuli inferioris; septima, cum sub
 B circuli superioris ponitur I circuli medii et K circuli in-
 15 terioris.

Domus prima septem ordinibus constans
 habet 24. cameras.

	7.	6.	5.	4.	3.	2.	1.	
	bcd.	bee.	bcf.	beg.	bch.	bei.	bek.	a 7 ^v
20	bde.	bdf.	bdg.	bdh.	bdi.	bdk.		
	bef.	beg.	beh.	bei.	bek.			
	bfg.	bfh.	bfj.	bfk.				
	bgh.	bgi.	bgk.					
	bhi.	bhk.						
25	bik.							

4. p. 353, 18 = *De Architect. Lull. p. 25, 8-39, 8*, donde non annoteremo tutte le differenze nei particolari 5 circuli (innanzi ad inferioris) om. AG 7 e 9 e 11. 12 e 14. 15 inferioris G

Domus secunda sex ordinibus constans
habet 21. cameras.

Secunda domus constituitur, cum fit revolutio duorum
internorum circularum (sub C) circuli immobilis, collocato
5 primo sub eo D circuli medii et E circuli infimi; secundo
E medii, F infimi; tertio F medii, G infimi; quarto G me-
dii, H infimi; quinto H medii, I infimi; sexto I medii, K
infimi.

	6.	5.	4.	3.	2.	1.
10	cde.	cdf.	cdg.	cdh.	cdi.	cdk.
	cef.	ceg.	ceh.	cei.	cek.	
	cfg.	cfh.	cfi.	cfk.		
	cgh.	cgi.	cgk.			
	chi.	chk.				
15	cik.					

Domus tertia 5. ordinibus constans
habet 15. cameras.

610

Tertia domus constituitur revolutione duorum inter- a 8^r
norum circularum sub D circuli immobilis, primo collocato
20 sub eo E circuli medii et F infimi; secundo F medii, G in-
fimi; tertio G medii, H infimi; quarto H medii, I infimi;
quinto I medii, K infimi.

	5.	4.	3.	2.	1.
	def.	deg.	deh.	dei.	dek.
25	dfg.	dfh.	dfi.	dfk.	
	dgh.	dgi.	dgk.		
	dhi.	dhk.			
	dik.				

4 (sub C) aggiunge G nel de Arch.: om. qui PAA²⁻³G 19 collo-
cato AG: collocata P 21 H infimi sopra p. 27, 16: I infimi (infi. P)
qui PAA²⁻³G

Domus quarta quatuor ordinibus constans
habet 10. cameras.

Quarta domus fit revolutione duorum circulorum sub
E circuli immobilis, collocato primo sub eo F circuli me-
5 dii et G inferioris; secundo G medii, H infimi; tertio H
medii, I infimi; quarto I medii, K infimi.

10	4. 3. 2. 1.
	efg. efh. efi. efk.
	egh. egi. egk.
	ehi. ehk.
	eik.

Domus quinta tribus constans ordinibus
habet 6. cameras.

Quinta domus fit, cum primo sub F circuli immobilis a 8^v
15 collocatur G circuli medii et H infimi; secundo H medii,
I infimi; tertio I medii, K infimi.

20	(3.) (2.) (1.)
	fgh. fgi. fgk.
	fhi. fhk.
	fik.

Domus sexta duobus ordinibus constans
et tribus cameris.

Sexta domus fit primo sub G immobilis collocato H
medii et I infimi; secundo I medii, K infimi.

25	1. 2.
	ghi. ghk.
	gik.

611

Singula cylindrorum quatruplici ipsius T situatione, quatuor membra sibi asciscunt; aut enim est ante elementum primum TBCD, aut post primum ante secundum BTCD, aut post secundum ante tertium BCTD, aut post tertium 5 BCDT. Elementa ante T significant | praedicata absoluta, 612 elementa post T respectiva significant praedicata. Ordo est ut T primo sit primum, secundo secundum, tertio tertium, quarto quartum.

	BCD. Columna.	b 1 ^v
10	tbed. diff. conc. cont.	
	btcd. bon. conc. cont.	
	bctd. bon. mag. cont.	
	bedt. bon. magn. dur.	
	CBD.	
15	tebd. conc. diff. cont.	
	ctbd. magn. bon. cont.	
	cbtd. magn. bon. cont.	
	cbdt. magn. bon. dur.	
	DBC.	
20	tdbc. cont. diff. conc.	
	dtbc. dur. diff. conc.	

1 Singula p. 30, 1: Singulae PAA²: Cingulae A³: Singuli G quatruplici PA: quadruplici AA²⁻³G 3 BTCD AG: BTCD P 4 BCTD A²⁻³G: BCTB PA: così bisognava correggere anche a p. 30, 3 sq. 4.5 aut post tertium BCDT om. A²⁻³ 9 sqq. in AA²⁻³G le serie sono disposte nel modo seguente:

Cylindri	Membra	Columnae			
BCD	}	tbed	diff.	conc.	cont.
		btcd	bon.	conc.	cont.
		bctd	bon.	mag.	cont.
		bedt	bon.	mag.	dur. etc.

14 CBD AG: BCD P 16. 18 etc. magn. P: mag. AG; noi riproduciamo in seguito fedelmente l'ediz. originale, senza annotare siffatte minute discrepanze. Così trascuriamo anche le discrepanze di AA²⁻³ nell'ordine dei cilindri etc. 16 bon.] conc. p. 30, 14

	dbte.	dur. bon. conc.
	dbet.	dur. bon. magn.
	BDC.	
	tbde.	diff. cont. conc.
5	btde.	bon. cont. conc.
	bdte.	bon. dur. conc.
	bdet.	bon. dur. conc.
	CDB.	
	tcdb.	conc. cont. diff.
10	ctdb.	mag. cont. diff.
	cdtb.	magn. dur. diff.
	cdbt.	magn. dur. bon.
	DCB.	
	tdeb.	cont. conc. diff.
15	dteb.	dur. conc. diff.
	dctb.	dur. mag. diff.
	debt.	dur. mag. bon.
	BCB.	
	tbeb.	*
20	bteb.	bon. conc. diff.
	bctb.	bon. mag. diff.
	bebt.	*
	BDB.	
	tbdb.	*
25	btdb.	bon. cont. diff.
	bdtb.	bon. dur. diff.
	bdbt.	*
	CBC.	
	tebc.	*
30	ctbc.	mag. diff. conc.

	cbtc.	magn. bon. conc.	
	cbct.	*	
	CDC.		613
	tcde.	*	
5	ctdc.	mag. diff. conc.	
	cdtc.	magn. dur. conc.	
	cdct.	*	
	DBD.		b 2 ^r
	tddb.	*	
10	dtbd.	dur. diff. cont.	
	dbtd.	dur. bon. cont.	
	dbdt.	*	
	DCD.		
	tdcd.	*	
15	dtcd.	dur. conc. cont.	
	dctd.	dur. mag. cont.	
	dcdt.	*	
	BBC.		
	tbbc.	*	
20	btbc.	bon. diff. conc.	
	bbtc.	*	
	bbct.	*	
	BBD.		
	tbbd.	*	
25	btbd.	bon. diff. cont.	
	bbtd.	*	
	bbdt.	*	
	CCB.		
	tccb.	*	
30	ctcb.	magn. conc. diff.	

	cctb.	*	
	ccbt.	*	
	CCD.		
	tccd.	*	
5	ctcd.	magn. conc. cont.	
	cctd.	*	
	ccdt.	*	
	DDB.		
	tddb.	*	
10	dtdb.	dur. cont. diff.	
	ddtb.	*	
	ddbt.	*	
	DDC.		
	tdde.	*	
15	dtde.	dur. cont. conc.	
	ddtc.	*	
	ddct.	*	
	BCC.		
	tbcc.	*	
20	btcc.	*	
	bctc.	bon. magn. conc.	
	bcct.	*	
	BDD.		614
	tbdd.	*	
25	btdd.	*	
	bdtc.	bon. dur. cont.	
	bddt.	*	
	CBB.		b 2 ^v
	tcbb.	*	
30	ctbb.	*	
	cbtb.	magn. bon. cont.	
	cbbt.	*	

	CDD.	
	tcdd. *	
	ctdd. *	
	cdtd. magn. dur. cont.	
5	cddt. *	
	DBB.	
	tddb. *	
	dtbb. *	
	dbtb. dur. bon. diff.	
10	dbbt. *	
	DCC.	
	tdcc. *	
	dtcc. *	
	detc. dur. mag. conc.	
15	dcct. *	

Hic vanam intelligimus combinationem, ubi T non mediat inter geminatas literas.

De utilibus et inutilibus combinationibus.

De octo igitur, quae habentur, istius columnae mem-
 20 brorum duodenariis, quatuor duntaxat extant utilia; ratio
 cuius est inde manifesta, quia frustra eiusdem praedicali
 signum geminatur in ipsis, quae per stellarum adiectio-
 nem sunt in columna denotata. Duodenarium primum ex
 tribus primis cylindris extrahitur, secundum de sex sequen-
 25 tibus secundis, tertium de duodecim tertiis et ultimis.

Haec columna 100. membrorum, cuius 48. diximus esse **b 3^r**
 utilia, foecundior est quam columna Lulliana, quae 20.

14 conc. P: cont. AG 16 * Hic AG 20. 23 (Ratio—denotata) P
 23 (igitur) primum AG 27 foecundior AG: faecundior P

tantum constat membris in unico cylindro. Accidit autem nobis eam ditasse extra eam rationem, qua Raymundus potuit omisisse caetera membra, quia inutilem eiusdem fieri videbat repetitionem, quandoquidem dicere BCD, id est
 5 bonitas magna durans, et dicere | CBD, id est magna bo- **615**
 nitas durans, idem est. Nos vero Raymundi ordinem et sufficientiam non improbamus, et fatemur in suo vigenario omnia tandem contineri quidem, sed caeca et ipsi Lullio fortasse etiam occulta vel minus considerata. Post-
 10 quam igitur combinationes, quae ex quatuor istis elementis et ordinatis fieri possunt, extendimus, quaeque ex iis omnibus frugales extent patefactum est, discurratur
 columna sumendo primum elementum substantive, duo reliqua adiective, dicendo: bonitas magna durans, quae
 15 significatur in BCD. Nonne utillima et etiam pro ratione complementi discursus necessaria eorundem elementorum alia ordinatio fiet, dicendo: magnitudo bona durans, cuius signum est CBD? Non est sane eiusdem repetitio. Similiter unquam non erit eiusdem repetitio, si certa quadam
 20 lege disponantur termini tres per adiectivum et substantivum, rectum et obliquum, ut ea lege se habeat unum membrum, qua aliud; | vel si omnia membra pariformiter capian- **b 3^v**
 tur, numquam eiusdem fiet repetitio, et non incidemus in necessarii omissionem, sicut cum posito BCD contemni-
 25 tur CBD.

Numerus legum.

Leges vero, quibus uniformiter discurritur columna, sunt octo, quarum una est sumpto primo termino adiecti-

7. 8 in suo vicenario *G*, cf. p. 34, 13 sq. 15 utilissima *AG*
 19 unquam *om.* *AG* 23 nunquam *AG*

ve, reliquis duobus substantive, 2. alia est sumpto primo termino substantive, duobus aliis adiective, 3. alia sumpto primo et secundo (adiective, tertio substantive, 4. alia sumpto primo et secundo) termino substantive, tertio adiective, 5. alia sumpto primo et tertio adiective, secundo substantive, 6. alia sumpto primo et tertio substantive, secundo adiective, 7. alia sumptis omnibus adiective, 8. alia sumptis omnibus substantive.

Multiplicatio legum.

10 Praepositae octo leges, per variam obliqui et recti, abstracti concretique distributionem, utilissimas 64. | pro- **616**
 positionum considerationes, quibus subiectum problema potest examinari, constituunt.

15 Stante enim primo termino adiective, secundo et tertio substantive, dicitur:

BCDT

b 4^r

Bonum magnitudinis durationis.

Bonum magnitudine durationis.

Bono magnitudinis duratio.

20 Bonum magnitudinis duratione.

Boni magnitudo durationis.

Boni magnitudinis duratio.

3. 4 (adiective—secundo) AG: om. P: forse meglio secundo (termino adiective, tertio substantive, 4. alia sumpto primo et secundo) termino 11 utilissimas qui anche P, cf. p. 35, 17 17 sqq. in AA^{2-2G} alle proposizioni è preposto il rispettivo numero (da 1 a 64)

Primo substantive, secundo et tertio adiective:

- Bonitate magna durans.
 Bonitate magnum durans.
 Bonitate magni durans.
 5 Bonitas magna durans.
 Bonitas magni durantis.
 Bonitas magno durans.
 Bonitas magna durantis.
 Bonitatis magnum durans.
 10 Bonitatis magnae durans.

Primo et secundo adiective, tertio substantive:

- Bonum magni duratione.
 Bono magna duratio.
 Bono magni duratio.
 15 Bonum magnum duratione, i. per duration.
 Bonum magnum durationis.
 Bonum magnae durationis.
 Boni magna duratio.
 Boni magni duratio.

b 4^v

20 Primo et secundo substantive, tertio adiective:

- Bonitas magnitudine durans.
 Bonitate magnitudo durans.
 Bonitate magnitudinis durans.
 Bonitas magnitudinis durans.
 25 Bonitas magnitudinis durantis, i. quae durat.

1. 11. 20 etc. 2. Primo, 3. Primo, 4. Primo etc. AA²⁻³G 13 magna P
 15 i. per duration. om. AG 22 mangnitudo P 25 etc. i.] id est AG

Bonitas magnitudinis durantis, i. eius quod durat.

Bonitatis magnitudo durans.

Bonitatis magnitudine durans.

Bonitatis magnitudinis durans, id est de bonitate magni- **617**

5 tudinis id quod durat.

Primo et tertio adiective, secundo substantive :

Bonum magnitudine durantis.

Bono magnitudo durans.

Bono magnitudinis durans.

10 Bonum magnitudinis durans.

Bonum magnitudinis durantis, i. quae durat.

Bonum magnitudinis durantis, i. eius quod durat.

Boni magnitudinis durans, id est de bono magnitudinis id
quod durat.

15 Boni magnitudo durans.

Primo et tertio substantive, secundo adiective:

b 5^r

Bonitas magna duratione.

Bonitas magna durationis.

Bonitas magni duratione.

20 Bonitas magnae durationis

Bonitatis magna duratio.

Bonitatis magni duratio.

Bonitatis magnae duratio.

Bonitate magna duratio.

25 Bonitate magni duratio.

Omnibus adiective sumptis:

Bonum magnum durans.

Bonum magnum durantis.

Bonum magni durans.

Bonum magni durantis.

Boni magnum durans.

Boni magni durans.

5 Bono magnum durans.

Bono magno durans.

Bono magni durans.

Omnibus substantive sumptis:

Bonitas magnitudinis durationis.

10 Bonitas magnitudine durationis.

618

Bonitatis magnitudinis duratio.

b 5^v

Bonitatis magnitudine duratio.

Bonitatis magnitudo durationis.

Bonitate magnitudinis duratio.

15

INDVCTIO.

Hoc quod completum est in BCDT, quod est unum membrum primi cylindri huius columnae, intelligant completum in BCTD, BTCD, TBCD, quae sunt reliqua eiusdem cylindri membra. Identidem fiat in aliis cylindrorum
20 membris, tum columnae istius, tum aliarum omnium. Ubi illud perpetuo advertendum, ut e tribus terminis unus in recto capiatur; et ideo tres termini pluribus modis 64. nunc positus non inflectuntur facile.

Multiplex terminorum acceptio.

25 Nec te praetereat, quod terminus primus, hoc in loco i. in columna ista per B significatus, aliquando sumitur

22 ideò *P*: inde *AG* 22.23 modis <quam> sexaginta quatuor
nunc positus (*sic!*) *G* 25 praetereat *AG*: pretereat *P* 26 .i. *P*:
id est *AG*

secundum se, ut cum quaestio est de bonitate; quando-
 que sumiter cum alio incomplexo sumpto, ut cum quaestio
 est de bonitate mundi, de bono naturae, de bono summo;
 aliquando | sumitur cum alio complexo sumpto, ut cum **b 6^r**
 5 quaestio est de bonitate aeternitatis mundi. Omnis enim
 quaestio de subiecto aliquo aut sumitur sine aliquo quod
 verbo adiaceat, ut: an, quid, de quo, quare etc. mundus
 est? aut sumitur cum uno adiacente, ut: an, quid, de
 quo etc. mundus est aeternus? aut sumitur cum duobus
 10 vel pluribus adiacentibus, ut: an, quid, quomodo, bonum
 est mundum esse in aeterna concordantia et differentia? etc.
 De aliorum membrorum primis terminis idem est iudicium.
 Item sicut ipsum B, quod ponitur pro subiecto, tripliciter
 sumi posse dicitur, ita tripliciter posse sumi caeteros
 15 terminos (ut in hoc loco CD) intelligatur. Ipsum vero in
 uno demonstrasse sufficit.

Hoc pacto veluti confusam, obscuram et imperfectam **619**
 tabulam distinximus, clarificavimus et perfecimus.

<Cap. VIII.> De terminorum artis formatione.

20 Quoniam vero artis huius usus absque terminorum
 alphabeti prompta et ordinata comprehensione difficil-
 limus est, ob eam causam hosce figurationis canones in-
 stituimus.

(I.) Novem ex facie bene notos homines adsciscito, quo- **b 6^v**
 25 rum singula nomina vel propria vel tua institutione ap-
 propriata a singulis horum elementorum initium sumant,

9 (non 6 e 8) sumitur AG: summitur P 11 om. l' interrogativo PG
 19 CAPVT. . (sic) De terminorum etc. P: De terminorum etc. Caput VIII. AG;
 cf. a p. 335, 2 22 eam ob traspongono AG 21 (I.) G: om. PAA²⁻³

ut pro B Brutus, pro C Caesar, quatenus prompte eodem, quo haec occurrunt, occurrere possint ordine.

II. His pro novem subiectorum significatione novem sigillatim adtribuantur dignitates, ut B Deum significet
5 Brutus sacerdos, C Angelum Caesar nuncius.

III. Iisdem ad significanda absoluta praedicata totidem cognata sint instrumenta, ut B lux significet bonitatem, C globus significet magnitudinem.

IV. Iidem pro notandis respectivis praedicatis totidem
10 dem proprias intelligantur suscipere operationes, ut B differentiam significet disputans, C concordantiam placans.

V. Illis etiam pro quaestionibus notandis adstent res, ut pro B utrum? utres, pro C quid? latibulum.

VI. Simili ratione providendum, ubi simplex vel multiplex virtutum et vitiorum et aliorum, quae sub instrumentativo continentur, alphabeta cupias multiplicare. Adstent enim singulis dictorum vitiorum, pro his pueri novem,
15 pro aliis puellae novem, pro iis senes novem, pro aliis tot
20 bruti vel tot alius generis alia.

VII. Omnia tum quo promptius et expeditius oculis obiciantur, tum etiam quo tabulam feliciter valeas explicare, in novem locis comunibus situata intelligas, quorum
25 mox singula in quatuor particulares sedes distribuuntur, ut ita per haec columnarum partes deducantur, et varia ipsius T situatio operantem non interturbet aliquando.

4 adtribuantur AG 17 alphabeta PAA²⁻³: alphabetum G 18 vitiorum AG: virorum P 21 VII. A²⁻³G: VI. PA 23 comunibus AG

Sequitur typus ex tribus de triginta nostris sigillis, interprete, combinante et peregrino, atque est foecundissima innumerabilium inventionum ratio, ut et hinc acutus inspector colligere valebit.

620

	B	C	D	E	b 7 ^v
5 Vir	Brutus	Caesar	Dionysius	Ernestus	
Locus	In templo	In tribunali	In academia	In triclinio	
Dignitas	Sacerdos	Nuncius	Astrologus	Sponsus	
Instrumentum	Lux	Globus	Columna	Sceptrum	
Actio	Disputat	Placat	Pugnat	Exorditur	
10 Res adstans	Utres	Latibulum	Fons	Tortura	

	F	G	H	I	K
Vir	Fabius	Gyges	Horatius	Iulius	Karolus
Locus	In circo	In lacu	In horto	In fornace	In theatro
15 Dignitas	Eques	Piscator	Astrologus	Chimicus	Miles
Instrumentum	Liber	Harpago	Gladius	Speculum	Corona
Actio	Interponit	Plicat	Inserit	Contemperat	Obtruncat
20 Res adstans	Lances	Color	Horologium	Arca	Forma Nodus.

1 Sequitur *P*: em. *AG* 1. 2 interprete etc.] v. sopra p. 96. 100. 104. 150 sqq.; erroneamente annotano in margine Ex lib. de imaginum etc. compositione AA^{2-3} 2 atque est *P*: estque *AG* foecundissima *AG*: faecundissima *P* 5 Dionysius *AG*: Dionisius *P* 7 e 15 Digni. *P* 8 e 16 Instr. *P* 10 e 20 adstans *G*: ads. PA^{2-3} 10 Tortura *AG*: Tortura *P* 20 Arca *AG*: Archa *P* 21 Nodus *P*: Modus *AG*

In locis communibus anguli, seu particulares quatuor sedes.

b 8^r

	Templo	Altare	Lavacrum	Mensa	Sepulchrum
	Tribunali	Solium	Sedile	Suggestus	Oratorium
	Academia	Bibliotheca	Mensa	Cathedra	Pulpitum
5	Triclinio	Lectus	Promptuarium	Lavacrum	Coenaculum
In	Circo	Equus	Lances	Sella	Pabulum
	Lacu	Fuscina	Cymba	Retia	Velum
	Horto	Sporta	Rastrum	Puteus	Ligones
	Fornace	Cucurbitae	Carbones	Alumina	Testae
10	Theatro	Scutum	Currus	Tormen- tum	Cassis.

4 Bibliotheca AG: Bibliotēca P 5 Coenaculum AG: Caenaculum P 7 Cymba G: Cimba PAA²⁻³ Retia AG: Rhetia P 9 Cucurbita G 11 sottoscrivono FINIS AA²⁻³G. Segue nelle edizioni il 'De Lampade Combinatoria' come l'abbiamo stampato sopra da p. 242 a p. 327 (in G anche la dedica al Senato di Wittenberg); v. sopra a p. 226

ANIMADVERSIONES

CIRCA LAMPADEM LVLLIANAM.

Togliamo questo frammento di 'Animadversiones circa Lampadem Lullianam' dal codice Augustano (= A; A¹ = A prima della correzione), per cui vedi Stölzle in 'Archiv für Gesch. der Philos.' III (1890) p. 391 sq., e la nostra prefazione al terzo volume.

CIRCA LAMPADDEM LVLLIANAM.

—

13 Martii 87.

Illud in principio huius speculationis est animadver-
5 tendum, quod fundamentum huius artis et maxima effica-
ciae pars in ordine et modo procedendi consistat. Cum ergo
multorum sint methodorum species, unica quae huic con-
gruit negotio ut ab aliis distinguatur, illud est animad-
vertendum, quod methodorum quaedam sunt divisivae,
10 quaedam compositivae, quaedam inquisitivae, quae-
dam institutivae, quaedam constructivae, quaedam mixtae.

Divisiva quidem methodus est ut definitiva, in
qua posito aliquo subiecto seu definibili procedimus, primo
considerando eius genus, utpote in quorum universitate
15 consistat, deinde primas differentias, tandem ultimas atque
proximas immediatasque usque ad propriissimam unam.
Et hic modus adsimilatur cognitioni, quae procedit a toto
indistincto atque confuso ad partes, ut a sensu hominis
integri ad resolutionem in partes, ut sunt caput, manus etc.,
20 et inde ad carnem, ossa etc., et inde ad quatuor humores,
ex his ad quatuor elementa, ultimo ad materiam quae est

corpus simpliciter, et formam quae est anima. Ita definitio resolvit nomen hominis in partes eius definitionis.

Methodus compositiva est ut ordo demonstrationis; cum enim propositum fuerit, an passio praedicata de sub-
5 iecto aliquo dicatur, illa assumtis mediis multipliciter discurrendo praedicatum cum subiecto componit vel in subiecto dividit.

Methodus inquisitiva, quae eadem est quae inven- 58^v
tiva, est quae procedit a partibus, principiis, utpote a
10 particularibus et sensibilibus, quae sunt partes et principia cognitionis, ad universalialia et intelligibilia; quo pacto per inductionem et exempla arguuntur universalialia, ex quibus tandem scientia integratur.

Methodus institutiva est quae ab universalibus ad
15 particularia procedit, et haec est accommodata ad inventionem, complementum, ad gignendam doctrinam in aliis; sic enim proponuntur primo praeceptiones communes et regulae universales, antequam ad exceptiones et particularia singulisque propria progressus fiat; alioquin eiusdem
20 crebra repetitio accideret, ut si quis velit docere naturam animalium et in singulis speciebus innovare intentionem universalis, cum expedierit primo dixisse quod est omnibus commune, secundo quod aliquibus, tertio quod singulis.

25 Methodus directiva, quae compositivae affinis est, est quando a simplicioribus et elementis progressio fit ad elementata, sicut accidit apud geometras et arithmeticos, qui a notitia puncti, lineae, anguli procedunt ad notitiam figurarum, quae ex istis integrantur atque formantur; et

2 in suas partes eius A¹ 5 dicatur] praedicatur A¹ 6 discurren-
te e cum subiectum A 20 * * * ideret A¹

hic modus ultimus facile admiscetur cum aliis quibusdam, utpote modo directivo, modo institutivo. Praesertim iuxta hunc modum ars praesens regulatur; procedit enim a simplicibus et elementis doctrinae et scripturae ad proximam
 5 compositionem, et a proxima ad remotam et ultimam. Sicut et proportionatur ordo iste procedendi ordini grammaticorum; sicut enim grammatici suum habent alphabetum
 continens elementa perpauca, ex quibus infinitae conflantur dictiones, ita haec ars simplices quosdam terminos
 10 recipit, ex quibus infinitae conflantur propositiones, enunciationes, definitiones, et argumentorum infinita media desumuntur, licet selectissimorum mediorum magna, sed non innumerabilis potest esse copia. Non enim tot existunt quibus demonstramus, quot esse possunt quibus persua-
 15 demus media; neque quibus demonstramus graviter et persuademus, eorum, quibus leviter persuadere et demonstrare possumus, numerum exaequare possunt. Istitis simplicibus elementis, quae triplici alphabeto (quorum singula novem constant elementis) conflatur, succedit, ubi vi-
 20 debitur combinatio ex duobus elementis verbi ad syllabarum constitutionem, quae proportionatur primae intellectus operationi, quam sequitur discursus, quae consistere videbitur in combinatione trium elementorum, sicut omnis argumentatio, quaecumque et qualiscumque sit, neque plures
 25 neque pauciores tribus terminos assumit.

Principia ad plura sese extendunt quam caussae (Deus est causa, sed non principium), magis etiam sunt generatiora quam elementa. Elementa dicuntur quae sunt partes

4 scripturae *incerto in A* 7 e 18 Alphabetum e Alphabetho A
 10 recepit A (?) propositiones] dictiones A¹ 18. 19 in A c' è il se-
 gno di parentesi innanzi a quorum, ma manca dopo constant elementis
 19 conflatur A: forse conflantur, (syllabicum) 22 quae] forse qui

vel ex quibus est aliquid et in quod resolvitur aliquid. Actio est ipsa operatio quod ex ipso actu consequitur * * * compositionem) affirmationem vel negationem.

CAPVT 4.

59^v

5 Circa capitulum quartum animadvertendum est, Lulium ad novem subiecta reducere omnia de quibus aliquid dicitur, utpote universa, quae et qualiacunque sint, conveniunt in considerationem, ut de ipsis aliquid vel negetur vel affirmetur vel quomodocunque consideretur perti-
 10 nere ad horum aliqua vel aliquod. Et certe nihil esse potest quod ipsorum aliquam subterfugiat rationem, quod inquam ad unius vel plurium istorum debeat figurari et formari, ditari. Itaque ad haec novem omnia dicibilia, omnia proponibilia reducuntur, et nihil extra haec novem fingi po-
 15 test, quandoquidem ne ipsa quidem figmenta, quae fingentis instrumenta et decipientis sunt et errantis, ad proprium genus reducuntur. Primum igitur quod in hac arte debet esse manifestum, est ratio qua quodcunque propositum ad suam classem referatur. Huic considerationi succedit afferre
 20 novem istorum definitiones per singula, quae ita sunt propriae generibus ipsis seu qualitatibus subiectis, ut connumerabiles et communes, appropriabiles et appropriatae esse possint singulis et universalibus et particularibus et ad ipsa reducibilibus, ut mox per principia et
 25 elementa illius secundum eam rationem regulatae deducuntur.

1 est] se A 2.3 sic A (*composoe potrebbe essere anche compositione*); *dopo* consequitur il resto del rigo (*circa una ventina di lettere*) è vuoto, e noi indichiamo una lacuna 12 istorum (*similitudinem non*) debeat o sim.? 21 *dopo* generibus cancella seu A

CIRCA QVARTVM ET QVINTVM CAPITVLVM.

Ubi sese omnia sunt explicata, illud est retinendum, quod licet omnia dicibilia, considerabilia, prout subiiciuntur demonstrationi et considerationi, sunt subiecta, et
 5 omnia una et alia ratione possunt esse praedicata, ut explicatur in textu; | sunt tamen quaedam enumerata, quae **60^r** sui ex natura magis subiecti, quaedam autem praedicati naturam subeunt, in et ad insinuandam formam artis oportet definiri et ad propriam orbitam referri uni-
 10 versa. Iam quia pro usu praesentis artis haec non solum debent memoria teneri, sed illi etiam promptissima esse, ut promptissima desideratur ab eo, qui artem exercet, conceptionum et argumentationum executio; ideo brevem hanc rationem instituimus, qua quisque promptissime perquisita
 15 concipere possit, quia promte oportet habere alphabetum et novem praedicatorum absolutorum, praedicatorum respectivorum rotam, et rotam quaestionum quae sunt quatuor numero, quarum singulae novem constant terminis, per easdem novem literas significatis. Eliget ibi quatuor
 20 hominum genera, ut habeas senes novem notos, novem notos pueros, novem notas ancillas, novem nota animalia vel alius generis homines, amicos etc. Et nomina illorum sint vel fingantur talia qualia habent per ordinem primam literam respondentem singulis istorum novem elementorum,
 25 utpote habeas per B Barnabam, per C Caesarem, per D Davum, per E Eugenium, per F Fabium, per G Guielhelmum, per H Honoratum, per I Iohannem, per K Karolum.

2 sic A 7 dopo praedicati cancella mt A 8 in q̄ et ad etc. A
 9 orbi * * A¹ 15 alphabethum A 21 alia A

Eodem nomine appellare pueros, puellas et servos non in-
convenit. Iam ubi elegeris homines pro significandis ter-
minis huius artis, verbi gratia subiecta Barnabas intelli-
gatur vel Dei statuum habens, Caesar intelligatur angelicus
5 alatus, Dionysius intelligatur astrologus | vel sphaeram **60^v**
habens coeli, Eugenius intelligatur esse cum coniuge. Et
ita per ordinem est de caeteris suo modo. Unde pro litera
C inter subiecta, ut quamprimum occurrit Caesar, occur-
rit eius comes, instrumentum et formatio, et consequenter
10 significatio.

PROBATVR MVNDVM ESSE AETERNVM PER DEDVCTIONEM
PRIMAE FIGVRAE.

Posito D in centro, quod significat coelum et mundum,
primo fiat deductio per novem principia simpliciter. Primo
15 in B: quod semper est bonum, semper bonum | est esse; **61^r**
mundus semper est esse bonus; ergo semper est esse. Pro-
batur minor, quia nulla est ratio, qua vel pro tempore vel
pro forma malus dici possit.

C. Potentia passiva materiae non habet aliquid extra
20 universum, quod ipsum impediatur; ipsa enim est universa,
et subiicitur magnitudini et moli universae. Si ergo non
est vacuum et inane extra illud, quod implet omnia, ergo
non est signum inanitionis. Et sicut non est signum prin-
cipium quantitatis, ita nec temporis.

25 D. In universo est potentia qua semper esse potest,

1 appellare *corr.* A: appellabis et A¹ 3 sic A 4 statuum in-
certo in A 8 q̄mprimū A: forse quum primum? 10 segue in A una
figura incompleta, rappresentante due cerchi concentrici (presso a poco la
figura stessa che abbiamo trovata sopra a p. 13, ma senza le lettere)
23. 24 sic A

et per consequens est incorruptibile, ut indicat eius motus continuus et regularis; omne autem incorruptibile idem est ac ingenerabile; tale autem est aeternum.

E. In motoribus coelorum vel anima mundi et orbium, 5
 quae sunt formae habent potentiam perpetuo retinendae materiae in ea in qua sunt dispositione; ergo cum haec potentia non debeat carere actu suo, mundus est aeternus. Antecedens est manifestum, ex eo quod per oppositum omne incorruptibile est ingenerabile.

10 F. Non est ratio neque sensus, qui possit attribuere principium motui et vegetationi universi, quia in ipsis, quae sunt, mobile est ante motum, quia nihil movetur nisi quod potest moveri, et motus est ante generationem mobilis, quia nihil generatur nisi de potentia reducatur in actum.

15 G. In mundo est appetitus et appulsus ad esse semper, immo materialia omnia naturaliter desiderant servari in esse inconsulto, quod quidem desiderium si frustratur in particulari, | non debet frustrari in natura universa, in 61^v
 qua excellentissimus motus reperitur.

20 H. In virtute naturae mundi est, ut perpetuo possit movere suum corpus, quia animae mundi nihil est contrarium, quia ipsa est forma formanda; omne autem quod corrumpitur, impeditur: licet autem particularibus conveniat impedimentum et corruptio propter contrarietatem, 25
 universo tamen, cuius partes constitutivae sunt contrariae, idem convenire non potest.

I. Melius est esse quam non esse. Ita quoque melius est fuisse quam non fuisse, melius futurum quam non futurum; tale enim debet esse quod verum et bonum est, et 30
 a quo amotum nihil est.

K. Finis et perfectio omnis operationis est consistentia et esse; ergo universi operis universa consistentia; haec vero se extendat ad omne tempus oportet. Ergo est aeternus.

5 B. C. Particulare bonum potest esse in parte; sed universale bonum, quod idem maximum est bonum, debet esse in toto. Ergo totum facit durationem.

B. D. Quod est bonum, debet esse; universum est bonum et maximum bonum et quod continet omnia et ad
10 quem terminantur omnia quae terminantur, ipsum autem non habet ad quod terminetur; ergo est finis et non finitum.

B. E. Bonitas mundi tanta est, ut possit se ipsam servare, quia eius potentia non limitatur ad aliquid aliud,
15 neque habet contrarium non solum quod vincat illam nec et quod obsistat illi; ergo absolutam habet et singularem **62^r**
potentiam.

B. F. Bonitas mundi non potest intelligi neque comprehendi corruptibilis; ergo non est asserenda eiusmodi.

20 B. G. Bonum habet id bonum; mundus cum sit perfecte bonus, perfectam habet bonitatem; haec autem non erit, si assimiletur rectae non circulari.

B. H. Mundi bonitas semper est in eodem vigore; ita enim viget nunc, ut semper viguisse visum est, ut patet
25 ex numero specierum non exaucto, sicut et variato et mutato; quanto magis talis virtus tribui debet universo, quod omnia instaurat et continet. * * *

3 extendet A 10 quem] l. quod 11 habet ^{ad} quod A 20 sic A
26 quato A¹ 27 *indichiamo una lacuna*

UNIVERSITY OF CALIFORNIA LIBRARY
Los Angeles

This book is DUE on the last date stamped below.

LD
URL

MAR 20 1972

OCT 12 2009

MAR 30 1972

LD
REC'D LD-URL
SEP 12 1973

SEP 21 1973

QL

REC'D LD-URL

APR

5 1976

MAR

1976

LD
URL

REC'D LD-URL

AUG 14 1982

FEB 21 1983

LD REC'D LD-URL

JUL 14 1983

Form L9-10m-1,'52 (9291)444

3 1158 00812 0254

B783
A3
1879
v.2
pt.2

